

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
HADTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA

KOVÁCS ZOLTÁN EZREDES

KOSZOVÓ ÁLLAMISÁGÁNAK LÉTREJÖTTE, VALAMINT ANNAK
REGIONÁLIS ÉS GLOBÁLIS KÖVETKEZMÉNYEI

Doktori (PhD) értekezés

Témavezetők:

Dr. Tóth Péter

.....

Dr. Vida Csaba alezredes

.....

2019

TARTALOMJEGYZÉK

1.	Bevezetés – A tudományos probléma megfogalmazása.....	7
2.	A kutatás elemei	11
2.1.	A kutatás célkitűzései.....	11
2.2.	Hipotézisek	11
2.3.	Kutatási módszerek	12
2.4.	Az értekezés felépítése.....	12
2.5.	A kutatás eredményeinek hasznosíthatósága	16
2.6.	A témával foglalkozó szakirodalom áttekintése.....	17
3.	Szerbia és Koszovó kapcsolatának időrendi áttekintése.....	20
3.1.	A térség benépesülése	21
3.2.	A Balkán-félsziget a Római Birodalom idején	22
3.3.	A Római Birodalom kettészakadása	23
3.4.	A népvándorlás kora	24
3.5.	A szlávok betelepülése.....	25
3.6.	A frank és bolgár hódítás, a magyarok megjelenése.....	26
3.7.	A Szerb Királyság kialakulása és megerősödése	27
3.8.	Az albán állam megjelenése.....	28
3.9.	A Szerb Birodalom legnagyobb kiterjedése.....	29
3.10.	Az oszmánok megjelenése a Balkánon	30
3.11.	Szerbia oszmán meghódítása	31
3.12.	A szerbek elvándorlása	32
3.13.	A szerb függetlenség visszaszerzése	33
3.14.	A balkáni háborúk következményei.....	34
3.15.	A délszláv állam megalakulása.....	35
3.16.	A II. világháború.....	36
3.17.	A Tito-korszak kezdete	37
3.18.	A titói konszolidáció	38
3.19.	A legszélesebb autonómia korszaka.....	39
3.20.	A milosevicsi visszarendeződés.....	40
3.21.	A koszovói albán függetlenségi törekvések megerősödése	41
3.22.	A KFOR bevonulása Koszovóba	42
3.23.	Értékelés.....	43

4.	A konfliktusban részt vevő fontosabb személyek tevékenységének értékelése	44
4.1.	Ibrahim Rugova (1944–2006)	46
4.2.	Hashim Thaci (1968–)	47
4.3.	Ramush Haradinaj (1968–)	49
4.4.	Agim Ceku (1960–)	50
4.5.	Szlobodan Milosevics (1941–2006).....	51
4.6.	Dragoljub Ojdanics vezérezredes (1941–).....	53
4.7.	Vlasztimir Djordzsevics (1948–)	54
4.8.	Bill Clinton (1946–).....	55
4.9.	Javier Solana (1942–).....	56
4.10.	Richard Holbrook (1941–2010).....	57
4.11.	Kai Eide (1949–).....	59
4.12.	Martti Ahtisaari (1937–)	60
4.13.	Viktor Csernomirgyin (1938–2010).....	62
4.14.	Wesley Clark vezérezredes (1944–).....	64
4.15.	Sir Michael Jackson vezérezredes (1944–).....	66
5.	A koszovói albánok modern kori függetlenedési törekvései, annak politikai, társadalmi, gazdasági és katonai összefüggései	68
5.1.	Történelmi háttér.....	68
5.2.	Közvetlen előzmények.....	69
5.3.	Az UCK felemelkedése.....	72
5.4.	A válság	73
5.5.	Értékelés.....	80
6.	Szerbia próbálkozásai a koszovói helyzet kezelésére	82
6.1.	Történelmi háttér.....	82
6.2.	Közvetlen előzmények.....	85
6.3.	A koszovói válság kibontakozása	88
6.4.	Értékelés.....	95
7.	A jugoszláv biztonsági erők terrorellenes műveletei 1997-től 1999-ig	97
7.1.	Bevezetés	97
7.2.	A konfliktusban részt vevő jugoszláv erők	98
7.3.	A Koszovói Egyesített Parancsnokság.....	105

7.4.	A jugoszláv biztonsági erők műveletei a biztonsági helyzet tükrében.....	107
7.5.	Értékelés.....	111
8.	A nemzetközi közösség álláspontja és tevékenysége a válság eszkálálódása idején	113
8.1.	A nemzetközi közösséget motiváló tényezők	113
8.2.	A nemzetközi közösség által fogantatosított lépések.....	113
8.3.	A fegyveres beavatkozás.....	116
8.4.	Értékelés.....	117
9.	A NATO légi műveletei a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság ellen	119
9.1.	A beavatkozás háttere	119
9.2.	Az „Allied Force” művelet	120
9.3.	Értékelés.....	128
10.	Az UNMIK szerepe a koszovói válság rendezésében	130
10.1.	A nemzetközi közigazgatásról általában.....	130
10.2.	Az ENSZ BT 1244-es határozata	131
10.3.	Az UNMIK rendeltetése	132
10.4.	Az UNMIK feladata.....	132
10.5.	Az UNMIK részvétele a státuszfolyamatban.....	134
10.6.	Értékelés.....	135
11.	A KFOR szerepe a koszovói válság rendezésében	137
11.1.	A Katonai Technikai Megállapodás.....	137
11.2.	A „Joint Guardian” művelet.....	139
11.3.	A KFOR feladata	141
11.4.	A KFOR eredeti felépítése	142
11.5.	A KFOR jelene.....	144
11.6.	Értékelés.....	146
12.	A volt jugoszlávia tagállamai biztonságának értékelése a regionális biztonsági komplexum elmélet alapján	148
12.1.	Első szakasz – A rejtett regionális biztonsági komplexum.....	149
12.2.	Második szakasz – A polgárháború és a Balkáni Regionális Biztonsági Komplexum.....	154
12.3.	Harmadik szakasz – Átalakulás az Európai Biztonsági Komplexum szubkomplexumává.....	162
12.4.	Értékelés.....	166
13.	A Nemzetközi közösség státuszrendezési törekvései.....	169

13.1.	Kiindulópont	169
13.2.	Az UNMIK szerepe a helyzet stabilizálásában	169
13.3.	A „Standards before Status” elv felülvizsgálata	171
13.4.	Az Ahtisaari-terv	171
13.5.	Értékelés	174
14.	Koszovó függetlenségének Egyoldalú kikiáltása	176
14.1.	Értékelés	178
15.	A Hágai Nemzetközi Bíróság álláspontja a függetlenség kikiáltásáról	180
15.1.	A szerb álláspont és az azt támogató államok érvei	180
15.2.	A koszovói albánok és támogatóinak álláspontja	181
15.3.	A hágai Nemzetközi Bíróság döntése	182
15.4.	A döntést követő állásfoglalások	183
15.5.	Értékelés	186
16.	A függetlenség kikiáltásának regionális és globális következményei	188
16.1.	A felek és a nemzetközi közösség álláspontja a függetlenség kikiáltásáról	189
16.2.	A függetlenség esetleges következményei	190
16.3.	Értékelés	193
17.	Befejezés	197
17.1.	Összefoglalás és következtetések	197
17.2.	Új tudományos eredmények	209
17.3.	Ajánlások az értekezés felhasználására és további kutatásra	211
18.	Ábrajegyzék	212
19.	Felhasznált irodalom	215
19.1.	Nyomtatásban megjelent források	215
19.2.	Interneten elérhető források	220
20.	A doktorandusz eddigi publikációinak jegyzéke	227
20.1.	Nyomtatásban megjelent publikációk	227
20.2.	Interneten elérhető publikációk	228
21.	A doktorandusz szakmai-tudományos életrajza	229

1. BEVEZETÉS – A TUDOMÁNYOS PROBLÉMA MEGFOGALMAZÁSA

A Balkán, ezen belül főleg Szerbia és Koszovó biztonsági helyzetének tanulmányozása kiemelten fontos Magyarország biztonsága szempontjából. A földrajzi és a kulturális közelség, valamint a történelmi kapcsolatok fontossá teszik a régiót hazánk számára. A volt Jugoszlávia szétesése folyamatában új elemként jelent meg Koszovó, hiszen ezúttal nem korábbi tagköztársaság, hanem egy autonóm tartomány függetlenedéséről van szó, ami érdekessé teszi a kérdés megvizsgálását. Kiemelten fontossá teszi a téma vizsgálatát, hogy a régió stabilitásának közvetlen hatásai vannak hazánk biztonságára.

A nemzeti önrendelkezés kivívása a legtöbb európai nemzet számára a 19. század közepén, illetve a 20. század elején az I. világháborút lezáró Párizs környéki békékkel megvalósult. Bár maradtak még rendezetlen nemzetiségi kérdések a kontinensen (a teljesség igénye nélkül: Baszkföld, Észak-Írország, Dél-Tirol), a nagyhatalmak az 1975-ös Helsink-i Záróokmány¹ elfogadása óta a biztonság egyik alapelemének tekintik a határok sérthetlenségét Európában. A nemzetközi közösség ezen elv miatt tekinti különösen veszélyesnek a Krím félsziget elcsatolását Ukrajnától. A délszláv konfliktus, illetve a volt Szovjetunió és Csehszlovákia felbomlása mind szövetségi államok dezintegrációja volt, ami nem tekinthető maradéktalanul a határok megváltoztatásának. Az ukrán területek annexiója viszont nem sorolható ebbe a kategóriába, így elfogadhatatlan az európai hatalmak és az Amerika Egyesült Államok számára.

A nemzeti önrendelkezés kivívása a legtöbb európai nemzet számára a 19. század közepén, illetve a 20. század elején az I. világháborút lezáró Párizs környéki békékkel megvalósult. Bár maradtak még rendezetlen nemzetiségi kérdések a kontinensen (a teljesség igénye nélkül: Baszkföld, Észak-Írország, Dél-Tirol), a nagyhatalmak

---

¹ Conference on Security and Co-operation in Europe, Final Act Helsinki 1975 p4 <https://www.osce.org/helsinki-final-act?download=true> Letöltés ideje: 2019. május 25.

talmak az 1975-ös Helsinki Záróokmány² elfogadása óta a biztonság egyik alapelemének tekintik a határok sérthetlenségét Európában. A nemzetközi közösség ezen elv miatt tekinti különösen veszélyesnek a Krím félsziget elcsatolását Ukrajnától. A délszláv konfliktus, illetve a volt Szovjetunió és Csehszlovákia felbomlása mind szövetségi államok dezintegrációja volt, ami nem tekinthető maradéktalanul a határok megváltoztatásának. Az ukrán területek annexiója viszont nem sorolható ebbe a kategóriába, így elfogadhatatlan az európai hatalmak és az Amerika Egyesült Államok számára.

1. ábra Koszovó és közvetlen környezete³

---

² Conference on Security and Co-operation in Europe, Final Act Helsinki 1975 p4 <https://www.osce.org/helsinki-final-act?download=true> Letöltés ideje: 2019. május 25.

³ <http://biztonsagpolitika.hu/wp-content/uploads/2015/04/nyugat-balkan.png> A letöltés ideje: 2019. május 25.

A nemzeti önrendelkezés kivívása a legtöbb európai nemzet számára a 19. század közepén, illetve a 20. század elején az I. világháborút lezáró Párizs környéki békékkel megvalósult. Bár maradtak még rendezetlen nemzetiségi kérdések a kontinensen (a teljesség igénye nélkül: Baszkföld, Észak-Írország, Dél-Tirol), a nagyhatalmak az 1975-ös Helsink-i Záróokmány⁴ elfogadása óta a biztonság egyik alapelemének tekintik a határok sérthetlenségét Európában. A nemzetközi közösség ezen elv miatt tekinti különösen veszélyesnek a Krím félsziget elcsatolását Ukrajnától. A délszláv konfliktus, illetve a volt Szovjetunió és Csehszlovákia felbomlása mind szövetségi államok dezintegrációja volt, ami nem tekinthető maradéktalanul a határok megváltoztatásának. Az ukrán területek annexiója viszont nem sorolható ebbe a kategóriába, így elfogadhatatlan az európai hatalmak és az Amerika Egyesült Államok számára.

A délszláv válság hátterében az európai nemzetfejlődés egyik elfojtott ága állt, mert az I. világháborút követően létrejött délszláv államokban mesterségesen elnyomták az államalkotó nemzetek függetlenségi törekvéseit. Ezek a törekvések akkor törtek ismét a felszínre, amikor Josip Broz Tito halálával (1980. május 4.) a belső, a kelet–nyugati szembenállás megszűnésével (a hidegháború befejeztével) pedig az országot egyben tartó külső erő is megszűnt. A nemzetközi közösség – a Badinter-bizottság 1992. január 11-i, az *uti possidetis*⁵ elv szerint hozott döntésén alapulva – elfogadta a szakadár délszláv államok azon koncepcióját, miszerint a belső határok nemzetközi határokká válnak.⁶ Az egyes köztársaságokon, különösen a Horvátországon és Bosznia-Hercegovinán belüli nemzetiségi keveredés vezetett a délszláv polgárháború kirobbanásához. A háborúk azonban nem a belső határok megváltoztatásával, hanem etnikai tisztogatással és a nemzetalkotótól eltérő lakosság elüldözésével oldották fel a helyzetet.

A polgárháború lezárásával továbbra is rendezetlen maradt a volt jugoszláv tagköztársaságok némelyikében (Szerbiában, Macedóniában és Montenegróban) élő albánság sorsa. Mindhárom volt tagköztársaságban felmerült a helyi albánság önren-

---

⁴ Conference on Security and Co-operation in Europe, Final Act Helsinki 1975 p4 <https://www.osce.org/helsinki-final-act?download=true> Letöltés ideje: 2019. május 25.

⁵ ahogy éppen birtokolják

⁶ Allain Pellet: The Opinions of the Badinter Arbitration Committee: A Second Breath for the Self-Determination of Peoples 1992 p8 <http://ejil.org/pdfs/3/1/1175.pdf> Letöltés ideje: 2019. május 25.

delkezés iránti vágya, de azok eltérően realizálódtak. A montenegrói vezetés helyesen mérte fel, hogy a helyi albánság értékes szövetséges, és széles körű jogok biztosításával elejét vette az erőszakos cselekmények kialakulásának. Szerbiában és Macedóniában az albánság függetlenségi törekvései erőszakos formát öltöttek, de míg a koszovói albánok kivívták függetlenségüket, addig a macedóniai albánoknak ez nem sikerült, és a montenegróihoz hasonló integrációs folyamat indult meg az országban.

A válság alakulása és kimenetele kérdések sokaságát veti fel, amelyek megértése és megválaszolása kiemelten fontos a régió, Európa és a világ biztonsága szempontjából, hiszen a válaszok megmutathatják, mennyire lehet tartós a jelenlegi viszonylagos stabilitás a Balkánon, illetve a világ más válságövezeteiben hogyan alkalmazhatók a balkáni tapasztalatok.

A felmerült kérdések megválaszolása érdekében megvizsgálom a válság kialakulásának történelmi hátterét, a válság közvetlen előzményeit, annak eszkalációját, valamint a rendezésére irányuló katonai és politikai törekvéseket. A disszertáció fő tartalmi kereteit adó eseményeket a függetlenség egyoldalú kikiáltásáig és annak közvetlen következményeinek értékeléséig kísérem figyelemmel. Ettől néhány olyan esetben térek el, ahol a dolgozat lezárásáig terjedő időben⁷ a témát érdemben befolyásoló meghatározó események történtek.

---

⁷ 2019. május 25.

2. A KUTATÁS ELEMEI

2.1. A kutatás célkitűzései

A kutatásom célja, hogy kiderítsem, milyen körülmények vezettek Koszovó függetlensége egyoldalú kikiáltásához, és hogy ez az aktus milyen hatással lehet a jövőben kialakuló etnikai alapú szeparatista törekvésekre. A téma kifejtése során a következő kutatási kérdésekre keresek választ:

1. Miért jártak be eltérő utat az albánok függetlenségi törekvései a volt Jugoszlávia különböző tagállamaiban?
2. Milyen külső és belső tényezők okozták a koszovói válság eszkalálódását? Milyen folyamatok következményeként és milyen körülmények között nyerte el Koszovó a függetlenségét?
3. Precedens lehet-e a koszovói példa a világ más területein lévő szakadár csoportok számára?
4. Mit tehet a nemzetközi közösség, illetve a területen hatalmat gyakorló állam egy hasonló, etnikai alapú fegyveres konfliktus megakadályozása, illetve annak hatékony rendezése érdekében?

2.2. Hipotézisek

1. A volt Jugoszlávia különböző tagállamaiban élő albánok ugyanahhoz a kultúrkörhöz tartoznak, hasonló értékek mentén politizálnak és hasonlóan viszonyulnak az érdekérvényesítéshez. A három volt jugoszláv tagköztársaságban (Macedóniában, Montenegróban és Szerbiában) lezajlott folyamatok különbözősége a többségi nemzeti vezetés eltérő reakcióinak, valamint a nemzetközi közösség eltérő támogatásának, illetve útmutatásának következménye.
2. Az etnikai alapú válságok fejlődésében meghatározó szerepet játszik az adott térségben meghatározó helyi hatalom agresszív, illetve mérsékelt fellépése,

valamint a nemzetközi közösség meghatározó államainak különböző mértékű beavatkozása.

3. Koszovó önállósodása ugyan precedensnek tekinthető, de a függetlenségre vágyó etnikai csoportok csak akkor használhatják fel céljaik elérése érdekében, ha egy vagy több nagyhatalmat sikerül megnyerni ügyük támogatására.
4. Az etnikai alapú válságok megelőzése érdekében nagy hangsúlyt kell fektetni annak megértetésére, hogy a többségnek kifizetődőbb engedményeket tenni a kisebbség felé, mint egy esetleges területvesztéssel járó fegyveres konfliktusba sodródni.

2.3. Kutatási módszerek

Felkutatom, összegyűjtöm, szelektálom, rendezem és elemzem a témában megjelent hazai és nemzetközi irodalmat. Felvázolom a válság kronológiáját, megvilágítom az összefüggéseket, bemutatom a fontosabb részt vevő személyeket és szervezeteket. Indukció és dedukció módszerével feldolgozom az összegyűjtött anyagot, igazolom hipotéziseimet, következtetéseket vonok le és ajánlásokat teszek az elért eredmények hasznosítására.

A kutatás és a kidolgozó munka jelentős mértékben támaszkodik a témában folytatott, a munkámból adódó korábbi tevékenységemre és az e tevékenység során szerzett gyakorlati tapasztalataimra (személyes találkozók, szakmai egyeztetések, valamint az események folyamatos nyomon követése és feldolgozása).

2.4. Az értekezés felépítése

Bevezetés

A dolgozat elején tisztázom a tudományos problémát, lefektetem a kutatás célkitűzéseit és a hipotéziseimet, valamint meghatározom az általam alkalmazott kutatási módszereket.

Szerbia és Koszovó kapcsolatának történeti áttekintése

Áttekintem Szerbia és Koszovó kapcsolatainak történeti viszonyait a kezdetektől az oszmán hódoltság megszűnéséig, a balkáni háborúk és a két világháború időszakában, a titói Jugoszláviában, valamint a szövetségi állam felbomlásától a NATO Koszovóban tevékenykedő béketámogató művelete (KFOR) bevonulásáig terjedő időszakban.

A konfliktusban részt vevő fontosabb személyek tevékenységének értékelése

Felvázolom a válság kibontakozása, illetve kezelése során kiemelt szerepet játszó szerb, koszovói albán és nemzetközi személyiségeket, illetve bemutatom az eseményekkel kapcsolatos tevékenységüket.

A koszovói albánok modern kori függetlenedési törekvései, annak politikai, társadalmi, gazdasági és katonai összefüggései

Áttekintem a válság eseményeit a koszovói albánok szempontjából. Ezen belül részletesen elemzem a szerb elnyomó politika hatását a koszovói albánokra. Felvázolom a Rugova-féle békés ellenállás jellemzőit, valamint az Koszovói Felszabadítási Hadsereg (Ushtria Çlirimtare e Kosovës – UCK) térnyerésének folyamatát és következményeit.

Szerbia próbálkozásai a koszovói helyzet kezelésére

Elemzem a szerb hatóságok, valamint a félkatonai szervezetek és a lakosság viszonyát a koszovói kérdéshez. Ezen belül bemutatom a szerb szélsőséges nacionalizmus térnyerésének folyamatát, valamint annak következményeit. Leírom a helyzet katonai erő alkalmazásával való rendezésére tett kísérleteket. Végül ismertetem a szerb vezetés kapkodó, koncepció nélküli tevékenységét, valamint a függetlenség megakadályozására tett eredménytelen kísérleteket.

A jugoszláv biztonsági erők terrorellenes műveletei Koszovóban 1997-től 1999-ig

Feltárom a jugoszláv biztonsági erők, ezen belül a Jugoszláv Hadsereg és a szerb Belügyminisztérium vezetését, felépítését, erejét, felszerelését, harceljárásait és az egyes kötelékek tevékenységét és szerepét a koszovói válságban.

A nemzetközi közösség álláspontja

Részletezem a nemzetközi közösségnek a válság rendezése és a biztonsági helyzet stabilizálása érdekében tett erőfeszítéseit. Ennek keretében felvázolom a válság kapcsán kialakult legfontosabb érdekcsoportokat és ismertetem a válság békés rendezésére tett nemzetközi kísérletek. Értékelem az egyes felek motivációját és bemutatom a tevékenységük hátterét.

A NATO légi műveletei a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság ellen

Ismertetem a NATO Jugoszláv Szövetségi Köztársaság elleni légi műveleteinek kiindulását és lefolyását. Bemutatom a művelet szakaszait. Megvizsgálom a művelet hatékonyságát és értékelem annak következményeit.

Az UNMIK szerepe a koszovói válság rendezésében

Bemutatom az UNMIK felépítését és ismertetem a szervezet feladatait. Részletesen ismertetem és értelmezem a szervezet működésének alapjául szolgáló 1244-es számú ENSZ BT határozatot. Részletesen elemzem az UNMIK tevékenységét és annak hosszú távú hatásait a koszovói státuszrendezésre. Következtetéseket vonok le az UNMIK működése, tevékenysége és a Koszovó függetlenségének egyoldalú kikiáltása között fennálló esetleges összefüggésekről.

A KFOR szerepe a koszovói válság rendezésében

Bemutatom a KFOR létrehozásának okait és körülményeit, valamint ismertetem a szervezet feladatát. Bemutatom a KFOR működésének alapjául szolgáló Katonai Technikai Megállapodást. Értékelem a KFOR által végrehajtott feladatokat és elért eredményeket. Kifejtem a KFOR tevékenységének hatásait a koszovói státuszrendezéssel kapcsolatos törekvésekre.

A koszovói albánok politikai törekvései a függetlenség elérésére

Részletesen ismertetem a koszovói albánok függetlenségre irányuló politikai törekvéseinek előkészítését és megvalósítását. Bemutatom az egyes koszovói albán szereplők álláspontját. Értékelem a politikai tevékenységek megvalósítását és annak távlati következményeit.

A szerb fél politikai próbálkozásai a Koszovó feletti ellenőrzés visszaszerzésére a nemzetközi erők bevonulását követően

Bemutatom a különböző háttérű szerb politikai vezetések álláspontját és a különböző időszakokban mutatott hozzáállását. Rámutatok a szerb nacionalizmus pártoktól és ideológiától független mivoltára. Értékelem a szerb törekvések hatékonyságát és következményeit.

A nemzetközi közösség státuszrendezési törekvései

Ismertetem a nemzetközi közösség egyes tagjainak álláspontját a koszovói státusról. Részletesen bemutatom a státustárgyalások időszakát. Értékelem a státustárgyalások lefolytatásának eredményességét és következményeit.

Koszovó függetlenségének egyoldalú kikiáltása

Ismertetem a függetlenség kikiáltásának közvetlen előzményeit és annak lefolyását. Bemutatom a koszovói albán érvrendszert, valamint a függetlenség kikiáltására adott bel- és külföldi reakciókat.

A hágai Nemzetközi Bíróság álláspontja a függetlenség kikiáltásáról

Bemutatom a bíróság elé tárt problémát. Ismertetem a felek érvelését a bíróság előtt. Ismertetem a bíróság ítéletét. Bemutatom a felek, valamint a nemzetközi közösség ítéletre adott reakcióit és elemzem a döntés esetleges következményeit.

A függetlenség kikiáltásának regionális és globális következményei

Értékelem a függetlenség kikiáltásának nemzetközi hatásait a Nyugat-Balkán, Európa és a világ releváns válságövezeteinek tekintetében. Megállapítom, hogy a koszovói függetlenség kikiáltása tekinthető-e precedensnek, illetve milyen körülmények szükségesek ahhoz, hogy esetlegesen megismétlődjön a minta.

Összefoglalás, következtetések

A dolgozat végén összefoglalom az elért eredményeket, levonom a lehetséges következtéseket, összevetem az eredményeket a kiinduló feltételezésekkel és összegzem az elért tudományos eredményeket, valamint ajánlásokat teszek a további kutatásokra.

2.5. A kutatás eredményeinek hasznosíthatósága

Kutatásom eredményeit várhatóan hasznosítani lehet az etnikai szeparatizmuson alapuló válságok kialakulásának, illetve eszkalációjának megelőzésében, a válság kezelésében és a válság következményeinek felszámolásában. A felhasználás konkrét területei elsősorban az oktatásban, a további kutatásokban, illetve az elvégzendő szakmai feladatok meghatározásában jelenhetnek meg.

2.6. A témával foglalkozó szakirodalom áttekintése

A koszovói válság az 1990-es évek délszláv háborúinak egyik fontos állomása. Az események széleskörűen feldolgozásra kerültek tudományos művekben és a sajtóban egyaránt. A terület földrajzi közelsége, valamint kulturális, társadalmi és politikai kapcsolódásai miatt a válság a magyar tudományos és a széles körű közvélemény számára is nagy jelentőséggel bír. A rendelkezésre álló rendkívül gazdag forrásanyag megkönnyítette a téma feldolgozását. A források pusztán számának figyelembe vételével nem célozhatók átfogó áttekintést nyújtó témakörben, hiszen az nemcsak az alfejezet, de a teljes dolgozat terjedelmét is meghaladná. Az alábbiakban szubjektív szempontok alapján ismertetem a számomra fontos megjelent irodalmat.

A terület történetének alapos bemutatását nyújtja Juhász József: *Volt egyszer egy Jugoszlávia: A délszláv állam története* című kötete.⁸ A könyv részletesen foglalkozik a délszláv térség történetével és ismerteti a terület népességének többszörösen összekapcsolt viszonyait. A történelmi háttér pontosításában további segítséget nyújt Ördögh Tibor: *A Balkán geopolitikai szerepe* című értekezése.⁹ A válság hátterének megértésében támogatott Bahri Cani és Cvijetin Mijatovic: *Kosmet ili Kosova*¹⁰ (Koszovó és Metohija, vagy Koszova)¹¹ című kötete, amely a mindkét fél képviselőit megszólaltatva jól rávilágít a terület kettős népességének történelmi és társadalmi konfliktusaira.

A válsághoz kapcsolódó események leírásában, valamint azok közvetlen hatásainak értelmezésében különösen nagy segítséget nyújtott Juhász József, Magyar István, Tóth Péter, Valki László: *Koszovó: Egy válság anatómiája* című kötete.¹² Az értékelésem szerint alapvető mű történelmi, katonai, politikai és nemzetközi jogi szempontból részletesen és átfogóan tárgyalja a válság legfontosabb aspektusait. Az aktuális történések nyomon követéséhez és értelmezéséhez felhasználtam Németh

---

⁸ Juhász József: *Volt egyszer egy Jugoszlávia: A délszláv állam története*. Aula Kiadó, Budapest, 1999.

⁹ Ördögh Tibor: *A Balkán geopolitikai szerepe*. In: *Térátlépések*. pp. 265–280. Pannon Egyetem Modern Filológiai és Társadalomtudományi Kar, Veszprém, 2015

¹⁰ Bahri Cani és Cvijetin Mijatovic: *Kosmet ili Kosova*. NEA, Belgrád, 1996.

¹¹ A tartomány hagyományos szerb és albán nyelvű megnevezései.

¹² Juhász József, Magyar István, Tóth Péter, Valki László: *Koszovó Egy válság anatómiája*. Budapest, Osiris Kiadó, 2000.

András és Dr. Tóth László: Halálos tavasz a Balkánon¹³ című művét, ami részletesen mutatja be a válság eseményeit.

A koszovói albánok tevékenységének kiváló ismertetőjét adja Armend R. Bekaj: *The KLA and the Kosovo War*¹⁴ (Az UCK és a koszovói háború) című kötete, ami számos, korábban ismeretlen részletre világít rá.

Szerbia és a szerbség álláspontját a kérdésben számos nagyszerű író feldolgozta. Predrag Szimics: *Put u Rambuje: kosovska kriza, 1995-2000*¹⁵ (Az út Rambouillet-ba: A koszovói válság) című kötete kiterjedten mutatja be és értelmezi a koszovói válság eszkalálódásának hátterét. A koszovói válság rendezésére irányuló törekvéseket Nebojsza Covic: *On a difficult path*¹⁶ (Nehéz úton) című kötete nagy részletességgel mutatja be. Az író, a demokratikus hatalomváltást követő szerb kormány koszovó ügyi minisztereként közvetlen rálátással rendelkezett a helyzetre. A téma leírásakor a szerb nyelvismeretből adódóan közvetlen hozzáférésem volt az adott időszakban érvényes jogszabályokhoz, ami jelentősen megkönnyítette a munkámat.

A válság katonai aspektusait a korábban említetten kívül jól bemutatja Bimbó József: *A NATO Jugoszlávia elleni légi tevékenysége*,¹⁷ valamint Magyar István: *A koszovói válságkezelés katonai tapasztalatai*¹⁸ című folyóiratcikkek.

A térség politikai és biztonsági dinamikájának leírásakor meghatározó jelentőségűnek tartom a Barry Buzan és Ole Waever által kidolgozott biztonsági komplexum elméletet, ami a *Regions and Powers: The Structure of International Security*¹⁹ (Régiók és hatalmak: A nemzetközi biztonság struktúrája) című kötetben került kifejtésre. Magyar viszonylatban Dr. Vida Csaba munkásságát kell megemlíteni, aki úttö-

---

¹³ Németh András, Dr. Tóth László: *Halálos tavasz a Balkánon*. –Budapest: Korona Kiadó Kft. 1999.

¹⁴ Armend R. Bekaj: *The KLA and the Kosovo War* Berghof Transition Series Berlin 2010.

¹⁵ Predrag Szimics: *Put u Rambuje: kosovska kriza, 1995-2000*, NEA, Belgrád 2000

¹⁶ Nebojsa Covic: *On a difficult path*. Cigoja stampa, Belgrád 2005.

¹⁷ Bimbó József: *A NATO Jugoszlávia elleni légi tevékenysége* In: *Hadtudomány X évfolyam 2. szám 2000*.

¹⁸ Magyar István: *A koszovói válságkezelés katonai tapasztalatai* In: *Hadtudomány X évfolyam 2. szám 2000*.

¹⁹ Barry Buzan, Ole Waever: *Regions and Powers: The Structure of International Security*. Cambridge University Press, Cambridge, 2003.

rő kutatásokat folytatott a kérdésben.²⁰ Az írók által megfogalmazott elmélet kiemelten jól alkalmazható a délszláv térség dinamikájának bemutatására, amivel külön fejezetben foglalkozom.

A válság esetleges következményeinek értékelésekor nagy hatással volt rám Matus János²¹ és Szternák György²² professzor urak munkássága. A válság megoldására tett nemzetközi erőfeszítések ellentmondásos aspektusaira világít rá Rasmus Tenbergen: *Der Kosovo-Krieg: Eine gerechte Intervention?*²³ (A koszovói háború: Jogos beavatkozás?) című kötete.

A hazai és nemzetközi szakirodalom nagy terjedelemben foglalkozik a válság történéseinek leírásával, a függetlenség kikiáltásával, illetve annak közvetlen hatásaival. A különböző szerzők eltérő, sok esetben a nemzeti hovatartozásnak és előítéleteiknek megfelelő nézőpontból mutatják be a válságot és értékelik annak következményeit. Az eddigi szakirodalom azonban elsősorban a válság specifikus jellemzőit vizsgálta, és nem fektetett kellő hangsúlyt az általánosítás módszeréből adódó lehetséges következtetések levonására.

---

²⁰ Vida Csaba: A regionális biztonsági komplexum elmélete és alkalmazása Közép-Európára. In: *Hadtudomány*, XVII. évfolyam 1. szám, 2007

²¹ Matus János: *A jövő árnyéka. Nemzetközi hatások biztonságunkra és jólétünkre.* Pesti Csoport Kft., Budapest, 2005.

²² Szternák György: A koszovói megoldás, mint a válságkezelés új fejezete. In: *KAPU* 1999/6–7. sz.

²³ Rasmus Tenbergen: *Der Kosovo-Krieg: Eine gerechte Intervention?*: ILD-Verlag, Bonn, 2000.

3. SZERBIA ÉS KOSZOVÓ KAPCSOLATÁNAK IDŐ- RENDI ÁTTEKINTÉSE

A koszovói válság megértése szempontjából elengedhetetlen a terület történelmi háttérének vázlatos ismertetése. A szerbek több évszázados, míg az albánok évezredek történelmi hagyományok és jogok alapján követelik maguknak a területet, ezért be kell mutatni a térség helyzetének változásait a különböző történelmi korokban.

A fejezetben áttekintem Szerbia és Koszovó kapcsolatának történeti aspektusait. Idővonal-szerűen ismertetem a térség szempontjából meghatározó időszakok fő jellemzőit a térség benépesülésétől a KFOR bevonulásáig terjedő időszakban. A releváns történelmi háttér részletes ismertetése az egyes témaköri fejezetekben történik meg.

A fejezet végén röviden értékelem a történelmi változások hatásait a térség etnikumainak nemzetfejlődésére.

3.1. A térség benépesülése

A Balkán-félsziget betelepülésére utaló történelmi leletek szerint az első embercsoportok mintegy 10 000 évvel ezelőtt, a kőkorszak idején jelentek meg a térségben. Az általánosan elfogadott elméletek szerint legkorábban két népcsoport, az egymással rokonságban álló illírek és a trákok jelentek meg a területen. Előbbiek a félsziget nyugati, utóbbiak annak keleti részén éltek. A két népcsoport között a mai Morava és Vardar folyók jelentették a határvonalat. A trákokkal ellentétben, akik a görög lakossággal széles körű gazdasági és kulturális együttműködést folytattak, az illírek a nehezen járható átszegdelt terep miatt sokáig elszigeteltségben éltek. Az időszámítás előtti 4. században kelták jelentek meg a félsziget északi részén, és a Drina vonaláig szorították vissza az illíreket. A kelta fenyegetés összefogásra készítette az addig egymástól elszigetelt illír törzseket. A görögöknek azonban nem állt érdekükben egy erős illír állam, ezért szétzilálták a szövetséget. Ettől kezdve az illírek főként kalózkodással foglalkoztak.

2. ábra A balkáni térség benépesülése²⁴

²⁴A fejezetben feltüntetett térképek saját szerkesztésűek

3.2. A Balkán-félsziget a Római Birodalom idején

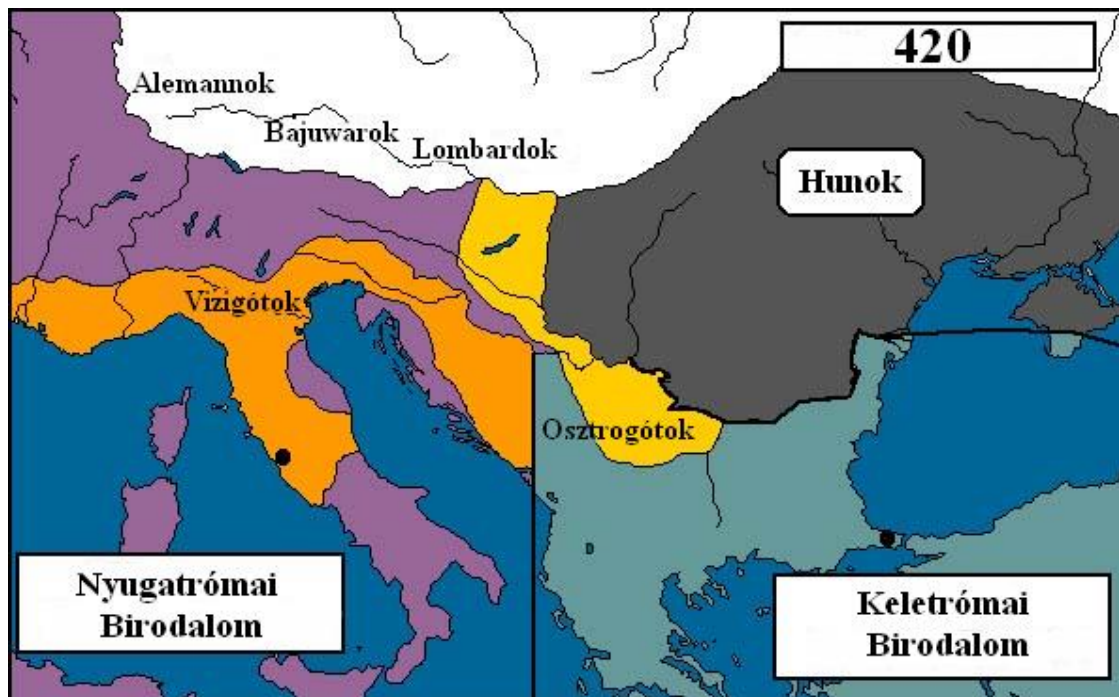
Az illír kalózkodás folyamatosan fenyegette a hajózást és a kereskedelmet az Adriai-tengeren. A helyzet fokozatos romlása ellenlépést váltott ki a folyamatosan terjeszkedő és a gazdasági érdekeit féltő Római Köztársaság részéről. A helyzet rendezése érdekében Róma az időszámítás előtti 3. században hadjáratot indított a kalózkodók ellen és pacifikálta az illírek által lakott területeket. Átmenetileg létrejött egy a Római Köztársaság függőségében lévő Illír Királyság a mai Shkoda-tó mentén lévő központtal, de időszámítás előtt 168-ban a Római Köztársaság felszámolta azt. Illiria ettől kezdve annak kettéválásáig önálló provinciaként a Római Köztársaság, majd Birodalom részét képezte. A Balkán-félsziget népei Róma fennhatósága alatt voltak a legegységesebbek. Az időszakot politikai stabilitás, élénk gazdaság és kereskedelem, valamint jólét jellemezte.

3. ábra A Balkán-félsziget a Római Birodalom idején

3.3. A Római Birodalom kettészakadása

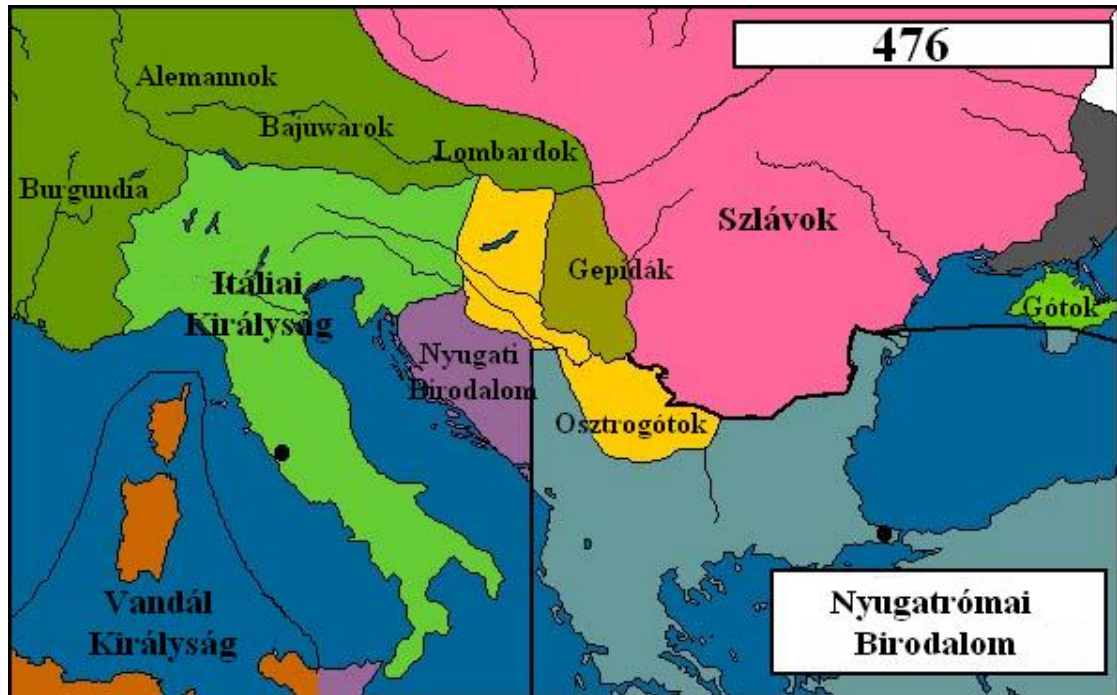
A Római Birodalom 395-ben bekövetkezett végleges kettészakadásakor a határvonal a Birodalom keleti és nyugati fele között a Balkán-félsziget közepén húzódott. Koszovó jelenlegi területe a Keletrómai Birodalom fennhatósága alá került. A politikai megosztás nem tette erősebbé a két birodalomrészt, így a perifériákon továbbra is jellemző volt az idegen törzsek betörése. A legnagyobb befolyást a területre talán a hunok megjelenése gyakorolta a Balkán északi határán. Attila hódításai azonban a vezér halálát követően nem bizonyultak megfelelő alapnak a birodalom fenntartására.

4. ábra A Római Birodalom kettészakadása

3.4. A népvándorlás kora

A területre több hullámban bevándorló idegen népcsoportok (alánok, gótok és gepidák) többnyire beolvadtak az őslakosságba. Kivételt képeznek a szláv törzsek, amelyek északkeleti irányból, az Odera folyó keleti partjáról beáramolva az 5. században jelentek meg a Balkán-félsziget északi határán.

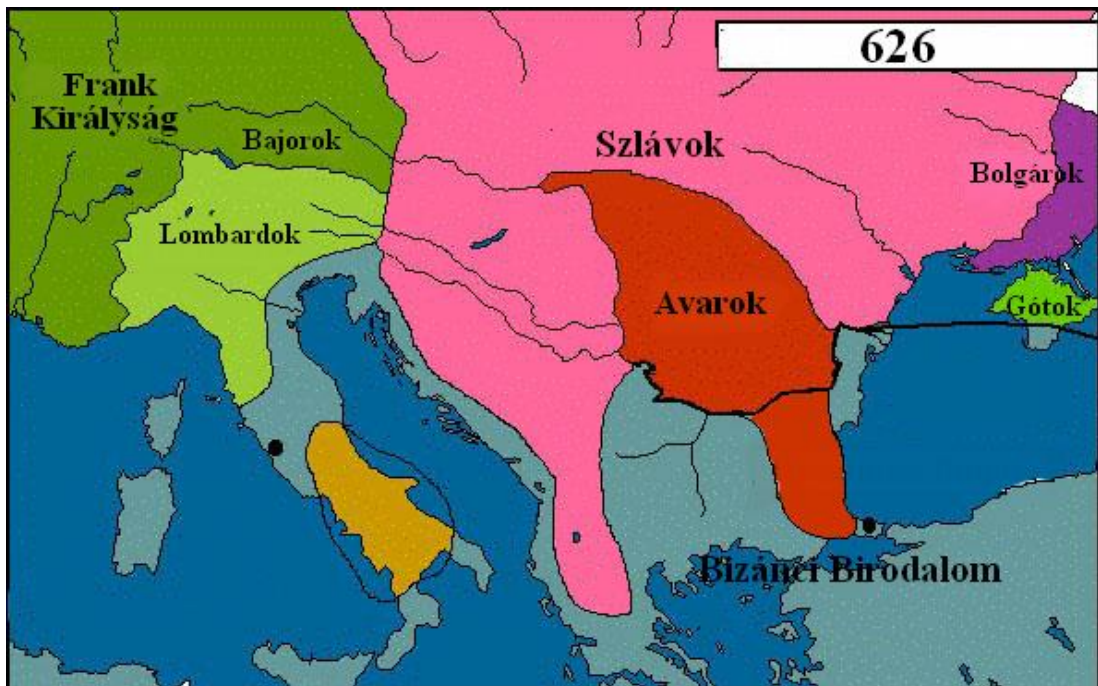

5. ábra A népvándorlás kora

3.5. A szlávok betelepülése

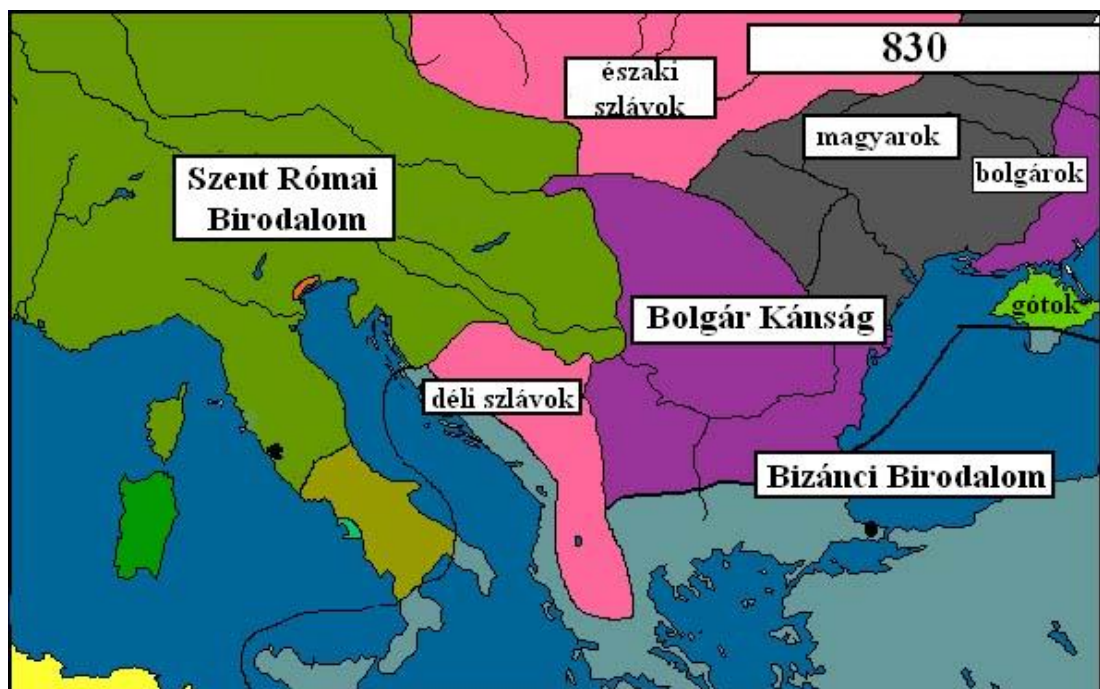
A szlávok a 7. századra csaknem a félsziget teljes nyugati részét benépesítették és jelentős tényezővé váltak a térségben. A többi hódítótól eltérően a szlávok nem kifosztották, hanem megművelték a területeket. A terjeszkedésük hatására az illírek egyre kisebb területekre, zömmel a part menti hegyvidékbe szorultak vissza és legeltetéssel kezdtek foglalkozni. Ezek lettek a mai albánok ősei. Ezzel párhuzamosan alakult ki az Avar Birodalom a terület északkeleti határán.

6. ábra A szlávok betelepülése

3.6. A frank és bolgár hódítás, a magyarok megjelenése

Martell Károly frank uralkodó 771-es megkoronázását követően keleti terjeszkedésbe kezdett és a Duna vonaláig elfoglalta a Kárpát-medencét így kettéválasztotta az addig egységes területet foglaló északi és déli szlávokat. Ezzel párhuzamosan a bolgárok kelet felől terjeszkedtek a Kárpát-medencébe. Az avarok harapófogóba kerültek, és 796-ban legyőzte őket a szövetséges frank–bolgár sereg. A bolgárok az avar területeket elfoglalva megalapították a Bolgár Kánságot. Eközben a terület északkeleti peremén megjelentek a magyar törzsek.

7. ábra A frank és a bolgár hódítás, a magyarok megjelenése

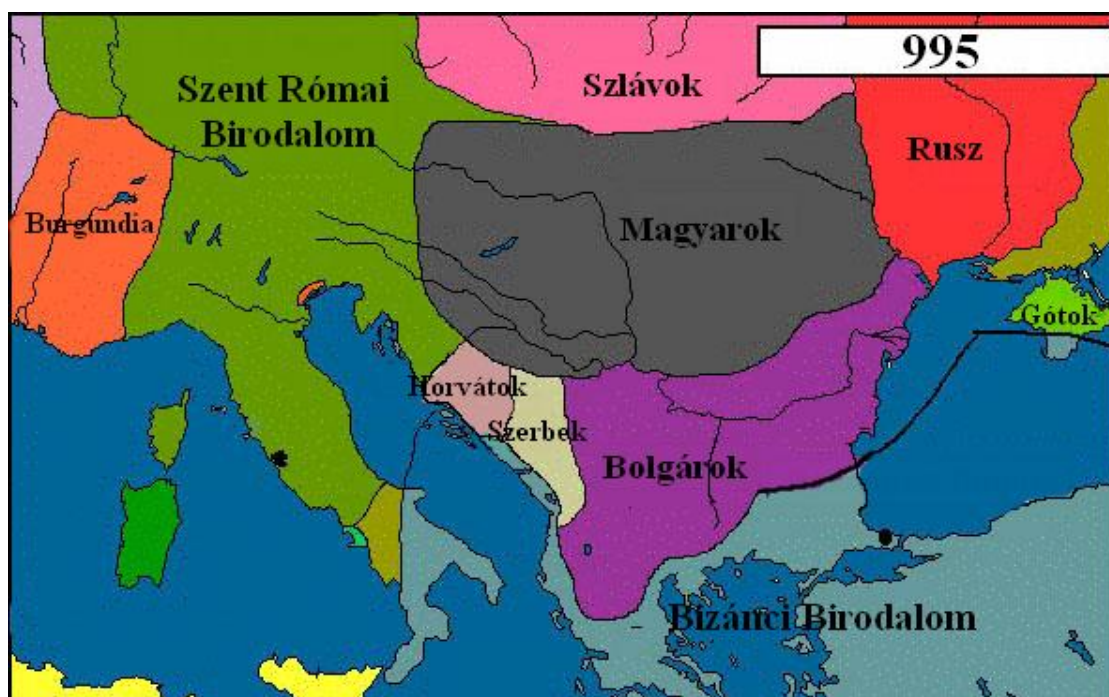
3.7. A Szerb Királyság kialakulása és megerősödése

A szláv törzsek a bevándorlást követően tartós letelepedésre rendezkedtek be a térségben. A szláv törzsek megkezdték a letelepedett életmódnak megfelelő államrendszer kialakítását.

A korábban egységes törzsek között vallási és kulturális különbségek kezdtek kialakulni. Ahogy már korábban is megfigyelhető volt, a terület félúton fekszik a hajdani Római Birodalom nyugati és keleti hatalmi központjai között. A mai szlovének és a horvátok ősei a terület nyugati felén élve Rómához kötődtek, míg a keleti területeket elfoglaló szerbek és bolgárok a bizánci utat követték.

A fenti folyamat következményeként Koszovó területén a 10. században a Vlasztimirovics-dinasztia által uralt szerb principátusból megalakult a Szerb Királyság.

A magyar honfoglalás következtében a frank és a bolgár uralom elbukott a Kárpát-medencében, az északi szlávok is területeket veszítettek és véglegessé vált az északi és a déli szlávok kettéválása.

8. ábra A Szerb Királyság kialakulása és megerősödése

3.8. Az albán állam megjelenése

Az albánokra történő első utalás I. Komnéosz bizánci császár krónikájában történik 1081-ben. Az irat említést tesz a normannok katonai műveletéről az albánok által lakott területeken.

Konstantinápoly elését követően a császári családhoz tartozó Komnéosz Mihály az albán hadakkal szövetkezve hercegséget alapított, amelynek I. Mihály epiruszi despota néven lett uralkodója.

1272-ben Anjou Károly nápolyi király Durres elfoglalását követően megalapította az Albán Királyságot, amely mintegy 100 évig maradt fenn.

9. ábra Az albán állam megjelenése

3.9. A Szerb Birodalom legnagyobb kiterjedése

Megalakulásától az oszmán hódításig Koszovóban volt a középkori Szerbia politikai, kulturális és vallási központja. Ettől a kortól tekintik a szerbek kultúrájuk bölcsőjének a területet.

A Szerb Királyság fénykorát a 14. században élte, amikor a nyugati hódítók visszaszorulását kihasználva szerb királyok sora kiterjesztette az uralmát a Nyugat-Balkán nagy részére. Az ország Dusan cár uralkodása alatt, 1362-ben érte el legnagyobb kiterjedését és hatalma csúcsát.

A terjeszkedés során azonban a szerb uralkodó osztály nem fordított kellő figyelmet a meghódított területek lakosságának integrálására, akik rejtetten ellenálltak a szerb hatalomnak és reménykedve, lehetséges felszabadítóként tekintettek a délről közeledő Oszmán Birodalom terjeszkedésére.

10. ábra A Szerb Birodalom legnagyobb kiterjedése

3.10. Az oszmánok megjelenése a Balkánon

Dusan cár halálát követően az Oszmán Birodalom jelentős hódításokat könyvelhetett el a Balkán-félszigeten. A sikereket nem elsősorban az oszmán haderő kiválóságának, hanem inkább a helyi népek megosztottságának köszönhetők. A szerbek által korábban meghódított államok nemessége a Szerb Birodalom felbomlását követően a belső hatalmi harccal volt elfoglalva, amit még a külső hódító érkezése sem befolyásolt.

Az oszmán seregeket a helyi lakosok több esetben felszabadítóként ünnepelték ugyan, de az oszmánok célja a hódítás volt, és jelentős területeket szereztek a Szerb Birodalom kárára. Így került 1385-re Albánia oszmán fennhatóság alá.

11. ábra Az oszmánok megjelenése a Balkánon

3.11. Szerbia oszmán meghódítása

Az Oszmán Birodalom terjeszkedése a 14. század végére érte el Szerbiát. Lázár fejedelem szerb uralkodó 1389-ben a jelenlegi Koszovó területén, Rigómezőn (Kosovo Polje) próbálta megállítani a támadó oszmán erőket. A csata súlyos vereséggel zárult, aminek következményeként megszűnt, illetve oszmán fennhatóság alá került a középkori szerb állam.

12. ábra Szerbia oszmán meghódítása

3.12. *A szerbek elvándorlása*

Szerbia oszmán megszállása jelentősen rontotta a szerb népesség helyzetét. Az Oszmán Birodalom terjeszkedésével kezdődött meg a szerbek mai napig tartó elvándorlása Koszovó területéről. Az elvándorlás egyik leglátványosabb pontja III. Arsenije pátriárka 1690-es menete volt, amelynek során 37 000 családot vezetett ki Koszovóból, akik később főként a Magyar Királyság területén telepedtek le. Ezzel szemben a Koszovó területén élő albánok maradtak, beilleszkedtek a török birodalomba és sokan áttértek a muzulmán hitre. Ezzel kezdődött az albánok térnyerése a területen.

13. ábra A szerbek elvándorlása

3.13. A szerb függetlenség visszaszerzése

Az 1800-as évek elején az oszmán elnyomás ellen parasztfölkelések törtek ki az Oszmán Birodalom szerbek által lakott területein. Az 1806-ban kitört orosz–török háború részeként az oroszok hatékony katonai támogatást nyújtottak a szerbeknek. Ezt követően a harc már nem az autonómia, hanem a függetlenség megszerzéséért folyt. A mozgalom vezetője Petrovics Dzsordzse Karadzordzse herceg, a későbbi szerb királyi dinasztia megalapítója volt.

A küzdelmek eredményeként Szerbia az 1800-as években visszanyerte de facto függetlenségét, és 1878-ban a Berliini Egyezményvel²⁵ államiságát is. Szintén a 19. századhoz köthető a koszovói vilajet megszervezése az Oszmán Birodalmon belül, ekkortól számít Koszovó önálló közigazgatási egységnek.

14. ábra A szerb függetlenség visszaszerzése

²⁵ Oroszország, Nagy-Britannia, Franciaország, az Osztrák–Magyar Monarchia, Olaszország, Németország, valamint az Oszmán Birodalom és a balkáni népek (görögök, szerbek, románok, montenegróiak és albánok) között lezajlott konferencia, aminek célja a balkáni országok 1877–78-as orosz–török háborút követő meghatározása volt.

3.14. *A balkáni háborúk következményei*

Az Oszmán Birodalom végleges összeomlása előtt, a 20. század elején az 1912-ben lezajlott I. balkáni háború során a montenegrói, szerb, bolgár és görög csapatok kiűzték az oszmán törököket a Balkánról. Koszovó, a középkori hagyományokra való hivatkozással, 1912-ben került vissza Szerbiához. Az albánok ekkor már egyértelmű többségben voltak a szerbekkel szemben.

15. ábra A balkáni háborúk következményei

3.15. *A délszláv állam megalakulása*

Az I. világháborút követően, az antant hatalmakkal korábban kötött megállapodások következtében, a déli szlávok egy államba tömörítésével megalakult a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság, a későbbi Jugoszláv Királyság. Az új délszláv állam elsősorban Ausztria, Magyarország és Bulgária kárára jelentős területeket nyert a térségben, és ezzel az antanthatalmak erős szövetségesevé vált.

A szerb dominanciájú állam az 1920-as és 1930-as években több kísérlet tett arra, hogy szerbeket telepítsen le a Koszovóban, ez azonban az ott élő albánok ellenállásába ütközött.

16. ábra A délszláv állam megalakulása

3.16. A II. világháború

A II. világháborúban 1941. április 17., Jugoszlávia kapitulálása után Koszovó területe három államhoz került: az északi rész a németek ellenőrizték, egy keleti rész Bulgáriához, míg a területek nagy része egyesült Albániával és olasz fennhatóság alá került. Az olasz megszállás alatt Koszovóban szerbellenes etnikai tisztogatások folytak, amelyek a későbbiekben a szerbek albánellenes érzelmeinek alapjává váltak. Az olaszok háborúból való kilépése után a terület fölött Németország vette át az ellenőrzést.

17. ábra A II. világháború

3.17. A Tito-korszak kezdete

A Josip Broz Tito vezette szerb partizánok 1945 februárjára foglalták vissza Koszovót, amely ezzel újra Szerbia részeként szerb fennhatóság alá került.

A Tito vezetésével megalakult Jugoszláv Föderatív Népköztársaság (a későbbi Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság – JSZSZK) a közösségi vezetés és a szocialista ideológia alapján szerveződött. Az 1946-os alkotmány értelmében a szövetségi állam hat tagköztársaságból állt; Szerbián belül Vajdaság autonóm tartomány, Koszovó és Metohija autonóm körzet státuszt kapott.²⁶

18. ábra A Tito-korszak kezdete

²⁶ Ustav Federativne Narodne Republike Jugoslavije, 31. januar 1946. p 5
http://www.arhivju.gov.rs/active/sr-latin/home/glavna_navigacija/leksikon_jugoslavije/konstitutivni_akti_jugoslavije/ustav_fnrj.html
Letöltés ideje: 2019. május 25.

3.18. A titói konszolidáció

A titói vezetés igyekezett integrálni az ország népeit, így arra is komoly erőfeszítéseket tett, hogy kedvező helyzetbe hozza a koszovói albánokat. Az 1950-es években albán főiskola, majd az 1960-as években egyetemi kar alakult, megjelentek albán nyelvű napilapok és folyóiratok. Az enyhülési politika következtében 1963-ban Koszovó is megkapta az autonóm tartományi státuszt, majd az 1960-as évek közepétől a szerb kormány a korábbinál toleránsabb politikát alkalmazott az albánok felé, akik akkortól részt vehettek a helyi és a szövetségi intézményekben.

19. ábra A titói konszolidáció

3.19. A legszélesebb autonómia korszaka

A konszolidáció eredményeként – egyrészt a körükben tapasztalható, magas születésszám, másrészt a szerbek elvándorlása miatt – növekedett az albánok nemzetiségűek aránya Koszovóban. Az albánok népességnövekedése hatalmas mértékűvé vált, 1961 és 1981 között szinte megduplázódott (646 605 főről 1 226 736-re növekedett) az albán lakosok száma. Arányuk 67-ről 77%-ra nőtt.²⁷

Az 1974-ben elfogadott szövetségi alkotmány²⁸ Koszovót a Vajdasággal együtt autonóm tartományként majdnem egyenlő helyzetbe hozta az államalkotó köztársaságokkal: saját parlamentje volt, önállóan intézte a közigazgatás, az oktatás és az egészségügy kérdéseit, valamint szavazati joga volt a szövetségi parlamentben. Az elnevezés megtartása ugyanakkor azért volt fontos, mert a köztársaságoknak megvolt az alkotmányos joguk az elszakadásra, az autonóm tartományoknak nem.

20. ábra A legszélesebb autonómia korszaka

²⁷ Nacionalni sastav stanovništva SFR Jugoslavije, Savezni zavod za statistiku, Belgrád 1994, pp. 11–12 <http://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/G1981/Pdf/G19814001.pdf> Letöltés ideje: 2019. május 25.

²⁸ Ustav Socialisticke Federativne Republike Jugoslavije, Belgrád, 1974. [http://hr.wikisource.org/wiki/Ustav_Socijalisti%C4%8Dke_Federativne_Republike_Jugoslavije_\(1974\)](http://hr.wikisource.org/wiki/Ustav_Socijalisti%C4%8Dke_Federativne_Republike_Jugoslavije_(1974)) Letöltés ideje: 2019. május 25.

3.20. *A milosevicsi visszarendeződés*

Az 1981-ben kibontakozó nagyméretű albán tüntetéseken a helyiek már Koszovó köztársasági státusának elismerését követelték. Az elszakadási jog miatt azonban a szerb vezetés kizárta annak a lehetőségét, hogy Koszovó tagköztársaság legyen.

A koszovói albánok az 1980-as évektől egyre határozottabban követelték az önrendelkezés kiterjesztését. Ez egybeesett az egykori JSZSZK tagköztársaságaiban terjedő függetlenségi törekvésekkel, amire a Szlobodan Milosevics szerb elnök által megtestesített szerb nacionalizmus keményvonalas recentralizációval válaszolt, amikor 1989-ben Szerbia a köztársasági alkotmány módosításával visszavonta Koszovó és ezzel egyidejűleg a Vajdaság autonóm státusát.

21. ábra A milosevicsi visszarendeződés

3.21. *A koszovói albán függetlenségi törekvések megerősödése*

Az elnyomó szerb politika hatására a koszovói albánok egyre erőteljesebb tevékenységet folytattak az önrendelkezés visszaszerzése érdekében.

A koszovói albánok a kedvező nemzetközi helyzetben megkezdték a saját párhuzamos intézményrendszerük kiépítését, és a nyugati támogatásban bízva kikiáltották a független Koszovói Köztársaságot, 1992. május 24-én pedig parlamenti és elnökválasztást rendeztek. Az elnökválasztás eredményeként Ibrahim Rugova mérsékelt albán vezető lett a köztársasági elnök. A szerb hatóságok jogi eszközökkel vetettek véget a koszovói függetlenségi törekvéseknek.

A koszovói albánok reménykedtek abban, hogy a bosznia-hercegovinai helyzet rendezésére irányuló daytoni béketárgyalások során számukra kedvezően rendeződik Koszovó helyzete is.

A koszovói albánok számára egyre reménytelenebb helyzet 1996-tól az albán nemzeti felszabadítási mozgalom radikális szárnya, az UCK előretörését és annak egyre erőszakosabb fellépését okozta.

22. ábra A koszovói albánok függetlenségi törekvéseinek megerősödése

3.22. *A KFOR bevonulása Koszovóba*

A fegyveres ellenállás 1997-től kiprovokálta a jugoszláv biztonsági erők fellépését, ami 1998-ra súlyos etnikai konfliktus kialakulásához vezetett. A NATO – miután közvetítési kísérletei kudarcba fulladtak – a kialakult válság kezelésére hivatkozva 1999-ben katonai beavatkozás mellett döntött, aminek következtében Koszovó 1999. június 12-én a KFOR ellenőrzés alá került.

23. ábra A KFOR bevonulása Koszovóba

3.23. *Értékelés*

Koszovó területe Európa közepén, a népek vándorútján helyezkedik el. Itt halad a Görögországból a kontinens belseje, illetve Ázsiából Európába vezető hadi és kereskedelmi útvonal, ami a történelem kezdete óta jelentőssé tette a területet. Elsősorban ennek a következménye, hogy Európa benépesülésétől kezdve számos különböző etnikai csoport hódította meg a térséget hosszabb rövidebb időre.

A legtöbb etnikai csoport hosszabb rövidebb idő elteltével eltűnt a területről. Az újonnan érkezők kiszorították őket, esetleg beolvadtak egy másik népcsoportba. A területet először benépesítő illírek (az albánok korai elődei) és a 6. században érkező szlávok jelentik a kivételt, akiknek sikerült tartósan megmaradni a térségben. E két népcsoport a mai napig vetélkedik a terület fölötti fennhatóság jogáért.

Ez a jog a területtel együtt a történelem során több esetben cserélt gazdát. Az eseményben a legtöbb esetben szerepet játszott egy a térség szempontjából meghatározó nagyhatalom. Ez lehetett közvetlen támogató szerep, vagy a korábbi meghatározó hatalom gyengülése, ami hatalmi vákuumot hagyott maga után, lehetővé téve a szlávok vagy az albánok átmeneti térnyerését.

Ez a hosszú és konfliktusoktól terhes történelmi folyamat vezetett el az 1999-ben kiteljesedett koszovói válsághoz és a disszertáció tárgyául szolgáló esemény, Koszovó államisága létrejöttéhez.

4. A KONFLIKTUSBAN RÉSZT VEVŐ FONTOSABB SZEMÉLYEK TEVÉKENYSÉGÉNEK ÉRTÉKELÉSE

A koszovói válság megértéséhez elengedhetetlen megismerni azokat a katonai és politikai vezetőket, akik kulcsszerepet játszottak a válság alakulásában. A válság kibontakozásában szereplő személyek három csoportba oszthatók. A koszovói albán és a szerb politikai, illetve katonai vezetők, valamint a nemzetközi közösség részéről a válságrendezésbe, illetve a béketeremtésbe bevont kiemelkedő jelentőségű polgári és katonai személyek.

A biztonsági tanulmányok behaviorista iskola követőivel összhangban úgy vélem, hogy az alább ismertetett személyek tapasztalatai és ismereteik jelentősen befolyásolták azt a módot, ahogyan a válság kibontakozásában és annak kezelésében, ezáltal annak alakításában tevékenykedtek.

A következő oldalakon (ismereteim szerint a téma kutatása során első alkalommal) röviden bemutatom a koszovói konfliktusban részt vevő kiemelkedő személyek életrajzi hátterét.

Az ismertetőben az alábbi személyiségekre térek ki:

A koszovói albánok részéről

- Ibrahim Rugova;
- Hashim Thaci;
- Ramush Haradinaj;
- Agim Ceku;

A jugoszláv/szerb vezetés részéről

- Szlobodan Milosevics;
- Dragoljub Ojdanics vezérezredes;
- Vlasztimir Djordzsevics;

A nemzetközi közösség részéről

- Bill Clinton;

- Javier Solana;
- Richard Holbrook;
- Kai Eide;
- Martti Ahtisaari;
- Viktor Csernomirgyin;
- Wesley Clark vezérezredes;
- Sir Michael Jackson vezérezredes.

4.1. Ibrahim Rugova (1944–2006)²⁹

Koszovó elnöke (1992–2006). Koszovói albán író és politikus. Annak szentelte életét, hogy békés módszerekkel függetlenséget szerezzen Koszovó számára. Iskoláit Pristinában és Párizsban végezte. Ezt követően tanított Pristinában és könyveket publikált. Miután Szlobodan Milosevics 1989-ben gyakorlatilag megfosztotta Koszovót autonómiájától, koszovói albán értelmiségiek egy csoportjával megalakította a Koszovói Demokrata Ligát (LDK³⁰), amelynek elnöke lett. Az 1992-es, majd az 1998-as, a szerb vezetés által el

24. ábra Ibrahim Rugova

nem ismert választásokon Koszovó elnökévé választották. Miután az 1995-ös daytoni megállapodásban az előzetes várakozással ellentétben nem volt szó Koszovóról, Rugova békés irányvonala sok koszovói albán szemében háttérbe szorult, és a Koszovói Felszabadítási Hadsereg (UCK) nyert teret, ami a függetlenség erőszakos eszközökkel való kivívását tűzte ki célul. Rugova az 1999-es NATO légi háború alatt Olaszországba menekült. A háborút követően ismételten igény lett a békés irányvonal erősödésére. Rugova a tartományba való visszatérését követően ismételten a politika élvonalába került. Az LDK megnyerte a parlamenti választásokat, és Rugovát 2002-ben és 2004-ben ismételten Koszovó elnökének választották, amely pozíciót haláláig betöltötte.³¹

Rugova a békés megoldások és a passzív ellenállás híveként hozzájárult ahhoz, hogy a konfliktus inkább diplomáciai úton rendezzék, mint erővel.

---

²⁹ http://konfliktuskutato.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=53:ibrahim-rugova-1944-2006&root=12&catid=11:polgarhaboru-jugoszlaviaban-eletrajzok Letöltés ideje: 2019. május 25.

³⁰ Lidhja Demokratike e Kosovës

³¹ <http://www.britannica.com/biography/Ibrahim-Rugova> Letöltés ideje: 2019. május 25.

4.2. Hashim Thaci (1968–)³²

Koszovói albán, az UCK politikai vezetője, koszovói fegyveres vezető és politikus (1996–). Tanulmányait Pristinában és Zürichben folytatta. Egyetemi éveitől fogva aktívan politizált és csatlakozott a Koszovói Népi Mozgalomhoz (Lëvizja Popullore e Kosovës – LPK). Az UCK megalakulását követően (Kígyó nevet használva) a szervezet egyik vezetőjeként, annak politikai és pénzügyi irányításáért volt felelős. Egyes értékelések szerint aktívan részt vett a szervezett bűnözésben, illetve fegyveres támadásokat

25 Hashim Thaci

szervezett és hajtott végre Koszovóban a jugoszláv biztonsági erők, a szerbekkel együttműködő koszovói albánok, illetve rivális koszovói albán fegyveres csoportok ellen. 1997-ben a Pristinai Kerületi Bíróság a távollétében 10 év szabadságvesztésre ítélte terrorizmus vádjával. 1999-ben Rugova háttérbe szorításával megszerezte a Rambouillet-ban Koszovó helyzetéről folytatott tárgyalásokra delegált koszovói albán tárgyalócsoport vezetői pozícióját. Miután az UNMIK átvette Koszovó irányítását, az LPK átalakulásával létrejött a Koszovói Demokrata Párt (Partia Demokratike e Kosovës – LDK), amelynek Thaci lett az elnöke. Rugova halálát követően Thaci támogatottsága elsöprővé vált, a 2008-as parlamenti választás megnyerését követően hat éven keresztül, 2014-ig töltötte be a miniszterelnöki posztot. Ezt követően miniszterelnök-helyettes és külügyminiszter volt. 2016-ban a koszovói parlament közársasági elnökké választotta. Politikusi tevékenységének középpontjában Koszovó státusának nemzetközi elismertetése áll.³³

³² <https://cdn.britannica.com/60/130060-004-12167997.jpg> Letöltés ideje: 2019. május 25.

³³ <http://www.britannica.com/biography/Hashim-Thaci> Letöltés ideje: 2019. május 25.

Thaci döntő szerepet töltött be a válság militarizálása és a nemzetközi közö-
ség bevonása tekintetében. A militáns UCK politikai vezetőjeként hatékonyan hasz-
nálta ki a nemzetközi környezet adta lehetőségeket, megszerezte a szükséges támoga-
tást katonai, majd politikai céljai eléréséhez.

4.3. *Ramush Haradinaj (1968–)*³⁴

Koszovói albán, az UCK egyik katonai vezetője, politikus (1998–). Haradinaj a Jugoszláv Néphadseregnél letöltött kötelező katonai szolgálata után, 1989-ben Svájcba emigrált, ahol csatlakozott a Koszovói Népi Mozgalomhoz. 1998-ban visszatért Koszovóba és az UCK tagja lett. Miután sikeresen megvédte faluját a szerb biztonsági erők támadásától, az UCK nyugat-koszovói regionális vezetőjévé vált. A háború végét követően az UCK-t átalakították a Koszovói Védelmi Erővé,

aminek Haradinaj a parancsnokhelyettese lett. **26 Ramush Haradinaj**

Koszovó Jövőjéért néven megalapította pártját. Jogi végzettséget szerzett a Pristinai Egyetemen. A várakozásokkal ellentétben nem lépett szövetségre Thacival, hanem önállóan politizált, és 2004-ben Rugova pártjával szövetkezve 36 évesen miniszterelnökké választották. 2005-ben és 2012-ben háborús bűnök elkövetésével vádolta az ICTY, de mindkét alkalommal felmentették. 2017-ben ismételten megválasztották Koszovó miniszterelnökévé. Szerbia 2004-ben a mai napig érvényes nemzetközi elfogatóparancsot adott ki ellene terrorizmus vádjával. Haradinajt több alkalommal letartóztatták harmadik országok, de kiadatásra egyszer sem került sor.³⁵

Katonai vezetői képességinek köszönhetően meghatározó szerepet játszott a szervezet katonai sikereinek elérésében, amit a háború után hatékonyan képes volt politikai tőkévé konvertálni.

---

³⁴ <https://kosovo.org.rs/wp-content/uploads/2016/03/ramush.jpg> Letöltés ideje: 2019. május 25.

³⁵ <https://www.bbc.co.uk/news/world-europe-14542505> Letöltés ideje: 2019. május 25.

4.4. Agim Ceku (1960–)³⁶

Az UCK katonai vezetője, a Koszovói Védelmi Hadtest (Trupat e Mbrojtjes së Kosovës – TMK) parancsnoka, a Koszovói Biztonsági Erőért (Forca e Sigurisë së Kosovës – FSK) felelős miniszter, Koszovó miniszterelnöke, Horvát–koszovói kettős állampolgárságú hivatásos katona és politikus (1998–2014). Katonai tanulmányait Zadarban végezte. A délszláv polgárháború kitörésekor a Jugoszláv Néphadsereg (Jugoslovenska narodna armija – JNA) katonájaként csatlakozott

27 Agim Ceku

a Horvát Nemzeti Gárdához (Zbor narodne garde – ZNG), és aktívan részt vett a horvátországi harcokban. Horvát állampolgárságot kapott, és kinevezték dandártábornokká. A koszovói konfliktus kiéleződésével 1998-ban csatlakozott az UCK-hoz, amelynek katonai vezetője lett. Sikeresen átszervezte és a korábbinál hatékonyabbá tette a szervezetet. Az UNMIK bevonulását követően részt vett az UCK átalakításában, és az újonnan létrehozott TMK első parancsnoka lett. Politikai kapcsolatokat alakított ki, és 2006-tól 2008-ig Koszovó miniszterelnöke volt. 2008-ban csatlakozott a koszovói Szociáldemokrata Párthoz (Partia Social Demokrate – PSD). 2011-től 2014-ig az FSK-ért felelős miniszteri pozíciót töltötte be.³⁷

Ceku jelentős szerepet töltött be a koszovói albánok katonai erejének kialakításában és fejlesztésében. Hozzájárulása nélkül az UCK nem jelenthetett volna igazi fenyegetést a jugoszláv államra Koszovó területén.

---

³⁶ <https://mksf-ks.org/?page=2,24,903#.XDdZIFyeSUK> Letöltés ideje: 2019. május 25.

³⁷ <https://mksf-ks.org/?page=2,702#.XDdaZFyeSUK> Letöltés ideje: 2019. május 25.

4.5. Szlobodan Milosevics (1941–2006)³⁸

Szerb, majd jugoszláv elnök, szerb nemzetiségű politikus és állami vezető (1989–2001). Jogot hallgatott a Belgrádi Egyetemen. Már tanulmányai alatt aktív politikai szerepet töltött be a Jugoszláv Kommunista Szövetsége (Savez komunista Jugoslavije – SKJ) tagjaként. Korai éveiben gazdaságpolitikai területen, majd állami vállalatok vezetőjeként tevékenykedett. 1984-ben átvette az SKJ belgrádi szervezetének vezetését, és bevezette a kommunizmus nacionalista irányzatát a pártban, ami a népszerűségének jelentős növekedését okozta. 1987-ben az SKJ elnöke lett, miután az adódó alkalmat kihasználva Koszovóban elmondott gyújtó hangú beszédével rendkívüli módon megerősítette támogatottságát. A párt 1990-ben Milosevics vezetésével átalakult Szerb Szocialista Párttá (Socijalista partija Srbije – SPS). 1989-ben szerb elnökké választották, amely pozíciót 1997-ig töltötte be. 1997-től 2000-ig Jugoszlávia elnöke volt.

28 Szlobodan Milosevics

2001-ben a jugoszláv hatóságok kiadták a volt Jugoszláviában elkövetett háborús bűncselekményeket vizsgáló Nemzetközi Bíróságnak (International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia – ICTY), amely háromszoros emberiség elleni bűnök (1991–92-ben Horvátországban elkövetett emberiség elleni atrocitások, 1992–95 közötti bosznia-hercegovinai népirtás, 1999-ben Koszovóban elkövetett emberiség elleni atrocitások) és egyszeres hadijog elleni bűncselekmények miatt emelt vádat ellene összesen 60 pontban. A fogva tartás során szívrohamban életét vesztette.³⁹

Milosevics elkötelezett szerb nacionalista volt, aki a nagyszerb ideológiára építette hatalmát. Kulcsszerepet játszott a délszláv polgárháború során. Sikertelenül próbálta erőszakos eszközökkel kiterjeszteni, illetve megtartani a szerb befolyást a

---

³⁸ <http://www.slobodan-milosevic.org/images/milosevic-1.jpg> Letöltés ideje: 2019. május 25.

³⁹ <https://www.biography.com/people/slobodan-milosevic-9409281> Letöltés ideje: 2019. május 25.

volt Jugoszlávia szerbek számára fontos területein. A koszovói albánok függetlenségi törekvései alapjaiban veszélyeztették a szerb fensőbbiséget, és ő ennek megfelelően a lehető leghatározottabban lépett fel ellenük.

4.6. Dragoljub Ojdanics vezérezredes (1941–)⁴⁰

A Jugoszláv Hadsereg (Vojska Jugoslavije – VJ) parancsnoka, jugoszláv védelmi miniszter (1998–2000). Katonai karrierjét tiszthelyettesként kezdte. 1964-ben végzett a Jugoszláv Katonai Akadémián. Karrierje során különböző alegység-, egység- és magasabbegység-parancsnoki beosztásokat töltött be. 1992-ben nevezték ki tábornokká. Az Uzicei Hadtest parancsnokaként részt vett a boszniai háborúban. 1998-tól 2000 februárjáig a VJ vezérkari főnöke, majd novemberig jugoszláv védelmi miniszter volt. A jugoszláv hatóságok 2002-ben kiadták az ICTY-nak, amely 2009-ben 15 év szabadságvesztésre ítélte, mert a VJ vezérkari főnökeként felelős volt a jugoszláv biztonsági erők által a koszovói albán lakosság terhére elkövetett erőszakos cselekményekért. 2013-ban feltételelesen szabadlábra helyezték, azóta Szerbiában él.⁴¹

29 Dragoljub Ojdanics vezérezredes

Ojdanics katonai vezetőként hatékonyan végrehajtotta a politikai vezetés utasításait.

---

⁴⁰ <https://www.blic.rs/vesti/hronika/general-ojdanic-povukao-zalbu-na-osudujucu-presudu/g5s225>
Letöltés ideje: 2019. május 25

⁴¹ <http://www.haguejusticeportal.net/index.php?id=6056> Letöltés ideje: 2019. május 25.

4.7. Vlasztimir Djordzsevic (1948–)⁴²

Szerb belügyminiszter-helyettes, a Közbiztonsági Csoportfőnökség vezetője (1997–2001). Tanulmányait a Belgrádi Egyetem jogi karán végezte. Az egyetemi tanulmányai végeztével gyakornokként került a rendőrség kötelékébe, majd műveleti munkát folytatott. Az 1980-as évek elején rendőri alegységet vezetett Koszovóban. Később Belgrádba került, ahol a Szerb Belügyminisztériumban dolgozott. 1994-ben kinevezték a Csendőrség Főosztály vezetőjévé. 1997-től 2001-ig töltötte

30. ábra Vlasztimir Djordzsevic

be a Közbiztonsági Csoportfőnökség vezetője pozícióját. A politikai változásokat követően négy hónapig tanácsosként dolgozott a Szerb Belügyminisztériumban, majd nyugállományba helyezték. 2007-ben a szerb hatóságok kiadták az ICTY-nak, mely 2011-ben emberiség ellen elkövetett bűnök miatt 27 év szabadságvesztésre ítélte. A büntetést 2014-ben 18 évre enyhítették. Büntetését Németországban tölti.⁴³

Belügyi vezetőként kiemelt szerepet játszott a szerb rendőri erők brutális fellépésének szervezésében és irányításában.

---

⁴² <https://www.aljazeera.com/news/europe/2009/01/200912716165511150.html> Letöltés ideje: 2019. május 25.

⁴³ <http://www.glasamerike.net/a/a-34-2007-06-17-voa2-86926657/751428.html> Letöltés ideje: 2019. május 25.

4.8. Bill Clinton (1946–)⁴⁴

Az Amerikai Egyesült Államok elnöke. (1993–2001). Tanulmányait a Georgetown Egyetemen, Oxfordban és a Yale-en végezte. 1974-ben kezdött politikai pályafutása, amikor sikertelenül indult Arkansas állam kongresszusi képviselői posztjáért. 1976-ban Arkansas állam főügyészévé, 1978-ban kormányzójává választották. Bár 1980-ban nem választották újra, 1982-ben sikeresen indult a kormányzói posztért, amit 1992-ig töltött be.

31. ábra Bill Clinton

1993-tól 2001-ig az Amerikai Egyesült Államok elnöke volt a Demokrata Párt színeiben. Elnöksége alatt aktív külpolitikát folytatott Európában. Kiemelkedő szerepet játszott a bosznia-hercegovinai és a koszovói konfliktus lezárásában. Bár hivatali ideje alatt kongresszusi vizsgálat folyt ellene, az felmentette az elnököt a felhozott vádak alól, és kiemelkedő támogatottsággal zárta elnöki idejét. Az elnöki hivatal átadása óta alapítványa segítségével folytat egészségi ellátást, oktatást, tiszta energiát, valamint környezetvédelmet fejlesztő tevékenységet világszerte.⁴⁵

Idealista világnézetéből adódóan a liberális demokrácia terjesztése és a népek önrendelkezési joga vezette külpolitikáját. Az Amerikai Egyesült Államok erejével meghatározó hatást fejtett ki a balkáni válságok rendezésében.

---

⁴⁴ <https://images.tnz.com/2014/10/26/bill-clinton-200x250.jpg> Letöltés ideje: 2019. május 25.

⁴⁵ <https://www.biography.com/people/bill-clinton-9251236> Letöltés ideje: 2019. május 25.

4.9. Javier Solana (1942–)⁴⁶

A NATO főtitkára (1995–99). Fizikusi tanulmányait a madridi Complutense Egyetemen végezte, és ösztöndíjas volt az amerikai chicagói, kaliforniai és virginiai egyetemeken. 1971-ben tért vissza Spanyolországba, és oktatóként dolgozott a Complutense Egyetemen. Az 1960-as években csatlakozott az illegálisban működő Spanyol Szocialista Munkáspárthoz. 1977-ben, az ország első demokratikus választásán parlamenti mandátumot szerzett. Más szocialista vezetőkkel együtt ellenzte az amerikai katonai bázisok telepítését Spanyolországba, és az ország 1982-es NA-

32. ábra Javier Solana

TO-csatlakozását követően a kilépést támogatta. A Szövetséggel kapcsolatos álláspontja a pártja kormányra kerülésével megváltozott, és onnantól támogatta Spanyolország NATO-tagságát. 1982 és 1995 között szóvivői, valamint kulturális, oktatási és külügyminiszteri pozíciókat töltött be a spanyol kormányban. 1995-től 1999-ig töltötte be a NATO-főtitkári pozíciót. Ezt követően 2009-ig az EU kül- és biztonságpolitikai főképviselője, az Európai Tanács főtitkára, illetve egyidejűleg 2004-ig a Nyugat-európai Unió főtitkára volt. Diplomáciai karrierje elismeréseként I. Károly spanyol király az Aranygyapjas rend lovagjává nevezte ki Javier Solanat.⁴⁷

NATO-főtitkárként sikertelenül kapcsolódott be a koszovói konfliktus rendezésébe 1998-ban, majd 1999-ben humanitárius okokra hivatkozva támogatta a Szövetség katonai műveleteit Jugoszláviában.

---

⁴⁶https://media.gettyimages.com/photos/foreign-policy-chief-javier-solana-smiles-during-a-press-conference-picture-id51392031?k=6&m=51392031&s=612x612&w=0&h=oesfZX9J-XHg6rBKmbIyMRL_rBuap-Znck7o0Cqu11A Letöltés ideje: 2019. május 25.

⁴⁷<https://www.britannica.com/biography/Javier-Solana> Letöltés ideje: 2019. május 25.

4.10. *Richard Holbrook (1941–2010)*⁴⁸

Az Amerika Egyesült Államok elnökének korszovói megbízottja (1998–99). Felsőfokú tanulmányait a Rhode Island-i Brown Egyetemen végezte 1962-ben. Ezt követően csatlakozott a külügyi szolgálathoz, és 1966-ig Vietnamban tevékenykedett. Hazatérését követően Johnson elnök Vietnam-munkacsoportjának tagja volt, részt vett az 1968–69-es párizsi Vietnam-béketárgyalásokon. 1970-től 1972-ig az Üdvhadsereg marokkói igazgatója volt, majd 1976-ig a „Foreign Policy” folyóiratot szerkesztette. A Carter-adminisztráció alatt 1977-től

33. ábra Richard Holbrooke

1981-ig a külügyminisztérium Ázsiáért és a csendes-óceáni térségért felelős helyettes államtitkára volt. 1981-től 1993-ig a magán pénzügyi szektorban töltött be különböző vezető beosztásokat. A Clinton-adminisztrációval visszatért a politikába. 1993-tól 1994-ig az Amerikai Egyesült Államok Németországban akkreditált nagykövete, 1994-től 1995-ig a Külügyminisztérium Európáért és Kanadáért felelős helyettes államtitkára volt. 1995-ben az Amerika Egyesült Államok balkáni főtárgyalójaként sikeresen megszervezte a bosznia-hercegovinai konfliktust lezáró Daytoni Békemegállapodást. 1997-ben kevesebb sikerrel közvetített a ciprusi görög és török oldal között. 1998-ban visszatért a Balkánra, és az Amerikai Egyesült Államok elnökének koszovói megbízottjaként tárgyalásokat folytatott a válság rendezése érdekében.

1999-től 2001-ig az Amerikai Egyesült Államok ENSZ-nagykövete volt. Ezt követően 2009-ig ismét a magánszektorban dolgozott, majd az Obama-adminisztrációban kinevezték afganisztáni és pakisztáni különleges képviselővé, amely pozíciót a 2010-ben bekövetkezett haláláig betöltötte.⁴⁹

---

⁴⁸ https://foreignpolicymag.files.wordpress.com/2009/07/090730_holbrooke21.jpg?w=200 Letöltés ideje: 2019. május 25.

⁴⁹ <http://www.britannica.com/biography/Richard-Holbrooke> Letöltés ideje: 2019. május 25.

Amerikai főtárgyalóként döntő befolyással volt a koszovói válság eseményeinek alakítására és a NATO katonai beavatkozása megindítására, így kiemelkedő szerepe volt Koszovó függetlenné válásában.

4.11. *Kai Eide (1949–)*⁵⁰

Norvég diplomata, a koszovói válság rendezési tervének készítője (2004–2005). Az Osloí Egyetemen végzett biztonsági tanulmányok, nemzetközi jog és francia irodalom szakon. 1975 óta karrierdiplomata. 1984-től 1989-ig a NATO-főtitkár hivatalának vezetője, 1991-től 1993-ig a norvég NATO-képviselő helyettes vezetője, 1997–98-ben az ENSZ-

34. ábra Kai Eide

főtitkár bosznia-hercegovinai különmegbízottja, 1998-tól 2002-ig Norvégia EBESZ-nagykövete, 2002-től 2006-ig a norvég NATO-képviselő vezetője, 2004–2005-ben az ENSZ-főtitkár koszovói különmegbízottja, 2008-tól 2010-ig az ENSZ afganisztáni különleges képviselője volt.⁵¹

Az általa kidolgozott „Standards before Status” rendezési elv ugyan nem került megvalósításra, de annak elemei bekerültek az Ahtisaari-tervbe, ilyen módon hozzájárultak a tartomány függetlenségének kikiáltásához.

---

⁵⁰ <https://alchetron.com/cdn/kai-eide-82be82bf-ebc8-4ad8-ab67-f5c332adce2-resize-750.jpeg> Letöltés ideje: 2019. május 25.

⁵¹ <https://www.nato.int/cv/permrep/no/eide-e.html> Letöltés ideje: 2019. május 25.

4.12. *Martti Ahtisaari (1937–)*⁵²

Az ENSZ-főtitkár koszovói megbízottja (2007). 1959-ben végzett az Oulu Egyetemen. Az 1960-as évek elején Pakisztánban tevékenykedett a svéd Nemzetközi Fejlesztési Ügynökség oktatási projektjén. 1965-ben visszatért Finnországban és csatlakozott a Külügyminisztériumhoz. 1973-tól 1976-ig Finnország Tanzániában akkreditált nagykövete volt, 1975–76-ban egyidejűleg mozambiki, szomáliai és zambiai megbízott is volt. 1977 és 1981 között az ENSZ namíbiai biztosa volt. Az 1980-as években továbbra is képviselte Namíbiát, mialatt a finn külügyminisztériumban töltött be különböző beosztásokat. 1989–90-

35. ábra Martti Ahtisaari

ben vezette a Namíbia függetlenné válását eredményező tárgyalásokat. 1992–93-ban kulcsszerepet töltött be a boszniai béketárgyalásokban. 1994-től 2000-ig Finnország köztársasági elnöke volt. 1999-ben fontos szerepe volt abban, hogy Szerbia elfogadta Koszovó ENSZ-fennhatóság alá kerülését. Elnöki mandátumának lezárultával megalapította a Válságkezelő Kezdeményezést (Crisis Management Initiative – CMI), és szerepet vállalt többek között az észak-írországi, izraeli, iraki és indonéziai helyzet kezelésében. 2007-ben az ENSZ-főtitkár koszovói megbízottjaként vezette a Koszovó státusáról folytatott tárgyalásokat. 2008-ban a válságok megoldásáért folytatott tevékenysége elismeréseként Nobel békedíjat kapott. Jelenleg is aktív politikai tevékenységet folytat.⁵³

---

⁵²https://www.apbspeakers.com/media/1828/ahtisaari_martti.jpg?center=0.34297520661157027,0.3866666666666666&mode=crop&quality=70&height=775&rnd=131431182230000000 Letöltés ideje: 2019. május 25.

⁵³<http://www.britannica.com/biography/Martti-Ahtisaari> Letöltés ideje: 2019. május 25.

Ahtisaari pályafutása során nagy tapasztalatot szerzett a válságkezelésben. A koszovói válság megoldásában a realizmus mellett a legkisebb ellenállás irányában keresett megoldást. A nevével fémjelzett terv megalkotásával létrehozta a feltételes függetlenség elvét, ami ugyan hivatalosan nem került elfogadásra, de megteremtette az alapját Koszovó függetlensége egyoldalú kikiáltásának.

4.13. *Viktor Csernomirgyin (1938–2010)*⁵⁴

Oroszország koszovói megbízottja 1957-től 1962-ig egy olajfinomítóban dolgozott gépkezelőként. 1961-ben belépett a Szovjet Kommunista Pártba (SZKP). 1962 és 1966 között gépészeti technikumban, 1972-ben gazdasági iskolán tanult. 1973-ig pártfunkcionáriusként dolgozott, majd kinevezték az Orenburgi Gázfinomító igazgatójává. 1978-tól az SZKP nehézipari bizottságában tevékenykedett, majd 1982-ben kinevezték gázipari miniszterhelyettesé, 1985-ben gázipari miniszterré.

36. ábra Viktor Csernomirgyin

1989-ben a Gázipari Minisztérium Csernomirgyin vezetésével átalakult a Gazprom állami gázipari vállalattá. 1992 májusában kinevezték energiaipari miniszterelnök-helyettesé, majd 1992 decemberében az orosz Állami Duma miniszterelnökké választotta, amely pozíciót 1998-ig töltötte be. Ebben az évben megalapította az „Otthonunk – Oroszország” pártot, amely 10%-ot szerzett az 1995-ös parlamenti választásokon. 1999-ben kijelölték Oroszország koszovói megbízottjává. Tárgyalásai eredményeként Szlobodan Milosevics beleegyezett abba, hogy Koszovó ENSZ-fennhatóság alá kerüljön. 2001-től 2009-ig Oroszország Ukrajnában akkreditált nagykövete volt. Ezt követően, 2010-ben bekövetkezett haláláig, elnöki tanácsadóként tevékenykedett.⁵⁵

Az orosz támogatás megjelenítőjeként erőteljes szerbbarát politikát képviselt a válság rendezéséről tartott tárgyalások folyamán. Az orosz támogatás nagymértékben hozzájárul ahhoz, hogy Szlobodan Milosevics jugoszláv elnök túlértékelte or-

⁵⁴ <http://quoteslab.net/authors/viktor-chernomyrdin/> Letöltés ideje: 2019. május 25.

⁵⁵ <http://www.britannica.com/biography/Viktor-Stepanovich-Chernomyrdin> Letöltés ideje: 2019. május 25.

szága érdekérvényesítő képességét és alábecsülte a Nyugat eltökéltségét a válságrendezés irányában. Csernomirgyin tevékenysége így jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy Jugoszláviának el kellett szenvednie a NATO légicsapásait, majd Koszovó elvesztését.

4.14. Wesley Clark vezérezredes (1944–)⁵⁶

Amerikai tábornok, 1998 és 2000 között a Szövetséges Erők Európai Főparancsnoka (Supreme Allied Commander Europe – SACEUR). A West Point Katonai Akadémián végzett 1966-ban. Az Oxfordi Egyetemen filozófiát, gazdaság- és politikatudományt hallgatott, 1968-ban szerzett diplomát. Hadtudományt hallgatott a Parancsnoki és Vezérkari Iskolán. 1969-ben törzsbeosztásban, 1970-ben századparancsnokként tevékenykedett a Vietnamban állomásozó amerikai erők kötelékében. Egy támadás során megsebesült és visszakerült az

37. ábra Wesley Clark vezérezredes

Amerikai Egyesült Államokba gyógykezelésre. 1971-ben kinevezték egy sebesültekből álló század parancsnokává Fort Knoxban, majd átvezényelték Washingtonba, ahol a Szárazföldi Haderő vezérkari főnöki irodáján dolgozott. 1971-től 1974-ig a West Point Katonai Akadémián oktatott. 1975-ben beválasztották a Fehérházi Munkatárs programba. 1976-tól 1978-ig parancsnoki beosztásokat töltött be a Németországban állomásozó amerikai erők kötelékében. 1978–1979-ben Alexander Haig vezérezredes SACEUR-titkárságán dolgozott. Ezt követően 1982-ig gépesített dandár parancsnokhelyettese, majd zászlóaljparancsnok volt Fort Carsonban. 1982–83-ban elvégezte a Parancsnoki és Vezérkari Iskolát, majd 1984-ig ismét a Szárazföldi Haderő vezérkari főnöki irodáján dolgozott. 1984–86-ban műveleti csoport parancsnoka volt, majd dandárparancsnoki beosztást kapott, amelyet 1988-ig töltött be. Ezt követően, 1989 és 1991 között a Nemzeti Kiképzőközpont parancsnoka volt, és kinevezték dandártábornokká. 1992-től a vezérkari főnök doktrínális helyettese volt, majd kinevezték hadosztályparancs-

⁵⁶ <https://balkanweb.com/wp-content/uploads/2018/05/Gjenerali-amerikan-Wesley-Clark.jpg> Letöltés ideje: 2019. május 25.

nokká, amely beosztást 1994-ig töltötte be. Ezt követően 1996-ig a Vezérkari Főnökök Egyesített Bizottságának tervezési csoportfőnöke volt. Ekkor kinevezték az Egyesült Államok Déli Parancsnokság élére és előléptették vezérezredessé. 1998-tól 2000-ig SACEUR volt, majd nyugállományba vonult. Nyugdíjazását követően az üzleti szférában helyezkedett el. 2004-ben sikertelenül indult az elnöki posztért.⁵⁷

1999-ben kulcsszerepet játszott a NATO koszovói katonai szerepvállalásában. Legfelsőbb katonai parancsnokként hatékonyan alkalmazta a rendelkezésére álló erőket a jugoszláv csapatok semlegesítésére. Tevékenysége következtében Jugoszlávia elveszítette fennhatóságát Koszovó fölött.

---

⁵⁷ <https://edition.cnn.com/2013/09/02/us/wesley-clark-fast-facts/index.html> Letöltés ideje: 2019. május 25.

4.15. *Sir Michael Jackson vezérezredes (1944–)*⁵⁸

Brit tábornok, a KFOR parancsnoka (1999–2000). A Snadhursti Királyi Katonai Akadémián tanult, majd felderítő irányba szakosodott. A birminghami Egyetemen Oroszország-tanulmányokat hallgatott. Elvégezte a Camberley Törzstiszti Iskolát, a Nemzetvédelmi Iskolát és a Vezérkari Tanfolyamot. Katonai pályafutása szorosan kapcsolódik az 1. ejtőernyős ezredhez, amelyben különböző beosztásokat töltött be, majd 1984-től 1986-ig parancsnoka volt. Három alkalommal állomásozott Észak-Írországban. 1986 és 1988 között a Camberley Törzstiszti

38. ábra Sir Michael Jackson vezérezredes

Iskola törzsében dolgozott. 1989-től 1992-ig a 39. lövészdandárt vezette. 1992-től 1994-ig a 3. gépesített hadosztály parancsnoka volt. 1995-ben Bosznia-Hercegovinában átvette az ENSZ Védelmi Erő⁵⁹ (United Nations Protection Force – UNPROFOR) parancsnokságát. A Végrehajtó Erő⁶⁰ (Implementation Force – IFOR) megalakulása után átvette annak Délnyugati Hadosztálya parancsnokságát. 1997-től a Szövetséges Gyorsreagálású Hadtest (Allied Rapid Reaction Corps – ARRC) parancsnoka volt, amellyel 1999-ben Koszovóba települt és megalapította a KFOR-t. A Koszovóban tanúsított vezetői kvalitásai elismeréseként a királynő lovaggá ütötte és kinevezte a Bath Lovagrend parancsnokává. 2000-től 2003-ig a Szárazföldi Haderő parancsnoka volt, majd kinevezték vezérkari főnöknek, amely beosztást 2006-os nyugállományba helyezéséig töltötte be.⁶¹

⁵⁸ <http://www.nato.int/pictures/review/9903/b9903-15.jpg> Letöltés ideje: 2019. május 25.

⁵⁹ Az ENSZ bosznia-hercegovinai békefenntartó missziója.

⁶⁰ A NATO bosznia-hercegovinai béketeremtő missziója.

⁶¹ <https://www.independent.co.uk/news/people/profiles/general-sir-mike-jackson-it-s-vital-we-never-say-to-an-old-soldier-we-cannot-help-you-9352832.html> Letöltés ideje: 2019. május 25.

A KFOR parancsnokaként kiemelkedő szerepet játszott a jugoszláv biztonsági erők kivonulásának ellenőrzésében és az UNMIK támogatásában. Tevékenységével elősegítette a tartomány későbbi függetlenné válását. A KFOR bevonulását megelőzően egy orosz ejtőernyős-zászlóalj elfoglalta a pristinai repülőteret. Jackson tábornok Wesley Clark vezérezredes SACEUR parancsa ellenére nem zárta el a zászlóalj utánpótlását, mert attól tartott, az háborút generálhat a NATO és az Oroszországi Federáció között.

5. A KOSZOVÓI ALBÁNOK MODERN KORI FÜGGETLENEDÉSI TÖREKVÉSEI, ANNAK POLITIKAI, TÁRSADALMI, GAZDASÁGI ÉS KATONAI ÖSSZEFÜGGÉSEI

5.1. Történelmi háttér

Az albán nacionalista törekvéseket a két világháború között a tengelyhatalmak és a Kommunista Internacionálé tagjai is támogatták, elsősorban a megerősödött Szerb–Horvát–Szlovén Királyság ellenében, illetve a versailles-i békerendszer elleni tiltakozásul. Mussolini közvetlen támogatást nyújtott az albán revizionista mozgalmaknak, majd 1939. április 7-én elfoglalta és annektálta Albániát. A görögországi Epiruszban és a Koszovóban élő albánokat az olaszok felszólították, hogy kezdjenek akciókat Nagy-Albánia megvalósítása érdekében. 1941-ben aztán, a délszláv állam felosztását követően Koszovó és Metohija területének nagy részét Albániához csatolták, így a Nagy-Albánia terv megvalósítása kezdett valós testet ölteni. A teljes megvalósításhoz azonban meg kellett volna szerezni az epiruszi albánok lakta területeket is, ami végül nem sikerült. Az olasz megszállás alatt Koszovóban etnikai tisztogatás és a szerbek elűzése vette kezdetét.⁶²

A háború menetének megváltozása Olaszország kapitulációjához vezetett, majd a rövid német megszállást követően a párizsi béke visszaadta a második Jugoszláviának Koszovót és Metohiját, amelyek a Vajdasággal együtt tartomány, illetve körzet státust kaptak.⁶³

---

⁶² Davide Rodogno: *Fascism's European Empire: Italian Occupation During the Second World War* Cambridge University Press, 2006. p. 292.

⁶³ Ustav Federativne Narodne Republike Jugoslavije, 31. januar 1946. p. 5 http://www.arhivyu.gov.rs/active/sr-latin/home/glavna_navigacija/leksikon_jugoslavije/konstitutivni_akti_jugoslavije/ustav_fnrj.html
Letöltés ideje: 2019. május 25.

A II. világháború utáni kelet-európai kommunista ideológia elhallgatta a nemzetiségi kérdést, így a Nagy-Albánia eszme sem tört radikálisan a felszínre, bár az internacionalizmus leple alatt mégiscsak fennmaradt. A nagyon elmaradott Koszovó számára a fejlődés és az államon belüli etnikai elkülönülés lehetőségét az 1960-as évek reformtörekvései alapozták meg. A gazdasági reformfolyamatoknak fontos eleme lett az elmaradott régiók támogatása, de a tényleges fejlesztésre és a felzárkózásra a kiutalt hatalmas összegek sem voltak elegendőek.

Az 1974. február 24-én kihirdetett új jugoszláv alkotmány a Szerbián belüli autonóm tartományoknak csaknem különálló tagköztársasági jogokat adott. Ez azonban nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, mert nem a modernizáció új korszakának nyitánya, hanem a különféle nacionalizmusok kibontakozásának kezdete lett, ami a politikában is megmutatkozott. Koszovó kitüntetett politikai és kulturális kapcsolatokat ápol az anyaországgal. Fejlődése – a jugoszláv támogatások által⁶⁴ is – nyilvánvalóan gyorsabb lett. Úgy tűnt, hogy Pristina fogja átvenni a Nagy-Albánia eszmerendszer összefogását. Az albánok népességnövekedése elképesztő mértékűvé vált, 1961 és 1981 között megduplázódott (699 772 főről 1 303 032-re növekedett)⁶⁵ az albán lakosok száma. Az 1981-ben kibontakozó nagy méretű albán tüntetéseken az albánok már Koszovó köztársasági státusát követelték. Az elszakadási jog miatt azonban elképzelhetetlen volt, hogy Koszovó tagköztársaság legyen. Hiába volt a közigazgatás szerb kézen, az ott élő szerb lakosság kivándorlása jelentősen felgyorsult. A kisebbségben élő szerbek nehezményezték, hogy az albánok a jobb állások betöltését albán nyelvtudáshoz kötötték.

5.2. Közvetlen előzmények

1989 elején a koszovói albánok tiltakozó megmozdulásokat tartottak a szerb hatalom ellen, amelynek kiindulópontja a trepcai ólombányászok éhségstrájkja volt.

---

⁶⁴ Kakia Sofianopoulou: The failure of regional development policies In: Former Yugoslavia p4 <http://www-sre.wu-wien.ac.at/ersa/ersaconfs/ersa06/papers/604.pdf> Letöltés ideje: 2019. május 25.

⁶⁵ Nacionalni sastav stanovništva SFR Jugoslavije, Savezni zavod za statistiku Belgrád, 1994, pp. 11–12. <http://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/G1981/Pdf/G19814001.pdf> Letöltés ideje: 2019. május 25.

A tiltakozást az váltotta ki, hogy Szlobodan Milosevics szerb elnök a szerb alkotmány megváltoztatásával gyakorlatilag megszüntette Koszovó autonómiáját. A státus ugyan papíron megmaradt, de a hozzá tartozó jogköröket központi irányítás alá vonták, így az kiüresedett. A szerb hatalom erőszakkal válaszolt a megmozdulásokra, leverte a tüntetőket és megerősítette a biztonsági erők jelenlétét a tartományban.

A koszovói albánok az autonómia megszüntetése ellen vívott harcában, a szerb biztonsági erők számos koszovói albánt megöltek. Végül is az erővel életbe léptetett szerb alkotmány teljes rendőri és hatósági ellenőrzést jelentett Koszovó felett. Ennek jegyében egyesült a fegyveres és a biztonsági erők főparancsnoksága; tisztán szerb kézbe került az iskoláztatás; a fellebbviteli bíróságok újra Belgrádba kerültek. Ezáltal Koszovó távolabbra került a köztársasági státusztól, mint újkori történelme folyamán bármikor.

39. ábra A Trepcá művek bányászainak sztrájkja 1989-ben.⁶⁶

Ezt követően a gazdasági, a művészeti és a politikai elitet elnémították, vagy ellehetetlenítették. Bezárták a koszovói középiskolákat. Az albánok nem jártak a helyi kórházakba, mert féltnek a szerb orvosoktól. Erre az időszakra jellemző volt az

---

⁶⁶ <http://www.gettyimages.com.au/detail/news-photo/trepca-miners-inside-the-10th-horizon-of-the-trepca-mine-news-photo/525436206?#trepca-miners-inside-the-10th-horizon-of-the-trepca-mine-confined-picture-id525436206> Letöltés ideje: 2019. május 25.

koszovói albán lakosság nyugatra vándorlása. Több ezer fiatal távozott elsősorban Németországba és Svájcba, ahol egyesek legális munkából, mások bűnözésből tartották el magukat. A koszovói albán lakosság saját túléléséről csak az emigrációban lévő családtagok deviza-átutalásaival és feketemunkával volt képes gondoskodni. Az emigrációban élők később az ellenállás megszervezésében, fegyverek és egyéb ellátmány biztosításában is kulcsszerepet játszottak.

A koszovói önrendelkezési mozgalom élére az 1990-es évek elején az erőszakmentes politizálást hirdető Ibrahim Rugova, a Koszovói Demokrata Liga (Lidhja Demokratike e Kosovës – LDK) vezetője állt.⁶⁷ 1991 szeptemberében az illegális parlament határozatot fogadott el Koszovó függetlenségéről, majd 1992-ben Rugovát elnökké választották. A koszovói albánok fokozatosan zamos struktúrákat építettek ki, a saját maguk által beszedett adókból, illetve a külföldön élő albán diaszpóra anyagi segítségével a jugoszláv államtól független oktatási és egészségügyi rendszert hoztak létre, a jugoszláviai, illetve a szerbiai választásokon pedig nem vettek részt.

40. ábra Ibrahim Rugova az 1990-es évek elején⁶⁸

1993. február 19-én a koszovói albán vezetés intézkedéscsomag-javaslatot nyújtott be az Egyesült Nemzetek Szervezetéhez Koszovó biztonságának garantálása, valamint a boszniai háború eszkalációjának megakadályozása érdekében. A beadvány előírányozta:

- Koszovó ENSZ-védnökség alá helyezését;
- az EBESZ megfigyelőinek állomásoztatását a tartományban;

---

⁶⁷ Howard Clark: Civil Resistance In: Kosovo, Pluto Press, London, 2000, p. 55

⁶⁸ <http://nationbicephale.com/wp-content/uploads/2012/05/Rugova1.png> Letöltés ideje: 2019. május 25.

- repülési tilalom kiterjesztését Koszovó légtérére;
- a szerb kényszerintézkedések okozta „etnikai tisztogatás” befejezését;
- a szerb félkatonai kötelékek lefegyverzését és felosztatását, valamint a szerb nehézfegyverzet ENSZ-ellenőrzés alá rendelését;
- a pristinai repülőtér megnyitását humanitárius célokra;
- a szerbek koszovói gyarmatosításának megszüntetését;
- a választott szervezetek gyülekezési szabadságának biztosítását;
- valamint Koszovó kiemelését a Szerbia és Montenegró ellen bevezetett nemzetközi szankciók alól.

Az ENSZ nem támogatta a koszovói albánok csomagját. A szerb hatóságok hazaárulás vádjával bírósági eljárásokat folytattak le vezető koszovói albán személyek ellen és többéves börtönbüntetéseket szabtak ki.

5.3. Az UCK felemelkedése

Az 1990-es évek második felére egyre több koszovói albán érezte úgy, hogy a Rugova-féle erőszakmentes, passzív ellenállás nem elegendő céljaik eléréséhez. Az új helyzetben törvénytörően az albán nemzeti felszabadítási mozgalom 1993-ban megalakult radikális szárnya, a Koszovói Felszabadítási Hadsereg (UCK) 1996-ban került az események élvonalába. Az UCK szerb rendőrök, katonák, civilek, valamint a szerbekkel együttműködő albánok meggyilkolásával hívta fel magára figyelmet.

41. ábra Az UCK címere⁶⁹

⁶⁹ <https://02varvara.files.wordpress.com/2010/08/01-uck-kosovo-liberation-army-e1282676904924.jpg?w=1000> Letöltés ideje: 2019. május 25.

Az illegális félkatonai jellegű szervezet 1994. november 17-én hallatott először magáról, amikortól kezdve növekvő intenzitással hajtott végre támadásokat szerb intézmények és a szerbekkel szimpatizáló albánok ellen Koszovóban.⁷⁰ A sokáig rejtve működő szervezet, amelynek a létezését a szerb vezetés hivatalosan nem ismerte el, 1997. november 28-án, az Albán Köztársaság állami ünnepén lépett nyilvánosságra. Egy a szerb biztonsági erők tagjai által meggyilkolt falusi tanító temetésén Rexhep Selimi, a szervezet egyik vezetője nyilatkozatot olvasott fel, amelyben az UCK elkötelezte magát a koszovói albán civil lakosság védelmére.⁷¹

A Nyugat-Európában és az amerikai kontinensen élő több száz ezres albán diaszpóra nemzeti öntudatra ébredve jelentős mértékű anyagi segítséggel támogatta a koszovói albánok függetlenségi harcát és annak megtestesítőjét, az UCK-t. Az albán érdekek képviselőjében komoly szerepet kapott az 1986-ban létrehozott Amerikai–Albán Polgári Liga, amely propagandaanyagok és egyéb kiadványok készítésével hatékonyan lobbizott a szerbek ellen, illetve az albánok mellett. Az albán szervezett bűnözés Nyugaton tisztára mosott pénzei visszaáramoltak az anyaországba, ahonnan a pénzek a már régóta jól működő csempészútvonalakon keresztül fegyver, haditechnikai eszköz vagy katonai felszerelés formájában Koszovóba kerültek.

5.4. A válság

1997 második felében megsokasodtak a szerb rendőrség objektumai és tagjai, valamint a szerb hatóságokkal együttműködő albánok ellen intézett támadások. A támadásokat részben az UCK hajtotta végre, részben attól függetlenül, Koszovó felszabadítása céljából alakult más albán fegyveres csoportok követték el. A támadások megélénkülésével párhuzamosan gyakoribbá váltak az utcai megmozdulások is, valamint a koszovói politikai pártok közötti viták. Ezek az események világosan jelezték, hogy a koszovói albánok között egyre többen nem értettek egyet Rugova mérsékelt irányvonalú politikájával. December 28-án az UCK közleményben jelentette be, hogy célul tűzte ki Koszovó felszabadítását a szerb megszállás alól.

---

⁷⁰ Armend R. Bekaj: *The KLA and the Kosovo war*, Berghof Transition Series, Berlin, 2010. p. 19

⁷¹ Armend R. Bekaj: *The KLA and the Kosovo war*, Berghof Transition Series, Berlin, 2010. p. 20

Január 22-én a szerb rendőrség egy alegysége a koszovói Srbica közelében megtámadott egy házat és megölt egy embert. Ezt követően a szerb erők sorozatos támadásokat hajtottak végre a koszovói albán fegyveresek ellen, amelyek során több tíz albán és jóval kevesebb szerb veszítette életét. A szerb akciókra válaszul az UCK március 4-én felhívta a katonai szolgálatra alkalmas koszovói albánokat, csatlakozzanak a szervezethez és kapcsolódjanak be a harcba. Ezzel a válság új szakaszába lépett. Nyílt fegyveres küzdelem kezdődött az albán fegyveresek és a szerb rendőrség között.

42. ábra Adem Jashari háza ma nemzeti emlékhely Koszovóban⁷²

Az új szakasz kezdetét egy szerb különleges antiterrorista kötelék március 5-én végrehajtott támadása jelölte Adem Jashari koszovói albán vezető prekazi háza ellen. A támadásban Jashari teljes családja, összesen 60 ember veszítette életét. A támadást követően Jashari nemzeti hőssé vált a koszovói albánok körében. Halála a

---

⁷² <https://www.tracesofwar.com/upload/6913180308120537.JPG> Letöltés ideje: 2019. május 25.

koszovói albánok százait győzte meg arról, hogy csak erőszakkal képesek biztosítani jogaikat.

Június második felétől az UCK fokozta fegyveres akcióinak gyakoriságát és méreteit. Ezt megelőzően a szervezet 20–30 főnél nem nagyobb csoportokkal hajtott végre támadásokat gerilla-hadviselést alkalmazva, főleg Koszovó nyugati területein, ahol szerbek csak kis számban éltek. Ekkorra azonban az UCK vezetése úgy ítélte meg a helyzetet, hogy eljött az idő nagyobb támadások végrehajtására. A létszámukban megnövekedett gerillacsoportok kiterjesztették támadásaikat a fontosabb ipari létesítményekre és a nagyobb városokra is.⁷³ Június végére ez odáig fokozódott, hogy az UCK egy 150–200 főből álló csoportja elfoglalta a belacevac lignitbányát. Mivel a település közel található a tartomány közigazgatási központjához, a helyben kitermelt lignit pedig rendkívül fontos Koszovó áramellátása szempontjából, az akció a VJ és a szerb Belügyminisztérium (MUP) erői gyors és erőteljes reagálását váltotta ki. A szerb biztonsági erők támadását követően a veszteségeket elszenvedő albánok visszavonultak.

Július elején az UCK mintegy ezer fegyverese nehézfegyverzet nélkül megtámadta a Montenegróba haladó főútvonalon fekvő Ipek (Pec) városát. A szerb erők azonban viszonylag könnyen megvédték a várost.⁷⁴ A nyár folyamán a Koszovó területén kívül kiképzett gerillák esetenként több száz fős csoportokban próbáltak meg beszivárogni a tartományba, a csoportok többsége azonban tűzharcba keveredett a jugoszláv határőrséggel és jelentős veszteségeket szenvedett. Hasonló sorsra jutott az Albániából indított fegyverszállítmányok zöme is. A veszteségek ellenére az UCK július második felére nagymértékben kiterjesztette befolyását Koszovó felett, és már a tartomány területének jelentős részét ellenőrzése alatt tartotta.

---

⁷³ Armend R. Bekaj: *The KLA and the Kosovo war* Berghof Transition Series, Berlin, 2010. p. 21–22

⁷⁴ German Foreign Office report on Kosovo, 1998, p. 16

http://balkania.tripod.com/resources/history/gfo_report.html Letöltés ideje: 2019. május 25.

43. ábra Fontosabb cselekmények helyszínei és az UCK tevékenységi területe⁷⁵

A koszovói politikusok szempontjából 1998 nyara jelentős eredményeket hozott. A szerb biztonsági erők határozott akciói nagyarányú menekülthullámot indítottak el, ami még inkább Koszovóra irányította a nemzetközi közösség és a média figyelmét. A helyzet azonban nem a fent említett politikai erők, hanem az UCK tevékenysége miatt alakult ki. Az albán fegyveresek tudatosan törekedtek arra, hogy a szerbek provokálásával mind erőteljesebb reakcióra készítsék a biztonsági erőket. A harci cselekmények mellett azonban a gerillák a politikába is igyekeztek belefolyni, amikor Rugova bejelentette, hogy újabb tárgyalóküldöttséget állít össze, kampányt indítottak, hogy az UCK-t is vegyék bele.⁷⁶

A radikális albánok tisztában voltak azzal, hogy céljuk, a Szerbiától való elszakadás érdekében a nemzetközi közösséget be kell vonni a válság megoldásába,

⁷⁵ Saját szerkesztés

⁷⁶ Armend R. Bekaj: The KLA and the Kosovo war Berghof Transition Series, Berli, 2010. p. 23

ami viszont csak akkor sikerülhet, ha a probléma túlmutat Jugoszlávia határain. A menekültáradat, valamint a számos, szerbek által elkövetett atrocitásról szóló hír megfelelt ennek a célnak, és nem is maradt hatástalan. Javier Solana NATO-főtitkár augusztus 12-ei nyilatkozatában kilátásba helyezte a Szövetség katonai erejének alkalmazását, ha nem sikerül tárgyalásos megoldást találni a konfliktusra.

A nyár folyamán történt harcok bebizonyították az UCK-nak, hogy frontális támadással nem képesek katonai sikereket elérni a számban és fegyverzetben jóval erősebb, hatékonyabban megszervezett szerb erők ellen, ezért visszatértek a hagyományos gerilla-hadviselésre. A fegyveres harcok elhúzódása, valamint az ezzel párhuzamosan tapasztalható menekültáradat hatására szeptember 23-án az ENSZ BT elfogadta a koszovói helyzetet elítélő 1199-es határozatát⁷⁷. A határozat szerint mind a jugoszláv, mind a koszovói albán oldalnak lépéseket kell tennie a humanitárius helyzet javítására.

Milosevics októberben meghátrált és elfogadta a nemzetközi közösség feltételeit. A szerb kormány maradéktalanul elfogadta a BT 1199-es határozatában foglaltakat, és ígéretet tett a végrehajtás ellenőrzésének lehetővé tételére. A nyilvánosságra nem hozott, a jugoszláv elnök és az amerikai főtárgyaló között 1998 októberében kötött titkos megállapodás⁷⁸ rögzítette a válság megoldásának politikai kereteit. A megállapodás értelmében a végrehajtás ellenőrzése az EBESZ Koszovói Ellenőrző Missziójára (Kosovo Verification Mission – KVM) hárult, amely Pristinában állította fel központját. A Holbrook–Milosevics-megállapodás azonban a felek érdekeinek összeegyeztethetatlensége miatt meggátolni nem, csak elodázni tudta a válság eszkalálódását. December végére újra mindennaposá váltak az összecsapások Koszovóban. A szerb csapatkivonás után az UCK gerillái fokozatosan visszaszivárogtak a kiürített területekre, erre válaszul Belgrád is visszavezényelte a biztonsági erőket. Az álláspontok eközben távolodtak egymástól: a szerbek még a köztársasági státust is soknak tartották Koszovó számára, az albánok pedig csak a függetlenséggel elégedtek volna meg.

---

⁷⁷ UNSCR 1199, 1998. <http://unscr.com/en/resolutions/1199> Letöltés ideje: 2019. május 25.

⁷⁸ Bill Van: The Holbrooke-Milosevic agreement on Kosovo 1998. <https://www.wsws.org/en/articles/1998/10/koso-o20.html> Letöltés ideje: 2019. május 25.

Ebben a robbanásveszélyes helyzetben 1999. január 15-én szikraként hatott a racaki mészárlás. Az incidenst megelőzően az UCK fegyveresei két közeli rendőrségi ellenőrzőpont elleni támadásokat hajtottak végre, amelyekben összesen négy szerb rendőr életét veszítette. Feltehetőleg a két támadás megtorlása érdekében a jugoszláv biztonsági erők jelentős csapatösszevonást hajtottak végre a térségben, és január 15-én összehangolt támadást intéztek a település ellen.⁷⁹ A jugoszláv biztonsági erők a támadás során különös kegyetlenséggel jártak el, és összesen 45 albánt gyilkoltak meg.⁸⁰ A támadás jelentős felzúdulást okozott a nyugati világban. A világsajtóban részletes beszámolók jelentek meg a szörnyű bűncselekményről, amit a KVM, valamint az EU halottkémi bizottsága által végzett vizsgálat megerősített.

Ilyen feszült körülmények között kezdődött meg február 6-án a Párizs melletti Rambouillet-ban a Koszovó-konferencia, amelynek tárgyalásaitól a világ közvéleménye a koszovói albánok és a szerb erők harcainak beszüntetését várta. Komoly eredmény volt, hogy a szemben álló felek elfogadták a béketárgyalásokra szóló meghívást – bár abban közrejátszott az elutasítás esetén ellenük foganatosítandó rendszabályok és a fenyegetések szerepe is –, hiszen 1998 májusa óta a felek nem voltak hajlandók „egy asztalhoz” ülni egymással.

A koszovói albán küldöttséget három fő erő alkotta: az Ibrahim Rugova vezette mérsékelt Koszovói Demokratikus Szövetség, a Rexhep Qosja vezetése alatt álló radikálisabb Egyesült Demokratikus Mozgalom és Hashim Thaci politikai „igazgató” vezetésével az UCK képviselői. A delegációban rajtuk kívül megtalálhatók voltak a koszovói albánság független, értelmiségi képviselői is. A koszovói albán delegáció vezetője – nagy meglepetésre – nem Rugova, hanem Thaci lett, és ezáltal a nemzetközi közösség által preferált Rugova szerepe csökkent. Ezért a tárgyalásokon az UCK elképzelései markánsabban jelentek meg. Az UCK ultraradikális erői – köztük Adem Demaci, az UCK-hoz közel álló politikus – a tárgyalásokat elutasították, és nem is utaztak el Rambouillet-ba, így a megosztott UCK egy enyhébb szárnyával kellett keresni a megegyezést. A tárgyalások során a békeközvetítők elsődlegesen a

---

⁷⁹ Yugoslav Government War Crimes In: Racak. <https://www.hrw.org/legacy/campaigns/kosovo98/racak.shtml> Letöltés ideje: 2019. május 25.

⁸⁰ United States Information Agency: Report Of The Eu Forensic Expert Team On The Racak Incident, 1998. <https://phdn.org/archives/www.ess.uwe.ac.uk/Kosovo/Kosovo-Massacres2.htm> Letöltés ideje: 2019. május 25.

békeegyezmény mindkét fél számára elfogadható politikai kereteinek megfogalmazására törekedtek. Az igazán kényes részletkérdések csak azután kerülhettek terítékre, ha az alapvető kérdésekben sikerül megállapodásra jutni. A nemzetközi közösség által jól előkészített tárgyalási forgatókönyv fokozatosságot és részeredményeket irányzott elő, amelyek elengedhetetlen feltételei voltak a továbblépésnek.

44. ábra A koszovói albán delegáció a rambouillet-i Koszovó-konferencián⁸¹

Az Összekötő Csoport (Contact Group) a nagyhatalmak (Amerikai Egyesült Államok, Franciaország, Nagy-Britannia, Németország, Olaszország, valamint az Oroszországi Federáció) diplomáciai képviselői által alkotott csoportként a balkáni rendezés elősegítése érdekében támogatta Koszovó széles körű autonómiáját, de elutasította függetlenné válását. A tervezetek szerint a koszovói albánok nemzetközileg felügyelt, demokratikus választások útján megalakíthatják parlamentjüket, létrehozhatják igazságszolgáltatási intézményüket, saját közigazgatást vezethetnek be, és az etnikai arányokat figyelembe vevő vegyes összetételű rendőri szerveket is felállíthatnak. Koszovó végleges státusáról egy hároméves átmeneti időszak után döntenének, közben pedig a tartomány a nemzetközi közösség felügyelete alatt állna, egy 26 ezer

⁸¹ <http://rti.rtsh.al/2019/03/23/rambouillet-conference/> Letöltés ideje: 2019. május 25.

fős NATO-kontingens biztosítása mellett. A tervezetbe tartozott a Koszovóban tevékenykedő félkatonai szervezeteket – köztük az UCK – leszerelése is.

A függetlenség feladására a Thaci vezette küldöttség nem volt hajlandó. A koszovói albánok ehelyett azt indítványozták, hogy mindenekelőtt fogalmazzák meg egyértelműen Koszovó jövőbeni státusát, a hároméves átmeneti időszak után garantálják a Koszovó hovatartozásáról döntő népszavazás kiírását, s kössenek külön tűzszünetet a szerbekkel, valamint ezeket a külön megállapodásokat írja alá a NATO is, amely gondoskodna azok betartásáról, illetve betartatásáról. A koszovói albánok kezdeményezését mind a nemzetközi közösség, mind pedig a szerb tárgyaló fél elvette.

A tárgyalások 1999. március 15–18. között Párizsban tartott második fordulóján a koszovói albánok képviselői aláírták a javasolt megállapodást, Jugoszlávia azonban továbbra sem fogadta el a szuverenitását korlátozó feltételeket.

Ezzel a koszovói helyzet rendezésére irányuló diplomáciai/politikai tárgyalások befejeződtek, és március 24-én megkezdődött NATO fegyveres beavatkozása.

5.5. Értékelés

A koszovói albánok önrendelkezésért folytatott erőfeszítései hosszan tartó folyamat és fejlődés során jutottak el a végkifejletig. A balkáni háborúktól tartó törekvéseket az aktuális világpolitikai helyzet jelentősen befolyásolta. A terület az idők folyamán többször cserélt gazdát, de az idő túlnyomó részét Koszovó a középkori kötődésre történő hivatkozással Szerbiához való erőteljes kötődésben töltötte.

A Délkelet-Európára jellemző változatos, sokszor kusza történelmi és társadalmi helyzet miatt nehéz „igazságot tenni” a kérdésben, hogy kié a föld. Ebből a szempontból mindkét fél megfelelő érvanyagot tudhat magáénak, ami által követelheti a Koszovó fölötti ellenőrzést. Ezekben a kérdésekben így nem a nemzetközi jog, hanem az aktuális hatalmi viszonyok adhatnak megfelelő választ. A trianoni szerződés megfogalmazásakor sem az igazságosság, hanem a katonai szövetségeseik megjutalmazása és a térség stabilitásának megteremtése volt a nagyhatalmak célja.

A koszovói albánok önrendelkezésért folytatott küzdelme esetenként békés tiltakozás, esetleg obstrukció, míg máskor a szélsőséges erőszak formájában nyilvánult meg. Az 1990-es évek közepére egyre nagyobb teret nyert az ellenállás erőszakos oldala, és fokozatosan átvette a kezdeményezést és a dominanciát a Rugova vezette békés és türelmet hirdető politikai irányzattól.

A koszovói albánok fegyveres ellenállása azonban önállóan soha nem lett volna képes sikereket elérni az emberi és anyagi erőforrások terén is jelentős fölényben lévő jugoszláv állam, illetve annak biztonsági erői ellenében. A mérleg nyelvét a nemzetközi közösség, különösen az Amerikai Egyesült Államok hatékony támogatása billentette a koszovói albánok számára kedvező oldalra. A NATO elsöprő katonai erejének beavatkozása pedig végleg eldöntötte a kérdést.

A KFOR bevonulása a tartományba intézményesítette a szerbek hatalomfoglalását Koszovóban. Ezzel Jugoszlávia gyakorlatilag elveszítette fennhatóságát Koszovó fölött, és a tartomány megindult a teljes függetlenedés felé vezető úton.

Koszovóban a nemzetközi jelenlét ellenére – vagy talán ennek következtében – a hatalom és a tulajdon újraelosztási folyamata indult meg, amelynek során egyesek a katonai befolyást politikaira és gazdaságira cserélték. Szinte törvényszerű folyamat volt, hogy a politikai és a gazdasági tevékenységek ellenőrzése jutalomként, illetve a meglévő katonai befolyásuk következtében a volt UCK-vezetők kezébe került. Azok kialakították régi-új struktúráikat, szabályrendszerüket, kapcsolataikat, amelyek szintén családi és kláni kötelékeken alapulnak, és alig hasonlítanak a demokratikus rendre és értékekre. Az anarchikus állapotok fenntartása sokaknak még ma is érdeke, a nemzetközi közösség segítségére pedig csak a szerbektől való megszabadulás céljából volt szükségük.

6. SZERBIA PRÓBÁLKOZÁSAI A KOSZOVÓI HELYZET KEZELÉSÉRE

Koszovó – Szerbia számára Koszovó és Metohija a tartomány két földrajzi egysége nyomán – a szerbek számára nem csupán egy földrajzi terület, hanem nemzeti identitásuk egy darabja. Erre a területre esett a középkori szerb állam központja, és itt található a szerb államiság megőrzésében a török hódoltság alatt elsőrendű szerepet játszott szerb ortodox egyház legfontosabb szent helyei. A fenti okok miatt a szerbek Koszovót tartják a szerb államiság, a vallás és a kultúra bölcsőjének. A szerb nép mélységes ragaszkodása miatt a szerb politikai elit elképzelhetetlennek tartja, hogy elfogadja Koszovó függetlenedését, mert azzal az ország nemzeti örökségének legfontosabb darabjáról mondana le.

A következőkben megvizsgálom, hogy a szerb nemzet és a szerb politikai elit milyen stratégiát követett a régmúltban, a közelmúltban és a jelenben Koszovóval kapcsolatban, illetve azt, hogy milyen megoldás várható Szerbia részéről a helyzet rendezésére.

6.1. Történelmi háttér

A 10. században a Vlasztimirovics-dinasztia által uralt szerb principátusból a mai Koszovó területén alakult meg a Szerb Királyság. A dinasztia kihalását követően a terület átmenetileg bizánci fennhatóság alá került. A Vojiszlavljevics és a Vukanovics dinasztiák által felügyelt Duklja és Raska régiók 1141-ben egyesülve teremtették meg a szerb államot. Ezt követően csaknem három évszázadon keresztül Koszovóban volt a középkori Szerbia politikai, kulturális és vallási központja. Ettől a kortól tekintik a szerbek kultúrájuk bölcsőjének a területet.

A Szerb Királyság fénykorát a 14. században élte, amikor a nyugati hódítók visszaszorulását kihasználva szerb királyok sora kiterjesztette az uralmát a Nyugat-Balkán nagy részére. Az ország, ami már Szerb Birodalomnak is nevezhető, Dusan

cár uralkodása alatt, 1362-ben érte el legnagyobb kiterjedését és hatalma csúcsát. A birodalom bukását az oszmán terjeszkedés okozta.

1389-ben Koszovó területén, Rigómezőn (Kosovo Polje) a Lázár fejedelem által vezetett szerb csapatok súlyos vereséget szenvedtek az oszmán hódítóktól. Az esemény a szerb nemzet történetének egyik meghatározó eseményévé vált, amiben nagy szerepe volt Lázár legendájának.

Eszerint a csata előestéjén angyal látogatta meg Lázárt, és döntés elé állította: választhatta a földi királyságot és győzelmet a csatában, vagy a mennyei királyságot, az oszmánok diadalát és saját mártírhalálát. Lázár Isten királyságát választotta, aminek következtében meghalt a csatában és birodalma is letűnt. A szerbek szerint az, hogy Lázár az örök királyságot választotta, biztosítja a szerbek számára az örökös jogot Koszovóra, mert ezzel a választással Koszovó vált a szerb mennyei királysággá.

Az oszmán fennhatóság kiterjesztésével kezdődött meg a szerbek mai napig tartó elvándorlása Koszovó területéről. A szerb ortodox egyház azonban 1766-ig fenntartotta az ipeki (Pec) patriarchatust, amely a középkori szerb állam folyamatosságának szimbólumává vált és még erősebben Szerbiához kapcsolta Koszovót.

Szerbia az 1800-as években visszanyerte de facto függetlenségét, és 1878-ban a Berliini Egyezményvel államiságát is. Szintén a 19. századhoz köthető a koszovói vilajet megszervezése az Oszmán Birodalmon belül, ekkortól számít Koszovó önálló közigazgatási egységnek.

Az Oszmán Birodalom végleges összeomlása előtt, a 20. század elején szerb, bolgár és macedón csapatok kiűzték az oszmánokat a Balkánról. Koszovó területe, a középkori hagyományokra való hivatkozással, 1912-ben került vissza Szerbiához. Az albánok ekkor már egyértelmű többségben voltak a szerbekkel szemben. Az I. világháborút követően megalakult Szerb–Horvát–Szlovén Királyság, a későbbi Jugoszlávia az 1920-as és 1930-as években több kísérlet tett arra, hogy szerbeket telepítsenek le a régióban, ami azonban az ott élő albánok ellenállásába ütközött.

A II. világháborúban, a jugoszláv megadást követően,⁸² Koszovó területe három részre szakadt: az északi terület német ellenőrzés alá, egy keleti rész Bulgáriához, míg a területek nagy része Albániával egyesülve olasz fennhatóság alá került. Az olasz megszállás alatt Koszovóban szerbellenes etnikai tisztogatások folytak. A Tiranából küldött albán vezetők különösen erőszakosan léptek fel a koszovói szerb és montenegrói lakosság ellen. Az olasz megszálló katonai hatóságok nem akadályozták a koszovói albánokat a helyi szerbek elnyomásában, mert szerintük a haderő nem volt illetékes polgári ügyekben.⁸³ Ezek az atrocitások a későbbiekben a szerbek albánellenes érzelmeinek alapjává váltak. Az olaszok háborúból való kilépése után a terület fölött Németország vette át az ellenőrzést. A Josip Broz Tito vezette szerb partizánok 1945 februárjára foglalták vissza Koszovót, ami ezzel újra Szerbia részeként szerb fennhatóság alá került.

A Tito vezetésével megalakult szövetségi állam a közösségi vezetés és a szocialista ideológia alapján szerveződött. Az 1946-ban az elfogadott alkotmány értelmében az ország hat tagköztársaságból⁸⁴ állt, míg Szerbián belül Vajdaság autonóm tartományi, Koszovó és Metohija autonóm körzeti státuszt kapott. A koszovói albánok arra törekedtek, hogy a Koszovónál kisebb Montenegróhoz hasonlóan az ő területük is köztársasági státust kapjon, a szerbek viszont elleneztek ezt, mert tartottak attól, hogy a köztársasági státusszal rendelkező Koszovó a teljes függetlenség megszerzésére törekedne. Mivel Titonak szüksége volt a Jugoszlávián belül többséget alkotó szerbek támogatására, ezért elutasította az albán kérést. A hivatalos indoklás szerint az ország a szláv népek állama, ezért nem lehet olyan tagköztársasága, amely nem szláv többségű. Az autonóm státusz kezdetben mindössze az albánok nemzeti-mivoltának elismerése volt, és csak a legalacsonyabb szintű közigazgatás decentralizációját jelentette.

A titoi vezetés igyekezett integrálni az ország népeit, így arra is komoly erőfeszítéseket tett, hogy kedvező helyzetbe hozza a koszovói albánokat. Az 1950-es években albán főiskola, majd az 1960-as években egyetemi kar alakult, megjelentek

---

⁸² 1941. április 17.

⁸³ Davide Rodogno: *Fascism's European Empire: Italian Occupation During the Second World War*, Cambridge University Press, 2006. p. 292.

⁸⁴ Bosznia-Hercegovina, Horvátország, Macedónia, Montenegró, Szerbia és Szlovénia.

albán nyelvű napilapok és folyóiratok. Az enyhülési politika következtében 1963-ban Koszovó is megkapta az autonóm tartomány státuszt, majd az 1960-as évek közepétől a szerb kormány a korábbinál toleránsabb politikát alkalmazott az albánok felé, akik akkortól részt vehettek a helyi és a szövetségi intézményekben. Koszovó a volt Jugoszlávia legszegényebb területe volt, ezért a szövetségi vezetés gazdasági felzárkóztatási programokkal kívánta javítani a helyzetet. Koszovó föderációs alaptörvény részesevé, támogatója jelentős, 37,1%-os volt, de a tényleges fejlesztésre és a felzárkózásra a régió óriási mértékű népszaporulata miatt ezek az összegek sem voltak elegendők.⁸⁵ Koszovóban azonban fokozottan tapasztalható volt az az egész országra jellemző jelenség, hogy a szerbek szoros politikai és állambiztonsági ellenőrzés alatt tartották a tartományt, a rendvédelmi szervekben és a közigazgatási apparátusban a szerbek felülreprezentáltak voltak. Az a néhány koszovói albán, akik bekerültek a vezetésbe, ideológiailag szerbökké vált, a széles albán rétegek a szerbek bábujainak tekintették őket, és nem bíztak bennük.

Az 1974-ben elfogadott szövetségi alkotmány⁸⁶ Koszovót a Vajdasággal együtt autonóm tartományként majdnem egyenlő helyzetbe hozta az államalkotó köztársaságokkal: saját parlamentje volt, önállóan intézte a közigazgatás, az oktatás és az egészségügy kérdéseit, valamint szavazati joga volt a szövetségi parlamentben. Az elnevezés megtartása ugyanakkor azért volt fontos, mert a köztársaságoknak megvolt az alkotmányos joguk az elszakadásra, az autonóm tartományoknak nem.

6.2. Közvetlen előzmények

Tito 1980-as halálát követően dezintegrációs folyamatok indultak meg a szövetségi államban, ami a szerb nemzeti érzés fokozott megjelenéséhez vezetett. A szerb nemzeti érzés hisztérikussá válásához jelentősen hozzájárult a Szerb Tudomá-

---

⁸⁵ Kasia Sofianopoulou: The failure of regional development policies in Former Yugoslavia p. 4 <http://www-sre.wu-wien.ac.at/ersa/ersaconfs/ersa06/papers/604.pdf> Letöltés ideje: 2019. május 25.

⁸⁶ Ustav Socialisticke Federativne Republike Jugoslavije, 1974. [http://hr.wikisource.org/wiki/Ustav_Socijalisti%C4%8Dke_Federativne_Republike_Jugoslavije_\(1974\)](http://hr.wikisource.org/wiki/Ustav_Socijalisti%C4%8Dke_Federativne_Republike_Jugoslavije_(1974)) Letöltés ideje: 2019. május 25.

nyos és Művészeti Akadémia 1986-ban megjelent memoranduma.⁸⁷ A dokumentum azt állította, hogy a szerbeket a jelenlegi jugoszláv államban létükben fenyegetik, és az ország valójában már felbomlott, így a szerbek 40%-a Szerbián kívül szenved.

Szlobodan Milosevics a Szerbiai Kommunisták Szövetsége elnökeként 1987. április 24-én Pristinában elmondott beszédével öntudatot és bátorságot öntött a helyi szerbekbe, akik ezt követően – élvezve a hatalom támogatását – fokozatosan visszaszorították az albánokat a hatalomból: Koszovóban kezdett kibontakozni a milosevicsi nacionalizmus. A szerbek úgy tekintettek Milosevicsre, mint a II. világháború óta az első vezetőre, aki megvédi Szerbia érdekeit.

1989. június 28-án, a rigómezei csata 600. évfordulóján Milosevics egymillió szerb előtt mondott beszédében kötelezettséget vállalt a szerb nemzeti érdekek és különösen Koszovó védelmére.

45. ábra Szlobodan Milosevics szerb elnök beszédet mond 1989. június 28-án Kosovo Poljén⁸⁸

Az 1989-es alkotmánymódosítással⁸⁹ visszaállították Szerbia fennhatóságát Koszovó felett, de az autonómiát formálisan nem vonták meg a tartománytól. A módosítás Koszovóra vonatkozóan az alábbi változásokat hozta:

- egyesült a fegyveres és a biztonsági erők főparancsnoksága;

---

⁸⁷ Memorandum Srpske Akademije Nauka i Umetnosti, Belgrád, 1986. <http://www.helsinki.org.rs/serbian/doc/memorandum%20sanu.pdf> Letöltés ideje: 2019. május 25.

⁸⁸ https://sh.wikipedia.org/wiki/Govor_na_Gazimestanu Letöltés ideje: 2019. május 25.

⁸⁹ Ustav Socijalističke republike srbije sa ustavnim amandmanima I-XLIX i registrom pojmov, Belgrád, 1989.

- tisztán szerb kézbe került az iskoláztatás;
- a fellebbviteli bíróságok újra Belgrádba kerültek.

Ezáltal Koszovó távolabbra került a köztársasági státusztól, mint a történelme folyamán bármikor.

1990-ben folytatódtak a zavargások, amelyeket a biztonsági erők hasonlóképpen erőszakos fellépése követett. Az albánokat megfosztották a tartomány adminisztratív irányításának lehetőségétől, eltávolították őket a közigazgatásból és az állami vállalatok éléről. 1990 júliusában megtiltották az illegális koszovói parlament ülését. 1990 szeptemberében az új szerb alkotmány elfogadásával nagymértékben korlátozták a tartomány autonómiáját, Koszovót Szerbia egy régiójaként határozták meg. A koszovói kormányt feloszlatták, az irányítás hivatalosan is a szerb parlament kezébe került. A koszovói albán tudományos, gazdasági, művészeti és politikai elitet elnémították és ellehetetlenítették. Több mint 100 000 koszovói albánt elbocsátottak állásukból.⁹⁰ A koszovói közép- és felsőoktatás elérhetetlen lett az albán nemzetiségű gyermekek számára, és az albánok elkerülték a kórházakat, mivel féltnek a szerb orvosoktól. A koszovói albán lakosság saját túléléséről csak az emigrációban lévő családtagok deviza átutalásaival és feketemunkával volt képes gondoskodni.

Abban, hogy az 1990-es évek elején győzött a nacionalizmus, fontos szerepet játszott a nemzeti érzések reneszánsza, a kelet-európai rendszerváltás, a világgazdasági korszakváltás és az egyes köztársaságokat különbözően érintető adósságválság, a régi titói rendszer rossz ízű hagyatéka, továbbá az 1980-as évek végének milosevicsi recentralizációs politikája. Ez utóbbi különösen azért fontos, mert a jugoszláv történelemben ciklikusan fellépő nagyszerb-centralista törekvések újabb hullámként arról győzte meg a nem szerb nemzeteket, hogy nem lehet megtalálni a közös államiság kölcsönösen előnyös formáját. Milosevics győzelme a szerb választásokon 1990 decemberében ideológiai színezetet is adott az eseményeknek, mivel előzőleg a nyugati köztársaságokban a jobboldali pártok nyertek.

---

⁹⁰ Kosovo profile: Timeline, <https://www.bbc.com/news/world-europe-18331273> Letöltés ideje: 2019. május 25.

Mindez természetesen azt jelentette, hogy Jugoszlávia újracentralizálásának esélyei is radikálisan csökkentek, ezért módosult Milosevics politikája: eredeti célkitűzéseinek második részét – azaz hogy Szerbia állami egységének 1988–89-ben végrehajtott megerősítése után recentralizálják Jugoszlávia egészét – fokozatosan felváltotta Nagy-Szerbia létrehozásának célja. S ekkor gyorsult fel a szövetségi adminisztráció és a tisztikar szerb rétegeinek Milosevics felé fordulása is, mert bár előbb is hajlottak „új Titot” látni benne, a régi rend erodálódásával túlélésük egyetlen esélye a nacionalista fordulat lett.

1992-re a koszovói albánok és szerbek egymástól teljesen elszeparálva éltek. A szerb vezetés ismételten erőszakkal reagált a függetlenségi törekvésekre. A koszovói parlamentet illegálisnak nyilvánították, a függetlenségi mozgalom egyes vezetőit elfogták és hazaárulás vádjával bebörtönözték. A tartomány feletti szerb szuverenitás fenntartására a Jugoszláv Hadsereg és a Szerb Rendőrség vigyázott.

6.3. A koszovói válság kibontakozása

Az UCK tevékenysége megélénkült, miután 1997 márciusában Albániában az államigazgatás összeomlott, anarchia alakult ki, a hadsereg fegyverraktárait pedig kifosztották. Az albán hadsereg fegyverei így módon a koszovói albán fegyveresek kezébe kerültek. Ennek nyomán 1997–1999 között gyakorlatilag polgárháborús viszonyok alakultak ki a tartományban, amelyre a jugoszláv biztonsági erők a civil lakosságot sem kímélő fellépéssel reagáltak.

Június 16-án Milosevics Moszkvában találkozott Borisz Jelcin orosz elnökkel. A megbeszélések középpontjában a koszovói válság megoldása állt. A tárgyalások eredményeként Milosevics bejelentette, hogy felújítja a koszovói albánokkal folyó párbeszédet, lehetővé teszi a menekültek visszatérését, a humanitárius szervezetek működését és beszünteti a rendőrség megtorló akcióit. A jugoszláv elnök abba is beleegyezett, hogy a Belgrádban akkreditált diplomaták rendszeres megfigyelést folytassanak Koszovóban. A Koszovói Diplomata Megfigyelő Misszió (Kosovo Diplomatic Observer Mission – KDOM) 1998. július 6-án kezdte meg működését.

46. ábra Szlobodan Milosevics jugoszláv elnök találkozója Borisz Jelcin orosz elnökkel⁹¹

A katonai helyzet a látszateredmények ellenére folyamatosan éleződött. A jugoszláv biztonsági erők folytatták a felkészülést az UCK visszaszorítására, és a NATO légierejével való összecsapásra. Június második felétől az UCK is fokozta fegyveres akcióinak gyakoriságát és méreteit. A hónap végére ez odáig fokozódott, hogy az UCK egy 150–200 főből álló csoportja összehangolt műveletet hajtott végre Koszovó középső részén.

A jugoszláv vezetés kedvezőnek ítélte a helyzetet egy erőteljes ellentámadáshoz. A kezdeti sikereket követően kiderült, hogy a VJ és a MUP részéről addig bevett erők nem elegendőek az UCK felszámolásához, a haderő vezetése ezért megkezdte a VJ nyílt beavatkozásának előkészítését.

---

⁹¹ <http://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/zum-tode-von-boris-jelzin-praesident-des-uebergangs-1439630/1995-im-kreml-jelzin-empfaengt-1441128.html> Letöltés ideje: 2019. május 25.

A támadások során ekkor már nagyszámú polgári áldozatról is beszámoltak. A különleges rendőri erők településeket támadtak meg, fosztottak ki és romboltak le, aminek célja az UCK háttérének megsemmisítése volt. Az atrocitások hatására augusztusban tízezer számra menekültek el albánok a térségből.

Szeptember 28-án a szerb parlament határozatot hozott a biztonsági erők koszovói tevékenységének felfüggesztéséről, mert a művelet elérte célját, sikerült a gerillacsoportokat felszámolni.

Ez persze nem volt igaz, mert továbbra is számítani lehetett az albánok alacsony intenzitású támadásaira, de ez beleillett Milosevics elképzelésébe, aki be kívánta bizonyítani, hogy az albánok jelentik a fenyegetést a nemzetközi stabilitásra. Ennek érdekében a jugoszláv elnök megbízta Zsivadin Jovanovics szövetségi külügyminisztert, hivatalosan kérje fel az EBESZ-t, hogy küldjön megfigyelőket Koszovóba.

Milosevics gesztusa azonban nem győzte meg a nemzetközi közösséget szándékai jóhiszeműségéről, ezért október első felében Richard Holbrook amerikai diplomata többször látogatást tett Pristinában és Belgrádban, hogy közvetítsen a válság békés megoldása érdekében. Milosevicsnek a következő követeléseket kellett teljesítenie:

- a koszovói ellenségeskedés azonnali beszüntetése;
- a szerb biztonsági erők laktanyáikba való visszatérése;
- a nemzetközi humanitárius szervezetek beengedése Koszovóba;
- a menekültek hazatérésének lehetővé tétele;
- béketárgyalások megkezdése a koszovói albánok vezetői és Belgrád között.

47. ábra Szlobodan Milosevics jugoszláv elnök és Richard Holbrooke, az Amerikai Egyesült Államok elnökének balkáni különmegbízottja tárgyalásai Belgrádban ⁹²

A helyzet rendezése érdekében a NATO konkrét katonai fenyegetéshez folyamodott. Milosevics meghátrált a katonai fenyegetés elől, és a Holbrooke–Milosevics-megállapodás⁹³ aláírásával elfogadta a nemzetközi közösség feltételeit. A jugoszláv kormány maradéktalanul elfogadta a BT 1199-es határozatában foglaltakat, és ígéretet tett a végrehajtás ellenőrzésének lehetővé tételére. A nyilvánosságra nem hozott Holbrooke–Milosevics-megállapodás rögzítette a válság megoldásának politikai kereteit. Annak tartalmára a szerb kormány határozatából lehet következtetni:

- az erőszak és a terrorizmus ellentmond a nemzetközi normáknak, így azt be kell szüntetni;
- bármely, Koszovó jövőjéről szóló megállapodásnak tiszteletben kell tartania Jugoszlávia területi integritását és szuverenitását;

---

⁹² <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/118881.stm> Letöltés ideje: 2019. május 25.

⁹³ Bill Van: The Holbrooke-Milosevic agreement on Kosovo 1998. <https://www.wsws.org/en/articles/1998/10/koso-o20.html> Letöltés ideje: 2019. május 25.

- a rendezésnek a koszovói nemzeti kisebbségek egyenlőségének és jogainak tiszteletben tartásával kell megtörténnie;
- Koszovó lakossága demokratikusan választott parlamenti, közigazgatási és bírói rendszeren keresztül igazgatja a tartományt, kilenc hónapon belül parlamenti választásokat tartanak Koszovóban, amelyre meghívják az EBESZ ellenőreit;
- a nemzeti kisebbségek tagjai járulékos jogokat élveznek annak érdekében, hogy megőrizzék és kifejezzék nemzeti, kulturális, vallási és nyelvi identitásukat;
- a koszovói rendezés számos felelősségi jogot, például a rendőrség létrehozását a helyi nemzeti közösségekre ruházza rá;
- csak azok a személyek vonhatók felelősségre a koszovói események miatt, akik a nemzetközi jogba ütköző és emberiség elleni bűntettet hajtottak végre.

A megállapodás értelmében a végrehajtás ellenőrzése az EBESZ Koszovói Ellenőrző Missziójára (Kosovo Verification Mission – KVM) hárult, amely Pristinában állította fel központját.

A megállapodás azonban csak elodázta a válság eszkalálódását. December végére kiújultak az összecsapások Koszovóban. A szerb csapatkivonás után az UCK visszatért a kiürített területekre, erre válaszul Belgrád is ismételen telepítette biztonsági erőit.

A politikai helyzet még rosszabb volt. A felek álláspontjai továbbra is összeegyeztethetetlenek maradtak. Ilyen körülmények között nem sok sikerrel kecsegtetett az 1999. február 6-án a Párizs melletti Rambouillet-ban megkezdődött Koszovó-konferencia, Az ugyan biztató volt, hogy a szerb fél elfogadta a tárgyalásokon való részvételt, de abban jelentős szerepet játszott az ellenük megfogalmazott fenyegetés.

48. ábra A rambouillet-i Koszovó-konferencia⁹⁴

A szerb delegáció vezetője Ratko Markovics szerb miniszterelnök-helyettes volt, bár Nikola Sajnovics és Vladan Kutlesics jugoszláv miniszterelnök-helyettesek személyében magasabb szintű (szövetségi) vezetők is helyet kaptak benne. A jugoszláv jobboldali ellenzék az ország belügyére hivatkozva elutasította a konferencián való részvételt, s azzal vádolta meg a vezetést, hogy nem veszi figyelembe az 1998 áprilisában referendummal kinyilvánított népakaratot, miszerint a koszovói kérdést a Szerb Köztársaság saját ügyeként, annak határain belül kell megtárgyalni. A jugoszláv küldöttségben a köztársasági és a szövetségi állami vezetőkön kívül részt vettek a koszovói nemzeti kisebbségek (albán, muzulmán, török, montenegrói, roma) – feltehetően szerbbarát – képviselői. A kisebbségek maguk mellé állítása azt volt hivatott demonstrálni, hogy az ő érdekeik is képviselve lesznek. Valójában azonban a szerb érdekek erősítésére voltak hivatottak. A hivatalos delegációból kimaradtak a koszovói Szerb Ellenállási Mozgalom és a Koszovóban számos kolostorral, illetve jelentős vagyonnal rendelkező szerb ortodox egyház képviselői.

Miután a nyugati hatalmak deklarálták a határok megváltoztathatatlanságát, a szerb fél úgy érezhette magát, hogy álláspontja közelebb áll a nemzetközi közösség

---

⁹⁴ <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/118881.stm> Letöltés ideje: 2019. május 25.

elképzeléséhez. A szerb delegáció február 10-én be is jelentette, hogy hajlandó egy asztalhoz ülni a koszovói albánok képviselőivel, amennyiben azok elfogadják az Összekötő Csoport által lefektetett tíz alapelvet. Erre azonban a Thaci vezette küldöttség nem volt hajlandó, hiszen ez eleve kizárta volna legfontosabb követelésük megvalósulását, Koszovó függetlenné válását. A koszovói albánok ehelyett azt indítványozták, hogy mindenekelőtt fogalmazzák meg egyértelműen Koszovó jövőbeni státusát, a hároméves átmeneti időszak után garantálják a Koszovó hovatartozásáról döntő népszavazás kiírását, s kössenek külön tűzszünetet a szerbekkel, valamint ezeket a külön megállapodásokat írja alá a NATO is, amely gondoskodna azok betartásáról, illetve betartatásáról. A koszovói albánok kezdeményezését mind a nemzetközi közösség, mind pedig a szerb tárgyaló fél elvetette.

Az Összekötő Csoport a tárgyalások megkezdésekor az alábbi 10 „take it or leave it” alapelvet határozta meg:

1. A feleknek azonnal be kell szüntetniük az ellenségeskedést, majd a tűzszünet be kell tartaniuk.
2. Párbeszéd útján békés megoldásra kell törekedni.
3. Egyelőre egy ideiglenes megállapodást kell kötni, a végső rendezés mechanizmusa csak egy hároméves átmeneti időszak után kezdődne.
4. Az ideiglenes státus egyoldalúan nem változtatható meg.
5. A JSZK és a szomszédos országok területi integritása változatlan marad.
6. Egyaránt védeni kell valamennyi nemzetiség jogait.
7. Szabad és tiszta választásokat kell tartani Koszovóban az EBESZ ellenőrzése alatt.
8. Egyetlen fél sem folytathat eljárást olyan bűncselekményért, amely a koszovói válsággal van összefüggésben (kivételek: emberiség elleni bűncselekmények, háborús bűncselekmények és a nemzetközi jog egyéb súlyos megsértése).
9. Amnesztiát kell hirdetni és a politikai foglyokat szabadon kell engedni.
10. Nemzetközi közreműködés és a felek teljes körű együttműködése szükséges a megállapodás végrehajtása során.

Az újabb tárgyalási forduló után a szerbek azonban elutasító álláspontra helyezkedtek, mivel nem fogadták el a NATO-erők jelenlétét Koszovóban és a KFOR szabad mozgását egész Jugoszlávia területén. Az albánok viszont, bár nem találták kielégítőnek a tartomány jövőbeni sorsát meghatározó szakaszt, elfogadták a tervezetet, különösen mert sejtették, a szerb fél nem fogja azt jóváhagyni.

Időközben nyílt harci előkészületek történtek – Belgrád több mint 40 ezer fegyverest vont össze Koszovóban –, és a jugoszláv küldöttség nem fogadta el a nemzetközi közösség követeléseit a tárgyalásokon.

A NATO-támadás közeledtével Szlobodan Milosevics jugoszláv elnök egy utolsó kétségbeesett diplomáciai manőverként kérelmezte a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság felvételét a Független Államok Szövetségébe. Milosevics ezzel gyakorlatilag Oroszország védelme alá kívánta helyezni országát. A kísérlet nem sikerült, mert a kérelmet elutasították.

Március 24-én a NATO légitámadásokat kezdett Jugoszlávia ellen. A légi hadművelet beindulásával párhuzamosan ismételten mozgásba lendült a jugoszláv hadigépezet, de fő erőkifejtését nem a NATO repülőgépei, hanem a koszovói lakosság ellen összpontosította. Megpróbálva kész helyzetet teremteni a tartományban két hónap alatt mintegy 800 ezer albánt üldöztek ki Koszovóból és jelentős veszteségeket okoztak az UCK-nak.

6.4. Értékelés

A milosevicsi jugoszláv vezetés a nacionalizmus jegyében az albán önrendelkezés korlátozása, a koszovói albán lakosság ellehetetlenítése, majd végül a koszovói albánság elüldözése, illetve megsemmisítése útján kívánta rendezni az etnikai konfliktust.

A jugoszláv vezetés tévesen úgy értékelte, hogy a belügyek fölötti szabad rendelkezés jegyében semmi nem korlátozza a válsághelyzet kezelésére tett belső erőfeszítéseit. A szerb vezetés abban is tévedett, hogy a hagyományosan jó orosz–

szerb viszony elegendő védelmet nyújt Szerbia számára egy nemzetközi beavatkozás elkerüléséhez.

A jugoszláv vezetés által elkövetett hibák oda vezettek, hogy a JSZK fegyveres konfliktusba keveredett a NATO-val, amit aktív szerepet játszani nem hajlandó szövetségesek híján elvesztett. A konfliktus következtében a JSZK, illetve annak utódállama, a Szerb Köztársaság először csupán gyakorlatilag, majd nemzetközi jogilag is elveszítette fennhatóságát Koszovó fölött. A konfliktus további következményei a regnáló jugoszláv és szerb vezetés bukása, az úgynevezett demokratikus hatalomátvétel és a korábbi vezetők ellen az ICTY-on lefolytatott büntetőeljárások lettek.

Ezen folyamatok ugyan kedvezően hatottak a térség biztonsági helyzetére és lehetőséget teremtettek arra, hogy Szerbia rendezze kapcsolatait a nyugati világgal, de Koszovó elvesztésével a szerb politika olyan helyzetbe került, ami még sokáig nyitott kérdés marad az ország számára.

7. A JUGOSZLÁV BIZTONSÁGI ERŐK TERRORELLENES MŰVELETEI 1997-TŐL 1999-IG

7.1. Bevezetés

Koszovó történelmi és társadalmi szerepénél fogva kiemelt, bizonyos tekintetben szimbolikus jelentőséggel bír a szerb politika és a népesség számára. Ennélfogva a szerb vezetés a délszláv válság során korábban tapasztalt erőteljes fellépésnél is határozottabb magatartást mutatott a koszovói albánok függetlenségi törekvéseivel szemben.

A szerb vezetés illegálisnak minősítette a koszovói albánok mindenfajta függetlenségi törekvését, az 1997-ben kezdődött fegyveres támadásokat pedig terrorista akcióknak bélyegezte, és ennek megfelelően a biztonsági erők egyre fokozódó bevetésével reagált rájuk.

Az események előrehaladtával azonban a szerb biztonsági erők tevékenysége túlmutatott egy adott körülmények között akár jogosnak is tekinthető védelmi műveleten, és a koszovói albán lakosság módszeres elűldözésére irányult.

A továbbiakban bemutatom a műveletekben részt vevő jugoszláv erőket, azok erejét, felépítését és alárendeltségét, valamint szerepüket az eseményekben. A helyzetet értelmezését komplikálja, hogy a kérdéses időszakban Szerbia a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság részeként szövetségi állam tagja volt. A jelzett időszakban a válság kezelésében részt vevő erők eltérő szintű vezetőszervek, egyrészt a jugoszláv Védelmi Minisztérium (Ministarsvo odbrane – MO), másrészt a szerb Belügyminisztérium (Ministarstvo unutrašnjih poslova – MUP) alárendeltségébe tartoztak. Ezen túlmenően részt vettek a műveletekben szerb félkatonai szervezetek is, amelyek a válság egyes szakaszaiban a műveletet vezető parancsnokság alárendeltségébe tartoztak.

7.2. A konfliktusban részt vevő jugoszláv erők⁹⁵

7.2.1. A jugoszláv Védelmi Minisztérium alárendeltségébe tartozó erők

A MO felügyelete alá tartozott a Jugoszláv Hadsereg (VJ). A védelemről szóló 1994. évi szövetségi törvény⁹⁶ értelmében a VJ az állam legfőbb fegyveres ereje, szervezi a fegyveres küzdelmet és az ellenállás egyéb formáit az ellenséggel szemben az ország védelmében, és összefogja a küzdelemben részt vevő erők tevékenységét. A VJ alárendeltségébe tartozott a Szárazföldi Csapatok Parancsnoksága, a Légierő és Légvédelem, valamint a Haditengerészet. A koszovói műveletben az utóbbi kettő haderőnem kötelékei nem vettek részt érdemben.

49. ábra A jugoszláv Védelmi Minisztérium címere

A szárazföldi csapatok alárendeltségében szerveződött az 1., a 2. és a 3. Hadsereg. Koszovó a 3. Hadsereg felelőségi körzetébe esett, amibe a Nisi és a Pristinai Hadtest tartozott. A VJ elsődleges erejét Koszovóban a Pristinai hadtest alárendeltségébe tartozó kötelékek képezték. A hadtest alárendeltségébe 12 békében teljesen vagy részben feltöltött és háborús helyzetben mozgósított (területvédelmi) dandár és ezred tartozott, amelyeknek kijelölt felelőségi területeik voltak a tartományban. A konfliktus kezdetén a hadtest mintegy 18 000 katonából állt, ez a szám azonban 1999 áprilisára az átalárendeléseknek, mozgósításnak és az önkéntesek beáramlásának következtében csaknem 62 000-re emelkedett.

⁹⁵ A jugoszláv biztonsági erőkről szóló adatok az ICTY IT-05-87/1-T perének ítéletéből származnak. http://www.icty.org/x/cases/djordjevic/tjug/en/110223_djordjevic_judgt_en.pdf Letöltés ideje: 2019. május 25.

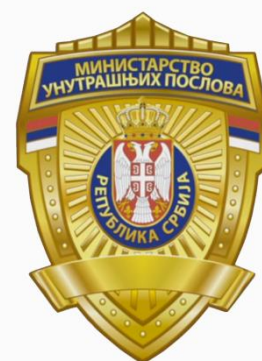
⁹⁶ Zakon o odbrani SRJ, Službeni list SRJ čl 87.

A VJ fő erejét a gépesített lövész-, harckocsi- és tüzércsapatok képezték. Fegyverzetük közepes harckocsikból, gyalogsági harcjárművekből, önjáró és vontatott tábori, páncéltörő és légvédelmi tüzérségi eszközökből, valamint gyalogsági fegyverekből állt. Ruházatuk zöld, vagy zöldesbarna alapú terepmintás hadi öltözet volt acélsisakkal vagy tábori sapkával.

A műveletekben először a Katonai Rendőrség kötelékei vettek részt. A válság eszkalálódásával a hadtest mind nagyobb része került igénybevételre, majd a konfliktus kiszélesedésével a VJ különleges kötelékei, a 63. ejtőernyősdandár és a 72. különleges dandár alegységei is bekapcsolódtak a küzdelembe.

7.2.2. A szerb Belügyminisztérium alárendeltségébe tartozó erők

A MUP alárendeltségébe a Közbiztonsági Főosztály (Resor javne bezbednosti – RJB) és az Állambiztonsági Főosztály (Resor državne bezbednosti – RDB) tartozott.

7.2.2.1. A Közbiztonsági Főosztály

Az RJB feladata az élet, a polgárok biztonságának és tulajdonának védelme, bűnmegelőzés és felderítés, a közrend fenntartása, a közlekedés felügyelete, valamint az államhatár körzetének és forgalmának ellenőrzése volt.

50. ábra A szerb Belügyminisztérium címere

7.2.2.2. A körzeti rendőrkapitányságok

Az RJB feladatait körzeti rendőrkapitányságokon (Sekretarijat unutrašnjih poslova – SUP) keresztül valósította meg. A kérdéses időszakban Koszovó területén hét (Pristina, Kosovska Mitrovica, Prizren, Pec, Urosevac, Gnjilane és Djakovica) SUP működött. A körzeti rendőrkapitányok vezették a felelőségi területükön zajló műveleteket. Az értékelt művelet során a körzeti rendőrkapitányok a MUP pristinai törzsének voltak alárendelve, amely tervezte és koordinálta a műveletet.

A SUP-ok alárendeltségében tevékenykedtek a járási rendőrkapitányságok (Odeljenja unutrašnjih poslova – OUP) és a rendőrőrsök. Az OUP-ok és a rendőrőrsök valósították meg a rendőrség mindennapi feladatait. Ezek voltak a felelősök a bűnmegelőzésért, a közrend fenntartásáért, a nyomozati munkáért, valamint ha a felelőségi területük államhatár mentén feküdt, határrendészeti feladatok ellátásáért.

A rendőrség fő fegyverzetét kézfegyverek, alapvetően a CZ99 típusú pisztoly és az M70 típusú gépkarabély alkotta. Felszerelésük rendőri jelzésekkel ellátott civil gépjárművekből állt. Ruházatuk sötétkék vagy kék terepmintás öltözet volt. A rendőrség létszáma a válság tetőpontján megközelítőleg 9000 fő volt a tartományban.

7.2.2.3. A Különleges Rendőri Erők

A Különleges Rendőri Erőket (Posebne jedinice policije – PJP) 1993-ban alapították azzal a céllal, hogy kiemelt biztonsági feladatokat hajtsanak végre normál és rendkívüli helyzetben. A feladatok magukban foglalták a terrorista, lázadó- és szabotőrsoportok és egyének felfedését, letartóztatását vagy megsemmisítését. A feladat végrehajtása érdekében a köteléknek nagy mozgékonyaságú, jól felszerelt és kiképzett erőnek kellett lennie.

51. ábra A Különleges Rendőri Erők címere

A PJP tagjait a rendőrség állományából választották ki. A kiválasztásnál figyelembe vették az életkort, a mentális és a fizikai állapotot, az erős hazafias elkötelezettséget, a bátorságot a kitartást és az erkölcsi tartást. A PJP tagjai az állomány többi részénél magasabb illetményt kaptak. Kiválasztásukat követően a PJP tagjai fizikailag és szellemileg is megterhelő alap- és a beosztásuknak megfelelő szakkiképzésen mentek keresztül.

A PJP egy állandó (Belgrádban települt) és több ideiglenes kirendeltségbe szerveződött. Koszovó teljes területe a Pristinai (ideiglenes) Kirendeltség alá tartozott. Egy kirendeltség alá 4–7 rendőrszázad és egy támogatószakasz tartozott jellemzően 500-600 rendőrrel. A MUP 1998 decemberében elrendelte, hogy minden kirendeltség hozzon létre egy kiemelkedő képességű és különlegesen felkészített rend-

őrökből álló 10–15 fős műveleti végrehajtó csoportot (Operativno-poternih grupa – OPG). Az ideiglenes kirendeltségek tagjai normál időszakban az állandó beosztásuknak megfelelő rendőri feladataikat hajtották végre.

A PJP fel volt szerelve páncélozott szállító harcjárművekkel, páncélozott és páncél nélküli terepjárókkal, valamint személygépkocsikkal (Pinzgauer, Landrover Defender, Mercedes és Zastava). A járműveket kékalapú terepszínre festették. Fegyverzete tüzérségi, valamint kollektív és egyéni gyalogsági fegyverekből (légvédelmi gépágyú, aknavető, géppuska, gránátvető, mesterlövészpuska, gépkarabély és pisztoly) állt. Ruházatuk sötétkék vagy kék (esetenként zöld) terepmintás öltözet volt.

A válság időszakában a 122. és a 124. beavatkozódandár, valamint hét kirendeltség állománya teljesített szolgálatot Koszovó területén. A teljes létszám megközelítőleg 6000 fő volt.

7.2.2.4. Különleges Antiterrorista Kötelék

A Különleges Antiterrorista Kötelék (Specijalna antiterroristička jedinica – SAJ) az RJB kifejezetten terroristaellenes feladatokra felkészített egysége volt. A SAJ három 100 fős alegységből állt (Belgrád, Pristina, Újvidék). Az újvidéki alegységet 1998 decemberében feloszlatták. Az alegységek három szakaszból, szakaszonként három rajból álltak. 1999 márciusában a „Skorpiók” félkatonai egységből megszervezték a SAJ 100–150 fős tartalékállományát.

A SAJ tagjait különleges kiképzésnek vetették alá, megkülönböztető ruházatot hordtak, és jugoszláv viszonylatban a legmodernebb eszközökkel voltak felszerelve. Fegyverzetük kezdetben mesterlövészpuskából, gépkarabélyból és pisztolyból állt. A válság későbbi időszakában már 12,7 mm-es géppuskát és aknavetőt is alkalmaztak. Feladat-végrehajtás során páncél nélküli katonai terepjárókat használtak. Ruházatuk kék-barna mintás terepszínű gyakorlóöltözet volt.

52. ábra A Különleges Antiterrorista Kötelék címere

7.2.2.5. **Tartalékos rendőri osztagok**

1998 közepén a szerb enklávék védelmének megszervezése céljából a MUP a SUP-okon keresztül megkezdte tartalékos rendőri osztagok (Rezervno policijsko odeljenje – RPO) felállítását. Az RPO-k kizárólag szerb nemzetiségű helyi önkéntesekből álltak, akik a saját közösségük védelme érdekében önvédelmi csoportokba szerveződtek.

1999 februárjára Koszovóban összesen 255 PRO szerveződött, összlétszámuk meghaladta az 54 000 főt. Az RPO tagjait a VJ és a MUP képezte ki és látta el gyakorlati fegyverekkel. Felelőségi területük kifejezetten a saját lakókörnyezetükre korlátozódott. Öltözetük zömmel civil ruhából állt, amit esetenként rendőri/katonai ruházattal egészítettek ki.

7.2.2.6. **Az Állambiztonsági Főosztály**

Az RDB volt felelős a Szerb Köztársaság és a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság biztonságának védelméért az alkotmányos rend megzavarására irányuló törekvésekkel szemben. Feladatai közé tartozott a kémelhárítás, a felderítés, a szélsőségség és a terrorizmus elleni küzdelem, valamint egyéb, biztonságot érintő feladatok. Az RDB az országos központ (Belgrád) irányítása mellett területi kirendeltségek (Koszovóban Pristina, Gnjilane és Pec területén) alkalmazásával hajtotta végre feladatait.

7.2.2.7. **A Különleges Műveleti Kötelék**

Az RDB szervezetén belül a Harmadik Csoportfőnökség felelt a terroristaelenes műveletekért. A feladatok közvetlen végrehajtását a Különleges Műveleti Kötelék (Jedinica za specijalne operacije – JSO) végezte. Feladata terrorista csoportok felszámolására irányuló műveletek tervezése és végrehajtása volt.

A JSO létszáma megközelítőleg 100 fő lehetett. Ez 1999-ben 120–150 fővel egészült ki a Skorpiók, majd további 30 fővel az Arkan Tigrisei félkatonai szervezetek állományából. A JSO a PJP-hez hasonló, de annál jobb minőségű eszközökkel és

fegyverzettel volt felszerelve, ami kiegészült személyi védelmi eszközökkel (pl. repeszálló mellény, kevlársisak). Ruházatuk a többi köteléktől eltérő zöld és barna te-repszínű gyakorlóöltözet volt.

7.2.2.8. Szerb félkatonai csoportok

A félkatonai csoportok alatt jelen kontextusban olyan csoportokat értünk, amelyek funkcionalitás és felépítés szempontból katonai jellegűek, de szervezeti és jogi szempontból nem tekinthetők professzionális katonai erőnek. Ezek a csoportok a koszovói konfliktus során a reguláris katonai és rendőri erők mellett harcoltak. Bár külön vezetésük és megkülönböztethető felszerelésük és fegyverzetük volt, gyakran betagozódtak a reguláris erők parancsnoki rendszerébe.

A félkatonai csoportok sokszor kitűntek a reguláris MUP- és VJ-csapatok közül, mert tagjaik megjelenése félelemkeltő, viselkedésük különösen agresszív volt. Ez esetenként kivégzésszerű gyilkosságokban, valamint erőszakoskodásban, rablásban és gyújtogatásban nyilvánult meg.

A konfliktus ideje alatt az alábbi félkatonai csoportok tevékenykedtek Koszovó területén:

7.2.2.9. Skorpiók

A Skorpiók (Skorpioni) csoport eredete az 1990-es évek elejére nyúlik vissza. A mai Horvátország területén létrehozott Krajinai Szerb Köztársaságban fekvő olajkutak védelmére jött létre. Ezt követően tagjai részt vettek a horvátországi, bosznia-hercegovinai és koszovói harcokban a szerb erők oldalán. A csoport legmagasabb létszáma 100–150 fő volt. Fegyverzete gyalogsági fegyverekből (géppuska, gépkarabély, pisztoly) állt. Ruházata katonai és civil ruhák keveréke megkülönböztető jelzéssel. A csoportot 1996-ban feloszlatták. Tagjai bűnöző élet-

53. ábra A Skorpiók félkatonai alakulat címere

módot folytattak.

A koszovói konfliktus idején a csoport újjáalakult, parancsnoka Slobodan Medics „Boca” volt. 120–150 fős létszámban a SAJ keretein belül, tartalékos rendőri státusban tevékenykedett. Fegyverzetük és ruházatuk megegyezett a SAJ reguláris tagjaiéval, de a csoporthoz tartozást egy külön karjelzéssel mutatták.

Egy 1999 márciusában Podujevóban elkövetett brutális, számos civil halálos áldozatot követelő támadást követően kivonták őket Koszovóból, de néhány hónappal később újra alkalmazásra kerültek.

7.2.2.10. Arkan Tigrisei

Az Arkan Tigrisei (Arkanovi tigrovi) csoportot 1991-ben alapította Zseljko Razsnatovics „Arkan kapitány”. A csoport részt vett a horvátországi, bosznia-hercegovinai és koszovói harcokban a szerb erők oldalán. A csoport legmagasabb létszáma 150 fő volt. Fegyverzete gyalogsági fegyverekből (géppuska, gépkarabély, pisztoly) állt. Ruházata katonai és civil ruhák keveréke meg-

különböztető jelzéssel. A csoport tagjai a bosznia-hercegovinai háború lezárását követően bűnöző életmódot folytattak.

54. ábra Az Arkan Tigrisei címere

1999 májusában a csoport 30 fős alegysége csatlakozott az RDB állományához Koszovóban. Fegyverzetük kézi fegyverekből (gépkarabély, pisztoly) állt. Ruházatuk vegyes, többnyire zöldalapú terepszínű gyakorló tigrisfej jelzéssel, de sok esetben civil ruházattal keverve.

7.2.2.11. Fehér Sasok

A Fehér Sasok (Beli orlovi) félkatonai csoport Vojislav Seselj akkori szerb miniszterelnök-helyettes, „Seselj vajda” nevéhez kötődik.

A csoport a koszovói műveletek során a MUP erőivel összehangoltan tevékenykedett. A csoport létszáma nem ismert. Fegyverzetük kézi fegyverekből (gépkarabély és pisztoly) állt. Ruházatuk fekete színű volt fekete sapkával és Beli orlovi feliratú jelvénnel.

7.2.2.12. **Pókok**

A Pókok (Pauci) csoportot Jugoslav Petrusics vezette, létszáma 25 fő volt. A csoport a VJ tartalékos sorozási rendszerének megkerülésével egységesen került a haderő alárendeltségébe. 1999. április–májusában tevékenykedett Koszovó területén.

7.3. A Koszovói Egyesített Parancsnokság

1995-ben, válság kezdetekor a MUP egyedülként lépett fel az UCK fegyveresei ellen. Elsőként a helyi rendőrőrsök és körzeti kapitányságok, majd a válság eszkalációjával egyre magasabb szintű rendőri kötelékek kapcsolódtak be a fellépésbe. 1997-re a helyzet olyan mértékben romlott, hogy szükségessé vált a haderő egyes alegységeinek alkalmazása is. A VJ a MUP-hoz hasonlóan fokozatosan egyre nagyobb erővel vett részt a műveletben.

A két eltérő vezetésű, felkészültségű és fegyverzetű erő műveleteinek összehangolására 1998 júniusában megalakult a Koszovói Egyesített Parancsnokság (Zajednička komanda za KiM⁹⁷ – ZKK). A VJ és a MUP kötelékei ezt követően is megőrizték önálló parancsnoki struktúrájukat, de a két fegyveres testület műveletei összehangolásra kerültek.

A ZKK létrehozását nehezítette, hogy az ország szövetségi államberendezéséből adódóan a fegyveres testületek eltérő szervezeti szinten helyezkedtek el, ezért eltérő jogszabályok vonatkoztak rájuk. A VJ a JSZK hadereje lévén a szövetségi alkotmány és a haderőről szóló szövetségi törvények alapján tevékenykedett, míg a MUP a Szerb Köztársaság rendvédelmi szerveként a köztársaság törvényei szerint

---

⁹⁷ Kosovo i Metohija, a tartomány szerb megnevezése.

működött. A helyzetet Szlobodan Milosevics akkori jugoszláv elnök utasítása oldotta meg. Milosevics formális pozíciója ugyan nem hatalmazta fel az ellentmondás feloldására, de a korábban kiépített tényleges hatalma folytán közvetlen ellenőrzést gyakorolt a szövetségi és a köztársasági szintű intézmények fölött is.

A ZKK vezető jugoszláv politikusokból, a nemzetbiztonsági szolgálatok vezetőiből, valamint országos szintű és a koszovói műveletet vezető katonai és rendőri parancsnokokból állt. A ZKK szükség szerinti rendszerességgel ülésezett. Az üléseken egyeztették a VJ és a MUP folyamatban lévő műveleteit, és stratégiai/hadműveleti szintű döntéseket hoztak a műveletek folytatásáról. Ezen túlmenően napi jelentés készült a ZKK tagjai és más vezetők számára az RJB, az RDB és a VJ jelentéseinek felhasználásával.

A védelemről szóló törvény⁹⁸ értelmében háborús veszély, háború vagy rendkívüli helyzet esetén a belügyi csapatok és egyéb szervek harci cselekményeket hajthatnak végre az ellenállás kifejtése érdekében. Ebben az esetben a harcoló erők a VJ alárendeltségében tevékenykednek. A valós helyzet azonban nem minden esetben tükrözte a törvény betűjét. A MUP csapatai sok esetben önállóan, vagy a műveletet vezetve a VJ (tüzérségi és légi) támogatásával harcoltak.

A MUP önálló műveletei jelentős frusztrációt okoztak a VJ parancsnokainak. A MUP egyes kötelékei, különösen a félkatonai eredetű csapatok, sok esetben köz-törvényes bűnöket követtek el a koszovói albán civil lakosság ellen. A VJ parancsnokai egyrészt attól tartottak, hogy a katonák besározódnak a fenti cselekmények miatt, másrészt féltek a fegyelem meglazulásától a haderő alakulatain belül. A folyamatos figyelemfelhívás eredményeként 1999 májusában döntés született a haderőről szóló törvény betű szerinti betartásáról, ami a harcoló csapatok katonai alárendelését jelentette. A döntés végrehajtása azonban továbbra sem volt teljes körű.

---

⁹⁸ Zakon o odbrani SRJ, Službeni list SRJ čl 87.

7.4. A jugoszláv biztonsági erők műveletei a biztonsági helyzet tükrében

A jugoszláv biztonsági erők egyértelmű politikai iránymutatást kaptak a vezéstől. Akár erőszak alkalmazásával is, de el kell fojtani a terrorista cselekményeket és is vissza kell állítani a rendet a tartományban. Ez a hozzáállás az erőszak gyors eszkalálódásához vezetett, aminek nyomán 1997–1999 között gyakorlatilag polgárháborús viszonyok alakultak ki a tartományban, amelyre a szerb MUP és a VJ csapatai a civil lakosságot sem kímélő brutális fellépéssel reagáltak.

1997 második felében megsokasodtak a MUP objektumai és tagjai, valamint a szerb hatóságokkal együttműködő albánok ellen intézett támadások. A támadásokat részben az UCK hajtotta végre, részben attól függetlenül, Koszovó felszabadítása céljából alakult más albán fegyveres csoportok követték el. A támadások megélénkülésével párhuzamosan gyakoribbá váltak az utcai megmozdulások is, valamint a koszovói politikai pártok között kialakult viták. Ezek az események világosan jelezték, hogy a koszovói albánok között egyre többen nem értettek egyet Rugova mérsékelt irányvonálú politikájával. December 28-án az UCK közleményben jelentette be, hogy célul tűzte ki Koszovó felszabadítását szerb megszállás alól.⁹⁹

A MUP és a VJ tartományban állomásozó erői folytatták a felkészülést az UCK visszaszorítására, a Koszovón kívüli területeken pedig aktívabbá váltak a légi-erő és légvédelem kötelékei. A kisebb csapatokkal végrehajtott gyakorlatok azt jelezték, hogy Belgrád felkészül a NATO légierőjével való összecsapásra.

Ezzel párhuzamosan a jugoszláv biztonsági erők reagáltak a koszovói albán gerillák támadásainak növekedésére, fokozták a harctevékenységüket és növelték létszámukat a tartományon belül.

A nyár folyamán a Koszovó területén kívül kiképzett gerillák esetenként több száz fős csoportokban próbáltak meg beszivárogni a tartományba, a csoportok többsége azonban tüzharcba keveredett a jugoszláv határőrséggel és jelentős veszteségeket szenvedett. Hasonló sorsra jutott az Albániából indított fegyverszállítmányok

---

⁹⁹ Armend R. Bekaj: *The KLA and the Kosovo war* Berghof Transition Series, Berlin, 2010. p. 19

zöme is. A veszteségek ellenére az UCK július második felére nagymértékben kiterjesztette befolyását Koszovó felett, és már a tartomány területének 40%-át ellenőrzése alatt tartotta.

Az UCK tevékenységének erősödése kissé megváltoztatta a nemzetközi közösség hozzáállását. A júliusban megjelent nyilatkozatokban és határozatokban nem a szerbek voltak a válságért felelős egyetlen fél, hanem a koszovói albánok felelősége is megjelent.

55. ábra Nebojsza Pavkovics vezérezredes (jobbra) a VJ 3. Hadsereg és Vladimir Lazarevics altábornagy (balra) a Pristinai Hadtest parancsnoka a VJ koszovói műveletei közben¹⁰⁰

A jugoszláv vezetés érzekelte a katonai beavatkozásra irányuló nemzetközi eltökéltség csökkenését, és erőteljes ellentámadás mellett döntött. Július 25-én a VJ tartományban állomásozó csapatainak zászlóaljerejű harccsoportjai összehangolt támadást indítottak a Nyugat-Koszovóban lévő UCK-erők ellen. A támadás rövid

---

¹⁰⁰ <http://www.intermagazin.rs/wp-content/uploads/2016/04/d0bbd0b0d0b7d0b0d180d0b5d0b2d0b8d19b-d0b8-d0bfd0b0d0b2d0bad0bed0b2d0b8d19b.jpg> Letöltés ideje: 2019. május 25.

távú célja a stratégiai fontosságú Pristina–Pec útvonal felszabadítása volt. Ezt a feladatot a szerb biztonsági erők rövid idő alatt végrehajtották, valamint kiszorították az albán fegyvereseket a környező településekről.

A hadművelet további célja az UCK visszaszorítása és lehetőség szerinti teljes felszámolása volt. A további végrehajtás azonban nem ment ilyen gördülékenyen. A szerb erők csak többszöri nekirugaszkodásra, majdnem három hét elteltével voltak képesek visszafoglalni Junikot, az albán fegyveresek fontos háttérbázisát. A PJP, a SAJ és a JSO alegységei településeket támadtak meg, fosztottak ki és romboltak le, amelynek célja az UCK háttérének megsemmisítése volt. A hadművelet során azonban kiderült az is, hogy a VJ és a MUP részéről bevetett erők nem elegendők az UCK felszámolásához, a haderő vezetése ezért megkezdte a VJ nyílt beavatkozásának előkészítését.

Az újonnan bevont csapatok támogatásával a jugoszláv biztonsági erők jelentős sikereket értek el az UCK gerilláival szemben. Ennek eredményeként a szerb parlament határozatot hozott a biztonsági erők koszovói tevékenységének felfüggesztéséről.

Az időközben zajló politikai tárgyalások ellenére a VJ megerősítette a légvédelmi rendszerét, ami azt jelentette, hogy Belgrád továbbra is készült a NATO fegyveres beavatkozására. Ezen túlmenően decemberben kiújult a fegyveres szembenállás az UCK és a jugoszláv biztonsági erők között. A februárban Rambouillet-ben tartott konferencia pedig nem hozta meg a várt eredményt.

A fejlemények következtében március 24-én a NATO megkezdte az Allied Force fedőnevű légi műveleteit.

A légi hadművelet beindulásával párhuzamosan a jugoszláv biztonsági erők nagy intenzitással folytatták a "Patkó hadműveletet". A művelet arra irányult, hogy megtisztítsa Koszovó területét az albán nemzetiségű lakosoktól. Tervezése valószínűleg már 1998-ban befejeződött, végrehajtása abban az évben megkezdődött, de a művelet a NATO-légicsapások megkezdésével kapott valódi lendületet.

A jugoszláv biztonsági erők a művelet keretében összehangolt támadásokat hajtottak végre a koszovói albán települések ellen északnyugati, északkeleti és délkeleti irányból, abból a célból, hogy a koszovói albán lakosságot délnyugati és déli

irányba, Albánia, illetve Macedónia felé menekülésre kényszerítsék. A művelet következményeként 1999 júniusáig megközelítőleg 800 000 személy menekült a környező országokba és Nyugat-Európába.¹⁰¹

56. ábra A „Patkó hadművelet”¹⁰²⁾

A NATO légi hadművelete végül is elérte célját, és a jugoszláv vezetés beleegyezett abba, hogy kivonja katonai és rendőri csapatait a tartományból és átadja annak ellenőrzését a NATO Koszovói Biztonsági Erejének (KFOR – Kosovo Force).

¹⁰¹ Under Orders: War Crimes in Kosovo, Human Rights Watch report, 2001. <https://www.hrw.org/legacy/reports/2001/kosovo/undword-03.htm> Letöltés ideje: 2019. május 25.

¹⁰² saját készítésű ábra

A kivonulás részleteiről a Katonai-technikai Megállapodás (Military Technical Agreement – MTA) rendelkezett.¹⁰³ Az egyezmény értelmében a terület átadása lépcsőzetesen zajlott le. A KFOR 1999. június 12-én kezdte meg a települést, a szerb biztonsági erők utolsó köteléke pedig június 20-án hagyta el a tartományt.¹⁰⁴

7.5. *Értékelés*

A jugoszláv vezetés az ország belügyének tekintette a koszovói albánok függetlenségi törekvéseit, és arra számított, hogy a nemzetközi közösség az önrendelkezési jog tiszteletben tartása helyett a nemzeti szuverenitás elvét alkalmazza, és nem avatkozik be.

Miután a koszovói albánok függetlenségi törekvéseit az állami szuverenitás elleni bűncselekménynek minősítette, a jugoszláv vezetés úgy értékelte, hogy jogosan alkalmaz erőszakot területének védelme érdekében.

Az állami erőszak alkalmazásának során a politikai vezetés igyekezett megtartani a törvényesség látszatát. A valóságban azonban a beavatkozás a szerb elnök informális hatalmának rendszeres igénybevételével, sok esetben a szervezett bűnözői csoportok aktív felhasználásával és maffiamódszerek kiterjedt gyakorlásával történt.

Értékelésem szerint a jugoszláv művelet célja szintén erőteljesen megkérdőjelezhető. A politikai vezetés elsődleges célja a koszovói albánok függetlenségi törekvéseinek letörése és a tartomány fölötti fennhatóság megtartása volt. A biztonsági erők alkalmazásának célja a válság kezdeti szakaszában a koszovói albánok függetlenségi törekvéseinek elfojtása volt. A válság eszkalálódásával a katonai cél megváltozott, az már az albánság elüldözése a tartományból és egy szerb többségű Koszovó létrehozása volt. A jugoszláv vezetés ezzel kész helyzet elé akarta állítani a nemzetközi közösséget, azt gondolván, hogy ha nincsenek albánok Koszovóban, akkor függetlenségi kérdés sincs.

---

¹⁰³ Military Technical Agreement. <http://www.nato.int/kosovo/docu/a990609a.htm> Letöltés ideje: 2019. május 25.

¹⁰⁴ NATO's role in relation to the conflict in Kosovo. <http://www.nato.int/kosovo/history.htm> Letöltés ideje: 2019. május 25.

A műveletben részt vevő rendkívül eltérő háttérű, szervezeti kultúrájú, kiképzettségű és felszereltségű biztonsági erők a nehézségek ellenére sikeresen oldották meg az elébük kitűzött katonai feladatokat. (Ez a kijelentés kifejezetten a művelet végrehajtásának eredményére vonatkozik, és nem minősíti annak humanitárius vonatkozásait.) Az eltérő csapatok képesek voltak a megfelelő szintű együttműködésre a közös cél megvalósítása érdekében. A művelet sikerét nemcsak az mutatja, hogy annak befejezésére gyakorlatilag megszűnt a koszovói albán gerillák ellenállása a tartományban, hanem az is, hogy a NATO légicsapásai ellenére a jugoszláv katonai és a szerb rendőri erők személyi állománya és mozgatható eszközparkja csekély veszteségeket szenvedett.

Ugyan a közvetlen katonai célt a biztonsági erők elérték, és csaknem teljesen sikerült megtisztítaniuk Koszovót az albánoktól, a politikai cél megvalósulása mégis elmaradt. A számítás nem jött be, mert a KFOR bevonulását követően szinte azonnal megkezdődött a menekültek visszatérése, emellett Szerbia elveszítette fennhatóságát a tartomány fölött. Nem mellesleg az eseményekhez kapcsolható Szlobodan Milosevics jugoszláv elnök bukása is.

A történetek jól mutatják annak szükségességét, hogy egy művelet katonai és politikai céljainak megvalósíthatósága összhangban legyen. A biztonsági erők műveletei nem öncélúak, hanem valamilyen politikai cél elérése érdekében történnek. A koszovói válság esetében hiába hajtottak végre Szerbia szempontjából sikeres műveletet a jugoszláv biztonsági erők a tartományban, mert a politikai vezetés nem volt képes a katonai sikereket a politikai céljainak megvalósítására felhasználni.

8. A NEMZETKÖZI KÖZÖSSÉG ÁLLÁSPONTJA ÉS TEVÉKENYSÉGE A VÁLSÁG ESZKALÁLÓDÁSA IDEJÉN

8.1. A nemzetközi közösséget motiváló tényezők

Koszovó önállósodása – a volt Jugoszlávia szétesésének egyik utolsó állomása – a nemzetközi közösség aktív részétele mellett ment végbe. A legjelentősebb szerepet az Amerikai Egyesült Államok, az Európai Unió vezető államai (Nagy-Britannia, Németország, Franciaország, Olaszország és Spanyolország), valamint Oroszország játszották. A fejezet áttekinti a nemzetközi közösség tevékenységét a koszovói konfliktusban annak kirobbanásától a nemzetközi protektorátus megvalósításáig terjedő időszakban.

A szerb biztonsági erők és az UCK között kialakult összecsapások nyomán 1997-ben gyakorlatilag polgárháborús viszonyok alakultak ki a tartományban, ami a polgári lakosság tömeges elvándorlását vonta maga után. A koszovói válság eskalációja a nemzetközi közösség egészét, illetve a nagyhatalmakat is aggasztotta, ezért a konfliktus megoldására úgynevezett Összekötő Csoportot hoztak létre, amely az Amerikai Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Franciaország, Németország, Olaszország és Oroszország képviselőiből áll.

1998-ban a konfliktusnak már közel 1500 halálos áldozata volt, és mintegy 300 000 ember kényszerült lakhelyének elhagyására.¹⁰⁵

8.2. A nemzetközi közösség által fogantatosított lépések

A fegyveres harcok elhúzódása, valamint az ezzel párhuzamosan tapasztalható menekültáradat lépésekre készítette az ENSZ-t is. Szeptember 23-án a BT elfogad-

---

¹⁰⁵ Armend R. Bekaj: *The KLA and the Kosovo war*, Berghof Transition Series, Berlin, 2010. p. 22

ta a 1199-es határozatát, amely legfontosabb pontként megállapította, hogy Koszovóban háborús cselekmények folynak, amelyek veszélyeztetik a nemzetközi békét és biztonságot. A tartomány lakossága olyan körülmények közé kényszerült, amelyek humanitárius katasztrófával fenyegetnek. Ezért a BT:

- felszólította a feleket az ellenségeskedés beszüntetésére, fegyverszünet megkötésére, valamint tárgyalások indítására a válság békés rendezése érdekében;
- kötelezte a JSZK-t a koszovói lakosság ellen bevetett biztonsági erők kivonására, valamint arra, hogy tegye lehetővé az Európai Unió megfigyelő missziójának a térségbe utazását, valamint tevékenységének folytatását;
- előírta, hogy Belgrád működjön együtt a Nemzetközi Vöröskereszttel a menekültek visszatelepítése érdekében, valamint a hágai Nemzetközi Törvényszékkel a háborús bűnösök kézre kerítése érdekében.

A határozat végül leszögezte, hogy amennyiben a felek nem hajtják végre az abban foglaltakat, úgy a BT megfontolja (közelebbről nem meghatározott) további intézkedések foganatosítását.¹⁰⁶

Holbrooke közvetítési próbálkozásai nem hozták meg a várt eredményt, ezért az Amerikai Egyesült Államok és NATO-szövetségesei a Jugoszláviára gyakorolt nyomás fokozásáról döntöttek.

A készenléti paranccsal a zsebében Holbrooke október 13-án újra Belgrádba utazott tárgyalni, ahol sikerült elfogadtatnia a „Holbrook–Milosevics-megállapodás” néven ismert egyezményt. Igaz ugyan, hogy Milosevics fenyegetés hatására fogadta el a tűzszünetre, a szerb biztonsági erők koszovói létszámának és műveleteinek korlátozására, EBESZ-megfigyelők koszovói telepítésének (Kosovo Verification Mission – KVM), illetve a NATO felderítő-repülőgépei átrepülésének engedélyezésére vonatkozó feltételeket. Cserében a NATO felfüggesztette a légicsapások engedélyezésére vonatkozó utasítást. Az EBESZ-megfigyelők Koszovóba érkezésével párhuzamosan esetleges vészhelyzeti evakuálásukra a NATO harccsoportot telepített Macedóniába. A megállapodás értelmében a végrehajtás ellenőrzése a KVM-re hárult, amely Pristinában állította fel központját.

---

¹⁰⁶ UNSCR 1199. <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1199> Letöltés ideje: 2019. május 25.

A Holbrook–Milosevics-megállapodás azonban a felek érdekeinek összeegyeztethetlensége miatt meggátolni nem, csak elodázni tudta a válság eszkalálódását. December végére újra mindennapossá váltak az összecsapások Koszovóban. A szerb csapatkivonás után az UCK gerillái fokozatosan visszaszivárogtak a kiürített területekre, erre válaszul Belgrád is visszavezényelte a biztonsági erőket a szerb–koszovói határra.

Az erőfeszítések ellenére a tűzszünet nem jött létre. Az UCK úgy érezte, hogy a NATO mögötte áll, ezért fokozta harci tevékenységét, a szerb biztonsági erők pedig végső csapást kívántak mérni az UCK-ra. A Összekötő Csoport 1999. január végén nemzetközi közvetítéssel tárgyalásokat sürgetett, a NATO pedig újra kilátásba helyezte a légicsapásokat. 1999 februárjában a franciaországi Rambouillet-ben zajló tárgyalásokon az UCK-tól azt követelték, hogy tegye le a fegyvert, Jugoszláviától pedig, hogy vonja ki a csapatait Koszovóból, engedje be a NATO békefenntartó erőit a tartományba, valamint járuljon hozzá, hogy hároméves átmeneti periódust követően rendezzenek népszavazást Koszovó politikai jövőjéről.¹⁰⁷ A feltételeket egyik fél sem fogadta el. A tárgyalások 1999. március 15–18. között Párizsban tartott második fordulóján a koszovói albánok képviselői aláírták a javasolt megállapodást, Jugoszlávia azonban továbbra sem fogadta el a szuverenitását korlátozó feltételeket. A sikertelen tárgyalásokat követően a Koszovóban állomásozó szerb katonai és rendőri erőket megerősítették, és azok átfogó támadást indítottak az UCK ellen, amelynek nyomán tízezrek kényszerültek lakhelyük elhagyására. Az EBESZ megfigyelőit már március 20-án kivonták Koszovóból. Az Amerikai Egyesült Államok elnökének különleges megbízottja, Richard Holbrooke március 22-én Belgrádban utoljára figyelmeztette Milosevicset, hogy a javasolt megállapodás elutasítása esetén Jugoszláviának a NATO légicsapásaival kell szembenéznie, de missziója nem járt sikerrel.

---

¹⁰⁷ Rambouillet Accord, Interim Agreement for Peace and Self-Government in Kosovo, Paris, 1999. https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/990123_RambouilletAccord.pdf Letöltés ideje: 2019. május 25.

8.3. A fegyveres beavatkozás

A fejlemények cselekvésre ösztökélték a nemzetközi közösséget. Március 24-én a NATO megkezdte a – hivatalos indoklás szerint a rambouillet-i egyezmény elfogadtatását, a humanitárius katasztrófa megelőzését, valamint a JSZK katonai erejének meggyengítését célzó – légitámadásokat.

A NATO várakozása az volt, hogy Jugoszlávia rövid időn belül kapitulál, és aláírja a rambouillet-i megállapodást. A szerb erők azonban fokozták az UCK elleni harcot, amely a civil lakosság elleni fellépéssel párosult. Ennek nyomán csaknem 800 000 koszovói albán menekült a szomszédos Albániába (444 600), Macedóniába (344 500) és Montenegróba (69 900)¹⁰⁸.

A NATO vezette légihaború súlyos károkat okozott a szerb gazdasági és közlekedési infrastruktúrában, a haderőt azonban csak a NATO várakozásainál jóval kisebb mértékben gyengítette meg. A háborúnak a Szövetség és a Jugoszláv Hadsereg képviselői által a macedóniai Kumanovóban 1999. június 9-én aláírt ún. Katonai Technikai Megállapodás¹⁰⁹ vetett véget, amely összhangban volt az Európai Unió és Oroszország közvetítő missziót teljesítő küldöttei (Marti Ahtisaari finn elnök és Viktor Csernomirgyin Oroszország Koszovó-megbízottja), illetve Milosevics által június 3-án aláírt megállapodással. Az egyezmény aláírását követően, június 10-én az ENSZ Biztonsági Tanácsa meghozta az 1244. sz. határozatát¹¹⁰ (a szavazáskor a BT tagjai közül egyedül Kína tartózkodott), amely a tartomány függetlenségének 2008-as kikiáltásáig terjedő csaknem 10 éves időszakra meghatározta Koszovó státusát. A határozat főbb elemei a következők:

- az erőszak és az elnyomás azonnali, ellenőrizhető megszüntetése;

---

¹⁰⁸ The Kosovo refugee crisis - An independent evaluation of UNHCR's emergency preparedness and response, 2000. p. 6 <https://www.unhcr.org/3ba0bbeb4.pdf> Letöltés ideje: 2019. május 25.

¹⁰⁹ Military Technical Agreement <http://www.nato.int/kosovo/docu/a990609a.htm> Letöltés ideje: 2019. május 25.

¹¹⁰ UNSCR 1244, 1999.

https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/990610_SCR1244%281999%29.pdf

Letöltés ideje: 2019. május 25.

- a jugoszláv katonai, valamint szerb rendőri és paramilitáris erők kivonása Koszovóból;
- a hatékony nemzetközi biztonsági jelenlét megteremtése;
- az ideiglenes nemzetközi közigazgatás felállítása a békés életfeltételek biztosítása érdekében;
- a menekültek biztonságos és szabad visszatérése, a humanitárius szervezetek akadálytalan működése;
- a politikai folyamat az önkormányzatiság biztosítására, figyelembe véve a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság szuverenitását és területi integritását;
- az UCK demilitarizálása;
- az átfogó megközelítés a válságrégió gazdasági fejlesztésére és stabilizálására.

8.4. Értékelés

A nemzetközi közösség számára Koszovó kérdése a térség stabilitása, valamint az egyes államok belpolitikai helyzetére gyakorolt esetleges hatásai szempontjából bírt kiemelt jelentőséggel. A nemzetközi közösség tagjai annak figyelembevételével foglaltak állást a kérdésben, hogy hogyan értékelték a fenti tényezőket a saját helyzetük tekintetében.

A vezető nyugati hatalmak számára a stabilitás megteremtése és az eskaláció megakadályozása, azaz a válság mielőbbi és legkevésbé fájdalmas lezárása volt a fő cél. A hasonló potenciális etnikai konfliktusoktól terhelt Kína számára az volt a fontos, hogy a saját etnikai kisebbségei ne használhassák példának a koszovói helyzetet. Az Oroszországi Föderáció ugyan laza szövetségben állt Szerbiával, ezért támogatta annak törekvéseit. Belpolitikai értelemben azonban, az ország rendkívül összetett helyzete miatt, a válság bármely lehetséges kimeneteléből profitálhatott, amint azt a későbbi események bizonyították.

A sarkalatosan eltérő érdekek figyelembevételével pozitívumnak tekinthető, hogy a nemzetközi közösség vezető hatalmai egyetértettek abban, hogy a konfliktus megoldásának elsődleges kerete az ENSZ, azon belül is a Biztonsági Tanács kell, hogy legyen.

Lényeges különbség a Jugoszlávia által a háború előtt elutasított rambouillet-i megállapodás, illetve az ENSZ BT háború utáni 1244. sz. határozata között, hogy az előbbi Koszovó politikai jövőjének rendezésére három éven belül népszavazást helyezett kilátásba, ami a demográfiai viszonyok miatt egyértelműen a tartomány elvesztését jelentette volna Jugoszlávia számára, az utóbbi viszont nemzetközi jogi értelemben meghagyta Jugoszlávia, illetve Szerbia szuverenitását Koszovó felett. Az is lényeges momentum, hogy a koszovói rendezést az ENSZ BT szintjére vitték, ahol Oroszországnak és Kínának vétőjoga van.

A 1244. sz. határozatban lefektetett elvek közül az önkormányzatiság, illetve Szerbia szuverenitása és területi integritása egymást kizáró tényezők, mivel a Koszovó lakosságának túlnyomó többségét alkotó albánok hallani sem akartak szerb fennhatóságáról, Szerbia viszont nem volt hajlandó lemondani a tartományról. Ezek a tényezők lehetetlenné tették a tartomány végső státuszának mindkét érintett számára elfogadható, nemzetközi jogérvénnyel bíró rendezését.

9. A NATO LÉGI MŰVELETEI A JUGOSZLÁV SZÖVETSÉGI KÖZTÁRSASÁG ELLEN

9.1. A beavatkozás háttere

A nemzetközi közösség, elsősorban az Amerikai Egyesült Államok és annak nyugat-európai szövetségesei elkötelezettek voltak a koszovói biztonsági helyzet stabilizálásában. Az amerikai hozzáállásban kiemelt szerepet játszott az a tény, hogy az adminisztrációt a demokrata Bill Clinton vezette. Az elnök a liberális demokrácia elkötelezett híveként feladatának tekintette a demokrácia terjesztését a világban. Az amerikai kormány szemében az autoriter Milosevics-rezsim fenyegetést jelentett a teljes balkáni térség biztonságára. Ezen túlmenően az Amerikai Egyesült Államok feltehetően nem akarta megismételni a Bosznia-Hercegovinában elkövetett hibát, amikor a katonai beavatkozás túlzott halasztásának következtében a polgárháború elhúzódott. A humanitárius helyzet mellett ezek a tényezők meghatározó szerepet tölthetnek be a határozott amerikai szerepvállalásban. A helyzet rendezése érdekében az ENSZ és a NATO adta kereteket egyaránt kihasználták az alábbiak szerint.

1998. szeptember 23-án az ENSZ BT elfogadta az 1199-es határozatát, amely legfontosabb pontként megállapította, hogy Koszovóban háborús cselekmények folynak, amelyek veszélyeztetik a nemzetközi békét és biztonságot. A tartomány lakossága olyan körülmények közé kényszerült, amelyek humanitárius katasztrófával fenyegetnek.

Mivel jugoszláv részről nem történtek meg az elvárt intézkedések, október 13-án a NATO Észak-atlanti Tanácsa kiadta a Jugoszlávia elleni korlátozott légi hadműveletre vonatkozó készenléti parancsot, amelyet négy napra felfüggesztett. Ez azt jelentette, ha Milosevics nem teljesíti az ENSZ Biztonsági Tanácsa által megszabott politikai és humanitárius követelményeket, akkor Wesley Clark vezérezredes SACEUR a négy nap leteltével további felhatalmazás nélkül megindítja a légicsapásokat.

A NATO a „Determined Force” (Eltökélt Erő) művelet keretében készült a légitámaszpontokra. A tervezetten részt vevő erők többségét az Amerikai Egyesült Államok adta. A műveletre kijelölt erők október 10. és november 10. között összesen 115 felderítő bevetést repültek.¹¹¹

Október 13-án Richard Holbrooke amerikai főtárgyaló a katonai fenyegetéssel támogatva meggyőzte a jugoszláv elnököt az együttműködés előnyeiről, ami lehetővé tette a katonai beavatkozás felfüggesztését.

A viszonylagos nyugalom azonban rövid életű volt. Az év végére kiújultak az összecsapások az UCK és a jugoszláv biztonsági erők között. A helyzet rendezése érdekében 1999 februárjában tárgyalásokat tartottak a franciaországi Rambouilletben.

A diplomáciai és politikai tárgyalások sikertelenül záródtak. Holbrooke március 22-én Belgrádban utoljára figyelmeztette Milosevicset, hogy a javasolt megállapodás elutasítása esetén Jugoszláviának a NATO légitámaszpontjaival szembenéznie, de missziója nem járt sikerrel. Március 23-án Holbrooke visszatért Brüsszelbe és bejelentette, hogy a tárgyalások kudarcba fulladtak. Ezzel párhuzamosan a jugoszláv állami média bejelentette, hogy a kormány rendkívüli helyzetet hirdetett a NATO által jelentett közvetlen háborús fenyegetés miatt. A VJ kiterjedt mozgósításba kezdett.

9.2. Az „Allied Force” művelet

A politikai tárgyalások kudarcának következményeként március 23-án este Javier Solana NATO főtitkár bejelentette, hogy utasította Wesley Clark vezérezredes SACEUR-t a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság elleni műveletek (Allied Force) megindítására, amit a Szövetség március 24-én kezdett meg.

A szövetséges műveleteket elsősorban repülőgépekről indított bombázással, valamint hajók és tengeralattjárók fedélzetéről indított manőverező robotrepülőgépek

---

¹¹¹ Operation Cobalt Flash, [globalsecurity.org](http://www.globalsecurity.org).
http://www.globalsecurity.org/military/ops/cobalt_flash.htm Letöltés ideje: 2019. május 25.

használatával hajtották végre. A műveletben Olaszországban és Németországban állomásozó mintegy 1000 repülőgép, valamint az Adriai-tengeren települt hajók és tengeralattjárók vettek részt. A művelet támogatására egy amerikai harci helikopterzászlóalj települt Albániába. A harctevékenységekben az Amerikai Egyesült Államok (F-14 vadászpilóta, F-15, F-16, F-18 és F-117A vadászbombázó, A-10 közvetlen légi támogató repülőgép, EA-6B elektronikai harc repülőgép, B-52 hadászati bombázó, KC-135 és KC-10 légi utántöltő repülőgép, valamint AWACS légi felderítő-repülőgép), Németország (F-16 vadászbombázó), az Egyesült Királyság (Harrier GR7 és Tornado vadászbombázó), Olaszország (Harrier II vadászpilóta, Tornado, F-104 és AMX vadászbombázó, B-707 szállító repülőgép), Törökország (F-16 vadászbombázó), Franciaország (Super Etendard és Mirage 2000 vadászpilóta), Kanada (CF-18 vadászbombázó), Spanyolország (F-18 vadászbombázó és KC-130 légi utántöltő repülőgép), Hollandia (F-16 vadászbombázó), Belgium (F-16 vadászbombázó), Norvégia (F-16 vadászbombázó), Portugália (F-16 vadászbombázó) és Dánia (F-16 vadászbombázó) erői vettek részt közvetlenül.¹¹²

F-14 Tomcat vadászpilóta¹¹³

F-15 Eagle vadászbombázó¹¹⁴

F-16 Fighting Falcon vadászbombázó¹¹⁵

¹¹² http://www.afahc.ro/ro/afases/2015/afases_2015/air_force/Manolache_Chis.pdf Letöltés ideje: 2019. május 25.

¹¹³ <https://www.stripes.com/news/uss-theodore-roosevelt-played-crucial-role-in-air-war-1.89540> Letöltés ideje: 2019. május 25.

F-18 Hornet vadászbombázó¹¹⁶

F-117A Night Hawk vadászbombázó¹¹⁷

Harrier GR7 vadászbombázó¹¹⁸

Tornado vadászbombázó¹¹⁹

F-104 vadászbombázó¹²⁰

AMX vadászbombázó¹²¹ ¹²²

¹¹⁴ <http://www.virtualarmedforces.com/index.php/squadrons/nato-allies/f-15c-eagle> Letöltés ideje: 2019. május 25.

¹¹⁵ <https://www.afhistory.af.mil/FAQs/Fact-Sheets/Article/458957/operation-allied-force/> Letöltés ideje: 2019. május 25.

¹¹⁶ https://www.google.com/url?sa=i&source=images&cd=&ved=2ahUKEwjopK-nvsHiAhWGDOWKHRwACiQQjRx6BAgBEAU&url=https%3A%2F%2Fwww.ctpost.com%2Fdefault%2Fphoto%2FA-US-Navy-F18-Super-Hornet-on-the-tarmac-at-418767.php&psig=AOvVaw2c-m8ySdVL_xPgEzUcC5Md&ust=1559244882750752 Letöltés ideje: 2019. május 25.

¹¹⁷ <https://www.thedrive.com/the-war-zone/13766/audio-from-the-1999-shoot-down-of-f-117-vega-31-over-serbia-is-chilling> Letöltés ideje: 2019. május 25.

¹¹⁸ <https://www.airfighters.com/photo/65735/M/UK-Air-Force/British-Aerospace-Harrier-GR7/ZD437/> Letöltés ideje: 2019. május 25.

¹¹⁹ <http://www.defenceimagery.mod.uk> Letöltés ideje: 2019. május 25.

¹²⁰ https://cdn.jetphotos.com/full/1/89372_1290114013.jpg Letöltés ideje: 2019. május 25.

¹²¹ <https://www.jetphotos.com/photo/9213438> Letöltés ideje: 2019. május 25.

¹²² <https://alchetron.com/Dassault-Breguet-Super-%C3%89tendard#> Letöltés ideje: 2019. május 25.

Super Etendard vadászbombázó

Mirage 2000 vadászbombázó¹²³

B-2B bombázó¹²⁴

B-52 bombázó¹²⁵

AWACS felderítő-repülőgép¹²⁶

EA-6B elektronikai harc repülőgép¹²⁷

KC-130 légi utántöltő repülőgép¹²⁸

KC-135 légi utántöltő repülőgép¹²⁹

¹²³ <http://www.dodmedia.osd.mil> Letöltés ideje: 2019. május 25.

¹²⁴ <https://www.afhistory.af.mil/FAQs/Fact-Sheets/Article/458957/operation-allied-force/> Letöltés ideje: 2019. május 25.

¹²⁵ <https://edition.cnn.com/2017/06/01/politics/us-b-52-bombers-deploy-to-europe/index.html> Letöltés ideje: 2019. május 25.

¹²⁶ https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48904.htm Letöltés ideje: 2019. május 25.

¹²⁷ <https://foxtrotalpha.jalopnik.com/the-navys-ea-6b-proowler-completes-its-final-carrier-cru-1659101419> Letöltés ideje: 2019. május 25.

¹²⁸ https://www.militaryfactory.com/aircraft/detail.asp?aircraft_id=1180 Letöltés ideje: 2019. május 25.

KC-10 légi utántöltő repülőgép¹³⁰

B-707 szállító repülőgép¹³¹

AH-64 Apache harci helikopter¹³²

A-10 Thunderbolt csatarepülőgép¹³³

A 78 napig tartó műveletben összesen 38 000 bevetésre került sor olasz, német és amerikai légibázisokról, illetve a Földközi- és az Adriai-tengeren települt hajókról. A művelet nem sokkal Magyarország NATO-csatlakozása¹³⁴ után kezdődött. Hazánk a légterének és egyes repülőtereinek szabad felhasználásával járult hozzá a művelethez.

---

¹²⁹ <https://www.flickr.com/photos/eaairventureoshkosh/27600117820> Letöltés ideje: 2019. május 25.

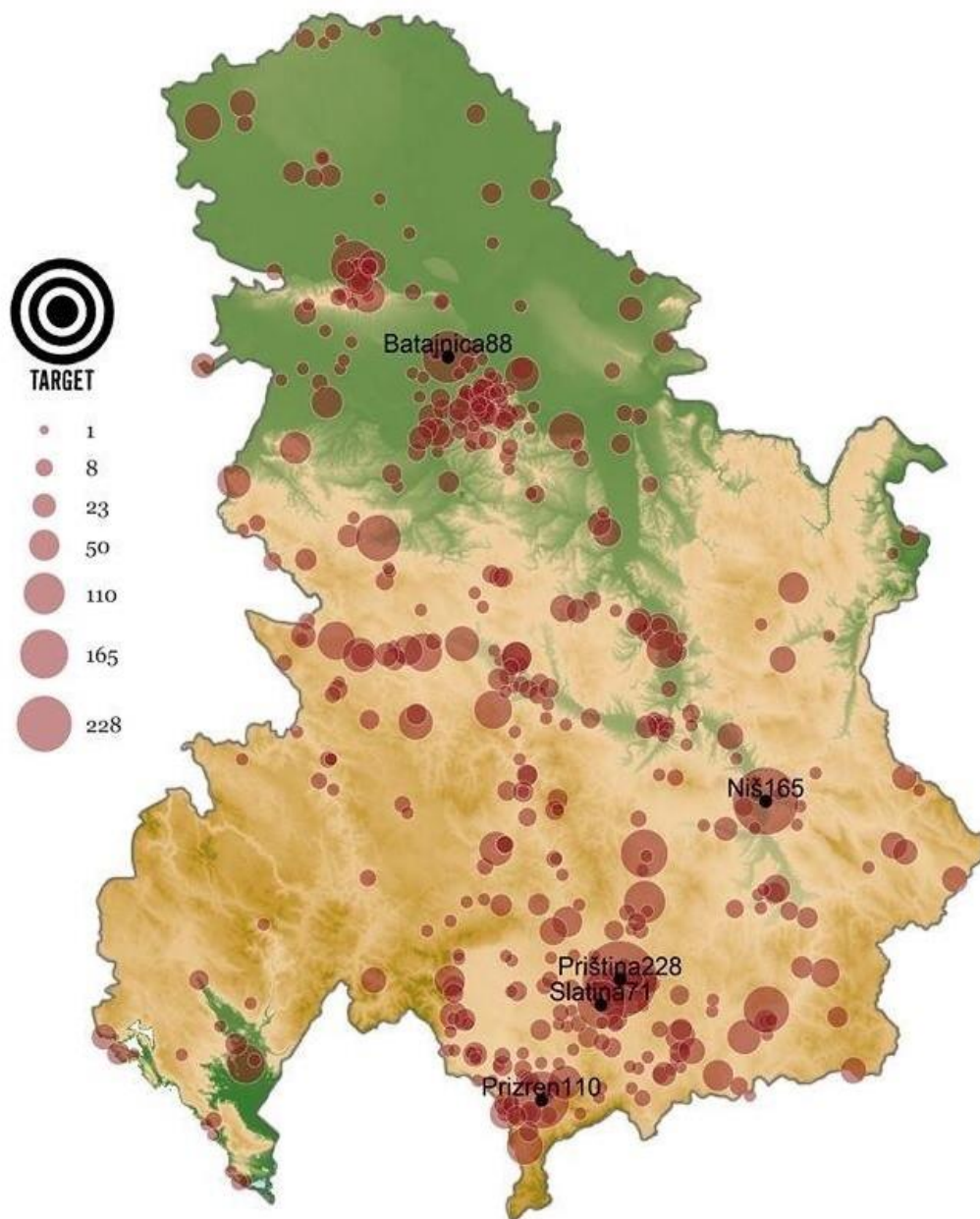
¹³⁰ <https://www.airforce-technology.com/news/kaman-wichita-mro-usaf-kc-10-tanker/> Letöltés ideje: 2019. május 25.

¹³¹ <https://www.jetphotos.com/photo/5613942> Letöltés ideje: 2019. május 25.

¹³² <http://www.zap16.com/2008/11/28/boeing-ah-64-apache/> Letöltés ideje: 2019. május 25.

¹³³ <http://www.af.mil/News/Photos.aspx?igphoto=2000030347> Letöltés ideje: 2019. május 25.

¹³⁴ 1999. március 12.

57. ábra A Jugoszláv Szövetségi Köztársaságot ért bombatámadások célpontjai a ledobott bombák arányában.¹³⁵

Az első lépcsőben a szövetséges erők megsemmisítették a jugoszláv légvédelem nagy részét. Ez vonatkozott a vezetési pontokra, a légvédelmi rendszer rádiótechnikai elemeire, valamint a fix telepítésű légvédelmi rakétákra. A légi fölény kiví-

135

https://www.reddit.com/r/MapPorn/comments/86twjn/map_of_locations_bombarded_during_nato_bombing_of/ Letöltés ideje: 2019. május 25.

vását követően megkezdődött a kiemelt stratégiai célok megsemmisítése. A célok, valamint a fegyverek kiválasztásánál a NATO jelenős erőfeszítéseket tett a polgári áldoztok minimalizálása érdekében.¹³⁶

A művelet tervezésekor az elsődleges cél a VJ harcképességének olyan mértékű csökkentése volt, ami lehetetlenné teszi számára további harctevékenység folytatását. Ennek érdekében az elsődleges célpontok a haderő és a kormány vezetési pontjai és telephelyei, valamint az ország fő közlekedési infrastruktúrája (utak, vasutak, hidak) és hírközlési rendszere volt.

58. ábra A VJ által az „Allied Force” művelet során alkalmazott megtévesztő célok¹³⁷

A légitámadások harmadik napjára a NATO sikeresen megsemmisítette a ki-tűzött célpontok többségét. Az elszenvedett veszteségek ellenére a jugoszláv bizton-sági erők folytatták a koszovói albánok elleni tevékenységüket. A NATO várakozása

¹³⁶Kosovo Air Campaign, nato.int, https://www.nato.int/cps/ic/natohq/topics_49602.htm Letöltés ideje: 2019. május 25.

¹³⁷<https://www.nato.int/kosovo/slides/m990916a.htm> Letöltés ideje: 2019. május 25.

az volt, hogy Jugoszlávia rövid időn belül kapitulál, és aláírja a rambouillet-i megállapodást. A szerb erők azonban fokozták az UCK elleni harcot, amely a civil lakosság elleni fellépéssel párosult. Ennek nyomán kb. 800 000 koszovói albán menekült a szomszédos országokba.

A Szövetség a megadás kikényszerítésének érdekében kiterjesztette a célpontok listáját a jugoszláv biztonsági erők harcoló kötelékeire, valamint a háborús erőfeszítéseket támogató ipari létesítményekre. A támadási tempó növelésének nem várt mellékhatásai közé tartozik a Kínai Népköztársaság belgrádi nagykövetsége épületének bombázása. Az eset a mai napig sok találgatásra ad okot, de az Amerikai Egyesült Államok hivatalos álláspontja szerint az incidenst véletlen hiba okozta.

A légicsapások kellő hatékonysággal rombolták ugyan a polgári és ipari infrastruktúra (Szerbia elveszítette ipari kapacitásának 50%-át)¹³⁸, valamint az állandó és a tábori katonai telepített célpontok nagy részét, de a jugoszláv biztonsági erők hatékony álcázó és megtévesztő műveletei következtében¹³⁹ mindössze elhanyagolható veszteségeket szenvedtek. A háborúnak a NATO és a VJ képviselői által a macedóniai Kumanovóban 1999. június 9-én aláírt ún. Katonai Technikai Megállapodás¹⁴⁰ (Military Technical Agreement – MTA) vetett véget, amely összhangban volt az Európai Unió és Oroszország közvetítő missziót teljesítő küldöttei (Martti Ahtisaari finn elnök és Viktor Csernomirgyin volt orosz miniszterelnök), illetve Milosevics által június 3-án aláírt megállapodással. Az egyezmény aláírását követően, június 10-én az ENSZ Biztonsági Tanácsa meghozta az 1244. sz. határozatát (a szavazáskor a BT tagjai közül egyedül Kína tartózkodott), amely a tartomány függetlenségének 2008-as kikiáltásáig terjedő csaknem 10 éves időszakra meghatározta Koszovó státuszát.

---

¹³⁸ Srbija obilježila 20 godina od početka NATO udara, <http://balkans.aljazeera.net>, <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/srbija-obiljezila-20-godina-od-pocetka-nato-udara> Letöltés ideje: 2019. május 25.

¹³⁹ Eric Schmitt: The World; Bombs Are Smart. People Are Smarter [nytimes.com](https://www.nytimes.com), 1999. <https://www.nytimes.com/1999/07/04/weekinreview/the-world-bombs-are-smart-people-are-smarter.html> Letöltés ideje: 2018.04.22.

¹⁴⁰ Military Technical Agreement <http://www.nato.int/kosovo/docu/a990609a.htm> Letöltés ideje: 2019. május 25.

9.3. Értékelés

A koszovói beavatkozással a nemzetközi közösség négy éven belül másodszor alkalmazott katonai csapásmérő erőt Európa biztonsága érdekében a Balkánon kialakult erőszakos konfliktus kezelésére. A boszniai beavatkozáshoz hasonlóan a koszovói művelet értékelése is kettős.

A légi háború ugyan lényeges tovább tartott a tervezettnél, de végül sikerült elérnie a kitűzött politikai célt és megszűntek az erőszakos cselekmények Koszovóban.

Bár nem szerepelt az előzetesen deklarált célok között – sőt éppen ellentétes megállapításokat fogalmaztak meg –, a katonai művelet hosszú távú következménye lett, hogy Jugoszlávia elveszítette szuverenitását Koszovó fölött.

Katonai szempontból fontos tanulság, hogy a légi műveletek súlyos károkat okoztak a jugoszláv gazdasági és közlekedési, sőt katonai infrastruktúrában is, a haderő mobil egységeit azonban a NATO várakozásainál jóval kisebb mértékben gyengítették meg. Ennek oka két fő irányból közelíthető meg. Az első a saját csapatok képessége a célpontok azonosítására és megtámadására. A NATO ebben a kérdésben részlegesen tekinthető sikeresnek. Amint az a művelet hatékonyságából is látszik, az álló célpontok felderítése és azonosítása megtörtént, azok jelentős részét a Szövetség sikeresen elpusztította. A mobil célok felderítése és pusztítása a meglévő technológiai fölény ellenére sem volt sikeresnek tekinthető. Ennek oka az ellenség kiemelkedően sikeres megtévesztő és álcázó tevékenysége volt, ami rendkívül megnehezítette a mobil célok felderítését. A megtévesztés és álcázás együttes és hatékony alkalmazása miatt sok csapás nem a tényleges célpontokat, hanem a közelükben felállított megtévesztő eszközöket érte.

A támadások okozta emberi veszteségek (mintegy 2500 fő), valamint (felmérések szerint több mint 30 milliárd USD értékű) vagyoni és szellemi kár évtizedekre meghatározta Szerbia és a szerb emberek viszonyulását a Szövetséghez. Az események után 20 évvel is példátlanul magas (46%) a Szövetség elutasítotttsága Szerbiá-

ban.¹⁴¹ Ennek következtében – bár érdekei megkövetelnék – Szerbia a mai napig képtelen hatékony lépéseket tenni a térség más országaihoz hasonló euroatlanti integrációs folyamat atlanti részének kiteljesítése érdekében.

---

¹⁴¹ Srbija obilježila 20 godina od početka NATO udara, <http://balkans.aljazeera.net>, <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/srbija-obiljezila-20-godina-od-pocetka-nato-udara> Letöltés ideje: 2019. május 25.

10. AZ UNMIK SZEREPE A KOSZOVÓI VÁLSÁG RENDEZÉSÉBEN

Az ENSZ BT 1244-es határozata meghatározta, hogy a Koszovó fölötti fennhatóságot átmenetileg az ENSZ gyakorolja, az ENSZ Koszovói Átmeneti Adminisztratív Missziója (United Nations Interim Administratív Mission in Kosovo – UNMIK) végrehajtásával. Az UNMIK 1999 júniusában kezdte meg tevékenységét Koszovóban.

59. ábra Az UNMIK címere

10.1. *A nemzetközi közigazgatásról általában*

A nemzetközi szakirodalomban nincs egységes definíció a nemzetközi közigazgatásról. Jarat Chopra nemzetközi polgári fennhatóság gyakorlásaként határozza meg azt.¹⁴² Ralph Wilde úgy értelmezi, mint olyan politikai eszközt, amivel egy nemzetközi szervezet formálisan létrehozott és helyileg megvalósított hatalmi struktúra létrehozásával gyakorol felügyeletet vagy ellenőrzést egy adott földrajzi terület fölött.¹⁴³ Mások funkcionális szempontból közelítik meg a kérdést. Richard Caplan a nemzetközi adminisztrációt olyan műveletként határozza meg, amelynek célja egy új állam létrejöttének, de legalábbis a lényegi autonómia megvalósításának a támogatása.¹⁴⁴ Simon Chesterman tranzíciós adminisztrációról beszél, ami átmeneti jelleggel átveszi az állam egyes vagy mindegyik feladatát.¹⁴⁵ A tárgykör szempontjából talán leginkább releváns az ENSZ definíciója, ami szerint a

---

¹⁴² Jarat Chopra: *Peace Maintenance: The Evolution of International Political Economy*, p. 37

¹⁴³ Ralph Wilde: *From Danzig to East Timor and Beyond: the Role of International Territorial Administration*, In: *American Journal of International Law*, 2001. pp.584–586

¹⁴⁴ Richard Caplan: *A new trusteeship*, Oxford University Press, 2014. pp.13–16

¹⁴⁵ Simon Chesterman: *You, The People: The United Nations, Transitional Administration, and State-Building* p. 5

nemzetközi igazgatás egy terület vagy ország törvényhozó, végrehajtó és bírói hatalma fölött gyakorolt fennhatóság.¹⁴⁶

10.2. Az ENSZ BT 1244-es határozata

Az ENSZ Biztonsági Tanács 1244-es határozatát¹⁴⁷ 1999. június 10-én fogadták el. A határozat nagy vonalakban az alábbiak szerint rendelkezik:

A Biztonsági Tanács szándéka, hogy kezelje a Koszovóban, a Jugoszláv Szövetségi Köztársaságban tapasztalható súlyos humanitárius válságot, valamint hogy biztosítsa a biztonságos és szabad hazatérést valamennyi menekült és otthonát elhagyó személy számára.

Ennek érdekében felszólítja a JSZK-t a teljes körű együttműködésre, a koszovói erőszak és elnyomás haladéktalan és ellenőrizhető beszüntetésére, valamint a jugoszláv biztonsági erők ellenőrizhető módon történő kivonására.

Követeli, hogy az UCK és az egyéb koszovói albán fegyveres csoportok haladéktalanul szüntessenek be minden támadó cselekményt.

Az ENSZ égisze alatt nemzetközi polgári (UNMIK) és biztonsági (KFOR) jelenlétet telepít Koszovóba, amit az ENSZ-főtitkár különleges képviselője vezet.

Arra biztat minden tagállamot és nemzetközi szervezetet, hogy járuljon hozzá a gazdasági és társadalmi újjáépítéshez, valamint a menekültek és az otthonukat elhagyó személyek biztonságos.

---

¹⁴⁶ Handbook on United Nations Multidimensional Peacekeeping Operations
https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/peacekeeping-handbook_un_dec2003_0.pdf Letöltés ideje: 2019. május 25.

¹⁴⁷ Az ENSZ BT 1244. sz. határozata
https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/990610_SCR1244%281999%29.pdf
Letöltés ideje: 2019. május 25.

10.3. Az UNMIK rendeltetése

Az UNMIK az 1244. sz. ENSZ BT-határozat alapján az alábbi funkciók ellátására lett létrehozva:

- alapvető adminisztrációs feladatok ellátása;
- tartalmas autonómia és önkormányzati intézmények kiépítésének támogatása Koszovóban;
- a feltételek megteremtése Koszovó státusának meghatározására;
- a különböző nemzetközi szervezetek humanitárius és katasztrófa-elhárítási műveleteinek koordinálása;
- a kiemelt infrastruktúra helyreállításának támogatása;
- a jogrendet fenntartása;
- az emberi jogok érvényesülésének elősegítése;
- a menekültek akadálytalan visszatérésének biztosítása.

Az UNMIK által felügyelt területek lefedték az állam által gyakorolt legfontosabb tevékenységeket és kiegészültek a rendkívüli helyzet kezeléséből adódó feladatokkal. A jugoszláv fennhatóság megszűnésével az ENSZ-nek gondoskodnia kellett az alapvető állami feladatok ellátásáról a tartományban, amit jól lefed az UNMIK által betöltött funkciók listája.

10.4. Az UNMIK feladata

Az UNMIK az 1244. sz. ENSZ BT-határozattal összhangban az alábbi célok megvalósítását tűzte ki maga elé:¹⁴⁸

---

¹⁴⁸ UNMIK Regulation No 1 On The Authority Of The Interim Administration In Kosovo http://www.unmikonline.org/regulations/1999/re99_01.pdf Letöltés ideje: 2019. május 25.

1. Koszovó demilitarizálása:

Koszovó demilitarizálása elsősorban katonai feladat, amit a KFOR hajtott végre. Annak érdekében, hogy az UCK-t feloszlassák, ugyanakkor a harcosait visszaintegrálják a társadalomba, 1999 szeptemberében a KFOR irányításával létrehozták a volt UCK-tagokból álló, elvileg katasztrófavédelmi feladatokat ellátó, ennek ellenére könnyűfegyverzettel felszerelt Koszovói Védelmi Hadtestet (TMK). Meg kell jegyezni azonban, hogy a volt UCK, illetve a TMK struktúrái részt vettek a 2000-es dél-szerbiai és a 2001-es macedóniai fegyveres konfliktusokban, illetve a 2004. márciusi koszovói etnikai alapú zavargásokban.

2. Menekültek visszatérése:

A folyamatot az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága (UNHCR) felügyelte. A menekültek visszatelepítése az albán lakosság tekintetében viszonylag gyorsan lezajlott. A jugoszláv biztonsági erők műveletei elől elsősorban Albániába és Macedóniába, valamint Montenegróba menekült koszovói albánok a fegyveres tevékenység beszüntetését követően visszatértek otthonaikba.

További problémát okozott azonban a szerb és a roma, illetve szórványos egyéb etnikumú népesség helyzete, illetve azok elmenekülése. Mivel az egységes etnikai tömbként élő észak-koszovói szerbek nem ismerték el az UNMIK fennhatóságát, de a jugoszláv állam sem tudott teljes értékű hatalomként funkcionálni a területen, ezért a helyi népesség önvédelmi csoportokat hozott létre. Ezek a csoportok kezdetben kiterjedt kapcsolatban álltak a Koszovó többi területein szórványban élő szerb lakossággal. A helyzet normalizálódásával azonban a szórványban élő szerbek rákényszerültek az integrációra.

3. Koszovó újjáépítése:

Az Európai Unió által felügyelt, az Európai Újjáépítési Ügynökség (EAR) által végrehajtott feladat. Az Európai Unió 1999–2001 között 682 millió EUR-t költött energiaszolgáltatási, kommunális, infrastruktúra-helyreállítási, lakóház-építési, közigazgatási, mezőgazdasági és egészségügyi projektekre.

4. Közigazgatás kiépítése:

1999–2001 között a fenti feladatoknak megfelelően épült fel az UNMIK szervezete: I. pillér – közigazgatás, rendőrség és igazságszolgáltatás (ENSZ), II. pillér – demokratikus intézményépítés, választások és média (EBESZ), III. pillér – humanitárius ügyek (UNHCR), IV. pillér – Újjáépítés (EU). 2001 júniusában új szervezeti felépítést vezettek be, amelyben az UNHCR-nek már nem volt kiemelt szerepe, külön egység foglalkozik viszont a rendőrséggel és az igazságszolgáltatással: I. pillér – rendőrség és igazságszolgáltatás (ENSZ), II. pillér – közigazgatás (ENSZ), III. pillér – demokratizálás és intézményépítés (EBESZ), IV. pillér – gazdaságfejlesztés (EU).

10.5. Az UNMIK részvétele a státuszfolyamatban

1999-től 2001-ig az UNMIK, illetve vezetője, az ENSZ-főtitkár különleges képviselője (SRSG) gyakorlatilag abszolút hatalmat élvezett a tartományban. A 2001 áprilisában elfogadott ún. alkotmányos keret (Constitutional Framework) alapján fokozatosan megkezdődött a hatalmi jogkörök átadása a koszovói albánok választott testületeinek, az ún. ideiglenes önkormányzati intézményeknek (Provisional Institutions of Self-Government – PISG). Ezt követően aszimmetrikus kettős hatalmi struktúra alakult ki, amelyben az SRSG megvétózhatta a PISG döntéseit, amennyiben azok ellentétesek voltak az 1244. sz. BT-határozattal.

A PISG egyre többször került összeütközésbe az UNMIK-kal, mivel egyrészt lassúnak találta a hatalmi jogosítványok átadásának ütemét, másrészt követelte, hogy minél előbb határozzák meg a tartomány státuszát, amely természetesen a koszovói albánok számára a függetlenséget jelentette. Válaszul az UNMIK – a Összekötő Csoport államaival egyetértésben – 2002 áprilisában meghirdette a „standards before status” elvet, amely azt jelentette, hogy a demokratikus intézményrendszer kiépítésére, a decentralizációra és különösen a szerb kisebbség védelmére, jogainak biztosítására vonatkozó követelmények teljesítését követően lehet meghatározni a tartomány végső státuszát.

Az UNMIK aktívan támogatta az ENSZ törekvéseit a helyzet rendezésére. 2005-ben Kai Eide norvég diplomata az ENSZ-főtitkár megbízottjaként átfogó vizsgálatot végzett és megállapította, hogy ugyan jelentős hiányosságok tapasztalhatók a sztenderdek teljesítésében, de a status kérdésének további halogatása nem elősegítené, hanem hátráltatná azok teljesülését.¹⁴⁹

A jelentés eredményeként az ENSZ főtitkára kinevezte Martti Ahtisaarit a koszovói státuszrendezésért felelős különleges megbízottjává. Ahtisaari közvetítésével 15 fordulóból álló tárgyalássorozat zajlott Belgrád és Pristina képviselői között, amely a felek szögesen ellentétes álláspontja miatt sikertelenül zárult. Ahtisaari nem látott reményt az álláspontok közelítésére, ezért elkészítette saját átfogó javaslatát Koszovó státuszának rendezésére¹⁵⁰, és a tartomány feltételes függetlenségét javasolta. A meghatározó koszovói politikai erők elfogadták Ahtisaari tervét, Szerbia viszont egyértelműen elutasította azt.

2007 folyamán több sikertelen fordulót rendeztek Belgrád és Pristina részvételével a státuskérdések rendezéséről. A tárgyalások eredménytelensége kapcsán egyre gyakrabban merült fel Koszovó függetlenségének egyoldalú kikiáltása, amire végül 2008. február 17-én került sor.

10.6.   *Értékelés*

Mivel a felállítást követően az UNMIK töltötte be az állam szerepét Koszovóban, és a jugoszláv közigazgatás teljes mértékig visszavonult a tartományból, az UNMIK-nak a feladat ellátását az alapvető intézmények és adminisztrációs háttér kiépítésével kellett kezdenie.

A kettős helyzet a kezdettől fogva ellentmondást okozott az UNMIK tevékenységében. Az UNMIK rendeltetése nem az önálló Koszovó megteremtése volt, hanem a Jugoszláv Szövetségi Köztársaságon belüli széleskörű autonómia

---

¹⁴⁹ A comprehensive review of the situation in Kosovo <https://www.fehe.org/index.php?id=473>
Letöltés ideje: 2019. május 25.

¹⁵⁰ The comprehensive proposal for Kosovo status settlement <http://www.unosek.org/unosek/en/statusproposal.html> Letöltés ideje: 2019. május 25.

demokratikus biztosítása. A koszovói albánok a függetlenség iránti eltökéltsége, illetve az intézményeknek a jugoszláv államtól független kiépítése azonban a függetlenség előkészítéseként hatott.

Az UNMIK tevékenysége megteremtette a demokratikus állam kialakításának feltételeit és sikeresen kiépítette az annak működtetéséhez szükséges intézményeket, illetve megteremtette az államigazgatás és az önkormányzat személyi feltételeit. Ezen túlmenően azonban a teljesen önálló funkcionalitás kiépítésével az ENSZ BT 1244-es határozatával ellentétesen egyre távolabb juttatta Koszovót a Jugoszláv Szövetségi Köztársaságon belüli státusától.

11. A KFOR SZEREPE A KOSZOVÓI VÁLSÁG RENDEZÉSÉBEN

Az 1244. sz. ENSZ BT határozat elfogadását követő két napon belül, 1999. június 12-én a NATO által vezetett és szervezett békefenntartó erő, a KFOR előőrsei már települtek Koszovóban, a szerb katonai és rendőri erőket pedig június 20-ig kivonták a tartományból. Ezt követően a NATO főtitkára formálisan is megszüntette a Jugoszlávia ellen viselt háborút. A KFOR deklarált célja az volt, hogy elrettentsen az ellenségeskedések kiújulásától, lefegyverezze az UCK-t, biztonságos feltételeket teremtsen a menekültek visszatéréséhez, illetve a nemzetközi közigazgatás működéséhez.

60. ábra A KFOR címere

11.1. *A Katonai Technikai Megállapodás*

A KFOR Koszovóba történő bevonulását, valamint a szerb biztonsági erők tartományból történő kivonását a KFOR és a JSZK által kötött Katonai Technikai Megállapodás (Military Technical Agreement – MTA)¹⁵¹ rendezte.

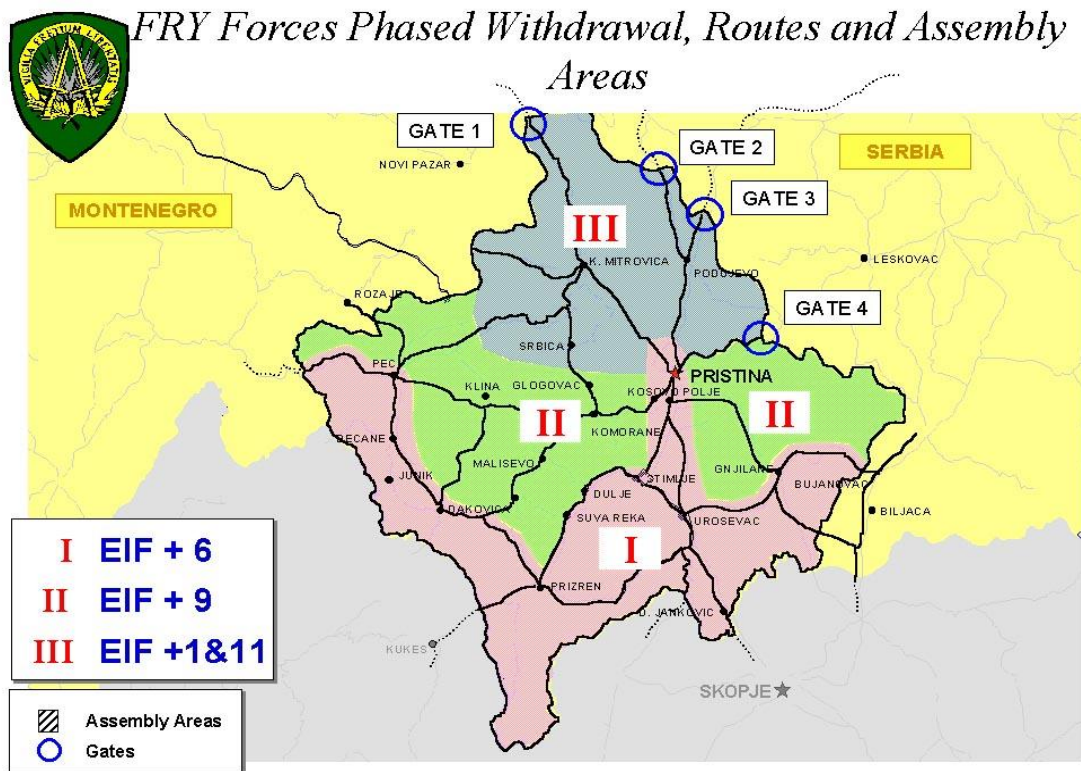
A dokumentum megállapítja, hogy a nemzetközi polgári és biztonsági erők az ENSZ felügyelete alatt, az ENSZ BT határozata alapján tevékenykednek Koszovóban. A megállapodás aláírásával a jugoszláv és a szerb hatóságok tudomásul veszik a KFOR települését Koszovóba, valamint hogy a KFOR zavartalanul végrehajthatja feladatait a területen.

---

¹⁵¹ Military Technical Agreement <http://www.nato.int/kosovo/docu/a990609a.htm> Letöltés ideje: 2019. május 25.

A megállapodásban a felek kötelezettséget vállaltak az ellenségeskedés beszüntetésére. A JSZK vállalta, hogy biztonsági erői nem térnek vissza Koszovóba, illetve nem hatolnak be a Földi Biztonsági Zónába (Ground Safety Zone - GSZ)¹⁵², valamint repülőeszközei nem repülnek be a Légi Biztonsági Zóna (Air Safety Zone - ASZ)¹⁵³ légtérébe a KFOR előzetes engedélye nélkül. A helyi rendőrség erői a GSZ-ben maradhatnak. A KFOR-nak jogában áll katonai erőt alkalmazni a feladatai végrehajtása érdekében.

A jugoszláv biztonsági erők beszüntetnek minden katonai tevékenységet és végrehajtják a csapatok lépcsőzetes kivonását Koszovóból Szerbia területére. A kivonás során a jugoszláv csapatok megtisztítják a közlekedési útvonalakat a robbanó műszaki záráktól, és megfelelően jelzik az egyéb helyen telepített robbanó műszaki zárat. A KFOR a jugoszláv erők kivonulásával párhuzamosan települ a tartományba.

61. ábra A jugoszláv biztonsági erők kivonása Koszovóból¹⁵⁴

¹⁵² A Koszovói határ szerb oldalán fekvő 5 km széles sáv.

¹⁵³ A Koszovói határ szerb oldalán fekvő 25 km széles légtérsáv.

¹⁵⁴ <http://www.nato.int/kosovo/graphics/bmta-map.jpg> Letöltés ideje: 2019. május 25.

A jugoszláv hatóságok részletes leírást nyújtanak a KFOR részére a telepített robbanó és nem robbanó műszaki zárakról, a fel nem robbant lövedékekről, a rombolt tereptárgyakról, valamint a jugoszláv biztonsági erők által telepített egyéb veszélyes eszközökről, illetve bármely más, a KFOR által relevánsnak ítélt kérdésről.

A KFOR bevonulását a KFOR parancsnoka által vezetett Összhaderőnemi Végrehajtó Bizottság (Joint Implementation Commission – JIC) felügyeli.

Az egyezmény értelmezése a KFOR parancsnokának kizárólagos jogköre.

Az egyezmény az aláírás napján (1999. június 9.) lépett érvénybe.

A KFOR tevékenységével kapcsolatban a jugoszláv hatóságok tudomásul veszik, hogy nem akadályozzák a KFOR települését és feladatai végrehajtását Koszovóban. A KFOR parancsnokának jogában áll a feladata végrehajtásához szükséges bármilyen intézkedés foganatosítására, amely magában foglalja az erőszak alkalmazásának jogát is. A KFOR, illetve annak tagjai nem tartoznak felelősséggel a megállapodás végrehajtása során okozott károkért. A KFOR-nak jogában áll a megállapodás végrehajtását ellenőrizni és szükség esetén kikényszeríteni.

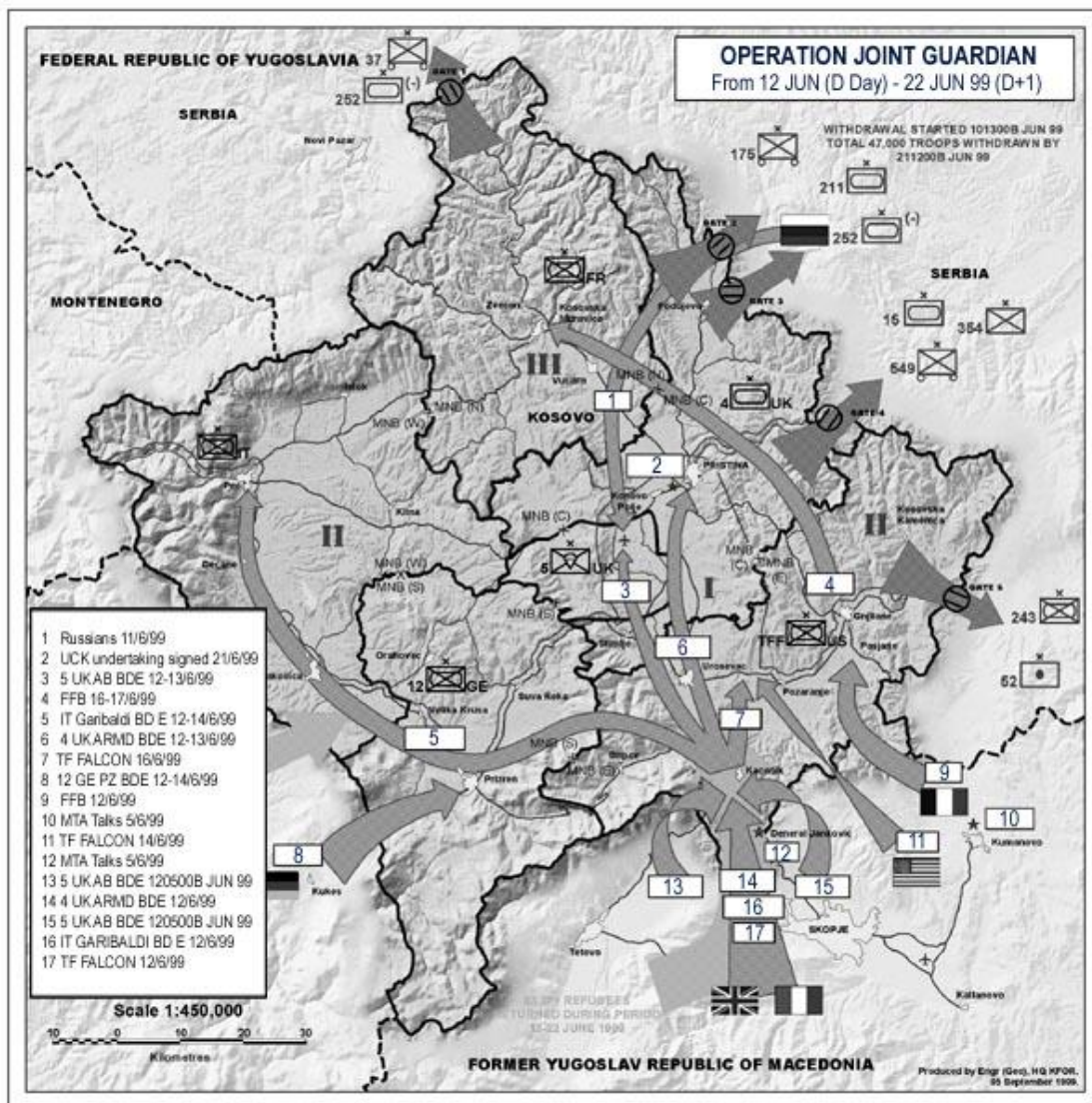
A KFOR parancsnokának jogában áll elrendelni bármilyen, általa fenyegetőnek tekintett erő visszavonását, illetve áthelyezését. A rendelkezés nem betartása, illetve a fenyegetőnek tekintett tevékenység folytatása esetén a KFOR katonai erőt alkalmazhat az együttműködés kikényszerítésére.

11.2. A „Joint Guardian” művelet

A MTA aláírását, valamint koszovói helyzet rendezésével foglalkozó 1244-esz ENSZ BT-határozat kiadását követően a KFOR 1999. június 12-én kezdte meg a „Joint Guardian” műveletet, amelynek célja a KFOR erőinek a jugoszláv biztonsági erők párhuzamos kivonásával összehangolt koszovói települése volt.

A francia keretdandár Kumanovótól északra lépte át Koszovó határát. Feladata az I. zóna keleti területének elfoglalása volt Gnjiane körzetében (Pristina DK 45 km), majd miután az amerikai csapatok átvették a területet, tovább kellett nyomulnia

Mitrovica (Pristina ÉNy 45 km) felé, ahol az Északi Többnemzeti Dandár (Multinational Brigade – North/MNB-N) alapját alkotta.

62. ábra A „Joint Guardian” művelet¹⁵⁵

A német 12. harckocsidandár a holland tüzerűteggel két irányból hatolt be Koszovóba. Az egyik Macedóniából északra, a másik Albániából északnyugatra vezetett Prizren (Pristina DNY 70 km) felé. A dandár a Déli Többnemzeti Dandár (Multinational Brigade – South/MNB-S) alapját képezte.

¹⁵⁵ <http://www.nato.int/pictures/review/9903/b9903-18.jpg> Letöltés ideje: 2019. május 25.

A brit 5. légi szállítású dandár a gurkha zászlóaljjal megerősítve elfoglalta a stratégiai fontosságú Kacanik csomópontot, ami lehetővé tette a 4. harcoksidandár számára, hogy a törzs települjön a pristinai repülőtérre, a dandár alegységei pedig elfoglalják az I. Zóna legészakabbi területeit és biztosítják a fővárost. Ez a kötelék szolgált a Központi Többnemzeti Dandár (Multinational Brigade – Centre/MNB-C) alapjául.

Miután a brit és a német dandárok megszilárdították a helyzetüket, az olasz Garibaldi dandár megindult Kacanikon keresztül Nyugat-Koszovó felé, ahol Pec városában (Pristina Ny 70 km) megalakította a Nyugati Többnemzeti Dandárt (Multinational Brigade– West/MNB-W).

A Falcon harccsoportra épülő amerikai dandár a második napon behatolt Kelet-Koszovóba és leváltotta a francia keretdandárt. Az amerikai kötelék alakította meg a Keleti Többnemzeti Dandárt (Multinational Brigade – East/MNB-E), amelynek parancsoksága az erre a célra épített Bondsteel táborban (Pristina DK 40 km) volt.

A művelet 1999. június 20-án sikeresen befejeződött.

11.3. A KFOR feladata

A KFOR elsődleges feladata az alábbi volt:

- a szerb és jugoszláv biztonsági erők koszovói erőszakos fellépése kiújulásának megakadályozása;
- a biztonságos környezet és a közrend megteremtése;
- az UCK lefegyverzése;
- a nemzetközi humanitárius tevékenység támogatása;
- a nemzetközi polgári jelenét támogatása.

A „Joint Guardian” művelet sikeres végrehajtásával a KFOR megteremtette a feltételeit az erőszakos cselekmények kiújulása megakadályozásának, valamint megkezdődhetett a biztonságos környezet és a közrend megteremtése.

Miután a KFOR csapatai elfoglalták meghatározott települési helyüket, június 21-én Hashim Thaci, az UCK politikai vezetője aláírta a gerillaszervezet lefegyverzéséről és átalakításáról szóló dokumentumot. Ezzel az UCK megszűnt létezni.

A KFOR tevékenysége megkezdésével megindulhatott a menekültek vissza-telepítése. A június 21-ét követő hetekben 750 000 koszovói albán menekült tért vissza otthonába.

Az igazgatási feladatok UNMIK-nak történő átadása előkészítéseként a KFOR megkezdte a háborús károk felszámolását és az infrastruktúra helyreállítását.

Annak érdekében, hogy az UCK-t feloszlassák, és a harcosait is visszaintegrálják a társadalomba, 1999 szeptemberében a KFOR irányításával létrehozták a volt UCK-tagokból álló, elvileg katasztrófavédelmi feladatokat ellátó, ennek ellenére könnyűfegyverzettel felszerelt Koszovói Védelmi Hadtestet (TMK).

11.4. A KFOR eredeti felépítése

A KFOR kezdeti létszáma 36 000, legnagyobb létszáma 50 000 katona volt, amit öt, a KFOR parancsnokának vezetése alatt álló többnemzeti dandárba (Multinational Brigade – MNB) szerveztek. A KFOR parancsnokságát Pristina mellett, a volt filmgyár területén kialakított katonai táborba telepítették (innen származik a név: Film City). A többnemzeti dandárok az alábbiak szerint szerveződtek:

- MNB-N (Mitrovica) francia vezetéssel, belga, dán, Egyesült Arab Emírségekbeli, valamint orosz részvétellel.
- MNB-C (Pristina) brit vezetéssel, cseh, finn, kanadai, magyar, norvég és svéd részvétellel.
- MNB-E (Bondsteel tábor) amerikai vezetéssel, görög, lengyel, orosz és ukrán részvétellel.
- MNB-S (Prizren) német vezetéssel, osztrák, holland, orosz és török részvétellel.
- MNB-W (Pec) olasz vezetéssel, portugál és spanyol részvétellel.

63. ábra A KFOR eredeti felépítése¹⁵⁶

A KFOR-ban fennállása alatt összesen 46 nemzet állomásoztatott katonákat. NATO-tagállamok: Albánia, Amerikai Egyesült Államok, Belgium, Bulgária, Cseh Köztársaság, Dánia, Egyesült Királyság, Észtország, Franciaország, Görögország, Hollandia, Horvátország, Izland, Kanada, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Luxemburg, Magyarország, Németország, Norvégia, Olaszország, Portugália, Románia, Spanyolország, Szlovákia, Szlovénia és Törökország. A Szövetségen kívüli államok:

¹⁵⁶http://www.globalsecurity.org/jhtml/jframe.html#http://www.globalsecurity.org/military/ops/images/auconkfor_map_mnbs.jpg Letöltés ideje: 2019. május 25.

Argentína, Ausztria, Azerbajdzsán, Bosznia-Hercegovina, Chile, Egyesült Arab Emírátságok, Finnország, Grúzia, India, Írország, Malajzia, Mongólia, Marokkó, Moldova, Oroszország, Örményország, Svájc, Svédország és Ukrajna.

Az MNB-k önálló felelőségi területtel rendelkeztek, amelyen belül megszervezték és végrehajtották a mentő és tűzoltó járművek helyreállítását, valamint a személyszállítás és egyéb közszolgáltatások újraszervezését. Az ENSZ BT 1244-es határozata teljes fennhatóságot biztosított a KFOR számára az UNMIK beérkezéséig. Ennek keretében a KFOR megkezdte a nagymértékben károsodott koszovói infrastruktúra helyreállítását. A KFOR katonái nagy területeket (elsősorban iskolákat, kórházakat és más közösségi létesítményeket) mentesítettek aknáktól és más fel nem robbant lövedékektől. Katonai szakemberek segítettek a villamosenergia-rendszer szempontjából kiemelt fontosságú Koszovó A hőerőmű újraindításában.

11.5. A KFOR jelene

A feladatok fokozatos végrehajtásával és a biztonsági helyzet folyamatos javulásával párhuzamosan lehetőség nyílt a KFOR létszámának csökkentésére. A legmagasabb 50 000 fős létszám 2002-re 39 000-re, 2003 közepére 26 000-re, majd 2003 végére 17 500 főre csökkent. Az átszervezésekkel párhuzamosan a KFOR létszáma 2010-ben 10 200 főre csökkent, 2011-ben pedig elérte a jelenlegi 5000 fős keretet.

A létszámcsökkenéssel párhuzamosan folyamatosan átalakult a nemzetközi erő szervezeti felépítése. A KFOR jelenleg a Központi Parancsnokság (Pristina) mellett két többnemzeti harccsoportba (Multi National Battle Group – MNBG) szerveződik. A Keleti Többnemzeti Harccsoport (MNBG–E) parancsnoksága a Bondsteel táborban, a Nyugati Többnemzeti Harccsoporté Pec városában települ.

A KFOR eredeti feladatai az alábbiakkal egészültek ki:

- a Koszovói Védelmi Hadtest (Trupat e Mbrojtjes së Kosovës – TMK) leépítése;

- a Koszovói Biztonsági Erő (Forca e Sigurisë së Kosovës – FSK) és a NATO Összekötő és Tanácsadó Csoport (NATO Advisory And Liaison Team – NALT) kialakítása;
- polgári vezetésű testület felállítása a FSK és az NALT felügyeletére.

A TMK-t a Nyugat átmeneti, kizárólag a konfliktus lezárását követő időszakra létrehozott szervezetnek tekintette. A feladata a katasztrófa-elhárításban való részvétel, kutató-mentő feladatok végrehajtása, humanitárius segítségnyújtás támogatása, aknamentesítési feladatok végrehajtása, valamint az újjáépítés támogatása volt.

A TMK 2009. január 20-én megszűnt, és megkezdődött a FSK megalakítása és felkészítése, amit a NATO felügyelt. Az FSK 2009-ben elérte a kezdeti, 2013-ban pedig a teljes műveleti készültséget. A FSK létszáma 2200 fő. A szervezet feltöltésekor minden koszovói nemzetiség tagjait bátorították a csatlakozásra, a toborzókampanyó albán és szerb nyelven folyt. A FSK könnyű fegyverzetű, védelemre berendezkedett erő volt. Elsődlegesen olyan biztonsági feladatokat látott el (vészhelyzeti reagálás, aknamentesítés, polgári védelem), amelyek meghaladták a rendőrség képességeit.

A FSK további támogatása érdekében a NATO 2013-ban létrehozta az Összekötő és Tanácsadó Csoportot (NALT). A mintegy 35 fős, katonai és polgári személyekből álló NALT feladata a FSK dandár- és a fölötti szintű támogatása, különös tekintettel a törzsképeség kiépítésére, valamint a kiképzésre.

A NATO folyamatosan részt vesz az FSK fölötti civil kontroll kiépítésében és erősítésében. Ennek támogatása érdekében a Szövetség létrehozta a pristinai székhelyű, de a NATO HQ felügyelete alatt álló Tanácsadó Csoportot (TCS), amelynek munkáját a KFOR is támogatta.

2014 novemberében az Észak-atlanti Tanács (North-Atlantic Council – NAC) döntött a két NATO-csoport egyesítéséről, ami 2016 végén következett be.

64. ábra A KFOR jelenlegi (2019-es) felépítése¹⁵⁷

11.6. *Értékelés*

A KFOR fennállása óta sikerrel teljesítette a rá kirótt feladatokat. Megszűnt a fegyveres erőszak a koszovói albánok és a szerbek között, létrejött a biztonságos környezet és a közrend, az UCK-t leszerelték, a nemzetközi humanitárius tevékeny-

---

¹⁵⁷ <https://www.truppendienst.com/themen/beitraege/artikel/kosovo-force-multinational-battle-group-west/> Letöltés ideje: 2019. május 25.

ség és a nemzetközi polgári jelenlét tevékenysége zavartalan. A KFOR sikeresen teljesítette a TMK leépítésével és az FSK kialakításával kapcsolatos feladatait is, valamint jelenleg is aktívan részt vesz az FSK felkészítésében az önálló haderőre háruló feladatok ellátására.

A KFOR jelenlétének azonban olyan következménye is volt, ami nem szerepelt az eredetileg deklarált célkitűzésekben, valójában pontosan ellentétes volt azzal. A KFOR működésének egyik alapja az ENSZ BT 1244-es¹⁵⁸ határozata, amely elismeri az akkori Jugoszláv Szövetségi Köztársaság (JSZK) területi integritását és széles körű autonómiát vizionál Koszovó számára.

A valóságban a nemzetközi közösség átvette a katonai és politikai ellenőrzést Koszovóban, ami megszüntette a JSZK fennhatóságát a tartomány fölött. A KFOR a vonatkozó egyezményeknek megfelelően katonai erővel segített ezen állapot fenntartásában, ami a Szerbiától független koszovói intézményrendszer kiépítésével végül elvezetett Koszovó függetlenségének egyoldalú kikiáltásához.

A fentiek figyelembevételével úgy értékelem, hogy a KFOR maradéktalanul elérte az elé kitűzött katonai célt, a deklarált politikai cél teljesítése azonban nem valósult meg. Nem tartom kizártnak, hogy a KFOR fő erejét adó legnagyobb nemzetek (Amerikai Egyesült Államok, Egyesült Királyság, Németország, Olaszország) nem deklarált politikai célja valójában Koszovó függetlenségének megteremtése volt, amit annak gyors elismerése is alátámaszt.

---

¹⁵⁸ Az ENSZ BT 1244. sz. határozata <http://unscr.com/en/resolutions/1244> Letöltés ideje: 2019. május 25.

12. A VOLT JUGOSZLÁVIA TAGÁLLAMAI BIZTONSÁGÁNAK ÉRTÉKELÉSE A REGIONÁLIS BIZTONSÁGI KOMPLEXUM ELMÉLET ALAPJÁN

A hidegháború és a kétpólusú világrendszer kialakulása nagymértékben leegyszerűsítette a nemzetközi biztonság felfogását a II. világháborút követően. A két szuperhatalom, az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjetunió hegemóniája, valamint a nukleáris fegyverek szörnyű pusztító ereje következtében létrejött Kölcsönös Garantált Megsemmisítés¹⁵⁹ képessége a biztonsági elméletek kidolgozóit gyakorlatilag a két szuperhatalom által képviselt katonai erő alapján meghatározott biztonságra szűkítette. A hidegháború vége felé azonban megfogalmazódott az igény a biztonság tágabb értelmezésére.

Az új elmélet megalkotása Barry Buzan nevéhez fűződik, aki az 1983-ban megjelent „*Emberek, államok és félelem*” című tanulmányában kibővítette a biztonság fogalmát és megteremtette a regionális biztonsági komplexum (Regional Security Complex – RSC) elmélete alapjait.¹⁶⁰ Az elmélet a továbbiakban finomításra került és a szerző megállapította annak érvényességét a hidegháború lezáródását követő időszakra.¹⁶¹

Buzan a biztonságot öt (katonai, politikai, gazdasági, társadalmi és környezeti) szektorra osztotta fel. Az öt szektor szoros kapcsolatban van egymással. Mindegyik a biztonság egyik jelentős elemét képviseli, ami fontos szerepet tölt be a prioritások meghatározásában, ugyanakkor egymástól elválaszthatatlan, szoros hálózatot is alkotnak. Az RSC-t Buzan olyan államok csoportjának tekinti, amelyeknek a biztonsággal összefüggő problémáik a kölcsönös függőségből adódóan annyira szorosan kötődnek egymáshoz, hogy azokat nem lehet egymástól függetlenül értelmezni.¹⁶²

---

¹⁵⁹ Mutual Assured Destruction (MAD)

¹⁶⁰ Vida Csaba: A regionális biztonsági komplexum elmélete és alkalmazása Közép-Európára. p. 31.

¹⁶¹ Barry Buzan B. Regional Security Complex Theory in the Post-Cold War World, p144 2003

¹⁶² Barry Buzan – Ole Waever: Regions and Powers: The Structure of International Security. pp. 45–50.

Buzan két úttörő gondolata a mai napig meghatározó helyet foglal el a biztonsági elméletek kialakításában. A biztonság buzani felosztása mára klasszikussá vált, az RSC elméletét pedig a világ minden területén alkalmazzák a kutatók és a szakértők.

Jelen fejezet a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaságra (JSZSZK), illetve annak utódállamaira alkalmazza az RSC elméletét Balkáni Regionális Biztonsági Komplexum (BRBK) néven. A komplexum fejlődése időben három szakaszra osztható. Az első szakasz a „rejtett” BRBK időszaka, ami a JSZSZK megalakulásától annak felbomlásáig tartott. A második szakaszban a függetlenné váló tagállamok önálló komplexumot alkotnak. A harmadik szakaszban az euro-atlanti integrációs folyamat részeként a komplexum államai fokozatosan az Európai Biztonsági Komplexum szubkomplexumává válnak.¹⁶³

Tito Jugoszláviája, a „szláv népek olvasztótégelye” évtizedeken át a térség meghatározó állama volt. El nem kötelezett hatalomként összekötő kapocs volt Kelet és Nyugat, a két világrendszer között, és meghatározó szerepet töltött be az el nem kötelezett országok mozgalmában.

A JSZSZK felbomlása megrázta Európát és máig ható biztonsági következményekkel jár. Egyes tagköztársaságok kiválása a II. világháború óta nem tapasztalt erőszakhullámot generált Európában. A folyamat következtében elszabadult etnikai ellentéteket máig sem sikerült megnyugtatóan rendezni.

12.1. Első szakasz – A rejtett regionális biztonsági komplexum

Az I. világháborút követően megalakult Szerb–Horvát–Szlovén Királyság már kezdetben sem volt mentes a feszültségektől. Mindegyik területnek más volt a földrajzi és a gazdasági arculata, kultúrája, vallása, történelmi múltja; sőt, bizonyos mértékben még a nyelvi, nyelvjárási eltérések is zavarták az egységes állam kialakulását. A nemzetiségi, politikai és gazdasági ellentétek következtében az ország a II. világ-

---

¹⁶³ Vida Csaba: A regionális biztonsági komplexum elmélete és alkalmazása Közép-Európára pp. 36–37.

háború alatt szétesett és súlyos harcok színterévé vált. A királyságot a függőség tartotta egyben szerintem.

A háborút követően az ország Josip Broz Tito és a Jugoszláv Kommunista Szövetsége vezetésével szövetségi rendszerben szerveződött újjá Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság néven. Jugoszlávia ekkor területileg is gyarapodott Rijeka-val, az Isztriai-félszigettel, néhány szigettel és a Gorica környéki, szlovének lakta területekkel. Az ország elnevezése az 1963-as alkotmány életbe lépésével változott Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársasággá.¹⁶⁴

A JSZSZK hat tagköztársaságból állt, amelyek jelképes határait etnikai, földrajzi, történelmi és gazdasági szempontok alapján jelölték ki, nem minden esetben az érintett nemzet óhaja szerint.

A fasizmus elleni harcban egységes nemzetek azonban egyre erőteljesebben tiltakoztak a titói „Testvériség és Egység” (Bratsvo i Jedinstvo) jelszó alatti jugoszlávizálódás ellen, amely a nemzeti sajátosságok háttérbe szorításával az egységes új nemzetet, a jugoszlávot kívánta létrehozni. Tito föderatív politikája ugyanakkor a nemzetek közötti egyensúlyozásra épült. A titói gárda hitt abban, hogy a szocializmus idővel egy nemzetté integrálhatja a délszláv népeket. Ezt a törekvést az 1960-as évekig „aktív nemzetépítéssel” folytatták; ezt követően azonban a társadalmi fejlődés „spontán logikájában” bízva tervezték megvalósítani. Tito haláláig a tagköztársaságok közötti nemzetiségi, gazdasági, politikai ellentétek és sérelmek lappangó állapotban voltak, s azokat a szocializmus sajátos formája (önigazgató szocializmus), a viszonylagos jólét, a politikai semlegesség és Tito tekintélye nem is engedte felszínre törni.

Annak ellenére, hogy a JSZSZK kifelé egy egységes ország képét mutatta, belül erőteljesen decentralizált volt. Az államalakulatot a föderatív berendezkedés, illetve a kohéziót gátló ellentétek mellett az egymástól való kölcsönös függés is jellemezte, ebből adódóan fel lehet fedezni egy RSC jellegzetességeit. Ezt nem csak az a tény támasztja alá, hogy a tagköztársaságok rendelkeztek a kiválás jogával, hanem az is, hogy politikai, gazdasági, szociális, környezeti, sőt részben katonai területen is

---

¹⁶⁴ Juhász József: Volt egyszer egy Jugoszlávia: a délszláv állam története. p. 118.

nagymértékű önállósággal rendelkeztek. Ezekről a kérdésekről a JSZSZK 1974-es alkotmánya¹⁶⁵ rendelkezett.

A biztonság katonai eleme tekintetében tapasztalható a legmagasabb szintű központosítás. A Jugoszláv Haderő a Jugoszláv Néphadseregből (Jugoslovenska Narodna Armija – JNA), valamint a tagköztársaságok által szervezett és azok felügyelete alatt működő területvédelmi csapatokból állt. Bár a területvédelmi csapatok sem létszámuk, sem felszerelésük, sem szervezettségük tekintetében nem közelítették meg a JNA szintjét, mégis a köztársasági szintű katonai erő alapját jelentették. Jól demonstrálja ezt, hogy Szlovénia kiválásakor a területvédelmi csapatok jelentették az önálló szlovén haderő alapját. A jórészt szerbek által vezetett JNA ezt olyan szintű fenyegetésnek értékelte, hogy a szlovéniai konfliktust követően megelőző céllal lefoglalta a horvát területvédelmi csapatok raktárait, így megakadályozva, hogy az ott tárolt fegyvereket és felszerelést a horvátok a függetlenségi törekvésük támogatására felhasználják.

A JSZSZK ebben az időszakban külön utas politikát folytatott. A titói vezetés ugyan szocialista beállítottságú volt, de politikai ellentétek miatt nem volt mindig felhőtlen a viszonya a Szovjetunióval és a szovjet érdekszférába tartozó kelet-európai államokkal. Tito elnök az el nem kötelezett mozgalom vezető erejévé tette a JSZSZK-t, és igyekezett egyenlő távolságot tartani a két világhatalmi tömbtől. Ebből adódóan a szövetségi állam a közvetlen környezetéhez viszonyítva bizonyos elszigeteltségben létezett.

Az RSC központja az első szakaszban a belgrádi kormányzat volt, ami erőteljes központosítási törekvésekkel tartotta együtt a komplexumot. A szövetségi állam részben úgy igyekezett megelőzni a tagállamai, illetve a nemzetiségei között fennálló különbségek kiéleződését, hogy a kiválás joga mellett rendkívül széles körű politikai, gazdasági és társadalmi jogokkal ruházta fel a tagköztársaságokat, illetve az állampolgárokat. Mindegyik tagköztársaság önálló törvényhozó, végrehajtó és bírói hatalommal bírt, önállóan tervezte a költségvetést, a bevételei többségével önállóan rendelkezett. Az önkormányzatiság a történelmi hagyományokra alapozva nem csupán a köztársaság-

---

¹⁶⁵Ustav Socialisticke Federativne Republike Jugoslavije, Belgrád 1974 [http://hr.wikisource.org/wiki/Ustav_Socijalisti%C4%8Dke_Federativne_Republike_Jugoslavije_\(1974\)](http://hr.wikisource.org/wiki/Ustav_Socijalisti%C4%8Dke_Federativne_Republike_Jugoslavije_(1974)) Letöltés ideje: 2019. május 25.

ok szintjén, de a tartományok, járások és települések, illetve az egyéb polgári szerveződések szintjén is széles jogokat biztosított.

A nacionalizmus 1990-es évek elejei győzelmében fontos szerepet játszott a nemzeti érzések reneszánsza, a kelet-európai rendszerváltások, a világgazdasági korszakváltás és az egyes köztársaságokat különbözően érintető adósságválság, a régi titói rendszer rosszízű hagyatéka, továbbá az 1980-as évek végének milosevicsi recentralizációs politikája. Ez utóbbi különösen azért fontos, mert a jugoszláv történelemben ciklikusan fellépő nagyszerb centralista törekvések újabb hullámaként arról győzte meg a nem szerb nemzeteket, hogy nem lehet megtalálni a közös állami-ság kölcsönösen előnyös formáját. Később Milosevics győzelme a szerb választásokon 1990 decemberében ideológiai színezetet is adott az eseményeknek, mivel előzőleg Szlovéniában és Horvátországban a nacionalista pártok nyertek.

Mindazonáltal a délszláv nemzetek közötti kiegyezés nem volt lehetetlen, hiszen mindegyik nemzetnek voltak a jugoszláv nemzetközösség fenntartásához fűződő érdekei. Helyzetük és céljaik különbözősége folytán azonban eltérő státusigényekkel léptek fel, s eltérő jugoszláv államkoncepciókat fogalmaztak meg: a föderációt vagy a konföderációt. Szerbia a föderációt javasolta, Szlovénia és Horvátország a konföderációt, Macedónia és Bosznia-Hercegovina pedig hosszas bizonytalankodás után szintén konföderatív álláspontra helyezkedett. 1989–1991-ben számos tárgyalás volt az 1980-as években válságba került Jugoszlávia újjászervezése tárgyában, de a centralizált föderáción alapuló szerb és a konföderatív elvű szlovén–horvát javaslatokat nem sikerült egyeztetni, és ez vezetett végül a szétváláshoz. A tárgyalások kudarcára azért következett be, mert a megegyezéshez – főleg a szerb fél részéről – hiányzott a politikai akarat. A szerbség nacionalizálódott a legkorábban és a leggyorsabban, a milosevicsi politikával a szerb fél adott elsőként nacionalista választ Jugoszlávia válságára.

Jugoszlávia középső vidékein teljesen összekeveredve, többszörösen egymásba nyúló településszerkezetben, sőt vegyes házasságokban éltek a szerbek, a horvátok és a muzulmánok¹⁶⁶. A területi keveredés miatt e nemzetek egyszerre és békés

---

¹⁶⁶ A volt Jugoszláviában a szerbhorvát nyelvet beszélő muzulmán lakosság különleges státust élvezett és nemzetalkotó népcsoportként ismerték el.

úton sohasem teljesíthették ki nemzetállami törekvéseiket. Könnyen belátható, hogy a szerb–horvát–muzulmán etnikai konglomerátumra csak két alapmegoldás lehetséges: vagy a multi-etnikus együttélés, vagy a háborús szétválás.

1990 első hónapjaiban felgyorsult Jugoszlávia szétesésének folyamata. A Jugoszláv Kommunista Szövetsége januári kongresszusának csődjével szövetségi szinten szétesett az állampárt, a következő hónapokban pedig az is kiderült, hogy a köztársaságok a többpárti szövetségi választások menetrendjét és szabályait illetően sem tudnak megegyezni, azaz csak köztársasági szinten választanak majd. A politikai huzavona aláásta Ante Markovics szövetségi kormányfő reformprogramját¹⁶⁷ is, így az összjugoszláv kibontakozás esélyei politikai, gazdasági és társadalomlélektani szempontból egyaránt minimálissá váltak, a politikai élet súlypontja végleg átkerült a közvetlen köztársaságközi kapcsolatok és vetélkedések területére.

Mindez természetesen azt jelentette, hogy Jugoszlávia re-centralizálásának esélyei is radikálisan csökkentek, ezért módosult Milosevics politikája: eredeti céljának második részét – azaz hogy Szerbia állami egységének 1988–89-ben végrehajtott megerősítése után recentralizálják Jugoszlávia egészét – fokozatosan felváltotta Nagy-Szerbia létrehozásának terve. S ekkor gyorsult fel a szövetségi adminisztráció és a tisztikar szerb rétegeinek Milosevics felé fordulása is, mert bár előbb is hajlottak „új Titot” látni benne, a régi rend erodálódásával túlélésük egyetlen esélye a nacionalista fordulat lett.

A milosevicsi politika problémája nem is önmagában a szerb önrendelkezési jog követelésében volt, hanem abban, hogy kettős mércével mért. A vegyes területek szerbségének önrendelkezése nevében valójában elutasította az érintett többi nemzet önrendelkezési jogát, tudatosan figyelmen kívül hagyva azt, hogy a nemzetközi közösség a délszláv válságban a nemzeti önrendelkezési joggyakorlatilag érvényesíthető formájaként a köztársaságok, mint államok önrendelkezését ismerte el – azaz a külföld a boszniai horvátok vagy a szerbiai kisebbségek elszakadási „jogát” is elutasította, nemcsak a horvátországi és boszniai szerb kisebbségekét.

A szerb vezetés különféle gazdasági, közlekedési és történelmi érveléssel olyan területeket is igényelt, amelyek nem voltak szerb többségűek (például a szer-

---

¹⁶⁷ A program elsősorban az ország pénzügyi stabilitásának megteremtését célozta.

bek által csak kisebbségként lakott, ám termékeny, olajtermelő és a dunai vízi út ellenőrzésében is fontos Kelet-Szlavóniát, Nyugat-Szerémséget és Baranyát). A nem igényelt területeken élő szerbekre viszont legfeljebb csak áttelepítésük abszurd ötletének formájában gondolt. (A horvátországi szerbség ügyét gyakorlatilag azonosították a krajina-i kérdéssel, holott 1991-ig az egykori Határőrvidéken és környékén élők csak a horvátországi szerbek bő 1/3-át alkották.)¹⁶⁸

12.2. Második szakasz – A polgárháború és a Balkáni Regionális Biztonsági Komplexum

A belső feszültségek elmérgesedésének következtében a jugoszláv tagköztársaságok, illetve Koszovó fokozatosan a kiválás mellett döntöttek, így kialakult a Balkáni Regionális Biztonsági Komplexum, ami a volt jugoszláv tagköztársaságok mellett Albániát is magában foglalta. Ezen túlmenően a komplexum jelentős hatást gyakorolt a szomszédos Bulgáriára, Görögországra, Magyarországra és Romániára is. A folyamat időben jelentősen elhúzódott, 1991-től 2008-ig tartó 17 éves időszakot ölelt fel.

A komplexum elemei nem egyszerre, hanem fokozatosan jöttek létre, az egyes tagállamok, illetve Koszovó függetlenségi törekvései megjelenésével. Emellett a korábban kivált tagállamok a fegyveres konfliktus lezárását követően fokozatosan nyitottak az euro-atlanti integráció felé, miáltal a komplexum fokozatosan átalakult az európai komplexum szubkomplexumává.¹⁶⁹

12.2.1. Szlovénia

A Jugoszlávia jövőjéről 1990–91-ben folytatott két- és többoldalú köztársaságközi tárgyalások sikertelensége után, 1991. június 25-én Szlovénia a köztársasági parlament előző napi döntései értelmében kihirdette függetlenségét, demonstratívan

---

¹⁶⁸ Juhász József: Volt egyszer egy Jugoszlávia: a délszláv állam története. p. 247.

¹⁶⁹ Vida Csaba: A regionális biztonsági komplexum elmélete és alkalmazása Közép-Európára. p. 37.

átvette a szövetségi hatóságoktól a határok ellenőrzését és a légi irányítást, leállította a vámilletékek befizetését a szövetségi költségébe, továbbá hozzájárult a szlovén–horvát határ felállításához. Ezeknek a lépéseknek az adott pillanatban elsősorban demonstratív céljuk volt, vagyis „az új nemzetközi status quo” reprezentálására szolgáltak.¹⁷⁰

Június 27-én a JNA az államelnökség, azaz a formális főparancsnokság működésképtelensége miatt – a szövetségi kormány és az alkotmány rendelkezéseire hivatkozva – támadást indított a határellenőrzés visszavételére. A fegyveres harcok ezt követően váltakozó intenzitással 10 napon át folytak. Az összecsapások a határalomások, a ljubljana repülőtér és a hadsereg blokád alá vont intézményei (laktanyák, raktárak) körül zajlottak, illetve olyan helyeken, ahol a szlovén erők és a lakosság barikádokkal kívánta megakadályozni a katonai konvojok mozgását.

A harcoknak az Európai Közösség (EK) közvetítésével július 7–8-án megtartott brioni konferencia vetett véget. A Brioni Egyezmény kimondta, hogy Jugoszláviában új helyzet alakult ki, tárgyalásokat kell kezdeni az ország jövőjéről, továbbá mindegyik félnek tartózkodnia kell az erőszak alkalmazásától. Jugoszlávia jövőjének tisztázása érdekében három hónappal elhalasztották a szlovén és a horvát függetlenség érvénybe léptetését. A határ- és vámvitákat illetően az egyezmény rendelkezése értelmében a határon visszaállt a június 26. előtti állapot, és a vám is szövetségi bevétel maradt, de a határellenőrzést és a vámbeszédést a szlovén hatóságok végezték. Július 18-án a szövetségi államelnökség arról hozott döntést, hogy a JNA három hónap alatt kivonul Szlovéniából.

Szlovénia október 7-én újra életbe léptette a függetlenségi nyilatkozatot, majd 1992. január 15-én megkezdődött a nemzetközi elismerés folyamata.¹⁷¹

12.2.2. Horvátország

Horvátország Szlovéniával együtt, 1990. június 25-én nyilvánította ki függetlenségét, de az EK nyomására háromhónapos moratóriumot hirdetett, majd október

---

¹⁷⁰ Szilágyi Imre: Az önálló és demokratikus Szlovénia létrejötte. pp. 150–170.

¹⁷¹ Juhász József: Volt egyszer egy Jugoszlávia: a délszláv állam története. pp. 231–237.

8-án szakította meg a kapcsolatokat a szövetségi állammal. Eközben augusztusban az etnikai feszültségek robbantak ki az országban, amikor a knini „rönkforradalom” keretében a helyi szerb lakosság az „usztasa hatalom” elleni védekezés jegyében kivonta magát a horvát fennhatóság alól és úttorlaszokat emelve elvágta a Dalmácia, valamint a központi horvát területek közötti vasúti és csaknem teljesen a közúti összeköttetést. Ezt követően a horvátországi szerbek népszavazást tartottak az autonómiáról, amelynek alapján október 1-jén kikiáltották a szerb autonómiát, december 21-én pedig a Krajinai Szerb Autonóm Körzetet.

A harcok 1991-ben eszkalálódtak, amelyekben a JNA hivatalosan békefenntartóként, valójában a nagyszerb érdekek képviselőjeként vett részt. A JNA kezdetben fontolgatta Horvátország teljes lerohanásának és egy új zágrábi kormány felállításának a gondolatát, ám a szlovéniai háború és az augusztusi moszkvai puccs bukása lehetetlenné tette a jugoszláv állam fenntartásának bármiféle lehetőségét. Ezért a JNA egyetlen valóságos céljává az vált, hogy a horvátországi szerbek védelmére és önrendelkezési jogára hivatkozva leválassza Zágrábról a nagyszerb szempontok alapján szerbnek mondott területeket. Ilyenformán teljesen nyíltan Milosevics és a szerbek mellé állt. A katonai helyzet stabilizálódását követően december 19-én kikiáltották a Krajinai Szerb Köztársaságot.

Zágráb a támadásra egyrészt azzal reagált, hogy megpróbálta a jugoszláv válságot nemzetközivé tenni, másrészt össznépi ellenállást szervezett. Mivel Németország már július elejétől mind határozottabban kiállt a horvát és a szlovén függetlenség mellett, ezért a „morális fölényben lévő áldozat” státusával taktikáztak. Céljuk az volt, hogy Horvátország szuverenitását a régi belső határokkal együtt nemzetközileg elismertessék, majd egy agressziót szenvedő szuverén államként nemzetközi segítséget kapjon. Ennek hatására 1992 januárjában az Európai Közösség elismerte Horvátország függetlenségét. Az ország megosztottsága továbbra is fennállt, és a harcok is folytatódtak. Horvátország az 1995-ös offenzívákkal visszanyerte szuverenitását a knini és a kelet-szlavóniai térség felett, majd 1998-ban a baranyai és a szerémségi térség felett is.

Erre az időre Franjo Tudjman elnök vezetésével erős nacionalista irányvonal határozta meg a politikát Horvátországban, ami egészen 2000 elejéig tartott. Horvá-

tország csak ezt követően kezdte meg kapcsolatai rendezését a többi volt jugoszláv tagköztársasággal és az euro-atlanti integrációs folyamatot.¹⁷²

12.2.3. Bosznia-Hercegovina

A politikai nézeteltérések 1991 őszén vezettek végső szakításhoz a bosznia-hercegovinai pártok között. A szlovéniai, majd a horvátországi történések után a muzulmánok és a horvátok semmiképp sem akartak „Szerboszláviában” rekedni, s miután többséget alkottak a parlamentben, október 15-én kimondták Bosznia-Hercegovina függetlenségét. A szerb képviselők már a szavazást is bojkottálták, majd végleg elhagyva a parlamentet külön szerb parlamentté nyilvánították magukat, majd november elején népszavazást rendeztek Bosznia-Hercegovina Jugoszláviában maradásáért, amelyen gyakorlatilag csak szerbek vettek részt.

Ezzel párhuzamosan a horvátországi minta alapján több helyütt „szerb autonóm körzeteket” hoztak létre, majd azok összevonásával 1992. január 9-én Radovan Karadzics vezetésével kikiáltották a boszniai Szerb Köztársaságot, amely azonnal kinyilvánította, hogy Jugoszláviában kíván maradni.

A sarajevói kormányzat közben erőfeszítéseket tett a függetlenség elérésére: megpróbált életet lehelni a területvédelem maradványaiba és december 23-án kérte a nemzetközi elismerést az EGK-tól. Azt azonban egyelőre megtagadták tőle, arra hivatkozva, hogy még nem tartották meg a függetlenségi népszavazást és bizonytalanok a köztársaság belső viszonyai. 1992. február 29-én és március 1-jén Bosznia-Hercegovinában is megrendezték a népszavazást, amelyen 64%-os részvétel mellett (a szerbek bojkottálták) a szavazók 99%-a a függetlenségre voksolt. Továbbá szerb–horvát–muzulmán háromoldalú tárgyalások kezdődtek Bosznia-Hercegovina leendő belső berendezkedéséről, amelyeken március 18-án előzetes elvi egyetértés született Bosznia-Hercegovina kantonizálásáról. Ezek után az EK-államok április 6-án (az Amerikai Egyesült Államok másnap, Oroszország pedig április 28-án) elismerték Bosznia-Hercegovina függetlenségét.

---

¹⁷² Juhász József: Volt egyszer egy Jugoszlávia: a délszláv állam története. pp. 237–249.

Az ezt követő három évben a II. világháborút követő legvéresebb konfliktus alakult ki Bosznia-Hercegovinában. Volt olyan időszak, amikor a muzulmánok két frakciója, valamint a helyi szerbek és horvátok csoportjai „mindenki mindenki ellen” jelleggel küzdöttek egymással. A harcoknak a NATO 1995-ös beavatkozása, és az ezt követő daytoni megállapodás vetett véget.

Bosznia-Hercegovina azóta is folyamatos nemzetközi felügyelet alatt áll, és a nemzetiségi feszültségeket a mai napig nem sikerült rendezni. Bár Bosznia-Hercegovina elkötelezte magát a NATO- és az EU-integráció irányában, annak megvalósulása a belső viszonyok rendezetlensége miatt kétséges.¹⁷³

12.2.4. Macedónia¹⁷⁴

Macedónia az 1991. szeptember 8-i népszavazás eredményeként november 20-án kinyilvánította függetlenségét. A köztársaságból 1992. április 1-jére harcok nélkül kivonult a JNA, mivel Belgrád nem akart Macedónia miatt többfrontos háborúba keveredni. A döntésben az is közrejátszhatott, hogy a konfliktus terjedésének megakadályozása céljából az ENSZ BT már 1992-ben nemzetközi békefenntartó erőket (UNPROFOR¹⁷⁵) telepített Macedóniába. Ezzel a korábbi tagköztársaság gyorsan és fájdalommentesen kiszabadult Jugoszláviából.

Macedónia szerepe a koszovói válság kapcsán értékelődött fel ismét. Az országban élő nagyszámú, mintegy 30%-nyi albánság és a koszovói albánokkal meglévő jó kapcsolatok miatt a válság alatt Macedónia háttérbázisként szolgált, majd 2001-ben a koszovói albánok megpróbálták exportálni az általuk sikeresen használt módszert Macedóniába, hogy fegyveres felkelésüket követően az albánok által lakott területek nemzetközi felügyelet alá kerüljenek. A próbálkozás a nemzetközi támogatás hiánya miatt elbukott.

---

¹⁷³ Juhász József: Volt egyszer egy Jugoszlávia: a délszláv állam története. pp. 249–261.

¹⁷⁴ Az alfejezetben az országnak a tárgyalt időszakban érvényes alkotmányos nevét használom.

¹⁷⁵ United Nations Protection Force. Az UNPROFOR-t az ENSZ először Horvátországba telepítette a fegyveres összecsapások megszüntetésének elősegítése és megfigyelői feladatok végrehajtása érdekében. A szervezet mandátumát később kiterjesztették Bosznia-Hercegovinára és Macedóniára is.

Macedóniának külpolitikai szempontból Görögország jelenti a legnagyobb problémát, amely az ország neve miatt területi követelésektől tartott, ezért késleltette az új állam elismerését.¹⁷⁶ A két ország közötti viszony 1995-ben rendeződött, bár a névvita továbbra is folytatódott, és hosszas egyeztetéseket követően csak 2018-ban került nyugvópontra. A mindkét fél számára elfogadott megnevezés Észak-Macedónia lett.

12.2.5. Koszovó

A disszertáció témájából adódóan részletesen foglalkozom Koszovó kérdésével. Ebben az alfejezetben röviden összefoglalom az RSC Koszovóra vonatkozó értelmezésével kapcsolatos tényezőket.

Az 1980-as évek végén Szerbiában tapasztalható re-centralizációs tendencia Koszovóban volt a legerősebben érezhető. A hatalom a helyzet kezelése érdekében drasztikus elnyomó intézkedéseket vezetett be a tartományban. Az 1990-es évek elején a koszovói albánok Ibrahim Rugova vezetésével békés ellenállási mozgalmat szerveztek, ami azonban nem hozta meg a várt eredményt. 1996-ban koszovói albán fiatalok létrehozták az UCK-t, amely fegyveres harcot kezdett a tartomány függetlenségének kivívására. A válság eszkalálódása kiprovokálta a Nemzetközi közösség fegyveres beavatkozását. A harci cselekmények lezárultával az UNMIK vette át a hatalmat Koszovóban. A tartomány ezzel megindult az önállósodás felé, ami a tartomány függetlenségének egyoldalú kikiáltásában teljesedett ki 2008-ban.

12.2.6. Montenegró

Montenegró Szerbia legtovább kitaró szövetségese volt a délszláv válság folyamán. Ebben nagy szerepet játszott, hogy Milosevics szerb elnök montenegrói származású volt, így kiemelten jó kapcsolatot ápolt a montenegróiakkal. Az elnök legközelebbi szövetségese Momir Bulatovics montenegrói politikus volt, aki 1997-ig

---

¹⁷⁶ Juhász József: Volt egyszer egy Jugoszlávia: a délszláv állam története. pp. 281–283.

töltött be különböző vezető beosztásokat a köztársaságban. A hatalom ekkor átkerült a Belgráddal szemben függetlenségi politikát folytató Milo Djukanovics kezébe, aki azóta is felváltva tölti be az elnöki és a miniszterelnöki pozíciót. Djukanovics politikáját az generálta, hogy el akart szakadni az akkorra az EU-tól elszigetelődött Szerbiától, hogy így vonja ki országát a nemzetközi szankciók alól.

A függetlenségi törekvések következtében 2003. február 4-én megszűnt a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság és jogutódként megalakult Szerbia és Montenegró Államközössége. A két tagköztársaság viszonyát szabályozó Alkotmányos Alapokmány három év után jogot biztosított mindkét tagállamnak a közös államból történő kilépésre, amire Montenegró részéről 2006-ban sor is került. A kiválás nem okozott jelentős konfliktust a két ország között, nem maradtak megoldhatatlan nyitott kérdések.

12.2.7. Szerbia

Az 1990-es években a szerb vezetés, Milosevics elnökkel az élen a szerb nacionalizmus és Nagy-Szerbia megteremtésének illúzióját kergette. A volt délszláv tagállamok kiválását annak megfelelően kategorizálta, hogy a terület elvesztése milyen mértékben sérti a vélt vagy valós szerb érdekeket. Ennek megfelelően, míg Szlovénia és Macedóni viszonylag fájdalommentesen elszakadhatott a szövetségi államtól, addig Horvátország kemény harcok árán lett független, Bosznia-Hercegovina és Koszovó pedig nemzetközi beavatkozást és válságkezelő tevékenységet követelt a helyzet rendezése érdekében.

Szerbia szempontjából ez az évtized Milosevics hatalmának megőrzése és a Szövetségi állam és a szerb dominancia fenntartása jegyében telt. A szerbek számára egyre kedvezőtlenebb helyzet az ország kiterjedésének és szövetségeseinek folyamatos csökkenését hozta. Szerbia a délszláv háborúk során – a korábban leírtaknak megfelelően – folyamatosan elveszítette horvátországi és boszniai befolyási övezeteit, majd végül 1999-ben Koszovóról is le kellett mondania. Ezt követően nem váratott sokáig magára Milosevics bukása sem, ami 2000. szeptember 24-én tartott elnökválasztáson következett be. A jugoszláv hatóságok 2001. április 1-jén elfogták,

majd kiadták az ICTY részére. A hatalomváltás ugyan javított valamit a helyzete, de már nem akadályozhatta meg a hajdani szövetségi állam dezintegrációját. 2006-ban Montenegró, Szerbia utolsó szövetségese is elhagyta Belgrádot, így teljessé vált a volt Jugoszlávia szétesése.

A JSZSZK szétesésének folyamata az utódállamok szemszögéből a fentiek szerint zajlott le. A sok esetben intenzív fegyveres konfliktusok kíséretében végbe ment függetlenedés hosszú időre megnehezíti az egyes volt tagállamok egymás közötti viszonyának a rendezését, ami azonban elengedhetetlen feltétele a régió minden országa elé kitűzött euro-atlanti integráció megvalósításának.

12.2.8. Albánia

Bár szorosan nem tartozik a délszláv válsághoz, a közvetlen és sokrétű érintettség miatt Albániát is meg kell említeni a BRBK kapcsán. Albánia leginkább a Koszovóban, Macedóniában és Montenegróban élő albánok miatt játszik jelentős szerepet a volt délszláv állam szempontjából.

A Jugoszláviával az 1948-tól, a Szovjetuniótól 1953-tól fennálló konfliktus, majd a szintes teljes befelé fordulás és elszigetelődés következtében Albánia rendkívül rossz gazdasági és társadalmi helyzetben kezdte meg térség szempontjából kulcsfontosságú 1990-es éveket.

1992-ben a Demokrata Párt megválasztásával Albániában is megtörtént a demokratikus hatalomváltás. Az ezt követő években politikai változások következtek be. 1995-ben az ország az Európa Tanács tagja lett és beadta tagkérelmét a NATO-ba.

A rendkívül rossz gazdasági helyzet és a politikusok tapasztalatlansága azonban elkeseredettséget váltott ki a lakosságban. Ez 1997-ben, az úgynevezett „piramisjáték botrány” során kulminálódott. A játékban a lakosság nagy része elveszítette megtakarításait és gyakran a megélhetését is. A kialakult feszültség zavargásba, majd humanitárius katasztrófába torkolt. Ez kiprovokálta a nemzetközi közösség beavatkozását. Az olasz vezetésű „Operation Alba” 1997. áprilistól augusztusig nem zök-

kenőmentesen, de helyreállította az alkotmányos rendet az országban. A válság mellékhatása az volt, hogy a katonai raktárak kifosztásával nagy mennyiségű fegyver került a feketepiacra, ami döntően az UCK kezébe vándorolt.

A válságból való kilábalást nagymértékben hátráltatta a következő években a Koszovóban, majd Macedóniában megjelenő feszültség. Albánia 2001-ben kezdhetette meg a hatékony demokratizálódási folyamatot. Ennek részeként Az ország 2008-ban kapott meghívást a Szövetségbe és 2009-ben lett a NATO tagja. Az EU tárgyalások előrehaladtával Tirana 2014-ben kapta meg a tagjelölti státust.

12.3. Harmadik szakasz – Átalakulás az Európai Biztonsági Komplexum szubkomplexumává

A volt jugoszláv tagállamok egymással, a környező országokkal és az EU-val is igen összetett biztonsági rendszert alkotnak, amelyben az erőszak következményeinek felszámolása, illetve a nyitott kérdések megoldása hosszan tartó folyamat eredménye lehet. Ez a folyamat eltérő sebességgel zajlik a különböző tagköztársaságokban. Minél hevesebb volt a fegyveres konfliktus a polgárháború során, illetve minél nagyobb a nemzetiségi ellentét az adott országban, annál nehezebb rendezni a kapcsolatokat, ami minden esetben feltétele az euro-atlanti integrációnak.

Az euro-atlanti (NATO- és EU-) integráció minden volt jugoszláv tagállam deklarált célja. Ez alól Szerbia jelenti az egyetlen kivételt, mert a NATO 1999-ben végrehajtott légi hadművelete miatt katonailag semlegesnek nyilvánította magát, és nem kíván továbblépni a Szövetség békepartnerségi programjában történő részvételnél. Az integrációs folyamat mélyülésével és egyes országok csatlakozásával átrendeződött a BRBK és fokozatosan átalakul az Európai Regionális Biztonsági Komplexum szubkomplexumává.

A JSZSZK felbomlását követően több szempontból is Szlovénia volt a legkedvezőbb helyzetben. Gazdaságilag és politikailag is a legfejlettebb tagállamként Szlovénia viszonylag gyorsan képes volt az önálló állami lét megteremtésére. Mivel Szlovénia volt a leghomogénebb tagköztársaság a volt Jugoszláviában, a kiválást követő konfliktus kifejezetten enyhe volt a horvátországi és a bosznia-

hercegovinaihoz képest, és a kétoldalú kérdéseket sikerült gyorsan és viszonylag fájdalommentesen megoldani. Ennek eredményeként Szlovénia 2004-ben NATO- és EU-taggá, és ezzel együtt az Európai Regionális Biztonsági Komplexum részévé vált.

A hosszú és erőszakos horvátországi háborút követően Zágráb csak 1998-ban tudta kiterjeszteni szuverenitását maradéktalanul az ország teljes területére. A polgárháborút követő években nacionalista kormányok kerültek hatalomra Horvátországban, amelyek elsődleges célja az önálló állam intézményeinek és identitásának kiépítése volt. Ez az időszak nem kedvezett az integrációs törekvéseknek. A három legérzékenyebb terület a boszniai horvátok kérdése, a szerb–horvát kétoldalú kapcsolatok, valamint a hágai Nemzetközi Törvényszékkel történő együttműködés volt. Az integrációs folyamat 2000-ben kapott lendületet, és Ante Gotovina tábornok 2005-ös kiadatásával, illetve a szerb és a bosnyák reláció rendezésével adottá váltak a feltételek Horvátország integrációjához, amire a NATO esetében 2009-ben, az Európai Unió esetében pedig 2013-ban került sor, ezzel Horvátország is csatlakozott az Európai Regionális Biztonsági Komplexumhoz.

Sok biztonságpolitikai szakértő egyetért azzal, hogy a volt jugoszláv tagkötársaságok közül Bosznia-Hercegovina helyzetének rendezése jelenti a legnagyobb kihívást. A délszláv háborúk során Bosznia-Hercegovinában volt a leghosszabb és a legkegyetlenebb konfliktus, amelynek a következményeit az ország a mai napig viseli. Az államot alkotó két entitás és három államalkotó nemzet között olyannyira nagymértékű a bizalmatlanság, esetenként a gyűlölet, ami megnehezíti, sok esetben lehetetlenné teszi az együttműködést. Bosznia-Hercegovina esetében még az ország belső kohéziójának megteremtése sem történt meg, a kétoldalú kapcsolatok rendezése pedig csak ezt követően kerülhetne sorra. Jól jellemzi a helyzetet, hogy az ország még mindig nemzetközi felügyelet alatt áll és az Európai Unió 600 fős harcesortja is segít a rend fenntartásában. Fontos lépésként Bosznia-Hercegovina 2008-ban aláírta a Stabilitási és Társulási Megállapodást (Stabilisation and Association Agreement – SAA) az EU-val, majd 2010-ben csatlakozott a NATO Tagsági Akcióterv (Membership Action Plan – MAP) programjához. Ezen eredmények ellenére egyelőre nem látható, hogy Bosznia-Hercegovina mikor válhat a NATO vagy az Európai

Unió teljes jogú tagjává. Így az ország belátható időn belül továbbra is a BRBK része marad.

A JSZSZK felbomlása során Szerbiának nem voltak kiemelt érdekei Macedóniában, így a köztársaság függetlenedése 1992-ben nagyobb konfliktusok nélkül megvalósulhatott. Macedónia esetében az országban élő mintegy 30%-ot kitevő albán kisebbség, illetve annak függetlenségi törekvései jelentik a legnagyobb biztonsági kihívást. A 2001-ben lejátszódott albán elszakadási kísérlet kudarcot vallott és a két nemzetiségi csoport arra kényszerült, hogy együttműködjenek a mindkettőjük által elérendő integrációs folyamat érdekében. Az együttműködés kereteit az Ohridi Megállapodás¹⁷⁷ elfogadásával sikerült megteremteni. Az együttműködés kisebb-nagyobb döccenőkkel, de folyamatosan halad, aminek eredményeként Macedónia megindulhatott a NATO- és az EU-tagsághoz vezető úton. Ennek eredményeként Macedónia 2008-ra kézzelfogható közelségbe került a NATO tagsághoz és 2012-ben aláírták az EU SAA-t. A tagság azonban mindkét esetben késedelmet szenvedett, mert Görögország történelmi okokra hivatkozva nem fogadta el Macedónia korábbi alkotmányos elnevezését (Macedón Köztársaság). A két ország között zajló egyeztetés eredményeként 2018. június 17-én megállapodás született a mindkét fél számára elfogadható elnevezésről (Észak Macedónia). Ezzel megnyílt az út Észak-Macedónia euro-atlanti integrációjának kiteljesedése felé. A megegyezést követően a 2018. júliusi NATO csúcson a Szövetség tagjai meghívták Észak-Macedóniát a NATO-ba. 2019. február 6-án pedig a tagállamok NATO nagykövetei aláírták a csatlakozási megállapodást. A vitás kérdések rendezésével az európai integráció is folytatódhat, amivel Macedónia is átkerülhet a Balkáni Szubkomplexumba.

Koszovó esetében az integrációs folyamat az ország 2008-as függetlenedésével kezdődött. Ezt követően Koszovó nagy ütemben hozzájárult a nemzetközi elismerés kiszélesítéséhez, valamint az integrációhoz szükséges jog- és intézményrendszer kiépítéséhez. Az integrációs folyamat haladása azonban jelentősen függ a szomszédos Szerbiával, illetve néhány más európai országgal fennálló nézetkülönbségek rendezésétől. Bár Koszovó függetlenségét a vezető NATO- és EU-tagállamok támogatják,

---

¹⁷⁷ 2007. augusztus 13.

vannak olyan európai országok¹⁷⁸, amelyek nem ismerték el Koszovót önálló államként. Mindkét probléma megoldásához a szerb–koszovói kétoldalú kapcsolatok rendezése jelenti a megoldást, ami azonban a folyamatos tárgyalások ellenére egyelőre kétséges. Az integrációs folyamat fontos állomása volt az SAA aláírása¹⁷⁹, de továbbra is számos nyitott kérdés vár rendezésre Koszovó kapcsán. A helyzet rendezéséig Koszovó a BRBK része marad.

A montenegrói vezetés 1997 óta folytat függetlenedési politikát, amely 2006-ban vezetett eredményre. A Szerbiától való elszakadás nem okozott sem katonai, sem politikai, sem gazdasági konfliktust, így Montenegrónak elsősorban a jogharmonizáció területén voltak megoldandó feladatai. Montenegró 2009-ben kapott meghívást a NATO MAP-programjába és 2010-ben lépett életbe az SAA az EU-val. Montenegró NATO-integrációja beteljesedett. A tagállamok 2015. december 2-án hívták meg Montenegrót a Szövetségbe, az ország 2017. május 10-én vált a Szövetség tagjává. Az integráció folytatásának sem belső, sem külső akadályi nincsenek, így arra az Európai Unió esetében is belátható időn belül sor kerülhet, és akkor Montenegró a BRBK-ból a Balkáni Szubkomplexumba kerülhet át.

Szerbia a JSZSZK jogutóda és egyben annak utolsó megmaradt tagköztársasága. A folyamat sok esetben katonai konfliktussal ment végbe, ami jelentős problémákkal terhelve a térséget. A problémák megoldása Szerbiában a 2000-ben lezajlott demokratikus hatalomváltással kezdődött, amikor a Szlobodan Milosevics által fémjelzett elvakult szerb nacionalista politika némileg lazult. A következő jelentős lépés Vojislav Kostunica 2008-as bukásával kezdődött, amelyet követően Szerbia realitárból nemzetközi politikai irányt kezdett követni. Jól látható jele volt ennek az irányváltásnak a két legkeresettebb hágai vádlott, Radovan Karadzics (2008) és Ratko Mladics (2011) kiadatása. A szerb együttműködési hajlandóság növekedésével jöttek az eredmények, és az ország 2011-ben tagja lett az SAA-nak. Szerbia a NATO 1999-es légi hadművelete miatt 2006-ban katonailag függetlennek nyilvánította magát, és nem kíván túllépni a jelenleg fennálló békepartnerségi tagságon a Szövetséggel történő együttműködés során. Az igazi erőpróba azonban továbbra is Koszovó státusa.

---

¹⁷⁸ Ciprus, Görögország, Románia, Spanyolország és Szlovákia.

¹⁷⁹ 2012. május 11.

A szerb politikai vezetés csaknem egyöntetűen elzárkózik Koszovó függetlenségének elismerésétől, ami a szerb integráció leküzdhetetlen akadálya.

Tovább bonyolítja helyzetet Szerbia deklarált katonai függetlensége. A konfliktussal terhelt múlt akadályozza Szerbia közeledését a Szövetséghez, ami a térség többi országa számára a szerves fejlődés természetes útja. Hivatalos állásfoglalások szerint Szerbia jelenleg elégedett az ország PfP tagságával, amit 2006-ban ért el. Bár Szerbia jelenleg deklaráltan nem törekszik teljes körű NATO tagságra 2016-tól magas szintű tárgyalások folytat a Szövetséggel a kapcsolatok lehetséges elmélyítéséről.¹⁸⁰

Az összetett helyzet rendezéséig nem várható további jelentős lépés az ország EU-tagsága felé, így Szerbia továbbra is a BRBK része marad.

12.4.   *Értékelés*

A délszláv térség biztonsági helyzete és a térség államainak kapcsolata rendkívül dinamikusán változott az elmúlt húsz évben, és nagy változatosságot mutatott a kiélezett fegyveres konfliktustól a harmonikus együttműködésig. Bár a volt jugoszláv tagállamok közül egyesek sikeresen integrálódtak a nemzetközi szervezetekbe, másokat továbbra is akadályoznak ebben a belső és a külső nézetkülönbségek. A biztonsági helyzet jelenleg a régió minden országában stabilnak mondható, mégsem lehet kizárni az etnikai konfliktus újraéledését. Különösen veszélyeztetett ebből a szempontból Bosznia-Hercegovina és Macedónia. Ezekben az országokban a kevert nemzetiségű lakosság továbbra is nagymértékű bizalmatlansággal van egymás iránt. Az egymás iránti együttműködési készséget szinte kizárólag az Európai Regionális Biztonsági Komplexumhoz történő csatlakozás vágya motiválja. A megoldatlan kérdések azonban már hosszú ideje akadályozzák a csatlakozási folyamat kiteljesedését ezekben az országokban. Így újra előtérbe kerülhet a különböző nemzetiségi csoport-

---

¹⁸⁰ Participation of the Republic of Serbia in the Partnership for Peace Programme <http://www.mfa.gov.rs/en/foreign-policy/security-issues/partnership-for-peace-programme> Letöltés ideje: 2019. május 25.

tok közötti érdekellentét, ami politikai, szélsőséges esetben fegyveres konfliktus kialakulását okozhatja.

65. ábra A Nyugat-balkán Európai Unió integrációja¹⁸¹

A volt jugoszláv utódállamok az Európai Unió felé történő közeledéssel, illetve egyes országok esetében a csatlakozással az Európai Regionális Biztonsági Komplexum részévé válnak. A sokrétű történelmi, kulturális, gazdasági és politikai kapcsolatok, valamint a polgárháborús konfliktus következtében kialakult, még meglévő bizalmatlanság miatt a térség országai egymással jelentőségteljesebb kapcsolati rendszert tartanak fenn, mint a kontinens más, akár vezető országaival. A belátható

¹⁸¹ http://cdn.static-economist.com/sites/default/files/imagecache/original-size/images/print-edition/20140927_EUM918.png Letöltés ideje: 2019. május 25.

jövőben nem várható, hogy az egymás között meglévő kapcsolatrendszer jelentősen megváltozna, ezért indokolt, hogy a területet az európai komplexum részeként, de annak elkülönült szubkomplexumaként definiáljuk.

13. A NEMZETKÖZI KÖZÖSSÉG STÁTUSRENDEZÉSI TÖREKVÉSEI

13.1. Kiindulópont

Az 1244. sz. ENSZ BT határozat elfogadását követő két napon belül, 1999. június 12-én a NATO által vezetett és szervezett békefenntartó erő, a KFOR előőrsei már települtek Koszovóban, a Katonai Technikai Megállapodásnak megfelelően a jugoszláv katonai és szerb rendőri erőket pedig június 20-ig kivonták a tartományból. Ezt követően a NATO főtitkára formálisan is megszüntette a Jugoszlávia ellen viselt háborút. A KFOR deklarált célja az volt, hogy elrettentsen az ellenségeskedések kiújulásától, lefegyverezze az UCK-t, biztonságos feltételeket teremtsen a menekültek visszatéréséhez, illetve a nemzetközi közigazgatás működéséhez.

13.2. Az UNMIK szerepe a helyzet stabilizálásában

Az UNMIK Koszovó demilitarizálását, a menekültek visszatérését, Koszovó újjáépítését, a közigazgatás kiépítését, valamint a társadalom demokratizálását hajtotta végre. A kezdeti abszolút hatalmi helyzetet követően 2001 után az UNMIK megkezdte jogköreinek átadását a PISG részére.

A koszovói szerbek nem fogadták el a PISG fennhatóságát, és Koszovó megmaradt szerb többségű részein, Észak-Mitrovicában és környékén Belgrád által irányított és finanszírozott saját igazgatási struktúrákat építettek ki, amelyek ellen a koszovói albánok folyamatosan tiltakoztak az UNMIK-nál.

A PISG egyre többször került összeütközésbe az UNMIK-kal, mivel egyrészt lassúnak találta a hatalmi jogosítványok átadásának ütemét, másrészt követelte, hogy minél előbb határozzák meg a tartomány státuszát, amely természetesen a koszovói albánok számára a függetlenséget jelentette. A koszovói albánok elégedetlenségét növelte, hogy a kezdeti újjáépítési periódus után a donorok kivonultak, a gazdaság 2002-re recesszióba süllyedt, a munkanélküliség elérte a 60%-ot. Válaszul az

UNMIK – az Összekötő Csoport államaival egyetértésben – 2002 áprilisában meghirdette a „standards before status” elvet, amely azt jelentette, hogy a demokratikus intézményrendszer kiépítésére, a decentralizációra és különösen a szerb kisebbség védelmére, jogainak biztosítására vonatkozó követelmények teljesítését követően lehet meghatározni a tartomány végső státuszát.

2004 márciusában súlyos, 19 halálos áldozattal és több száz sebesülten járó zavargások robbantak ki, miután megalapozatlanul elterjedt, hogy szerbek albán gyerekeket fojtottak bele egy folyóba.¹⁸² Az atrocitások során a feldühödött albánok szerb házakat, templomokat gyújtottak fel. Az UNMIK-ot és a KFOR-t meglepték az események, és a rosszul szervezett reakció csökkentette a hitelességüket a szerbek szemében. A zavargásokat követően is előfordultak elszórt etnikumközi, valamint az UNMIK személyzete elleni incidensek. A zavargások rámutattak, hogy a háború után nem csökkent az etnikumközi bizalmatlanság, és arra is felhívták a figyelmet, hogy a végtelenségig nem halasztható a tartomány státuszának rendezése.

A 2004. októberi parlamenti választásokat újra az LDK nyerte, de most nem a második helyezett PDK-val, hanem a PDK-ból 2000-ben kivált, annál radikálisabb AAK párttal lépett koalícióra. Rugova koszovói elnök maradt, a kormányfői székbe pedig Ramush Haradinaj, az AAK vezetője ülhetett. A hágai Nemzetközi Bíróság háborús bűnök elkövetésével vádolta Haradinajt, ezért 2005 márciusában – az UNMIK nyomására – lemondott, a miniszterelnöki posztra helyettese, Bajram Kosumi került. Az Összekötő Csoport 2005 áprilisában meghatározta a státuszrendezés kereteit: eszerint nem lehet visszatérés az 1999. előtti állapothoz, nem lehet egyoldalú megoldásokat alkalmazni (pl. népszavazás, fegyveres fellépés), a tartományt nem lehet felosztani és nem csatlakozhat más országhoz.¹⁸³

---

¹⁸² Failure to Protect, Anti-Minority Violence in Kosovo, Human Rights Watch Report, 2004. <https://www.hrw.org/report/2004/07/25/failure-protect/anti-minority-violence-kosovo-march-2004>

Letöltés ideje: 2019. május 25.

¹⁸³ Guiding principles of the Contact Group for a settlement of the status of Kosovo <https://www.esiweb.org/pdf/kosovo>Contact%20Group%20-%20Ten%20Guiding%20principles%20for%20Ahtisaari.pdf> Letöltés ideje: 2019. május 25.

13.3. *A „Standards before Status” elv felülvizsgálata*

Az ENSZ főtitkára 2005 nyarán megbízta Kai Eide norvég diplomatát, hogy értékelje a koszovói rendezés eddigi fejleményeit, illetve vizsgálja meg a PISG számára megszabott feltételek („standards”) teljesítését. A különleges megbízott 2005 októberében adta át az ENSZ főtitkárnak a koszovói „standard”-ok megvalósulásáról szóló átfogó jelentését, amely helyzetértékelés és egyben javaslat a politikai rendezés előmozdítására. A jelentés bírálja a „standard”-ok teljesítésében mutatkozó hiányosságokat, ugyanakkor javaslatot tesz a státusztárgyalások mielőbbi megkezdésére. Eide szerint a „standard before status” elvének keretében kilátásba helyezett perspektíva („status”) további halogatása nem vezetne el a normák („standards”) teljesebb körű végrehajtásához. A jelentés következtetése, hogy a „status quo” fenntartása nagyobb kockázatot hordoz magában, mint a státusz-tárgyalások megkezdése.¹⁸⁴

Az ENSZ BT elfogadta Kai Eide jelentését, majd 2005 novemberében az ENSZ főtitkára kinevezte Marti Ahtisaari volt finn elnököt a koszovói státuszrendezésért felelős különleges megbízottjává.

13.4. *Az Ahtisaari-terv*

2006-ban Ahtisaari közvetítésével 15 fordulóból álló tárgyalássorozat zajlott Belgrád és Pristina képviselői között, amely a felek szögesen ellentétes álláspontja miatt (Koszovó csak a függetlenséget hajlandó elfogadni, Szerbia viszont maximum széleskörű autonómiát biztosítana a tartománynak) sikertelenül zárult. Ahtisaari nem látott reményt az álláspontok közelítésére, ezért elkészítette saját átfogó javaslatát Koszovó státuszának rendezésére¹⁸⁵, amelyet 2007. január 25-én bemutatott az ENSZ főtitkárnak, február 2-án pedig Belgrád és Pristina képviselőinek. A meghatározó koszovói politikai erők – fenntartásaikat hangoztatva ugyan, de – elfogadták

---

¹⁸⁴ A comprehensive review of the situation in Kosovo <http://www.ico-kos.org/pdf/KaiEidereport.pdf> Letöltés ideje: 2019. május 25.

¹⁸⁵ The Comprehensive Proposal for Kosovo Status Settlement <http://www.unosek.org/unosek/en/statusproposal.html> Letöltés ideje: 2019. május 25.

Ahtisaari feltételes függetlenséget előirányzó tervét, Szerbia viszont egyértelműen elutasította azt.

Ahtisaari nemzetközileg felügyelt függetlenséget javasol Koszovónak. Szerinte nem lehetséges Koszovó visszaintegrálása Szerbiába. Az UNMIK felállítása olyan helyzetet teremtett, amelyben Szerbia nem gyakorolja Koszovó feletti szuverenitását. Ez a folyamat visszafordíthatatlan, a belgrádi fennhatóság visszatérése a koszovói albánok erőszakos ellenállásához vezetne.

A státuszmegbízott jelentése szerint Koszovó nemzetközi igazgatását nem lehet a végtelenségig fenntartani. A rendezetlen státusz akadályozza a gazdasági fejlődést, és gátolja Koszovó hatékony nemzetközi politikai és gazdasági integrációját. A rossz gazdasági helyzet a politikai és társadalmi instabilitás egyik forrása, amely nem oldható meg nemzetközi igazgatás keretei között.

A nemzetközileg felügyelt függetlenség lehetőséget biztosítana a politikailag stabil és gazdaságilag életképes Koszovó létrehozására. Így biztosítható a koszovói intézmények elszámoltathatósága („standards”!), ami rendkívül fontos a jogbiztonság és a hatékony kisebbségvédelem érdekében. Ahtisaari javaslata szerint a kisebbségvédelem, a demokratikus intézmények működtetése, a gazdasági fejlődés biztosítása továbbra is komoly kihívást jelent Koszovó számára, ezért a koszovói albánok elkötelezettsége és a koszovói szerbek demokratikus intézményekben való aktívabb részvétele mellett továbbra is szükséges a nemzetközi közösség felügyelete és támogatása, a közvetlen irányító szerep azonban megszűnne, ebből következően a státuszterv végrehajtásáért a koszovói vezetés felelne. Ahtisaari leszögezi, hogy a koszovói státuszrendezés nem jelenthet precedenst más befagyott konfliktusok megoldásához.

A státuszterv életbe lépését követően 120 napon belül megszüntetik az UNMIK-ot, a nemzetközi jelenlétet a végrehajtó hatalommal nem rendelkező ún. Nemzetközi Civil Képviselő (International Civilian Representative – ICR) fogja irányítani, aki egyben az Európai Unió különleges képviselője pozícióját is betölti. Az Európai Unió az európai biztonság- és védelempolitika keretében missziót telepít, amely elősegíti a jogállami intézmények fejlesztését. A KFOR továbbra is a tartományban marad, az egész tartományra vonatkozó védelmi funkciói mellett

biztosítja a szerb kulturális és egyházi emlékhelyek védelmét, és felügyeli a korlátozott létszámú és fegyverzetű koszovói haderő létrehozását.

Ahtisaari státuszrendezési terve nemzetközi jogi normáknak megfelelő életbe léptetéséhez szükség lett volna a 1244. számút felváltó új ENSZ BT-határozat elfogadására. A BT vétójoggal rendelkező állandó tagjai közül azonban Oroszország jelenleg ellenzi egy ilyen határozat elfogadását, illetve a nem a két fél (Belgrád és Pristina) megállapodásán alapuló rendezést. Oroszország meggyőzését az is nehezíti, hogy az Ahtisaari tervében foglalt rendezés nem precedensértékű, tehát nem alkalmazható a volt Szovjetunió területén meglévő orosz érdekeltségű befagyott konfliktusok (Dnyeszteren Túli Köztársaság Moldovában, illetve Abházia és Dél-Oszétia Grúziában) megoldására. Ráadásul az Európai Unió is megosztott a kérdésben: Nagy-Britannia egyértelműen, Németország és Franciaország óvatosabban ugyan, de támogatják az Amerikai Egyesült államokat Koszovó függetlenségének mielőbbi elérésében, mivel a „status quo” fenntartását a térséget destabilizáló tényezőnek tekintik. Ugyanakkor egyes, jellemzően nagy létszámú egy tömbben élő kisebbséggel rendelkező EU-tagországok (Spanyolország, Szlovákia, Románia) nem támogatják Koszovó függetlenségét, de Bulgária, Görögország és Ciprus is megkérdőjelezi a felek egyetértése nélküli rendezés életképességét, Olaszország pedig nagy hangsúlyt helyez Szerbia kompenzálására. Az Európai Unió tagállamai abban egyetértenek, hogy a koszovói státuszrendezéshez mindenképpen egy új ENSZ BT-határozat szükséges.

2007 folyamán több sikertelen fordulót rendeztek Belgrád és Pristina részvételével a státuskérdések rendezéséről, amelyek során az Összekötő Csoport igyekezett meggyőzni Szerbiát az Ahtisaari-javaslat elfogadásáról. Az Egyesült Államok reménytelennek ítélte a tárgyalások folytatását és egyre hangsúlyosabban merült fel a tartomány függetlenségének egyoldalú kikiáltása. Az Európai Unió kérésére 2007 novemberében még egy három hónapos tárgyalási időt vállalt Koszovó, de ennek eredménytelenségét követően 2008. február 17-én Koszovó kikiáltotta függetlenségét.

13.5. *Értékelés*

A nemzetközi közösség nem foglalt egységesen állást a koszovói konfliktus, illetve az annak lezárását követő státus rendezésének a folyamatában. Az egyes államok saját kül- és belpolitikai érdekeiknek megfelelően kezelték a kérdést és foglaltak állást. Az egyes államok az elfoglalt álláspontjuk alapján három kategóriába sorolhatók.

A nemzetközi közösség beavatkozása a válság kialakulásának, illetve rendezésének folyamán egyaránt a stabilitás megteremtésére irányult. Egyes vezető hatalmak (az Amerikai Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Németország és Franciaország) a tartomány függetlenségét támogatták, mert kisebb veszélyt láttak annak Szerbiától való elszakadásában, mint az ország területi integritásának fenntartásában, illetve a megoldást egyedi esetnek tekintették. Más hatalmak (Oroszország, Kína, India, Spanyolország) a saját országukban, illetve érdekszférájukban megjelenő káros precedenstől tartva elleneztek Koszovó önállósodását. A harmadik csoportba azok az országok tartoztak, amelyeknek nem fűződik semmilyen közvetlen érdekük a válság rendezése módjához, ezért nem foglaltak állást az ügyben, vagy álláspontjukat egy számukra fontos állam nyomásgyakorlásának hatására alakították ki.

A függetlenség kikiáltása óta eltelt időben nem közeledtek a szerbek és a koszovói albánok, valamint az őket támogató országok álláspontjai a kérdésben. Nem egyértelmű az sem, hogy Koszovó önállósodása teremtett-e olyan precedenst, amely károsan befolyásolná más válságkörzetek stabilitását. Érdekes módon a legjelentősebb hasonló esetek Oroszország részvételével történtek, amikor Moszkva elismerte a szakadár Dél-Oszétia és Abházia függetlenségét, illetve egy népszavazás következményeként elcsatolta a Krím félszigetet Ukrajnától.

A státusrendezés folyamán minden fél hangsúlyozta, hogy az semmilyen formában nem tekinthető precedensértékűnek más válságok rendezése során. Ezt az álláspontot Oroszország akkor is fenntartotta, amikor a fenti nemzetközi jogi aktusok bekövetkeztek. Ezekből az eseményekből az a következtetés vonható le, hogy az egyes államok magatartását alapvetően nem változtatta meg a koszovói válság rendeződésének adott módja. Bár lehetséges, hogy a koszovói válságrendezés

„ihletet” adhat számukra a saját hatalmi szférájukban kialakult helyzetek gyors kezelésére, de óvakodnak attól, hogy hivatkozási alapnak tekintsék a koszovói megoldást.

14. KOSZOVÓ FÜGGETLENSÉGÉNEK EGYOLDALÚ KIKIÁLTÁSA

Koszovó a háborút követően az ENSZ Koszovói Missziója (UNMIK) felügyelete alá került, a biztonsági feltételeket a NATO vezette KFOR garantálta. A nemzetközi missziók tevékenységéhez az ENSZ BT 1244-es határozata¹⁸⁶ adta a jogi alapot. Ezzel Jugoszlávia gyakorlatilag elveszítette fennhatóságát Koszovó fölött, és a tartomány megindult a függetlenedés felé vezető úton.

Koszovóban a nemzetközi jelenlét ellenére a hatalom és a tulajdon újraelosztási folyamata indult meg, amelynek során egyesek a katonai befolyást politikaira és gazdaságira cserélték. Szinte törvényszerű folyamat volt, hogy a politikai és gazdasági tevékenység ellenőrzése jutalomként a volt UCK-vezetők kezébe került. Azok kialakították régi-új struktúráikat, szabályrendszerüket, kapcsolataikat, amelyek szintén a családi és kláni kötelékeken alapulnak, és alig hasonlítanak a demokratikus rendre és értékekre.

A válság rendezését követően hivatalba lépett koszovói átmeneti kormányok a terület státusának kérdésében egyöntetű álláspontot foglaltak el: kizárólag a teljes függetlenség jelent a koszovói albánok számára elfogadható státuszrendezést. A koszovói albán politikai vezetők ugyan készek voltak tárgyalásokat folytatni Belgráddal, és egyes technikai kérdésekben közeledtek az álláspontok, de a státuskérdésben annyira jelentős eltérés volt a szerb és a koszovói albán fél elképzelése között (szerb részről bármi, de nem függetlenség, míg koszovói albán részről kizárólag függetlenség.), ami csekély esélyt hagyott a megegyezésre.

A koszovói kormányok és a parlament az UNMIK vezetése és támogatása mellett folyamatosan dolgozott az önálló koszovói jog- és intézményrendszer kialakításán. A koszovói politikai vezetés olyan helyzetet akart teremteni, ami lehetővé teszi a *de facto* függetlenség gyors átalakítását *de jure* független státusra.

2007 folyamán több sikertelen fordulót rendeztek Belgrád és Pristina részvételével a státuskérdések rendezéséről, amelyek során az Összekötő Csoport

---

¹⁸⁶ 1999. június 10.

igyekezett meggyőzni Szerbiát az Ahtisaari-javaslat elfogadásáról. Az Amerikai Egyesült Államok reménytelennek ítélte a tárgyalások folytatását, és egyre hangsúlyosabban merült fel a tartomány függetlenségének egyoldalú kikiáltása. Az Európai Unió kérésére 2007 novemberében még egy három hónapos tárgyalási időt vállalt Koszovó, de ennek eredménytelenségét követően 2008. február 17-én Koszovó kikiáltotta függetlenségét.

A koszovói parlament hosszas előkészítés után 2008. február 17-én mondta ki a terület függetlenségét, amivel kezdetét vette a nemzetközi (államok és szervezetek általi) elismerésért folytatott diplomáciai küzdelem.

66. ábra A koszovói parlament a függetlenség kikiáltásakor¹⁸⁷

Bár Koszovó függetlenségét annak egyoldalú kikiáltását követően gyorsan elismerték a Koszovó számára legfontosabb partnerek, így az Amerikai Egyesült Államok, valamint az Európai Unió vezető tagállamai, Koszovó azóta is nagy hangsúlyt

---

¹⁸⁷ <http://media.gettyimages.com/photos/kosovo-prime-minister-hashim-thaci-sits-before-reading-a-statement-to-picture-id79813269?k=6&m=79813269&s=594x594&w=0&h=ofDKfi2uEoT85enWteu-eK-stJOxvr-bJ6CBYRjwGj0> Letöltés ideje: 2019. május 25.

fektet arra, hogy az elismertség minél nagyobb szinten megvalósuljon. (A disszertáció megírásának idején 116 ENSZ-tagállam ismerte el¹⁸⁸.)

67. ábra A Koszovó függetlenségét elismerő államok térképe¹⁸⁹

14.1. *Értékelés*

A koszovói albán vezetés arra építette a függetlenség egyoldalú kikiáltását, hogy az UNMIK és a KFOR jelenléte megszüntette Szerbia fennhatóságát Koszovó fölött. Az, hogy a szerb hatóságok a Koszovóból való kivonuláskor magukkal vittek vagy megsemmisítettek minden olyan dokumentumot, ami az adminisztráció működtetéséhez kellett, szintén azt segítette elő, hogy Koszovóban teljesen új, Szerbiától független közigazgatás épüljön ki.

A nemzetközi közösség támogatása mellett Szerbiával folytatott státustárgyalások folyamán a koszovói vezetés, szintén a nemzetközi közösség támogatása mellett, folyamatosan dolgozott a nyugati demokratikus értékrendszernek megfelelő jogalkotás és intézményrendszer kiépítésén. Ennek során az UNMIK folyamatosan adta át a különböző államigazgatási jogköröket a koszovói hatóságoknak, amelynek során

---

¹⁸⁸ <http://www.kosovothanksyou.com/> Letöltés ideje: 2019. május 25.

¹⁸⁹ <https://www.kosovothanksyou.com/> Letöltés ideje: 2019. május 25.

a nemzetközi szervezet jogköre végrehajtóiról felügyeletire, majd tanácsadóira változott.

A koszovói albán vezetés arra számított, hogy az ilyen módon kiépített *de facto* függetlenséget képes lesz majd *de jure* állapotá alakítani. A koszovói átmeneti kormány lépéseit folyamatosan egyeztette a nemzetközi közösség számára jóindulatú részével, különösen az Amerikai Egyesült Államokkal.

A függetlenség egyoldalú kikiáltására akkor került sor, amikor a belső intézményrendszer állapota a nyugati mércével minimálisan alkalmassá vált az önálló kormányzás megkezdésére.

Koszovó függetlenségét három szorosan összefüggő tényező segítette elő: egyrészt a szerb többségi nemzetet képviselő belgrádi politika, amely – mivel nem volt képes kezelni és kielégíteni a koszovói albánok önrendelkezési törekvéseit – a nemzetközi biztonságot fenyegető válsággá eszkalálta a koszovói helyzetet; másrészt a nemzetközi közösség meghatározó nagyhatalmainak magatartása, akik előbb a nemzetközi beavatkozás mellett döntöttek a konfliktusos helyzet megoldásának érdekében, később pedig – konszenzussal – a nemzetközi intézményekre (ENSZ, NATO, EU) bízták Koszovó politikai normalizálását; harmadrészt a koszovói társadalmon és politikai vezetésen, akik az 1999 utáni csaknem két évtizedet a koszovói függetlenség nemzetközi politikai elfogadtatására használták fel.

15. A HÁGAI NEMZETKÖZI BÍRÓSÁG ÁLLÁSPONTJA A FÜGGETLENSÉG KIKIÁLTÁSÁRÓL

Szerbia a Koszovó fölötti fennhatóság visszaszerzése érdekében kiterjedt politikai küzdelmet folytat. Ennek keretében Belgrád kezdeményezte az ENSZ Közgyűlésénél, hogy az forduljon kérdéssel a hágai Nemzetközi Bíróság (International Court of Justice – ICJ) felé. Szerbia számára két opció merült fel a kérdésfeltevés kapcsán: egyrészt megkérdőjelezte a függetlenség elismerésének, másrészt annak egyoldalú kikiáltásának jogosságát. Bár az első lehetőség nagyobb sikerrel kecsegtetett, az esetlegesen közvetlenül szembeállította volna Szerbiát az Amerikai Egyesült Államokkal és vezető EU-tagállamokkal, ami káros lett volna az ország érdekeire. Ezért Szerbia a függetlenség kikiáltásának aktusát kérdőjelezte meg, de nem konkrét, hanem olyan rugalmas formában, ami elvben lehetőséget teremtett az ICJ számára egy kevésbé pontos válasz megfogalmazására.¹⁹⁰ Az Amerikai Egyesült Államok ellenállása ellenére az ENSZ Közgyűlése 2008. október 8-án a szerb javaslatnak megfelelően határozatot fogadott el, amelyben kérte az ICJ állásfoglalását, hogy „Egyezik-e a nemzetközi joggal Koszovó függetlenségének egyoldalú kikiáltása?”¹⁹¹

15.1. *A szerb álláspont és az azt támogató államok érvei*¹⁹²

A függetlenséget ellenző érvrendszer általánosságban az államok, különösen a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság, illetve annak jogutódja, Szerbia azon jogára

---

¹⁹⁰ James Ker-Lindsay: Explaining Serbia's decision to go to the ICJ

[http://eprints.lse.ac.uk/61624/1/Ker-](http://eprints.lse.ac.uk/61624/1/Ker-Lindsay_Explaining_Serbia%E2%80%99s_Decision%20to_go_to_the_ICJ.pdf)

[Lindsay_Explaining_Serbia%E2%80%99s_Decision%20to_go_to_the_ICJ.pdf](http://eprints.lse.ac.uk/61624/1/Ker-Lindsay_Explaining_Serbia%E2%80%99s_Decision%20to_go_to_the_ICJ.pdf) Letöltés ideje: 2019. május 25.

¹⁹¹ Backing Request By Serbia, General Assembly Decides To Seek International Court Of Justice Ruling On Legality Of Kosovo's Independence <https://www.un.org/press/en/2008/ga10764.doc.html> Letöltés ideje: 2019. május 25.

¹⁹² A feltüntetett álláspontok a felek hágai Nemzetközi Bíróság elé terjesztett írásos és szóbeli állásfoglalása alapján kerültek összefoglalásra <https://www.icj-cij.org/en/case/141> Letöltés ideje: 2019. május 25.

koncentrál, hogy megőrizze területi integritását. Ezt a jogot az ENSZ alapokmánya, a Helsinki záróokmány és az ENSZ BT 1244-es határozata is garantálja.

Szerbia és támogatói érvelése szerint az aktus jogilag érvénytelen, mivel az ENSZ BT 1244-es határozata úgy rendelkezik az átmenetről, hogy a tartomány végső státusát tárgyalások révén bilaterális vagy multilaterális egyezményben kell rendezni. A népek önrendelkezési joga nem alkalmazható ebben az esetben, ugyanis az csak a dekolonizációs folyamat keretében önállósodó, korábban államisággal nem rendelkező népeket, nemzeteket illeti meg, a nemzeti kisebbségeket nem. Amennyiben az adott nép már rendelkezik állammal, akkor ezek a jogok az adott állam területén élő állampolgárok közösségének egyetemes akaratától függően érvényesíthetők. Mivel albán állam már létezik, így kizárt az önrendelkezési jog kizárólagos megadása a szerbiai (koszovói) albán kisebbség számára. A függetlenség egyoldalú kikiáltásának jogérvényessége amúgy is alacsonyabb rendű a BT-határozatnál, ami nem vonja kétségbe Szerbia területi egységét és szuverenitását.

Szerbia nem cáfolta továbbá a koszovói albánság erkölcsi alapját az önrendelkezésre, de jogtalannak tartja az átmeneti koszovói kormány egyoldalú jogi aktusát. Ugyancsak a 1244-es határozatra hivatkozva Szerbia azt állítja, hogy a hatalom az UNMIK kezében van Koszovóban, és a koszovói albánoknak nem volt joguk a függetlenség egyoldalú kinyilvánítására.

15.2. *A koszovói albánok és támogatóinak álláspontja*

A függetlenséget támogató álláspont az alábbi fő összetevőből áll. A nemzetközi jog védi az emberi és polgárjogokat, valamint a kisebbségi jogokat. A koszovói albánok nem élvezhették ezeket a jogokat a Milosevics-rezsim alatt, ezért jogosan nyilvánították ki Koszovó függetlenségét. Az ENSZ BT 1244-es határozata szerint Koszovó végső státusát politikai tárgyalások határozzák meg. A koszovói albánok szerint ezek a tárgyalások sikeresen lezajlottak. A dokumentum nem a fő részben, hanem a preambulumban említi meg Szerbia területi integritását, így az valójában nem rendelkezik Koszovó státusáról. A területi integritás védelme csak külső hatalomra vonatkozik, és nem érvényes egy országon belüli függetlenségi mozgalomra.

Az önrendelkezés joga minden népcsoport számára alapvető jog, amit a hágai Nemzetközi Bíróság egyik korábbi ítélete is alátámaszt.

Horvátország által felhozott érv, hogy a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság alkotmányában Koszovó autonóm tartományként gyakorlatilag ugyanazokat a jogokat élvezte, mint az önálló tagköztársaságok. Ezek a jogok lehetővé tették Bosznia-Hercegovina, Horvátország, Macedónia, Montenegró és Szlovénia számára a függetlenné válást, ezért ez a jog Koszovót is megilleti.

További koszovói albán álláspont szerint Koszovónak az első balkáni háborút lezáró 1913-as Londoni Egyezményvel Törökországtól Szerbiához való csatolása jogtalan, mivel a Balkán Liga agressziót követett el az Oszmán Birodalom ellen, és agresszió nem eredményezhet területi nyereséget. Ily módon a szerb területi igény nem megalapozott.

15.3. A hágai Nemzetközi Bíróság döntése

2010. július 22-én a hágai Nemzetközi Bíróság meghozta döntését,¹⁹³ amelynek értelmében Koszovó függetlenségének kikiáltása nem sérti a nemzetközi jogot. Az ítélet indoklása úgy szól, hogy a nemzetközi jog nem korlátozza a függetlenség kikiáltását. Koszovó függetlenségének elismerése az egyes államok egyéni döntése.

A bíróság kinyilvánította, hogy a függetlenséget nem a koszovói parlament, az átmeneti kormány vagy bármely más hivatalos koszovói testület, hanem „Koszovó polgárainak képviselői” nyilvánították ki, akikre nem vonatkoztak a 1244-es határozat és az UNMIK által megalkotott Alkotmányos Keretdokumentum megkötései.

---

¹⁹³ International Court of Justice Reports of Judgments, Advisory Opinions And Orders Accordance With International Law Of The Unilateral Declaration Of Independence In: Respect Of Kosovo Advisory Opinion of 22 July 2010 <https://www.icj-cij.org/files/case-related/141/141-20100722-ADV-01-00-EN.pdf> Letöltés ideje: 2019. május 25.

Egyetértek Valki László véleményével, aki szerint a döntés nem arról szólt, hogy jogszerű-e Koszovó függetlensége, hanem arról, hogy ellenkezik-e a nemzetközi joggal a koszovói parlament által gyakorolt jogi aktus.¹⁹⁴

A döntés tanácsadó jellegű, annak jogi értelemben nincs kötelező érvénye a felekre, tehát nem oldotta meg a Koszovó és Szerbia között kialakult vitát. Ugyanakkor egyes értékelések szerint felmerülhet annak a lehetősége, hogy más szeparatista mozgalmak precedensnek tekintik a döntést, és mintaként alkalmazzák azt az általuk vitatott terület függetlenségének kinyilvánítására.

15.4. A döntést követő állásfoglalások

Szerbia magabiztosan kezdeményezte a jogi eljárását, mert a szerb vezetés bízott abban, hogy a bíróság a bemutatott bizonyítékok alapján Belgrád számára kedvező, de legrosszabb esetben is olyan döntést hoz, ami nem foglal egyértelműen állást, és azt Szerbia saját álláspontjának megerősítéseként kommunikálhatja. A szerb vezetés kompromisszumkereső, békés megoldásban bízott, ami nem szolgál precedensként veszélyes szeparatista mozgalmak számára szerte a világban. Ennek megfelelően a döntés váratlanul érte a szerb vezetést, és éles tiltakozást váltott ki Belgrádban. A szerb államot a döntés annyira kedvezőtlenül érte, hogy annak nyilvánosságra hozatalát követően rendkívüli parlamenti ülést hívtak össze, és egy ideig a kormány stabilitása is kérdéses volt, azonban az túlélte a megrázkódtatást. Az ülést követően Szerbia megerősítette, továbbra sem fogja független államként elismerni Koszovót. Belgrád további diplomáciai üzenetként azon félelmét fogalmazta meg, hogy szerte a Balkánon és a világban feszültségek újulhatnak ki a döntés következményeként.

Annak ellenére, hogy a bíróság határozata nem kötelező érvényű, Szerbia további politikai lehetőségei jelentősen beszűkültek. Belgrád az Európai Unióhoz történő csatlakozást tűzte ki legfontosabb külpolitikai céljául, és bár nincs egységes kialakult EU-álláspont Koszovó kérdésében, és Szerbia EU-integrációjának nem dek-

---

¹⁹⁴ Valki László: Válaszolhatott volna másként Hága? A Nemzetközi Bíróság tanácsadó véleménye Koszovó függetlenségéről p1 http://www.grotius.hu/doc/pub/RJXCSI/2013-12-01_valki_laszlo_valaszolhatott-volna-maskent-haga.pdf Letöltés ideje: 2019. május 25.

larált feltétele, hogy Belgrád ismerje el Koszovó függetlenségét. Mégis várható, hogy Szerbia csatlakozási folyamata nem fejeződik be, amíg nem rendezi vitás kérdéseit szomszédjaival, köztük Koszovóval. Szerbia várhatóan a jövőben is arra törekszik majd, hogy kifejezze legalább részleges fennhatóságát Koszovó fölött. Ez elsősorban Észak-Koszovóra, illetve a többi szerb enklávéra irányul. Emellett várható a két fél közötti tárgyalások nehézkes folytatódása.

A koszovói vezetés kitörő örömmel üdvözölte a számára rendkívül kedvező döntést. Koszovó helyzete tulajdonképpen kényelmessé vált a döntés után, mivel nincs más dolga, mint megvárni, hogy Szerbia megkezdje vele a tárgyalásokat. A nemzetközi nyomás is az elfogadható munkakapcsolat, a *modus vivendi* kialakítására ösztönzi a feleket (elsősorban az ettől elzárkózó Szerbiát).

A legfontosabb jövőben megoldandó kérdés a Koszovó északi részén fekvő, szerbek lakta terület státusának tisztázása, amelynek biztonsági helyzete a meglévő etnikai feszültségek miatt továbbra is feszült. A koszovói vezetés feltehetően a közép-koszovói szerb enklávékban alkalmazott minta szerint akarja kiterjeszteni fennhatóságát az ott élő szerbekre, de a közvetlen földrajzi kapcsolat és az ebből következő jelentős szerb befolyás miatt ez lényegesen nehezebb Észak-Koszovóban, mint a többi szerb enklávében.

Koszovó távlati célja az elismertség kiterjesztése és csatlakozás a különböző nemzetközi szervezetekhez, kiemelten a NATO-hoz és az EU-hoz.¹⁹⁵ A koszovói vezetés ennek jegyében folytatja a demokratikus intézményrendszer kialakítását és a jogalkotó munkát.

A Nemzetközi Bíróság döntése újabb alkalmat nyújtott az egyes államok állásfoglalásainak kialakítására, Koszovó önálló államiságának elismerésére. A döntés legfőbb tétje is éppen ez volt: segíti vagy hátráltatja-e majd Koszovót az államiság kialakulása felé vezető úton. A válaszadás még korai volna, a nemzetközi reakciók és interpretációk azonban tanulságosak lehetnek.

A döntést megelőző viták és az azt követő reakciók vizsgálata során egyaránt érdemes különös figyelmet fordítani a legnagyobb befolyással rendelkező világhatal-

---

¹⁹⁵ The foreign policy of the Republic of Kosovo <http://www.mfa-ks.net/en/politika/481/prioritetet-e-reja-t-politiks-s-jashtme-t-kosovs/481> Letöltés ideje: 2019. május 25.

makra, illetve – amennyiben az előbbiekkal nem esnek egybe – Koszovó és Szerbia szövetségeseire.

Elsőszámú világhatalomként az Amerikai Egyesült Államok mindvégig támogatta Koszovót a függetlenségért vívott harcban. Hozzáállásának változatlanságát mutatja, hogy Joe Biden alelnök már a döntés előtt telefonon tájékoztatta Boris Tadic szerb elnököt arról, hogy az Amerikai Egyesült Államok továbbra is határozottan támogatja Koszovó önálló államiságát.¹⁹⁶ A döntést követően az amerikai diplomáciai kommunikációra jellemző, hogy az Európai Uniót egységre, Szerbiát (és Koszovót) pedig párbeszédre szólította fel az ügyben. Washington azt sugallta Belgrádnak, hogy leginkább akkor szolgálja saját érdekeit, ha megállapodásra jut Koszovóval és csatlakozik az EU-hoz.

Az Európai Unió, mint önálló világhatalmi státusra pályázó szereplő először szólalt meg főképviselelőjén keresztül ilyen súlyú ügyben. Cathrine Ashton az Amerikai Egyesült Államok vezetőihez hasonlóan párbeszédre szólította a feleket, és szokatlan nyíltsággal jelezte, hogy (hosszabb rövidebb időn belül) mindkét ország az Unió felé törekszik, utalva arra, a közösséghez történő csatlakozásuk egyedül a konfliktusaik megoldását követően lehetséges.

A függetlenséget ellenző európai országok olyan államok, amelyeknek határain belül a függetlenségükért vagy nagyobb autonómiájukért küzdő kisebbségek élnek. Feltehetően ezért nem ismerte el Koszovó államiságát és nem értett egyet a hágai bíróság döntésével (vagy nem kötelezte el magát mellette) Spanyolország, Görögország, Ciprus, Románia és Szlovákia. E feltételezések mellett azt is érdemes ugyanakkor megjegyezni, hogy a felsorolt államok nyíltan nem magyarázták elutasító álláspontjukat Szerbiához hasonló kisebbségi helyzetükkel. Maria Teresa Fernandez De la Vega spanyol miniszterelnök-helyettes egy interjúban egyenesen

---

¹⁹⁶ Readout of Vice President Biden's Call to President Boris Tadic of Serbia, 2010. július 22. <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/readout-vice-president-bidens-call-president-boris-tadic-serbia> Letöltés ideje: 2019. május 25.

azzal utasította el a feltételezést, hogy nem reális dolog Spanyolországot a Balkánhoz hasonlítani.¹⁹⁷

Saját kisebbségi problémáik mellett minden bizonnyal a Szerbiával ápolt kváziszövetségi, baráti viszony az oka Oroszország és Kína elutasító álláspontjának. Ezen államok a bírósági döntés kapcsán megjegyzik, hogy az a Szerbia területi integritását és szuverenitását sértő függetlenségi deklaráció legitimálásának kísérlete, ami sérti a nemzetközi jogot.

A döntés óta eltelt időszak egyik legfontosabb fejleménye, hogy az ENSZ Közgyűlése 2010. szeptemberi ülésén közfelkiáltással elfogadta Szerbia és az Európai Unió közösen benyújtott, a koszovói kérdés megoldását célzó – a szerbek által korábban benyújtani tervezett változatnál sokkal finomabb – határozattervezetét. Az Amerikai Egyesült Államok, illetve a már említett függetlenségpárti uniós nagyhatalmak nyomásának hatására a szöveg említést sem tesz a Nemzetközi Bíróság véleményének korábbi elutasításáról, ellenben üdvözli, hogy az Európai Unió kész közvetíteni Szerbia és Koszovó között, a térség békéjét és fejlődését szolgálva.

15.5.   *Értékelés*

Szerbia az ENSZ BT 1244-es határozata alapján úgy gondolta, Koszovó továbbra is a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság, illetve annak jogutódja, Szerbia része. Belgrád az igaza teljes tudatában, magabiztosan adta be a függetlenség egyoldalú kikiáltását megkérdőjelező keresetét.

A hágai Nemzetközi Bíróság döntése kellemetlen meglepetésként érte Szerbiát. Az ítélet ugyan nem volt kötelező érvényű, azonban jelentősen korlátozta Szerbia mozgásterét és erősítette Koszovó pozícióját.

A világpolitika vezető hatalmai saját érdekeiknek megfelelően fogadták a döntést. Ennek megfelelően támogatták, elutasították vagy várakozó álláspontra he-

---

¹⁹⁷ Spain will not recognise Kosovo independence, 2010. július 23. <https://www.expatica.com/es/spain-will-not-recognise-kosovo-independence-government/> Letöltés ideje: 2019. május 25.

lyezkedtek. A döntéssel kapcsolatos nemzetközi jelzések azt mutatják, hogy az egyes országok ugyan saját érdekeik érvényesítése során egyedi esetekben használhatják a döntést igazuk bizonyítására, de egyik állam sem kész a döntés univerzális jellegének támogatására.

16. A FÜGGETLENSÉG KIKIÁLTÁSÁNAK REGIONÁLIS ÉS GLOBÁLIS KÖVETKEZMÉNYEI

A Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság (JSZSZK) felbomlásával alakult utódállamok függetlenedési hullámának utolsó állomásaként Koszovó 2008. február 17-én egyoldalúan kikiáltotta függetlenségét. Területi integritása megvédése érdekében Szerbia a hágai Nemzetközi Bíróság állásfoglalását kérte Koszovó függetlensége kikiáltásának törvényességéről. A bíróság döntése értelmében a függetlenség deklarálása nem ellenkezik a nemzetközi joggal.¹⁹⁸

Koszovó helyzete és függetlenné válása ugyanakkor nem illeszthető be organikusan Európa keleti blokkja szövetségi államainak, így a JSZSZK széthullásának sorába. A II. világháborút követő béke egyik alappillére Európában a határok megváltoztathatatlanágának elve. A JSZSZK (Csehszlovákiához és a Szovjetunióhoz hasonlóan) szövetségi állam volt és alkotmányában szerepelt, hogy az egyes államoknak joguk van az elszakadáshoz. Ebből adódóan a tagállamok kiválását a szövetségi állam belső jogrendje is lehetővé tette, ezért az nem ellenkezett a nemzetközi joggal. Koszovó helyzete teljesen más volt. Bár Szerbia autonóm tartományaként 1974-től 1989-ig széleskörű önrendelkezéssel bírt, a jugoszláv vezetők pontosan azért nem emelték tagköztársasági rangra – annak ellenére, hogy területe és népessége miatt ez indokolt lett volna – mert tartottak az ott élő albánok függetlenségi törekvéseitől.

Koszovó függetlenségét a disszertáció lezárásáig¹⁹⁹ összesen 116 ENSZ tagállam, köztük az Amerikai Egyesült Államok, az Európai Unió legtöbb tagállama, valamint Szerbia kivételével Koszovó minden szomszédja elismerte. Szerbia mellett Oroszország és Kína, valamint az EU-tagországok közül Görögország, Ciprus, Románia, Spanyolország, Szlovákia, összesen 38 ország helyteleníti a függetlenség egyoldalú kikiáltását. Koszovó függetlenségének ellenzése mögött minden esetben az

---

¹⁹⁸ Accordance With International Law Of The Unilateral Declaration Of Independence In Respect Of Kosovo <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=4&code=kos&case=141&k=21> Letöltés ideje: 2019. május 25.

¹⁹⁹ 2019. május 25.

a félelem áll, hogy az adott állam területén élő egy vagy több etnikai csoport Koszovó „mintájára” sikeres függetlenségi mozgalmat indít és elszakad az országtól.

A jelen fejezet és egyben az egész disszertáció célja, hogy megvizsgálja milyen úton jutott el Koszovó a függetlenséghez, valamint, hogy van-e arra lehetőség, hogy más országokban is hasonló eredményre vezessenek az esetlegesen meginduló függetlenségi mozgalmak.

16.1. A felek és a nemzetközi közösség álláspontja a függetlenség kikiáltásáról

Szerbia határozottan elutasítja Koszovó függetlenségét,²⁰⁰ és továbbra is saját tartományának tekinti a területet. A függetlenség kikiáltását követően Belgrád intézkedéseket fogantatosított annak érdekében, hogy kikényszerítse fennhatóságát Koszovó fölött. Ennek keretében a szerb vezetés kezdeményezte, hogy az ENSZ közgyűlés kérje a hágai Nemzetközi Bíróság tanácsadó véleményét, hogy Koszovó függetlenségének egyoldalú kinyilvánítása sérti-e a nemzetközi jogot.²⁰¹

Koszovói vélemények szerint az aktust megelőző, Szerbiával folytatott kétoldalú tárgyalások (illetve azok kudarca) kellő alapot teremtettek arra, hogy Koszovó népe jogosan kiáltsa ki egyoldalúan függetlenségét.

A Szerbiát támogató országok közül Oroszország és Kína a régóta ápolt jó kétoldalú viszony leple alatt támogatja Belgrádot, de lényegesen nagyobb szerepet játszik a döntésben (csakúgy, mint az elismerést megtagadó EU-tagállamok esetében) az a tény, hogy saját területükön is vannak olyan etnikai kisebbségek, amelyek Koszovó helyzetét példának tekinthetik saját szeparatista törekvéseik támogatására.

Az Amerikai Egyesült Államok, valamint az Európai Unió nagyhatalmak döntő többsége - így Németország, Franciaország és Nagy-Britannia - közvetlenül a

---

²⁰⁰ A Szerb Parlament határozata: Decision on the annulment of the illegitimate acts of the provisional institutions of self-government in Kosovo and Metohija on their declaration of unilateral independence (2008) <http://www.mfa.gov.rs/Facts/annulment.html> Letöltés ideje: 2019. május 25.

²⁰¹ Az ENSZ-közgyűlés Szerbia kezdeményezésére 2008 októberében fordult a hágai Nemzetközi Bírósághoz a kérdésben.

függetlenség kimondását követően elismerte az új albán többségű államot. A döntés háttérében feltehetően az ált, hogy ezen hatalmak álláspontja szerint Koszovó békés re-integrációja Szerbiába nem megvalósítható, ezért az egyetlen elfogadható megoldás a tartomány önállósodása, aminek célja a biztonság és a stabilitás erősítése a Nyugat-Balkánon és egész Európában.

A válságban közvetlenül nem érintett országok többsége nem tartja relevánsnak a kérdést, és nem is foglal állást benne. Ez vonatkozik sok olyan Európán kívüli országra is, amelyek ugyan véleményt nyilvánítottak a kérdésben, de álláspontjuk kialakításában elsősorban egy vezető hatalom (pl. az Amerikai Egyesült Államok pro, vagy Spanyolország contra) iránymutatását vették figyelembe.

16.2. *A függetlenség esetleges következményei*

Koszovó függetlenségének kinyilvánítása és a hágai Nemzetközi Bíróság vonatkozó döntése élénk vitát generált arról, hogy az aktus precedensül szolgálhat-e más válságkörzetek, illetve etnikai kisebbségek számára és bátoríthat-e újabb szeparatista mozgalmakat vitatott területek függetlenségének kikiáltására.

A tartomány függetlenné válásának első hatásai és azok veszélyessége már jóval a függetlenség kikiáltását megelőzően megmutatkoztak Koszovó közvetlen környezetében. Miután a KFOR bevonulása miatt a környezet biztonságossá vált az albánok számára Koszovóban, vezetőik azonnal megkezdték az általuk korábban lefolytatott „felszabadító háború” exportját a szomszédos, albánok által lakott területekre. A módszer nem változott. Fegyveres akciókkal arra kényszerítik a terület fölött fennhatóságot gyakorló államot, hogy biztonsági erőivel erélyesen – lehetőleg túlzott erővel – lépjen fel a támadások ellen, és a kialakult humanitárius katasztrófa következtében a nemzetközi közösség beavatkozását lehet kérni, ami az adott állam szuverenitásának elvesztését okozza a kérdéses terület fölött.

Ennek jegyében 2000-ben harcok lángoltak fel a Koszovó keleti határán túl, a Szerbiában elterülő Presevo-völgyben, amelyek 2001-ben áttérjedtek Macedónia nyugati területeire. A próbálkozás mindkét területen kudarcba fulladt. Szerbiában a honi biztonsági erők a KFOR támogatásával sikeresen kezelték a helyzetet, míg Ma-

cedóniában a helyi haderő és a belügyi csapatok erőfeszítéseit a NATO is közvetlenül támogatta a rend helyreállítása érdekében. 2002-re mindkét területen stabilizálódott a helyzet és az ott élő albán nemzeti kisebbség lassú integrációs folyamatba kezdett.

Koszovó tágabb környezetében, az Európai Unióban, illetve annak tagországaiban eltérő annak megítélése, hogy szolgálhat-e precedensként a tartomány függetlenné válása. Gazdag és válságoktól terhes történelme következtében az Európai Unió sok országában figyelhetők meg a nemzetiségi ellentét különböző fokozatai. Csak a legfontosabbakat említve: Belgiumban a vallon–flamand ellentét, Cipruson és Görögországban a török–görög szembenállás, az Egyesült Királyságban az északír probléma, Észtszországban az orosz népesség, Romániában és Szlovákiában a magyar kisebbség, Spanyolországban pedig a baszkok. Ezen tagállamok kormányai eltérően ítélik meg a Koszovó függetlensége kapcsán felmerülő kockázatokat, amire abból lehet következtetni, hogyan viszonyulnak ahhoz.

Belgium, az Egyesült Királyság és Olaszország is elismerte Koszovó függetlenségét, ami feltehetőleg azt jelzi, hogy a fenti államok vezetői nem tartják reális fenyegetésnek a koszovói példa elterjedését.

Ciprus, Görögország, Románia, Spanyolország és Szlovákia nem ismerték el eddig Koszovó függetlenségét, mert attól tartanak, hogy az a területükön meglévő nemzetiségi alapú ellentétek elmérgesedéséhez vezethet, vagy a nemzeti kisebbségeik túlzott követeléseket támaszthatnak miatta.

A Koszovó függetlenségének kikiáltása óta eltelt idő azt mutatja, hogy ezek a félelmek megalapozatlanok. Egyetlen európai országban sem erősödtek meg a szeparatista mozgalmak, egy esetleges fegyveres szembenállásnak pedig még a lehetősége is elhanyagolható.

Még távolabb kitekintve a világ számos országában léteznek olyan etnikai kisebbségek, amelyek hosszabb rövidebb ideje törekednek valamiféle függetlenség elérésére. A nagyhatalmak közül kiemelkedik a Koszovó függetlenségét ellenző Oroszország és Kína, illetve meg kell említeni a mintegy öt ország területén szétszórt kurd kisebbséget is. Tény azonban, hogy mindeddig egyetlen szakadár csoport sem tudott a koszovói példára hivatkozva sikereket elérni. Jó példa erre a kurdok helyze-

te, akik a második öbölháború során és azt követően igyekeztek kihasználni a zavaros helyzetet és megszerezni az Amerikai Egyesült Államok támogatását egy független Kurdisztán megalakításához. Ez azonban nem esett egybe az ország érdekeivel. Az Amerikai Egyesült Államok a szövetségesei miatt, valamint a térség stabilitásának megőrzése érdekében határozottan elzárkózott a kurdok kérésének teljesítésétől, ami így nem lehetett sikeres.

Van azonban két kivétel, bár mindkettő különlegesnek számít egy fontos szempontból. Ugyan minden érintett fél tagadja egy esetleges összefüggés meglétét, mégis erre utal, hogy Koszovó függetlenségének kikiáltását követően mindössze fél éven belül gyors egymásutánban két szakadár terület is (Abházia és Dél-Oszétia) hasonló lépésre szánta el magát Grúziában. A két eset különlegessége abban rejlik, hogy mindkét terület kizárólag Oroszország hathatós támogatásával tehette meg ezt a lépést, és a támogatás ellenére függetlenségüket Oroszországon kívül csupán annak néhány szoros, de nem túl jelentős szövetségese ismerte el.²⁰²

A közelmúltban Ukrajnában zajló események sem állnak távol a kérdéstől. A Krím félsziget függetlenedése, illetve a kelet-ukrajnai, nagyrészt orosz nemzetiség által lakott területek helyzete is mutat hasonlóságot Koszovó függetlenedéséhez. Oroszország ugyan nem vont nyílt párhuzamot a Krím félsziget és Koszovó közé, a Moszkva által végrehajtott politikai folyamat azonban sok tekintetben emlékeztet a koszovói eseményekre.

A kérdésben határozott véleményt fogalmazott meg Richard Falk amerikai szakértő, aki nem lát szignifikáns hasonlóságot az ügyben Koszovó és a Krím között.²⁰³ Koszovó bizonyos értelemben veszélyes precedens és a nemzetközi jog megsértése volt, de az emberi jogok és az állami szuverenitás súlyos megsértése közötti kapcsolat az egyik olyan terület, ahol a nemzetközi jog nem működik legjobban, mondja Richard Falk amerikai szakértő.

---

²⁰² Abházia esetében Nauru, Nicaragua, Tuvalu, Vanuatu és Venezuela, illetve Dél-Oszétia, Hegyi-Karabah és a Dnyeszteren Túli Köztársaság, Dél-Oszétia esetében Nauru, Nicaragua, Tuvalu és Venezuela, illetve Abházia, a Dnyeszteren Túli Köztársaság és Hegyi-Karabah ismerte el.

²⁰³ Američki Stručnjak: Zašto Kosmet i Krim nisu isto? Srebrenica povod za otimanje Kosmeta <https://www.intermagazin.rs/americki-strucnjak-zasto-kosmet-i-krim-nisu-isto-srebrenica-povod-za-otimanje-kosmeta/> Letöltés ideje: 2019. május 25.

Mindkét esetben fennáll, hogy az ország részének vágya legyen az önrendelkezésre való törekvés szétválasztására, de a tényállás ezen a két helyen egészen más. Mindkét eset eredeti és eltérő kontextusban jelenik meg. Nincs olyan általános szabály, amely meghatározza az egyes konkrét helyzetek kimenetelét.

A nemzetközi jog nem mindenütt működik egyöntetű hatékonysággal. A súlyos emberi jogi kérdések és az állami szuverenitás ilyen problémás terület, mert egyes helyzetek megítélése a nemzetközi közösség álláspontjától függ, ami maga is megosztott lehet az egyes országok érdekei miatt.

A kérdés az, hogy ez a precedens mennyire érintette mindezeket az eseteket, és ez részben pszichológiai, részben politikai kérdés. A Krímben történtek kritikussai a koszovói precedensre mutatnak, azok, akik jóváhagyják, elkerülik azt. A precedens használata politikai befolyás kérdése.

Nem lehet arra számítani, hogy egy geopolitikai szereplő, például az Amerikai Egyesült Államok konzisztens álláspontot képvisel különböző kérdésekben. A nemzetközi jog alapján az államok egyenlők, de a valóságban a geopolitikai helyzet, illetve az egyes államok eltérő hatalmi pozíciója miatt egyenlőtlenség áll fenn. Ebből adódóan elkerülhetetlen a kettős mérce alkalmazása.

16.3.   *Értékelés*

Ebből a rövid és távolról sem teljes felsorolásból is látszik, hogy Európában és a világon nagy számban vannak olyan felszínen lévő vagy rejtett etnikai konfliktusok, amelyekben az elszakadni vágyó csoportok precedensként hivatkozhatnak Koszovó függetlenségének egyoldalú kikiáltására. E kérdés kapcsán azonban le kell szögezni, hogy a hágai Nemzetközi Bíróság ítélete az ENSZ-t és annak tagállamait sem kötelezi semmilyen irányú cselekvésre. A döntés nem kötelező érvényű (non-binding) a jövőre vonatkozóan, ráadásul nem is azt mondja ki, hogy legális volt az elszakadás, hanem csupán azt, hogy annak deklarációja nem sértette a nemzetközi jogot. Így tehát nem szolgálhat igazi precedensként más kisebbségek számára. Philip J. Crowley, az Amerikai Egyesült Államok akkori külügyi szóvivője nyíltan fogal-

mazott²⁰⁴, amikor azt mondta: a döntés kifejezetten Koszovóra és helyzetére vonatkozott, nem alkalmazható egy az egyben a későbbiekben más szakadár törekvésekre.

Koszovó önállósága és függetlenedése tekinthető ugyan precedensnek, de kizárólag olyan helyzetekben, amikor korábban említett három szorosan összefüggő tényező fennáll. Vagyis: 1. ha többségi nemzet olyannyira nem képes kezelni a függetlenedni vágyó nemzeti és etnikai csoportok törekvéseit, hogy az a nemzetközi biztonságot fenyegető válsággá válik; 2. ha meghatározó nagyhatalmak a válság megoldása mellett döntenek és a nemzetközi intézményekre bízzák a válság felszámolását és a normalizálást; 3. ha az adott nemzeti és etnikai csoport képes meggyőzni és politikai értelemben elfogadtatni függetlenségi törekvéseit a nemzetközi közösség meghatározó többségével. Bármely említett tényező hiánya esetén a függetlenség nemzetközi elfogadtatásának minimális az esélye, a koszovói függetlenség precedens értéklére való hivatkozás pedig hamis

Más érzékeny területek szeparatista vezetői vélhetőleg tisztában vannak azzal a ténnyel, hogy bár saját helyzetük első ránézésre analógiát mutathat Koszovóéval, mégis jelentős különbségek tapasztalhatók, amelyek közül kiemelkedik a kérdéses területen meghatározó jelentőségű nagyhatalom támogatása. A függetlenség nemzetközi támogatottságának alapja általában politikai és nem jogi eredetű. Az egyes etnikai csoportok függetlenségi törekvéseinek megvalósítása nagyban függ a nemzetközi közösség álláspontjától, és kiemelten egy vagy több nagyhatalom támogatásától. Ennek hiánya jelentősen csökkenti a siker reményét és ezáltal a „Koszovó-precedens” veszélyességét. Összességében ki lehet jelenteni, hogy Koszovó függetlenségének kikiáltása nem változtatta meg alapvetően az államok keletkezésének folyamatát, és a továbbiakban sem kell számítani más csoportok szakadár törekvéseinek Koszovó státusa miatti megerősödésére.

A nemzetközi közösség nem foglalt egységes állást a koszovói konfliktus, illetve az annak lezárását követő státusrendezés folyamatában. Az egyes államok saját kül- és belpolitikai érdekeiknek megfelelően kezelték a kérdést és foglaltak

---

²⁰⁴ Fears of global separatism after UN court rules Kosovo's independence declaration <https://www.mercurynews.com/2010/07/23/after-un-court-ruling-fears-of-global-separatism/> Letöltés ideje: 2019. május 25.

állást. Az egyes államok az elfoglalt álláspontjuk alapján három kategóriába sorolhatók.

A nemzetközi közösség beavatkozása a válság kialakulásának, illetve rendezésének folyamán egyaránt a stabilitás megteremtésére irányult. Egyes vezető hatalmak (az Amerikai Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Németország és Franciaország) a tartomány függetlenségét támogatták, mert kisebb veszélyt láttak annak Szerbiától való elszakadásában, mint az ország területi integritásának fenntartásában, illetve a megoldást egyedi esetnek tekintették. Más hatalmak (Oroszország, Kína, India, Spanyolország) a saját országukban, illetve érdekszférájukban megjelenő káros precedenstől tartva ellenezték Koszovó önállósodását. A harmadik csoportba azok az országok tartoztak, amelyeknek nem fűződik semmilyen közvetlen érdekük a válság rendezése módjához, ezért nem foglaltak állást az ügyben, vagy álláspontjukat egy számukra fontos állam nyomásgyakorlásának hatására alakították ki.

A szeparatista törekvések kezelésének elsődleges és legjobb – bár nem kizárólagos – módja az etnikai alapú konfliktusok megelőzése, s ennek érdekében nagy hangsúlyt kell fektetni annak megértetésére és gyakorlati megvalósítására, hogy a többségi nemzetnek kifizetődőbb engedményeket tenni a kisebbségek önrendelkezési törekvései kapcsán, mint egy esetleges területvesztést eredményező fegyveres konfliktusba sodródnia. Fontos azonban hangsúlyozni azt is, hogy az etnikai alapú fegyveres konfliktusok önmagukban nem vezetnek függetlenséghez, hiszen a területvesztés megvalósulhat olyan nyílt vagy burkolt nagyhatalmi annexióval is, melyet nem ismer el a nemzetközi közösség.

A függetlenség kikiáltása óta eltelt időben nem közeledtek a szerbek és a koszovói albánok, valamint az őket támogató országok álláspontjai a kérdésben. Nem egyértelmű az sem, hogy Koszovó önállósodása teremtett-e olyan precedenst, amely károsan befolyásolná más válságkörzetek stabilitását. Érdekes módon a legjelentősebb hasonló esetek Oroszország részvételével történtek, amikor Moszkva elismerte a szakadár Dél-Oszétia és Abházia függetlenségét, illetve egy népszavazás következményeként elcsatolta a Krím félszigetet Ukrajnától.

A státuszrendezés folyamán minden fél hangsúlyozta, hogy az semmilyen formában nem tekinthető precedensértékűnek más válságok rendezése során. Ezt az

álláspontot Oroszország akkor is fenntartotta, amikor a fenti nemzetközi jogi aktusok bekövetkeztek. Ezekből az eseményekből az a következtetés vonható le, hogy az egyes államok magatartását nem változtatta meg a koszovói válság rendeződésének adott módja. Bár lehetséges, hogy a koszovói válságrendezés „ihletet” adhat számukra a saját hatalmi szférájukban kialakult helyzetek kezelésére, de óvakodnak attól, hogy hivatkozási alapnak tekintsék a koszovói megoldást.

17. BEFEJEZÉS

17.1. *Összefoglalás és következtetések*

Koszovó területe Európa közepén, a népek vándorútján helyezkedik el. Itt halad a Görögországból a kontinens belseje, illetve Ázsiából Európába vezető hadi és kereskedelmi útvonal, ami a történelem kezdete óta kiemelten jelentőssé tette a területet. Elsősorban ennek a következménye, hogy Európa korai benépesülésétől kezdve számos különböző etnikai csoport hódította meg a térséget hosszabb rövidebb időre.

A legtöbb etnikai csoport bizonyos idő elteltével eltűnt a területről. Az újonnan érkezők kiszorították őket, esetleg beolvadtak egy másik népcsoportba. A területet először benépesítő illírek (az albánok korai elődei), és az időszámítás szerinti 6. században érkező szlávok jelentik a kivételt, akiknek sikerült tartósan megmaradni a térségben. E két népcsoport a mai napig vetélkedik a terület fölötti fennhatóság jogáért.

Ez a jog a területtel együtt a történelem során több esetben cserélt gazdát. Az eseményben a legtöbb esetben kiemelt szerepet játszott egy, a térség szempontjából meghatározó nagyhatalom. Ez a nagyhatalom játszhatott valamelyik fél számára közvetlen támogató szerepet, vagy a korábbi meghatározó támogatásának gyengülése okozhatott olyan hatalmi vákuumot, ami lehetővé tette a szlávok vagy az albánok átmeneti térnyerését.

Ez a hosszú és konfliktusoktól terhes történelmi folyamat vezetett el az 1999-ben kiteljesedett koszovói válsághoz és a disszertáció tárgyául szolgáló esemény, Koszovó államisága létrejöttéhez.

A koszovói albánok önrendelkezésért folytatott erőfeszítései hosszan tartó folyamat és fejlődés során jutottak el a dolgozat tárgyát képező végkifejletig. A balkáni háborúktól tartó törekvéseket az aktuális világpolitikai helyzet jelentősen befolyásolta. A terület az idők folyamán többször cserélt gazdát, de az idő túlnyomó részét a középkori kötődésre történő hivatkozással Koszovó Szerbiához való erőteljes kötődésben töltötte.

A koszovói albánok önrendelkezésért folytatott küzdelme a történelem folyamán esetenként békés tiltakozás, esetleg obstrukció, míg máskor a szélsőséges erőszak formájában nyilvánult meg. Az 1990-es évek közepére egyre nagyobb teret nyert az ellenállás erőszakos oldala, és fokozatosan átvette a kezdeményezést és a dominanciát az Ibrahim Rugova koszovói albán politikus vezette békés és türelmet hirdető politikai irányzattól.

A koszovói albánok fegyveres ellenállása azonban önállóan soha nem lett volna képes sikereket elérni az emberi és anyagi erőforrások terén is jelentős fölényben lévő jugoszláv állam, illetve annak jól felkészült és felszerelt biztonsági erői ellenében. A mérleg nyelvét a nemzetközi közösség, különösen az Amerikai Egyesült Államok hatékony támogatása billentette a koszovói albánok számára kedvező oldalra. A NATO elsőpró katonai erejének beavatkozása pedig végleg eldöntötte a kérdést.

A KFOR bevonulása a tartományba intézményesítette a szerbek hatalomfoglalását Koszovóban. Ezzel Jugoszlávia gyakorlatilag elveszítette fennhatóságát Koszovó fölött, és a tartomány megindult a teljes függetlenedés felé vezető úton.

Koszovóban – a nemzetközi jelenlét ellenére, vagy talán ennek következtében – a hatalom és a tulajdon újraelosztási folyamata indult meg, amelynek során egyesek a katonai befolyást politikaira és gazdaságira cserélték. Szinte törvényszerű folyamat volt, hogy a politikai és gazdasági tevékenységek ellenőrzése jutalomként, illetve a meg lévő katonai befolyásuk következtében a volt UCK-vezetők kezébe került. Azok kialakították régi-új struktúráikat, szabályrendszerüket, kapcsolataikat, amelyek szintén a családi és kláni kötelékeken alapulnak, és alig hasonlítanak a demokratikus rendre és értékekre. Az anarchikus állapotok fenntartása sokaknak még ma is érdeke, a nemzetközi közösség segítségére pedig csak a szerbektől való megszabadulás céljából volt szükségük.

A milosevicsi jugoszláv vezetés a nacionalizmus jegyében az albán önrendelkezés korlátozása, a koszovói albán lakosság ellehetetlenítése, majd végül a koszovói albánság elüldözése, illetve megsemmisítése útján kívánta rendezni az etnikai konfliktust.

A jugoszláv vezetés tévesen úgy értékelte, hogy a belügyek fölötti szabad rendelkezés jegyében semmi nem korlátozza a válsághelyzet kezelésére tett belső erőfeszítéseit. A szerb vezetés abban is tévedett, hogy a hagyományosan jó orosz–szerb viszony elegendő védelmet nyújt Szerbia számára egy nemzetközi beavatkozás ellen.

A jugoszláv vezetés által elkövetett hibák odavezettek, hogy a JSZK fegyveres konfliktusba keveredett a NATO-val, amit aktív szerepet játszani nem hajlandó szövetségesek híján elvesztett. A konfliktus következtében a JSZK, illetve annak utódállama, a Szerb Köztársaság először csupán gyakorlatilag, majd nemzetközi jogilag is elveszítette fennhatóságát Koszovó fölött. A konfliktus további következményei a regnáló jugoszláv és szerb vezetés bukása, az úgynevezett demokratikus hatalomátvétel és a korábbi vezetők ellen az ICTY-on lefolytatott büntetőeljárások lettek.

Ezen folyamatok ugyan kedvezően hatottak a térség biztonsági helyzetére és lehetőséget teremtettek arra, hogy Szerbia rendezze kapcsolatait a Nyugattal, de a kiterjedt fegyveres konfliktus súlyos anyagi és emberi áldozatokat követelt az országtól, és Koszovó elvesztése még sokáig feldolgozatlan nyitott kérdés marad Szerbia számára.

A jugoszláv vezetés azzal követte el a legnagyobb hibát, hogy az ország belügyének tekintette a koszovói albánok függetlenségi törekvéseit, és arra számított, hogy a nemzetközi közösség az önrendelkezési jog tiszteletben tartása helyett a nemzeti szuverenitás nemzetközileg széles körben elfogadott elvét alkalmazza, és nem avatkozik be.

Miután a koszovói albánok erőszakos függetlenségi törekvéseit az állami egység elleni bűncselekménynek minősítette, a jugoszláv vezetés úgy értékelte, hogy a nemzetközi jognak megfelelően alkalmazhat erőszakot területének és szuverenitásának védelme érdekében.

Az állami erőszak alkalmazása során a jugoszláv politikai vezetés igyekezett megtartani a törvényesség látszatát. A valóságban azonban a beavatkozás Szlobodan Milosevics szerb elnök informális hatalmának igénybevételével, sok esetben szervezett bűnözői csoportok felhasználásával és maffiamódszerek alkalmazásával történt.

A katonai művelet célja morálisan szintén erőteljesen megkérdőjelezhető. A politikai vezetés elsődleges célja a koszovói albánok függetlenségi törekvéseinek letörése és a tartomány fölötti fennhatóság megtartása volt. A biztonsági erők alkalmazásának célja a válság kezdeti szakaszában a koszovói albánok függetlenségi törekvéseinek elfojtása volt. A válság eszkalálódásával a katonai cél megváltozott, az már az albánság elűdözése a tartományból és egy szerb többségű Koszovó létrehozása volt. A jugoszláv vezetés ezzel kész helyzet elé akarta állítani a nemzetközi közösséget azt gondolván, hogy ha nincsenek albánok Koszovóban, akkor függetlenségi kérdés sincs.

A műveletben részt vevő rendkívül eltérő hátterű, szervezeti kultúrájú kiképzettségű és felszereltségű erők a nehézségek ellenére sikeresen oldották meg az elébük kitűzött katonai feladatot. (Ez a kijelentés kifejezetten a művelet végrehajtásának eredményére vonatkozik, és nem minősíti annak humanitárius vonatkozásait.) Az eltérő csapatok képesek voltak a megfelelő szintű együttműködésre a közös célmegvalósítása érdekében. A művelet sikerét nemcsak az mutatja, hogy annak befejezésére a koszovói albán fegyveres ellenállás jelentősen visszaszorult a tartományban, hanem az is, hogy a NATO légicsapásai ellenére a jugoszláv katonai és a szerb rendőri erők személyi állománya és mozgatható eszközparkja csekély veszteségeket szenvedett.

Ugyan a közvetlen katonai célt a biztonsági erők elérték és jelentősmértékben sikerült megtisztítaniuk Koszovót az albánoktól, a politikai cél megvalósulása mégis elmaradt. A számítás nem jött be, mert a KFOR bevonulását követően szinte azonnal megkezdődött a menekültek visszatérése, emellett Szerbia elveszítette fennhatóságát a tartomány fölött. Nem mellesleg az eseményekhez kapcsolható Szlobodan Milosevics szerb elnök bukása is.

A történetek jól mutatják annak szükségességét, hogy egy művelet katonai és politikai céljainak megvalósíthatósága összhangban legyen. A biztonsági erők műveletei nem öncélúak, hanem mindig valamilyen politikai cél elérése érdekében kell, hogy történjenek. A koszovói válság esetében hiába hajtottak végre Szerbia szempontjából sikeres műveletet a jugoszlávbiztonsági erők a tartományban, mert a politikai vezetés nem volt képes a katonai sikereket a politikai céljainak megvalósítására felhasználni. Ezen a területen az okozta a problémát a jugoszláv vezetés számára,

hogy rosszul mérte fel a nemzetközi közösség egyes tagjainak álláspontját és azok súlyát.

A nemzetközi közösség számára Koszovó kérdése a térség stabilitása, valamint az egyes államok belpolitikai helyzetére gyakorolt esetleges hatásai szempontjából bírt kiemelt jelentőséggel. A nemzetközi közösség tagjai annak figyelembevételével foglaltak állást a kérdésben, hogy hogyan értékelték a fenti tényezőket a saját helyzetük tekintetében.

A nemzetközi közösség vezető hatalmai egyetértettek abban, hogy a konfliktus megoldásának elsődleges kerete az ENSZ, azon belül is a Biztonsági Tanács kell, hogy legyen. A koszovói válság esetében ez a BT által elfogadott 1244. számú határozatban fogalmazódott meg.

Lényeges különbség a Jugoszlávia által a háború előtt elutasított rambouillet-i megállapodás, illetve az ENSZ BT háború utáni 1244. számú határozata között, hogy az előbbi Koszovó politikai jövőjének rendezésére három éven belül népszavazást helyezett kilátásba, ami a demográfiai viszonyok miatt egyértelműen a tartomány elvesztését jelentette volna Jugoszlávia számára, az utóbbi viszont nemzetközi jogi értelemben meghagyta Jugoszlávia, illetve Szerbia szuverenitását Koszovó felett. Az is lényeges momentum, hogy a koszovói rendezést az ENSZ BT szintjére vitték, ahol Oroszországnak és Kínának vétőjoga van. A határozatban lefektetett elvek közül az önkormányzatiság, illetve Szerbia szuverenitása és területi integritása egymást kizáró tényezők, mivel a Koszovó lakosságának túlnyomó többségét alkotó albánok hallani sem akartak szerb fennhatóságáról, Szerbia viszont nem volt hajlandó lemondani a tartományról. Ezek a tényezők lehetlenné tették a tartomány végső státuszának az érintettek számára elfogadható, nemzetközi jogérvénnyel bíró rendezését.

A politikai megoldások kifutásával a NATO az Amerikai Egyesült Államok vezetésével a válság katonai rendezésébe fogott. A koszovói beavatkozással a nemzetközi közösség négy éven belül másodszor alkalmazott katonai eszközöket Európa biztonsága érdekében a balkánon kialakult erőszakos konfliktus kezelésére.

A 78 napos légi háború ugyan lényeges tovább tartott a tervezettnél, de végül sikerült elérnie a kitűzött politikai célt és megszűntek az erőszakos cselekmények Koszovóban. Katonai szempontból fontos tanulság, hogy a műveletek súlyos károkat

okoztak a jugoszláv gazdasági és közlekedési, sőt katonai infrastruktúrában is, a haderő mobil egységeit azonban a NATO várakozásainál jóval kisebb mértékben gyengítették meg.

Bár a nem szerepelt az előzetesen deklarált célok között – sőt az éppen ellentétes megállapításokat fogalmazott meg –, a művelet egyenes következménye lett, hogy Jugoszlávia elveszítette szuverenitását Koszovó fölött.

A jugoszláv szuverenitás és fennhatóság elvesztésével a nemzetközi közösség feladata lett a központi feladatok ellátásának megszervezése és végrehajtása, amit az UNMIK-on keresztül valósított meg. Mivel a felállítását követően az UNMIK töltötte be az állam szerepét Koszovóban és a jugoszláv közigazgatás teljes mértékig visszavonult a tartományból, az UNMIK-nak a feladat ellátását az alapvető intézmények és adminisztrációs háttér kiépítésével kellett kezdenie.

A kettős helyzet a kezdettől fogva ellentmondást okozott az UNMIK tevékenységében. Az UNMIK rendeltetése nem az önálló Koszovó megteremtése volt, hanem a Jugoszláv Szövetségi Köztársaságon belüli széleskörű autonómia demokratikus biztosítása. A koszovói albánok a függetlenség iránti eltökéltsége, illetve az intézményeknek a jugoszláv államtól független kiépítése azonban a függetlenség előkészítéseként hatott.

Az UNMIK tevékenysége megteremtette a demokratikus állam kialakításának feltételeit és sikeresen kiépítette az annak működtetéséhez szükséges intézményeket, illetve megteremtette az államigazgatás és az önkormányzat személyi feltételeit. Ezen túlmenően azonban a teljesen önálló funkcionalitás kiépítésével, az ENSZ BT 1244-es határozatával ellentétesen egyre távolabb juttatta Koszovót a Jugoszláv Szövetségi Köztársaságon belüli státusától.

Az UNMIK tevékenységét a biztonsági helyzet garantálása útján a KFOR feladata volt támogatni. A KFOR, fennállása óta sikerrel teljesítette az ehhez kapcsolódó feladatokat. Megszűnt a katonai erőszak a koszovói albánok és a szerbek között, létrejött a biztonságos környezet és a közrend, az UCK-t leszerelték, a nemzetközi humanitárius tevékenység és a nemzetközi polgári jelenlét tevékenysége zavartalan. A KFOR sikeresen teljesítette a TMK leépítésével és a FSK kialakításával kapcsola-

tos feladatait is, valamint jelenleg is aktívan részt vesz a FSK felkészítésében az önálló haderőre háruló feladatok ellátására.

A KFOR jelenlétének azonban olyan következménye is volt, ami nem szerepelt az eredetileg deklarált célkitűzésekben, valójában pontosan ellentétes volt azzal. A KFOR működésének egyik alapja az ENSZ BT 1244-es határozata, ami elismeri az akkori Jugoszláv Szövetségi Köztársaság (JSZK) területi integritását és széles körű autonómiát vizionál Koszovó számára.

A valóságban a nemzetközi közösség átvette a katonai és politikai ellenőrzést Koszovóban, ami megszüntette a JSZK fennhatóságát a tartomány fölött. A KFOR, a vonatkozó egyezményeknek megfelelően katonai erővel segített ezen állapot fenntartásában, ami a Szerbiától független koszovói intézményrendszer kiépítésével végül elvezetett Koszovó függetlenségének egyoldalú kikiáltásához.

A nemzetközi közösség a KFOR és az UNMIK tevékenysége ellenére azonban nem foglalt egységes állást a koszovói konfliktus, illetve az annak lezárását követő státuszrendezés folyamatában. Az egyes államok saját kül- és belpolitikai érdekeiknek megfelelően kezelték a kérdést és foglaltak állást. Az egyes államok az elfoglalt álláspontjuk alapján három kategóriába sorolhatók.

A nemzetközi közösség beavatkozása a válság kialakulásának, illetve rendezésének folyamán egyaránt a stabilitás megteremtésére irányult. Egyes vezető hatalmak (az Amerikai Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Németország és Franciaország) a tartomány függetlenségét támogatták, mert kisebb veszélyt láttak annak Szerbiától való elszakadásában, mint az ország területi integritásának fenntartásában, illetve a megoldást egyedi esetnek tekintették. Más hatalmak (Oroszország, Kína, India, Spanyolország) a saját országukban, illetve érdekszférájukban megjelenő káros precedenstől tartva elleneztek Koszovó teljes önállósodását. A harmadik csoportba azok az országok tartoztak, amelyeknek nem fűződik semmilyen közvetlen érdekük a válság rendezésének módjához, ezért nem foglaltak állást az ügyben, vagy álláspontjukat egy számukra fontos állam nyomásgyakorlásának hatására alakították ki.

A függetlenség kikiáltása óta eltelt időben nem közeledtek jelentősen a szerbek és a koszovói albánok, valamint az őket támogató országok álláspontjai a

kérdésben. Nem egyértelmű az sem, hogy Koszovó önállósodása teremtett-e olyan precedenst, ami károsan befolyásolná más válságkörzetek stabilitását. Érdekes módon a legjelentősebb hasonló esetek Oroszország részvételével történtek, amikor Moszkva elismerte a szakadár Dél-Oszétia és Abházia függetlenségét, illetve egy népszavazás következményeként elcsatolta a Krím félszigetet Ukrajnától.

A státusrendezés folyamán minden fél hangsúlyozta, hogy az semmilyen formában nem tekinthető precedensértékűnek más válságok rendezése során. Ezt az álláspontot Oroszország akkor is fenntartotta, amikor a fenti nemzetközi jogi aktusok bekövetkeztek. Ezekből az eseményekből az a következtetés vonható le, hogy az egyes államok magatartását nem változtatta meg a koszovói válság rendeződésének adott módja. Bár lehetséges, hogy a koszovói válságrendezés „ihletet” adhat számukra a saját hatalmi szférájukban kialakult helyzetek kezelésére, de óvakodnak attól, hogy hivatkozási alapnak tekintsék a koszovói megoldást.

A koszovói albán vezetés arra építette a függetlenség egyoldalú kikiáltását, hogy az UNMIK és a KFOR jelenléte megszüntette Szerbia fennhatóságát Koszovó fölött. Az, hogy a szerb hatóságok, a Koszovóból való kivonuláskor magukkal vittek, vagy megsemmisítettek minden olyan dokumentumot, ami az adminisztráció működtetéséhez kellett szintén azt segítette elő, hogy Koszovóban teljesen új, Szerbiától független közigazgatás épüljön ki.

A nemzetközi közösség támogatása mellett Szerbiával folytatott státustárgyalások folyamán a koszovói vezetés, szintén a nemzetközi közösség támogatása mellett folyamatosan dolgozott a nyugati demokratikus értékrendszernek megfelelő jogalkotás és intézményrendszer kiépítésén. Ennek során az UNMIK folyamatosan adta át a különböző államigazgatási jogköröket a koszovói hatóságoknak, amelynek során a nemzetközi szervezet jogköre végrehajtóról felügyeletire, majd tanácsadóra változott.

A koszovói albán vezetés arra számított, hogy az ilyen módon kiépített *de facto* függetlenséget képes lesz majd *de jure* állapotá alakítani. A koszovói átmeneti kormány lépéseit folyamatosan egyeztetette a nemzetközi közösség számára jóindulatú részével, különösen az Amerikai Egyesült Államokkal.

A függetlenség egyoldalú kikiáltására akkor került sor, amikor a belső intézményrendszer állapota a nyugati mércével minimálisan alkalmassá vált az önálló kormányzás megkezdésére.

Szerbia az ENSZ BT 1244. számú határozata alapján úgy gondolta, hogy Koszovó továbbra is a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság, illetve annak jogutódja, Szerbia része. Belgrád az igaza teljes tudatában, magabiztosan adta be a függetlenség egyoldalú kikiáltását megkérdőjelező keresetét.

A hágai Nemzetközi Bíróság döntése kellemetlen meglepetésként érte Szerbiát. Az ítélet ugyan nem kötelező érvényű, azonban jelentősen korlátozta Szerbia mozgásterét és erősítette Koszovó pozícióját.

A világpolitika vezető hatalmai saját érdekeiknek megfelelően fogadták a döntést. Ennek megfelelően támogatták, elutasították, vagy várakozó álláspontra helyezkedtek. A döntéssel kapcsolatos nemzetközi jelzések azt mutatják, hogy az egyes országok ugyan saját érdekeik érvényesítése során egyedi esetekben használhatják a döntést igazuk bizonyítására, de egyik állam sem kész a döntés univerzális jellegének támogatására.

Koszovó függetlenségének kinyilvánítása és a hágai Nemzetközi Bíróság vonatkozó döntése élénk vitát generált arról, hogy az aktus precedensül szolgálhat-e más válságkörzetek, illetve etnikai kisebbségek számára, és bátoríthat-e újabb szeparatista mozgalmakat vitatott területek függetlenségének kikiáltására.

A tartomány függetlenné válásának első hatásai és azok veszélyessége már jóval a függetlenség kikiáltását megelőzően megmutatkoztak Koszovó közvetlen környezetében. Miután a KFOR bevonulása miatt a környezet biztonságossá vált az albánok számára Koszovóban, vezetőik azonnal megkezdték az általuk korábban lefolytatott „felszabadító háború” exportját a szomszédos, albánok által lakott területekre. A módszer nem változott. Terrorista akciókkal arra kényszerítik a terület fölött fennhatóságot gyakorló államot, hogy biztonsági erőivel erélyesen – lehetőleg túlzott erővel – lépjen fel a támadások ellen és a kialakult humanitárius katasztrófa következtében a nemzetközi közösség beavatkozását lehet kérni, ami az adott állam szuverenitásának elvesztését okozza a kérdéses terület fölött.

Ennek jegyében 2000-ben harcok lángoltak fel a Koszovó keleti határán túl, Szerbiában elterülő Presevo-völgyben, amelyek 2001-ben átterjedtek Macedónia nyugati és északkeleti területeire. A próbálkozás mindkét területen kudarcba fulladt. Szerbiában a honi biztonsági erők a KFOR támogatásával sikeresen kezelték a helyzetet, míg Macedóniában a helyi haderő és a belügyi csapatok erőfeszítéseit a NATO is közvetlenül támogatta a rend helyreállítása érdekében. 2002-re mindkét területen stabilizálódott a helyzet és az ott élő albán nemzeti kisebbség lassú integrációs folyamatba kezdett.

Koszovó tágabb környezetében az Európai Unióban, illetve annak tagországában eltérő annak megítélése, hogy szolgálhat-e precedensként a tartomány függetlenné válása. Gazdag és válságoktól terhes történelme következtében az Európai Unió sok országában figyelhetők meg a nemzetiségi ellentét különböző fokozatai. Csak a legfontosabbakat említve Belgiumban a vallon-flamand ellentét, Cipruson és Görögországban a török-görög szembenállás, az Egyesült Királyságban az észak-ír probléma, Észtszországban az orosz népesség, Romániában és Szlovákiában a magyar kisebbség, Spanyolországban pedig a baszkok. Ezen tagállamok kormányai eltérően ítélik meg a Koszovó függetlensége kapcsán felmerülő kockázatokat, amiből következtetni lehet arra, hogyan viszonyulnak ahhoz.

Belgium, az Egyesül Királyság és Olaszország is elismerte Koszovó függetlenségét, ami feltehetőleg azt jelzi, hogy a fenti államok vezetői nem tartják reális fenyegetésnek a koszovói példa elterjedését.

Ciprus, Görögország, Románia, Spanyolország, és Szlovákia nem ismerték el eddig Koszovó függetlenségét, mert attól tartanak, hogy az a területükön meglévő nemzetiségi alapú ellentétek elmérgesedéséhez vezethet, vagy a nemzeti kisebbségeik túlzott követeléseket támaszthatnak miatta.

A Koszovó függetlenségének kikiáltása óta eltelt idő azt mutatja, hogy ezek a félelmek megalapozatlanok. Egyetlen európai országban sem erősödtek meg a szeparatista mozgalmak, egy esetleges fegyveres szembenállásnak pedig még a lehetősége is elhanyagolható.

Még távolabb kitekintve a világ számos országában léteznek olyan etnikai kisebbségek, amelyek hosszabb rövidebb ideje törekednek valamiféle függetlenség

elérésére. A nagyhatalmak közül kiemelkedik a Koszovó függetlenségét ellenző Oroszország és Kína, illetve meg kell említeni a mintegy öt ország területén szétszórt kurd kisebbséget is. Tény azonban, hogy mindeddig egyetlen szakadár csoport sem tudott a koszovói példára hivatkozva sikereket elérni. Jó példa erre a kurdok helyzete, akik a második öbölháború során és azt követően igyekeztek kihasználni a zavaros helyzetet és megszerezni az Amerikai Egyesült Államok támogatását egy független Kurdisztán megalakításához. Ez azonban nem esett egybe az ország érdekeivel. Az Amerikai Egyesült Államok a szövetségesei miatt, valamint a térség stabilitásának megőrzése érdekében határozottan elzárkózott a kurdok kérésének teljesítésétől, ami így nem lehetett sikeres.

Van azonban két kivétel, bár mindkettő különlegesnek számít egy fontos szempontból. Ugyan minden érintett fél tagadja egy esetleges összefüggés meglétét, mégis erre utal, hogy Koszovó függetlenségének kikiáltását követően mindössze fél éven belül gyors egymásutánban két szakadár terület is (Abházia és Dél-Oszétia) hasonló lépésre szánta el magát Grúziában. A két eset különlegessége abban rejlik, hogy mindkét terület kizárólag Oroszország hathatós támogatásával tehette meg ezt a lépést és a támogatás ellenére függetlenségüket Oroszországon kívül csupán annak néhány szoros, de nem túl jelentős szövetségese ismerte el.²⁰⁵

A közelmúltban, Ukrajnában zajló események sem állnak távol a kérdéstől. A Krím félsziget függetlenedése, illetve a kelet-ukrajnai, főképpen orosz nemzetiség által lakott területek helyzete is mutat hasonlóságot Koszovó függetlenedéséhez. Oroszország ugyan nem vont nyílt párhuzamot a Krím félsziget és Koszovó közé, a Moszkva által végrehajtott politikai folyamat azonban sok tekintetben emlékeztet a koszovói eseményekre.

A kérdésben határozott véleményt fogalmazott meg Richard Falk amerikai szakértő, aki nem lát szignifikáns hasonlóságot az ügyben Koszovó és a Krím között.²⁰⁶ Koszovó bizonyos értelemben veszélyes precedens és a nemzetközi jog meg-

---

²⁰⁵ Abházia esetében Nauru, Nicaragua, Tuvalu, Vanuatu és Venezuela, illetve Dél-Oszétia, Hegyi-Karabah és a Dnyeszteren Túli Köztársaság, Dél-Oszétia esetében Nauru, Nicaragua, Tuvalu és Venezuela, illetve Abházia, a Dnyeszteren Túli Köztársaság és Hegyi-Karabah ismerte el.

²⁰⁶ Američki Stručnjak: Zašto Kosmet i Krim nisu isto? Srebrenica povod za otimanje Kosmeta <https://www.intermagazin.rs/americki-strucnjak-zasto-kosmet-i-krim-nisu-isto-srebrenica-povod-za-otimanje-kosmeta/> Letöltés ideje: 2019. május 25.

sértése volt, de az emberi jogok és az állami szuverenitás súlyos megsértése közötti kapcsolat az egyik olyan terület, ahol a nemzetközi jog nem működik legjobban.

Mindkét esetben fennáll, hogy az ország részének vágya legyen az önrendelkezésre való törekvés szétválasztására, de a tényállás ebben a két helyen egészen más. Mindkét eset eredeti és eltérő kontextusban jelenik meg. Nincs olyan általános szabály, amely meghatározza az egyes konkrét helyzetek kimenetelét.

A nemzetközi jog nem mindenütt működik egyöntetű hatékonysággal. A súlyos emberi jogi kérdések és az állami szuverenitás ilyen problémás terület, mert egyes helyzetek megítélése a nemzetközi közösség álláspontjától függ, ami maga is megosztott lehet az egyes országok érdekei miatt.

A kérdés az, hogy ez a precedens mennyire érintette mindezeket az eseteket, és ez részben pszichológiai, részben politikai kérdés. A Krímben történtek kritikussai a koszovói precedensre mutatnak, azok, akik jóváhagyják, elkerülik azt. A precedens használata politikai befolyás kérdése.

Nem lehet arra számítani, hogy egy geopolitikai szereplő, például az Amerikai Egyesült Államok konzisztens álláspontot képvisel különböző kérdésekben. A nemzetközi jog alapján az államok egyenlők, de a valóságban a geopolitikai helyzet, illetve az egyes államok eltérő hatalmi pozíciója miatt egyenlőtlen áll fenn. Ebből adódóan elkerülhetetlen a kettős mérce alkalmazása.

Ebből a rövid és távolról sem teljes felsorolásból is látszik, hogy Európában és a világon nagy számban vannak olyan felszínen lévő vagy rejtett etnikai konfliktusok, amelyekben az elszakadni vágyó csoportok precedensként hivatkozhatnak Koszovó függetlenségének egyoldalú kikiáltására. Ennek a kérdés kapcsán azonban le kell szögezni, hogy a hágai Nemzetközi Bíróság ítélete az ENSZ-t és annak tagállamait sem kötelezi semmilyen irányú cselekvésre. A döntés nem kötelező érvényű (non-binding) a jövőre vonatkozóan, ráadásul nem is azt mondja ki, hogy legális volt az elszakadás, hanem csupán azt, hogy annak deklarációja nem sértette a nemzetközi jogot. Így tehát nem szolgálhat igazi precedensként más kisebbségek számára. Philip J. Crowley, az Amerikai Egyesült Államok akkori külügyi szóvivője nyíltan fogal-

mazott²⁰⁷, amikor azt mondta, a döntés kifejezetten Koszovóra és helyzetére vonatkozott, nem alkalmazható egy az egyben a későbbiekben más szakadár törekvésekre.

Más érzékeny területek separatista vezetői vélhetőleg tisztában vannak azzal a ténnyel, hogy bár saját helyzetük első ránézésre analógiát mutathat Koszovóéval, mégis jelentős különbségek tapasztalhatók, amelyek közül kiemelkedik a kérdéses területen meghatározó jelentőségű nagyhatalom támogatása. A függetlenség nemzetközi támogatottságának alapja általában politikai és nem jogi eredetű. Az egyes etnikai csoportok függetlenségi törekvéseinek megvalósítása nagyban függ a nemzetközi közösség álláspontjától, és kiemelten egy vagy több nagyhatalom támogatásától. Ennek hiánya jelentősen csökkenti a siker reményét és ezáltal a „Koszovó-precedens” veszélyességét. Összességében ki lehet jelteni, hogy Koszovó függetlenségének kikiáltása nem változtatta meg alapvetően az államok keletkezésének folyamatát és a továbbiakban sem kell számítani más csoportok szakadár törekvéseinek Koszovó státusa miatti megerősödésére.

17.2. Új tudományos eredmények

A disszertáció elkészítése során elért új tudományos eredmények az alábbiak szerint foglalhatók össze:

1. A volt Jugoszlávia különböző tagállamaiban élő albánok ugyanahhoz a kultúrkörhöz tartoznak, hasonló értékek mentén politizálnak és hasonlóan viszonyulnak az érdekvérvényesítéshez. A kutatásaim során bebizonyosodott, hogy a három volt jugoszláv tagköztársaságban (Macedóniában, Montenegróban és Szerbiában) lezajlott folyamatok különbözősége a többségi nemzeti vezetés eltérő reakcióinak, valamint a nemzetközi közösség eltérő támogatásának, illetve útmutatásának volt a következménye.
2. Koszovó függetlenségét három szorosan összefüggő tényező segítette elő: egyrészt a szerb többségi nemzetet képviselő belgrádi politika, amely – mivel nem

---

²⁰⁷ Fears of global separatism after UN court rules Kosovo's independence declaration <https://www.mercurynews.com/2010/07/23/after-un-court-ruling-fears-of-global-separatism/> Letöltés ideje: 2019. május 25.

volt képes kezelni és kielégíteni a koszovói albánok önrendelkezési törekvéseit – a nemzetközi biztonságot fenyegető válsággá eszkalálta a koszovói helyzetet; másrészt a nemzetközi közösség meghatározó nagyhatalmainak magatartása, akik előbb a nemzetközi beavatkozás mellett döntöttek a konfliktusos helyzet megoldásának érdekében, később pedig – konszenzussal – a nemzetközi intézményekre (ENSZ, NATO, EU) bízták Koszovó politikai normalizálását; harmadrészt a koszovói társadalmon és politikai vezetésen, akik az 1999 utáni csaknem két évtizedet a koszovói függetlenség nemzetközi politikai elfogadtatására használták fel.

3. Koszovó önállósága és függetlenedése tekinthető ugyan precedensnek, de kizárólag olyan helyzetekben, amikor korábban említett három szorosan összefüggő tényező fennáll. Vagyis: 1. ha többségi nemzet olyannyira nem képes kezelni a függetlenedni vágyó nemzeti és etnikai csoportok törekvéseit, hogy az a nemzetközi biztonságot fenyegető válsággá válik; 2. ha meghatározó nagyhatalmak a válság megoldása mellett döntenek és a nemzetközi intézményekre bízzák a válság felszámolását és a normalizálást; 3. ha az adott nemzeti és etnikai csoport képes meggyőzni és politikai értelemben elfogadtatni függetlenségi törekvéseit a nemzetközi közösség meghatározó többségével. Bármely említett tényező hiánya esetén a függetlenség nemzetközi elfogadtatásának minimális az esélye, a koszovói függetlenség precedens értéklére való hivatkozás pedig hamis
4. A szeparatista törekvések kezelésének elsődleges és legjobb – bár nem kizárólagos – módja az etnikai alapú konfliktusok megelőzése, s ennek érdekében nagy hangsúlyt kell fektetni annak megértetésére és gyakorlati megvalósítására, hogy a többségi nemzetnek kifizetődőbb engedményeket tenni a kisebbségek önrendelkezési törekvései kapcsán, mint egy esetleges területvesztést eredményező fegyveres konfliktusba sodródnia. Fontos azonban hangsúlyozni azt is, hogy az etnikai alapú fegyveres konfliktusok önmagukban nem vezetnek függetlenséghez, hiszen a területvesztés megvalósulhat olyan nyílt vagy burkolt nagyhatalmi annexióval is, melyet nem ismer el a nemzetközi közösség.

17.3. *Ajánlások az értekezés felhasználására és további kutatásra*

Álláspontom szerint az általam végzett munka jól rávilágít a Földön nagy számban jelen lévő etnikai alapú politikai és fegyveres konfliktusok kezelésének esetleges hatékony lehetőségeire. A többségi nemzetek vezetőinek javasolt fontolóra venni a vitás kérdések tárgyalásos megoldását, hiszen ez sok esetben jelentheti egy hosszú és kétséges kimenetelű erőszakos konfliktus elkerülését. Másik oldalról tekintve viszont a dolgozatban erőteljes figyelmeztetés fogalmazódik meg a függetlenségre vágyó csoportok felé, hogy ambíciószintjüket a globális és regionális politikai környezet által diktált realitásokhoz és nem a – sok esetben túlfűtött – vágyaikhoz kell igazítani.

Ezen túlmenően remélem, hogy munkám inspirálóan hat kutatótársaimra és eredményeimre támaszkodva további munkát fektetnek az etnikai alapú konfliktusok hátterének, kialakulásának, kibontakozásának és hatékony, valamint tartós megoldásának kutatásába.

Véleményem szerint további kutatást érdemel, hogy a koszovói válság alakulásában mennyire volt jelentős a térség történelmi, társadalmi, kulturális és vallási háttere, illetve a válság során kiemelkedő szerepet játszó vezetők személyisége. Az ebből adódó kutatási eredmények felhasználhatók lehetnek arra, hogy meghatározzák, hogy eltérő környezetben és más vezetők részvételével milyen különbségek várhatók egy esetleges válság lefolyásában.

18. ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra Koszovó és közvetlen környezete	8
2. ábra A balkáni térség benépesülése.....	21
3. ábra A Balkán-félsziget a Római Birodalom idején.....	22
4. ábra A Római Birodalom kettészakadása.....	23
5. ábra A népvándorlás kora.....	24
6. ábra A szlávok betelepülése	25
7. ábra A frank és a bolgár hódítás, a magyarok megjelenése	26
8. ábra A Szerb Királyság kialakulása és megerősödése	27
9. ábra Az albán állam megjelenése	28
10. ábra A Szerb Birodalom legnagyobb kiterjedése	29
11. ábra Az oszmánok megjelenése a Balkánon	30
12. ábra Szerbia oszmán meghódítása.....	31
13. ábra A szerbek elvándorlása.....	32
14. ábra A szerb függetlenség visszaszerzése	33
15. ábra A balkáni háborúk következményei	34
16. ábra A délszláv állam megalakulása	35
17. ábra A II. világháború	36
18. ábra A Tito-korszak kezdete.....	37
19. ábra A titói konszolidáció	38
20. ábra A legszélesebb autonómia korszaka.....	39
21. ábra A milosevicsi visszarendeződés	40
22. ábra A koszovói albánok függetlenségi törekvéseinek megerősödése.....	41
23. ábra A KFOR bevonulása Koszovóba.....	42

24. ábra Ibrahim Rugova	46
25 Hashim Thaci	47
26 Ramush Haradinaj	49
27 Agim Ceku	50
28 Szlobodan Milosevics	51
29 Dragoljub Ojdanic vezérezredes	53
30. ábra Vlasztimir Djordzsevics	54
31. ábra Bill Clinton	55
32. ábra Javier Solana.....	56
33. ábra Richard Holbrooke	57
34. ábra Kai Eide	59
35. ábra Martti Ahtisaari	60
36. ábra Viktor Csernomirgyin.....	62
37. ábra Wesley Clark vezérezredes	64
38. ábra Sir Michael Jackson vezérezredes	66
39. ábra A Trepca művek bányászainak sztrájkja 1989-ben.....	70
40. ábra Ibrahim Rugova az 1990-es évek elején.....	71
41. ábra Az UCK címere	72
42. ábra Adem Jashari háza ma nemzeti emlékhely Koszovóban.....	74
43. ábra Fontosabb cselekmények helyszínei és az UCK tevékenységi területe	76
44. ábra A koszovói albán delegáció a rambouillet-i Koszovó-konferencián	79
45. ábra Szlobodan Milosevics szerb elnök beszédet mond 1989. június 28-án Kosovo Poljén	86
46. ábra Szlobodan Milosevics jugoszláv elnök találkozója Borisz Jelcin orosz elnökkel	89

47. ábra Szlobodan Milosevics jugoszláv elnök és Richard Holbrooke, az Amerikai Egyesült Államok elnökének balkáni különmegbízottja tárgyalásai Belgrádban	91
48. ábra A rambouillet-i Koszovó-konferencia.....	93
49. ábra A jugoszláv Védelmi Minisztérium címere.....	98
50. ábra A szerb Belügyminisztérium címere	99
51. ábra A Különleges Rendőri Erők címere	100
52. ábra A Különleges Antiterrorista Kötelék címere.....	101
53. ábra A Skorpiók félkatonai alakulat címere.....	103
54. ábra Az Arkan Tigrisei címere	104
55. ábra Nebojsza Pavkovics vezérezredes (jobbra) a VJ 3. Hadsereg és Vladimir Lazarevics altábornagy (balra) a Pristinai Hadtest parancsnoka a VJ koszovói műveletei közben	108
56. ábra A „Patkó hadművelet”)	110
57. ábra A Jugoszláv Szövetségi Köztársaságot ért bombatámadások célpontjai a ledobott bombák arányában.....	125
58. ábra A VJ által az „Allied Force” művelet során alkalmazott megtévesztő célok	126
59. ábra Az UNMIK címere	130
60. ábra A KFOR címere.....	137
61. ábra A jugoszláv biztonsági erők kivonása Koszovóból.....	138
62. ábra A „Joint Guardian” művelet	140
63. ábra A KFOR eredeti felépítése	143
64. ábra A KFOR jelenlegi (2019-es) felépítése	146
65. ábra A Nyugat-balkán Európai Unió integrációja	167
66. ábra A koszovói parlament a függetlenség kikiáltásakor.....	177
67. ábra A Koszovó függetlenségét elismerő államok térképe	178

19. FELHASZNÁLT IRODALOM

19.1. Nyomtatásban megjelent források

Davide Rodogno:

Fascism's European Empire: Italian Occupation During the Second World War
Cambridge University Press, 2006.

ISBN 0521845157

Howard Clark:

Civil Resistance in Kosovo,
Pluto Press, London, 2000,

ISBN 0 7453 1574 7

Bahri Cani és Cvijetin Mijatovics:

Kosmet ili Kosova.

NEA, Belgrád 1996

Armend R. Bekaj:

The KLA and the Kosovo War,
Berghof Transition Series Berlin 2010.

ISBN 978 3 941514 02 7

Nebojsa Csovics:

On a difficult path.

Cigoja stampa, Belgrád 2005.

ISBN 86-7558-312-5

Predrag Szimics:

Put u Rambuje: kosovska kriza, 1995-2000,

NEA, Belgrád 2000

ISBN 8672040279

Hansjörg Eiff:

Zum Problem des Kosovo-Status.

Zentrum für Europäische Integrationsforschung, Bonn, 2005

ISBN 3936183449

Magyar István:

A koszovói válságkezelés katonai tapasztalatai

in Hadtudomány X évfolyam 2. Szám 2000.

Bimbó József:

A NATO Jugoszlávia elleni légi tevékenysége

in Hadtudomány X évfolyam 2. Szám 2000.

Ustav Socijalističke republike srbije sa ustavnim amandmanima I-XLIX i registrom pojmovâ,

Belgrád, 1989

Zakon o odbrani SRJ,

Službeni list SRJ, Belgrád, 1995

Jarat Chopra:

Peace Maintenance: The Evolution of International Political Economy

Routledge, London, 1998

ISBN 9781138978041

Ralph Wilde:

From Danzig to East Timor and Beyond: the Role of International Territorial Administration

in American Journal of International Law Vol. 95

Cambridge University Press 2001

Richard Caplan:

A new trusteeship

Oxford University Press 2014

Simon Chesterman:

You, The People: The United Nations, Transitional Administration, and State-Building

International Peace Academy, 2003

Vida Csaba: A regionális biztonsági komplexum elmélete és alkalmazása Közép-Európára.

In: Hadtudomány, XVII. évfolyam 1. szám, 2007.

ISSN 1215-4121

Barry Buzan:

Regional Security Complex Theory in the Post-Cold War World.

In: Theories of new regionalism: a Palgrave reader.

Palgrave Macmillan, 2003

Barry Buzan – Ole Waever:

Regions and Powers: The Structure of International Security.

Cambridge University Press, Cambridge, 2003.

ISBN 0521891116

Barry Buzan – Ole Waever – Jaap de Wilde:

Security: A New Framework for Analysis.

Lynne Rienner Publishers, London, 1998.

ISBN 1555877842

David A. Lake – Patrick M. Morgan:

Regional Orders: Building Security in a New World.

Pennsylvania State University Press, 1997.

ISBN 027101704X

Juhász József: Volt egyszer egy Jugoszlávia: A délszláv állam története.

Aula Kiadó, Budapest, 1999.

ISBN 9639215511

Szilágyi Imre: Az önálló és demokratikus Szlovénia létrejötte.
Teleki László Alapítvány, Budapest, 1998.
ISBN 9630493667

James Ker-Lindsay:

Explaining Serbia's decision to go to the ICJ

In: Marko Milanovic és Michael Wood (szerk.): The Law and Politics of the Kosovo Advisory Opinion

Oxford University Press, Oxford, 2015

ISBN 9780198717515

Juhász József – Magyar István – Tálás Péter – Valki László:

Koszovó: Egy válság anatómiája.

Osiris Kiadó, Budapest, 2000.

ISBN 9633798493

Németh András, Dr. Tóth László:

Halálos Tavasz a Balkánon.

Budapest: Korona Kiadó Kft. 1999.

ISBN 9639191337

Ördögh Tibor:

A Balkán geopolitikai szerepe. In: Térátlépések. pp. 265-280.

Pannon Egyetem Modern Filológiai és Társadalomtudományi Kar, Veszprém, 2015

ISBN 9789633960790

Szternák György:

A koszovói megoldás, mint a válságkezelés új fejezete.

In KAPU 1999/6-7. sz. 37–46. p.

Matus János: A jövő árnyéka.

Nemzetközi hatások biztonságunkra és jólétünkre.

Pesti Csoport Kft., Budapest, 2005.

ISBN 9632199715

Bridging Kosovo's Mitrovica Divide.
International Crisis Group Report No. 165, 2005,

Tim Judah:
Kosovo: War and Revenge.
Yale University Press, 2002

Tim Judah:
The Serbs: history, myth and destruction of Yugoslavia.
Yale University Press, 2000

Dusan T. Batakovic:
The Kosovo Chronicles,
Plato Books, Belgrade 1992.
ISBN86-447-0006-5

Florian Bieber, and Zidas Daskalovski:
Understanding the War in Kosovo
In Nationalities Papers, Vol.32 (No.2).
ISSN 0090-5992

Ian King, and With Mason:
Peace at any Price: How the World Failed Kosovo
Cornell University Press, 2006

Blerim Reka:
UNMIK as an international governance in post-war Kosova: NATO's Intervention,
UN Administration and Kosovar Aspirations,
Logos-A, Skopje, 2003

Alexandros Yannis:
Kosovo under international administration
In.: Survival, No. 2, 2001

Alexandros Mallias:

Kosovo after the Hague.

In: ELIAMEP Thesis, 6/2010.

Hellenic foundation for european & foreign policy

Diana Manolache, Ciprian Chis:

NATO Bombing In The Former Republic Of Yugoslavia

International Conference Of Scientific Paper

AFASES Brasov 2015

Rasmus Tenbergen:

Der kosovo-Krieg: Eine gerechte Intervetion?:

ILD-Verlag, Bonn, 2000

ISBN 383112969X

19.2. Interneten elérhető források

Conference on Security and Co-operation in Europe,

Final Act, Helsinki, 1975

<https://www.osce.org/helsinki-final-act?download=true>

Allain Pellet:

The Opinions of the Badinter Arbitration Committee:

A Second Breath for the Self-Determination of Peoples, 1992

<http://ejil.org/pdfs/3/1/1175.pdf>

Nacionalni sastav stanovništva SFR Jugoslavije,

Savezni zavod za statistiku, Belgrád, 1994

<http://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/G1981/Pdf/G19814001.pdf>

Ustav Socialisticke Federativne Republike Jugoslavije,

Belgrád 1974

[http://hr.wikisource.org/wiki/Ustav_Socijalisti%C4%8Dke_Federativne_Republike_Jugoslavije_\(1974\)](http://hr.wikisource.org/wiki/Ustav_Socijalisti%C4%8Dke_Federativne_Republike_Jugoslavije_(1974))

Ustav Federativne Narodne Republike Jugoslavije, 1946

http://www.arhivju.gov.rs/active/sr-la-tin/home/glavna_navigacija/leksikon_jugoslavije/konstitutivni_akti_jugoslavije/ustav_fnrj.html

UNSCR 1199,

1998

<http://unscr.com/en/resolutions/1199>

German Foreign Office report on Kosovo, 1998,

http://balkania.tripod.com/resources/history/gfo_report.html

Bill Van:

The Holbrooke-Milosevic agreement on Kosovo, 1998

<https://www.wsws.org/en/articles/1998/10/koso-o20.html>

Handbook on United Nations Multidimensional Peacekeeping Operations

https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/peacekeeping-handbook_un_dec2003_0.pdf

UNMIK Regulation No 1 On The Authority Of The Interim Administration In Kosovo

Pristina, 1999

http://www.unmikonline.org/regulations/1999/re99_01.pdf

Kai Eide:

A comprehensive review of the situation in Kosovo

2005

<https://www.fehe.org/index.php?id=473>

Martti Ahtisaari:

The comprehensive proposal for Kosovo status settlement

2007

<http://www.unosek.org/unosek/en/statusproposal.html>

Military Technical Agreement

1999

<http://www.nato.int/kosovo/docu/a990609a.htm>

Yugoslav Government War Crimes in Racak

Human Rights Watch Report

Hrw.org 1998

<https://www.hrw.org/legacy/campaigns/kosovo98/racak.shtml>

United States Information Agency:

Report Of The Eu Forensic Expert Team On The Racak Incident, 1998

<https://phdn.org/archives/www.ess.uwe.ac.uk/Kosovo/Kosovo-Massacres2.htm>

Memorandum Srpske Akademije Nauka i Umetnosti

Belgrád, 1986

<http://www.helsinki.org.rs/serbian/doc/memorandum%20sanu.pdf>

Kakia Sofianopoulou:

The failure of regional development policies in Former Yugoslavia

University of Thessaly

<http://www.sre.wu-wien.ac.at/ersa/ersaconfs/ersa06/papers/604.pdf>

Kosovo profile – Timeline,

<https://www.bbc.com/news/world-europe-18331273>

Under Orders: War Crimes in Kosovo,

Human Rights Watch report, 2001

<https://www.hrw.org/legacy/reports/2001/kosovo/undword-03.htm>

NATO's role in relation to the conflict in Kosovo

<http://www.nato.int/kosovo/history.htm>

Rambouillet Accord, Interim Agreement for Peace and Self-Government in Kosovo,

Paris, 1999

https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/990123_RambouilletAccord.pdf

The Kosovo refugee crisis,

An independent evaluation of UNHCR's emergency preparedness and response,
2000,

<https://www.unhcr.org/3ba0bbeb4.pdf>

UNSCR 1244,

1999

<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/172/89/PDF/N9917289.pdf?OpenElement>

Operation Cobalt Flash,

globalsecurity.org

http://www.globalsecurity.org/military/ops/cobalt_flash.htm

Kosovo Air Campaign, nato.int,

https://www.nato.int/cps/ic/natohq/topics_49602.htm

Srbija obilježila 20 godina od početka NATO udara,

balkans.aljazeera.net,

<http://balkans.aljazeera.net/vijesti/srbija-obiljezila-20-godina-od-pocetka-nato-udara>

International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia:

Public Judgement With Confidential Annex, Case No. IT-05-87/1-T

2011

http://www.icty.org/x/cases/djordjevic/tjug/en/110223_djordjevic_judgt_en.pdf

Participation of the Republic of Serbia in the Partnership for Peace Programme

<http://www.mfa.gov.rs/en/foreign-policy/security-issues/partnership-for-peace-programme>

Failure to Protect

Anti-Minority Violence in Kosovo,

Human Rights Watch Report 2004

<https://www.hrw.org/report/2004/07/25/failure-protect/anti-minority-violence-kosovo-march-2004>

Guiding principles of the Contact Group for a settlement of the status of Kosovo
2005

https://www.esiweb.org/pdf/kosovo_Contact%20Group%20-%20Ten%20Guiding%20principles%20for%20Ahtisaari.pdf

Backing Request By Serbia, General Assembly Decides To Seek International Court Of Justice Ruling On Legality Of Kosovo's Independence

<https://www.un.org/press/en/2008/ga10764.doc.html>

Accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo, Overview of the case

IJC advisory opinions proceedings

<https://www.icj-cij.org/en/case/141>

International Court of Justice

Advisory Opinion of 22 July 2010

Accordance With International Law Of The Unilateral Declaration Of Independence In Respect Of Kosovo

<https://www.icj-cij.org/files/case-related/141/141-20100722-ADV-01-00-EN.pdf>

Valki László:

Válaszolhatott volna másként Hága? A Nemzetközi Bíróság tanácsadó véleménye Koszovó függetlenségéről

http://www.grotius.hu/doc/pub/RJXCSI/2013-12-01_valki_laszlo_valaszolhatott-volna-maskent-haga.pdf

The foreign policy of the Republic of Kosovo

Republic of Kosovo Ministrz of Foreign Affairs

<http://www.mfa-ks.net/en/politika/481/prioritetet-e-reja-t-politiks-s-jashtme-t-kosovs/481>

Readout of Vice President Biden's Call to President Boris Tadic of Serbia 2010. július 22.

<http://www.whitehouse.gov/the-press-office/readout-vice-president-bidens-call-president-boris-tadic-serbia>

Spain will not recognise Kosovo independence

expatica.com, 2010

<https://www.expatica.com/es/spain-will-not-recognise-kosovo-independence-government/>

A Szerb Parlament határozata:

Decision on the annulment of the illegitimate acts of the provisional institutions of self-government in Kosovo and Metohija on their declaration of unilateral independence (2008)

<http://www.mfa.gov.rs/Facts/annulment.html>

Američki Stručnjak: Zašto Kosmet i Krim nisu isto? Srebrenica povod za otimanje Kosmeta

intermagazin.rs, 2014

<https://www.intermagazin.rs/americki-strucnjak-zasto-kosmet-i-krim-nisu-isto-srebrenica-povod-za-otimanje-kosmeta/>

Fears of global separatism after UN court rules Kosovo's independence declaration

Associated Press, 2010

<https://www.mercurynews.com/2010/07/23/after-un-court-ruling-fears-of-global-separatism/>

Eric Schmitt:

The World; Bombs Are Smart. People Are Smarter

nytimes.com, 1999,

<https://www.nytimes.com/1999/07/04/weekinreview/the-world-bombs-are-smart-people-are-smarter.html>

Erasing History: Ethnic Cleansing in Kosovo.

Report of the U.S. Department of States, 1999,

www.state.gov/www/regions/eur/rpt_9905_ethnic_ksvo_toc.html

History of NATO's involvement in Kosovo

www.kosovo.mod.uk/natokosovo.html

Kosovo – the Heart and Soul of the Serbian People,
Srpska-mreya.com, 1998,
www.srpska-mreza.com/library/facts/kosovo_history.html

NATO's role in relation to the conflict in Kosovo,
Nato.int, 1999,
www.nato.int/kosovo/history.htm

Kosovo and Serbia after the ICJ opinion.
Europe Report N°206 - 26 August 2010.
<https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/balkans/kosovo/kosovo-and-serbia-after-icj-opinion>

Lt. General Sir Mike Jackson:
KFOR: Providing security for building a better future for Kosovo
Nato.int, 1999
<http://www.nato.int/docu/review/1999/9903-05.htm>

Kosovo Air Campaign (Archived)
Nato.int, 1999
https://www.nato.int/cps/ic/natohq/topics_49602.htm

20. A DOKTORANDUSZ EDDIGI PUBLIKÁCIÓINAK JEGYZÉKE

20.1. Nyomtatásban megjelent publikációk

A volt Jugoszlávia szétesésének folyamata

Szakedolgozat ZMNE 2001

A volt Jugoszlávia tagállamai biztonságának értékelése a Regionális Biztonsági Komplexum elmélete alapján

Felderítő Szemle XII. évfolyam 1. szám 2013. 5-17. pp

Békeműveletek hírszerző támogatása

Társadalom és Honvédelem 2013/3-4. 336-343 pp

International consequences of the independence of Kosovo

Hadtudományi Szemle, 2014. VII. évfolyam 3. szám 165-171 pp.

Koszovó függetlenné válásának hatása a szakadár csoportok függetlenségi törekvéseire

Felderítő Szemle XIII. évfolyam 3. szám. 2014 73-80 pp

A koszovói albánok függetlenségi törekvései - szabadságharc vagy terrorizmus

A Hadtudomány és a 21. század (konferenciakötet 2014) 49-60 pp

A jugoszláv biztonsági erők terror-ellenes műveletei Koszovóban 1997-től 1999-ig
Felderítő Szemle XVI. évfolyam 1. szám 2017. 23-35. pp

Horvátország nemzetbiztonsági szolgálatai (könyvfejezet)
Külföldi Nemzetbiztonsági Szolgálatok
Zrinyi Kiadó 2018 32-35 pp

Szlovénia nemzetbiztonsági szolgálatai (könyvfejezet)
Külföldi Nemzetbiztonsági Szolgálatok
Zrinyi Kiadó 2018 56-60 pp

20.2.   *Interneten elérhető publikációk:*

A Hágai Nemzetközi Bíróság Koszovóra vonatkozó döntésének háttere, valamint regionális és nemzetközi következményei

http://www.biztonsagpolitika.hu/documents/1302076511_Kovacs_Zoltan_Koszovo_fuggetlensegenek_kerdesei_-_biztonsagpolitika.hu.pdf

A szerb nemzet és Koszovó

<http://www.biztonsagpolitika.hu/index.php?id=855&cat=17>

A nemzetközi közösség hozzáállása a koszovói konfliktushoz

<http://www.biztonsagpolitika.hu/index.php?id=855&cat=17>

21. A DOKTORANDUSZ SZAKMAI-TUDOMÁNYOS ÉLETRAJZA

Kovács Zoltán ezredes 1993-ban végzett a Kossuth Lajos Katonai Főiskola felderítő szakán. A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen szerzett biztonságpolitikai szakértői diplomát. 2011-től vesz részt a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Biztonsági Tanulmányok szakirány PhD képzésén. Angol, német, szerb és horvát nyelvből felsőfokú nyelvvizsgával rendelkezik. Több nemzetközi és hazai tanfolyamon vett részt a biztonsági tanulmányok és az elemző-értékelő munka tárgykörében. Egyetemi és PhD tanulmányai során folytatta a biztonságpolitika és a délszláv térség tanulmányozását. 2010 óta folyamatosan jelentet meg publikációkat témakörében a hazai mértékadó folyóiratokban.

Első beosztását a 31. Hunyadi János Gépesített Lövészandár (Rétság) felderítő századánál töltötte be szakasz- majd századparancsnokként.

1997. és 2010. között a Katonai Felderítő Hivatal Elemző és Értékelő Igazgatóságán dolgozott délszláv szakértőként. Munkájából adódóan folyamatosan nyomon követte a koszovói válság kibontakozását és a megoldására irányuló próbálkozásokat. Több alkalommal vett részt a témával kapcsolatos konferenciákon és megbeszéléseken előadóként és résztvevőként. 2002-ben Koszovóban, 2003. és 2006. között pedig Belgrádban teljesített külszolgálatot, amikor a helyszínen is gazdagíthatta a térséggel kapcsolatos tapasztalatait.

2011-től 2013-ig a Honvédelmi Minisztérium Miniszteri Titkárságán töltött be beosztásokat. 2014-ben a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat állományába került.

2015-ben megalapította és 2019-ig vezette a Határozott Támogatás Művelet – Hátországai Elemző Központot (RAF Molesworth – Egyesült Királyság), aminek feladata a NATO afganisztáni műveletének elemző-értékelő támogatása.